

Deák Ferenc Állam-és Jogtudományi Doktori Iskola
A doktori iskola vezetője: Dr. Gáspárdy László egyetemi tanár, MTA doktora

A doktori program címe: A magyar állam- és jogrendszer,
jogtudomány továbbfejlesztése, különös tekintettel az
európai jogfejlődési tendenciákra

A doktori alprogram címe: Az összhang megteremtése
a magyar és az Európai Közösségek polgári eljárásjoga
között

Témavezető: Dr. Gáspárdy László tszv. egyetemi tanár

Wopera Zsuzsa

Az ideiglenes intézkedés elmélete és gyakorlata a polgári eljárásjogban

PhD értekezés

Miskolc, 2001.

Tartalomjegyzék

Rövidítések jegyzéke.....	5
Bevezetés.....	6
I. AZ IDEIGLENES INTÉZKEDÉS INTÉZMÉNYÉVEL	
KAPCSOLATOS EGYES ELMÉLETI KÉRDÉSEK.....	11
1. A fogalom-meghatározás nehézségei, az ideiglenes intézkedéssel kapcsolatos terminológiai problémák.....	11
2. Az ideiglenes intézkedés intézményének egyes nemzetközi jogforrásokra és a Magyar Köztársaság Alkotmányára való visszavezethetősége.....	17
3. Az ideiglenes intézkedés megközelítése a Pp. alapelveinek oldaláról.....	22
3.1 <i>A rendelkezési elv és az ideiglenes intézkedés.....</i>	<i>23</i>
3.2 <i>Az ideiglenes intézkedés a perhatékonyság, gyorsaság elve, ill. a perek ésszerű időn belül történő befejezéséhez való jog aspektusából.....</i>	<i>25</i>
3.3 <i>Az ideiglenes intézkedés a perbeli esélyegyenlőség alapelveinek tükrében....</i>	<i>27</i>
4. Az ideiglenes intézkedés, mint határozat: avagy meghatározható-e az ideiglenes intézkedés helye a határozatok rendszerében.....	28
5. Az ideiglenes intézkedés a jogerő és végrehajthatóság szemszögéből; az előzetes végrehajthatóság.....	33
II. AZ IDEIGLENES INTÉZKEDÉS SZABÁLYOZÁSÁNAK TÖRTÉNETE	
MAGYARORSZÁGON 1868-TÓL A POLGÁRI PERRENDTARTÁS VI. NOVELLÁJÁNAK MEGALKOTÁSÁIG.....	
38	
1. Az ideiglenes intézkedés története az 1952. évi III. törvény hatálybalépéséig..	39
1.1 <i>Ideiglenes és biztosítási intézkedések az 1911. évi I. tc. megalkotásáig.....</i>	<i>39</i>
1.2 <i>Kísérlet egy modern sürgősségi eljárás meghonosítására Magyarországon a XIX. század végén</i>	<i>42</i>
1.3 <i>Ideiglenes intézkedések a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. tc. hatálybalépését követően.....</i>	<i>46</i>
2. Az ideiglenes intézkedés fejlődési állomásai az 1952. évi III. törvény hatályba lépésétől a VI. Perrendtartási Novella megalkotásáig.....	50
2.1 <i>Az ideiglenes intézkedés szabályozásának jellemzői a Pp hatálybalépésétől 1995-ig.....</i>	<i>50</i>
2.2 <i>Az ideiglenes intézkedés átfogó újraszabályozásához vezető út.....</i>	<i>55</i>

III. AZ IDEIGLENES INTÉZKEDÉS HATÁLYOS SZABÁLYOZÁSA	
ÉS GYAKORLATI VETÜLETEI.....	61
1. Az ideiglenes intézkedés a Pp. általános részében: a 156.§ elemzése.....	61
<i>1.1 Az ideiglenes intézkedés eljárásjogi feltételei.....</i>	<i>62</i>
<i>1.2 A valószínűsítés.....</i>	<i>66</i>
<i>1.3 Az ideiglenes intézkedés iránti kérelem.....</i>	<i>69</i>
<i>1.4 Az ideiglenes intézkedés anyagi jogi feltételei.....</i>	<i>70</i>
<i>1.5 Az eljárás jellemzői.....</i>	<i>71</i>
<i>1.6 A bíróság határozata.....</i>	<i>72</i>
<i>1.7 Az ideiglenes intézkedés hatálya.....</i>	<i>74</i>
2. Az ideiglenes intézkedés a Pp.-ben szabályozott különleges eljárásokban.....	75
<i>2.1 Ideiglenes intézkedések a Pp.-ben szabályozott státuszperekben.....</i>	<i>75</i>
<i>2.1.1 Ideiglenes intézkedések a házassági perekben.....</i>	<i>76</i>
<i>2.1.2 Ideiglenes intézkedés apasági és származás megállapítása</i> <i>iránti egyéb perekben.....</i>	<i>77</i>
<i>2.1.3 Ideiglenes intézkedés szülői felügyelettel kapcsolatos perekben.....</i>	<i>77</i>
<i>2.1.4 A gondnoksági perek körében elrendelhető ideiglenes intézkedés.....</i>	<i>78</i>
<i>2.2 Ideiglenes intézkedés a munkaügyi perben.....</i>	<i>80</i>
3. Az ideiglenes intézkedések speciális szabályai más jogforrásokban.....	80
<i>3.1 Ideiglenes intézkedések a szellemi tulajdon egyes területein.....</i>	<i>81</i>
<i>3.1.1 Ideiglenes intézkedések az iparjogvédelmi perekben.....</i>	<i>82</i>
<i>3.1.2 Ideiglenes intézkedések a szerzői jogban.....</i>	<i>85</i>
<i>3.2 Ideiglenes intézkedése a Ptk-ban</i>	<i>87</i>
<i>3.3 A választottbírói eljárás során elrendelhető ideiglenes intézkedések.....</i>	<i>89</i>
<i>3.4 Az ideiglenes intézkedés alkalmazásának lehetőségei adhéziós eljárásban..</i>	<i>91</i>
4. Az ideiglenes intézkedés rokon intézménye: a biztosítási intézkedés.....	93
<i>4.1 Az intézkedés alkalmazási köre.....</i>	<i>94</i>
<i>4.2 Az intézkedés elrendelésének feltételei.....</i>	<i>95</i>
<i>4.3 Az intézkedés tárgya.....</i>	<i>95</i>
<i>4.4 Az intézkedés elrendelésére irányuló eljárás jellemzői.....</i>	<i>96</i>
<i>4.5 A bíróság határozata és annak hatálya.....</i>	<i>97</i>

5. Az ideiglenes intézkedés gyakorlati alkalmazásának problémái.....	101
5.1 Az ideiglenes intézkedés elrendelésével kapcsolatban rendszeresen felmerülő aggályok.....	101
5.2 Egy bírósági felmérés tapasztalatai.....	104
IV. AZ IDEIGLENES INTÉZKEDÉSEK SZABÁLYOZÁSI MEGOLDÁSAI	
EGYES KÜLFÖLDI ÁLLAMOKBAN.....	108
Bevezető megjegyzések.....	108
1. Az ideiglenes intézkedések szabályozása az Európai Unió egyes tagállamaiban.....	109
1.1 Ideiglenes intézkedések a német polgári eljárásjogban.....	109
1.2 Egyes ideiglenes intézkedések az osztrák polgári eljárásban.....	116
1.3 A francia perjog sajátos ideiglenes intézkedései, a référé-határozatok....	118
1.4 Ideiglenes intézkedések a holland polgári eljárásban.....	126
1.5 Az olasz polgári eljárásjog ideiglenes intézkedései.....	129
1.6 Ideiglenes intézkedések az angol polgári eljárásjogban.....	137
2. Ideiglenes intézkedések az amerikai polgári eljárásjogban.....	144
3. Az összehasonlító-jogi kutatások eredményeinek összefoglalása.....	154
V. AZ IDEIGLENES INTÉZKEDÉS SZABÁLYOZÁSÁNAK JELENLEGI	
ÉS VÁRHATÓ TENDENCIÁI AZ EURÓPAI UNIÓBAN.....	157
A polgári eljárásjogi harmonizáció lehetőségeiről és szükségességéről az Európai Unióban.....	157
1. A megvalósult részleges eljárásjogi harmonizáció.....	159
1.1 A Brüsszeli Egyezmény.....	159
1.2 A Luganoi Egyezmény.....	163
1.3 A 44/2001. sz. Tanácsi Rendelet a bírósági joghatóságról és a határozatok végrehajtásáról polgári és kereskedelmi ügyekben.....	165
1.4 A Brüsszeli Egyezmény 24. Cikkének értelmezésére vonatkozó EK Bírósági joggyakorlat.....	167
1.5 A Brüsszeli Egyezmény 39. Cikkének értelmezése az Európai Bíróság joggyakorlatában.....	178

2. A polgári eljárásjog részleges harmonizációjára irányuló irányelv-tervezet, a Storme-jelentés ideiglenes intézkedésre vonatkozó szabályai.....	180
2.1 Az irányelv-tervezet létrejöttének előzményei, általános jellemzői.....	180
2.2 A Storme Bizottság által kidolgozott irányelv-tervezet konkrét javaslatai az ideiglenes intézkedések szabályozására.....	185
3. Az ideiglenes intézkedés szabályozása az egyes közösségi jogforrásokban....	193
3.1 Az ideiglenes intézkedések az Európai Közösségek Bizottságának eljárásában.....	193
3.2 Ideiglenes intézkedések az Európai Bíróság eljárása során.....	194
3.3 Ideiglenes intézkedés az egyes közösségi jogforrásokban.....	196
3.3.1 A hatékony jogérvényesítés biztosításának lehetővé tétele az információs társadalmi szolgáltatások területén az ideiglenes intézkedés által.....	197
3.3.2 Az ideiglenes intézkedések a szerzői jog és iparjogvédelem területére vonatkozó közösségi jogforrásokban.....	201
3.3.3 Házassági és szülői felügyelettel kapcsolatos perekben elrendelhető ideiglenes intézkedések.....	204
3.3.4 A fizetésektelenségi eljárás során alkalmazható ideiglenes intézkedés.....	205
3.3.5 A fogyasztóvédelem területén alkalmazható speciális intézkedés.....	206
3.3.6 Az ideiglenes intézkedések szerepe a közüzemi, közszolgáltatási és közbeszerzési eljárásokra vonatkozó irányelvekben.....	207
VI. A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK ÖSSZEFOGLALÁSA, JAVASLATOK	
DE LEGE FERENDA	211
Függelék.....	223
Felhasznált jogszabályok.....	225
Felhasznált magyar nyelvű szakirodalom.....	227
Felhasznált idegen nyelvű szakirodalom	232
Felhasznált egyéb idegen nyelvű források.....	234
Az Európai Unió felhasznált irányelvei, rendeletei.....	235
Összefoglalás.....	237
Summary.....	239

Rövidítések jegyzéke

AB	Alkotmánybíróság
Alk.	A Magyar Köztársaság alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény
BH	Bírósági Határozatok
Bsz	A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény
Büsz	A bírósági ügyviteli szabályzatról szóló 123/1973. (IK 1974. 1.) IM utasítás
Csjt	A házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény
EGK	Európai Gazdasági Közösség
EJEE	Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről, 1950. november 4-én, Rómában aláírt Egyezmény (Emberi Jogok Európai Egyezménye)
EK	Európai Közösségek
EU	Európai Unió
JK	Jogtudományi Közlöny
LB	Legfelsőbb Bíróság
MJ	Magyar Jog
PPJNE	A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya
Pp.	A polgári perrendtartásról szóló, többször módosított 1952. évi III. törvény
VI. Ppn.	A polgári perrendtartás módosításáról szóló 1995. évi LX. törvény
Ptk.	A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény
Tpvt.	A tisztességtelen piaci magatartás és versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény
Szjt.	A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény
Vbt.	A választottbíráskodásról szóló 1994. évi LXXI. törvény
Vt.	A dolgozat II. fejezetében: 1881. évi LX. törvénycikk a végrehajtási eljárásról
Vt.	A dolgozat III. fejezetében: 1997. évi XI. törvény a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról
Vht.	A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény
ZPO	1877. évi német polgári perrendtartás, Zivilprozessordnung
FRCP	Federal Rules of Civil Procedure

Bevezetés

Bár a perek futamidejének vélt vagy valós tartama a jogkereső közönség sok évezredes panaszának tárgya, a múlt század második felétől a demokratikus közvélemény és a jogászság még erőteljesebben hangot adott azon meggyőződésének, miszerint a polgári perek elhúzódása a hatékony jogérvényesítés egyik legnagyobb akadálya. Európa szerte, a polgári peres eljárások futamidejének növekedésével, felértékelődnek azok az eljárásjogi intézmények, melyek segítségével a polgári ügyekben eljáró bíróságok képesek eleget tenni a peres felek által joggal igényelt gyors - az időmúlás miatt utóbb már el nem hárítható jogsérelmek bekövetkezését megelőzni képes - döntéshozatal követelményének.

Az Európai Unió Szakértői Bizottsága által a 90-es évek elején készített irányelv-tervezet is különös figyelmet szentel a hatékony és gyors jogvédelem igényét kielégíteni képes jogintézményeknek, köztük első helyen az *ideiglenes intézkedés intézményének*. Az irányelv-tervezet alkotóinak tapasztalatai szerint – akik Európa legkiválóbb és legismertebb eljárásjogászai közül kerültek ki - *minden Uniós tagállam polgári eljárásjogában nagy gyakorlati jelentőséggel bírnak a szóban forgó intézkedés-típusok, ezért is jelentik az ideiglenes intézkedések a javasolt részleges perjogi harmonizáció egyik ideális terepét.*

Az irányelv-tervezet megalkotásával kb. azonos időben *Adrian A.S. Zuckerman* vezetésével, a Nuffield Alapítvány támogatásával átfogó kutatás folyt Európa szerte, melynek célja éppen az egyes államokban alkalmazott ideiglenes intézkedések közös elméleti, fogalmi kereteinek meghatározása volt „*Common Conceptual Framework for European Provisional Remedies*” címmel. A projektben résztvevő kutatók egyértelműen arra a megállapításra jutottak, hogy az elmúlt évtizedekben, ezek a különböző elnevezésű, de hasonló funkciót betöltő ideiglenes intézkedések Európa-szerte rendkívül fontossá váltak a hatékony igazságszolgáltatás biztosítása érdekében.¹ *Ezeknek a jogintézményeknek a mindennapossá válása azonban – kétségtelen gyakorlati hasznosságuk mellett – számtalan, elsősorban elméleti, de gyakorlati problémát is felvet.*

A felsorolt megállapításokból levonhatjuk azt a következtetést, hogy az ideiglenes intézkedések a polgári eljárásjog lényeges és „megbecsült” intézményének tekinthetők

¹ Jens Grunert: Interlocutory Remedies in England and Germany: A comparative perspective, In: Civil Justice Quarterly, Vol. 15. January 1996. Sweet and Maxwell 18-43. o.

Európa számos országában.

A jogintézmény – elsősorban nyugat-európai - alkalmazására vonatkozó ismeretek tükrében, a kutatóban felvetődik a kérdés, hogy vajon a magyar polgári eljárásjogban milyen jelentőséghez jutnak a szóban forgó intézkedés-típusok?

Magyarországon, 1995-ben, a Polgári Perrendtartás VI. Novellájának hatálybalépésével a jogalkotás az ideiglenes intézkedés jogintézményének gyökeres megreformálásával, *alkalmazási körének általános kiterjesztésével* megteremtette a lehetőségét annak, hogy az addig szűk körben érvényesülő, esetszerű szabályozás eredményeként marginális jogintézménnyé degradálódott ideiglenes intézkedés, széles körben alkalmazott, hatékony jogvédelem biztosítására képes jogintézménnyé váljon. E megállapítást tekintem értekezésem kiindulópontjának.

Az 1995-ös módosítás hatálybalépése óta eltelt évek tapasztalatai kellő alapot nyújtanak ahhoz, hogy következtetéseket vonhassunk le arra vonatkozóan, hogy a megreformált magyar szabályozás mennyiben váltotta be a hozzá fűtött reményeket a vizsgált jogintézményt illetően.

Az értekezés céljai a fentiek figyelembevételével a következők:

- Meghatározni az ideiglenes intézkedés, mint perjogi intézmény fogalmát és helyét a polgári eljárásjog rendszerében és feltárni a magyar megoldás történelmi sajátosságait.
- Elemezni és értékelni azt, hogy az ideiglenes intézkedés hatályos magyar szabályozási modellje alkalmas-e arra, hogy általános jelleggel biztosítsa a jogintézmény célját jelentő azonnali jogvédelmet és milyen módon képzelhető el a jogintézmény továbbfejlesztése.
- Megállapítani azt, hogy a hatályos magyar szabályozás az ideiglenes intézkedésekre vonatkozó nemzetközi összehasonlítás tükrében megállja-e a helyét és kielégíti-e a jogintézménnyel kapcsolatos nemzetközi, elsősorban Európai Unió elvárásokat.
- Az egyes fejezetek megállapításait felhasználva és összegezve, olyan szabályozási modell megalkotása, mely kiküszöböli a jogintézmény hatályos szabályozásának esetleges elégtelenségeit, hiányosságait és amely figyelembe veszi a jogintézményre vonatkozó nemzetközi elvárásokat is.

Az értekezés *három*, egymásból logikusan következő nagyobb *gondolati egységre* bontható, amely szerkezetileg hat fejezetre tagolódik: *elméleti-történeti* kérdések tisztázása a jogintézmény polgári perjogban betöltött helyének meghatározása érdekében, a *hatályos magyar szabályozás elemzése*, külön hangsúlyt fektetve a gyakorlati tapasztalatok bemutatására, ill. a jogintézmény *nemzetközi vonatkozásainak feltárása*.

A kutatási célok megvalósítása érdekében a *kutatás menetét* az alábbiak szerint határozom meg:

- a jogintézményt érintő *alapvető elméleti kérdések tisztázása*, mely egyben a kutatás kereteit is megvonja (I. fejezet),
- a vizsgált jogintézmény *történelmi meghatározottságának* feltárása és az ebből eredő magyar sajátosságok (II. fejezet),
- a *magyar jogalkotás és joggyakorlat* sajátosságainak elemzése az ideiglenes intézkedések területén (II-III. fejezet),
- egyes *külföldi államok szabályozási megoldásainak* bemutatása és összevetése a magyar jogintézménnyel (IV. fejezet),
- a jogintézménnyel kapcsolatos *jogharmonizációs lehetőségek*, az irányadó közösségi joganyag bemutatása, elemzése és az ezekből eredő – a magyar joggal szemben támasztható – elvárások (V. fejezet),
- javaslatok *de lege ferenda*, a kutatás eredményeinek összefoglalása (VI. fejezet).

Az értekezés az ideiglenes intézkedés intézményével kapcsolatos elméleti problémák felvetésével olyan kérdésekkel is foglalkozik és tesz megállapításokat, melyek *túlmutatnak* a jogintézmény alkalmazási körén. Gondolok itt elsősorban a hatékony igazságszolgáltatást lehetővé tevő, azonnali jogvédelmet biztosító jogintézmények helyének, *elvi alapjainak, elhatárolási szempontjainak* meghatározására és ezeknek a speciális jogintézményeknek egyes nemzetközi jogforrásokra, különösen az Emberi Jogok Európai Egyezményére, ill. a Magyar Köztársaság Alkotmányára való visszavezethetőségére és a polgári perjog alapelveihez kötöttségére. Indokoltnak tartom tehát, hogy a kutatás tárgyát képező jogintézményeket *szélesebb összefüggések közé helyezve* dolgozzam föl.

Az értekezés külön fejezet keretei között keresi a választ arra, hogy hogyan alakult a jogintézmény szabályozása az elmúlt 120-130 évben Magyarországon, és miért nem honosodott meg annak egyik korabeli, klasszikusnak mondható típusa sem (pl. a francia référé, vagy a német ideiglenes intézkedések). A *történeti rész* azoknak a

kezdeményezéseknek a bemutatására is külön hangsúlyt helyez, melyek az ideiglenes intézkedés alkalmazási körének kiszélesítésére irányultak, de végül kudarcba fulladtak. Az intézménytörténeti részben külön foglalkozom azokkal a tényezőkkel, melyek az ideiglenes intézkedés átfogó újraszabályozásának folyamatát indukálták a 90-es évek közepén.

Az ideiglenes intézkedés hatályos szabályozása jellemzőinek kibontása érdekében a dolgozat külön fejezet keretei között részletekbe menően foglalkozik a Pp. 156. §-a egyes bekezdéseinek értelmezésével és a jogintézmény alkalmazása során felvetődő gyakorlati problémák egyes vetületeinek elemzésével. A gyakorlati alkalmazást nehezítő problémák okainak kiderítése érdekében, a Miskolci Városi Bíróságon 2001. első félévében készített bírósági felmérés tapasztalatait összegzi végezetül a hatályos szabályozást elemző fejezet.

Az értekezésnek kifejezetten hangsúlyos része a jogintézmény nemzetközi vonatkozásainak feltárása, annak okán, hogy ezek a jogintézmények a vizsgált államokban jóval nagyobb gyakorlati jelentőségre tesznek szert, mint magyar megfelelőjük. A nemzetközi kitekintés két külön fejezetre tagolódik, ebből az első az összehasonlító jogi rész, a második pedig a jogintézményt érintő Európai Unió vonatkozásokat részletezi.

A részletes elemzést az indokolja, hogy csak a sikeres külföldi szabályozási modellek ismeretében alkothatunk véleményt a magyar ideiglenes intézkedés szabályozásának megfelelőségéről, alkalmazási köréről és a polgári eljárások során betöltött szerepéről és ezekből a megoldásokból meríthetünk egy még hatékonyabb hazai szabályozás megteremtése érdekében.

Az egyes Unió jogforrásokat feldolgozó fejezet jelentőségét pedig az adja, hogy Magyarországot jogharmonizációs kötelezettség terheli a fejezet keretei között összegyűjtött és elemzett uniós normák vonatkozásában is.

Az értekezés egyes fejezeteinek kutatási módszere eltérő. A dolgozat egészét végigkíséri a jogösszehasonlító szemlélet, mely legpregnánsabban az egyes külföldi államok, a közösségi jogi és a magyar megoldások elemző összehasonlításában jelenik meg. Ez az összehasonlító kutatási módszer tetten érhető már a dolgozat intézményelméleti fejezetében is - a történeti módszer alkalmazása mellett -, de ebben a fejezetben törekszem a leghatározottabban arra, hogy kifejezésre juttassam az egyes elméleti kérdésekkel kapcsolatos egyéni véleményemet, nézeteimet. Az értekezés intézménytörténeti fejezetének kutatási módszere elsősorban a történeti-leíró módszer, melynek célja a hazai

fejlődési tendenciák ábrázolása. E történeti fejezet sem mellőzi azonban az egyéni megállapításokat és véleményalkotást, különösen, ami az ideiglenes intézkedés átfogó újraszabályozásához vezető okok elemzését illeti. A dolgozat hatályos szabályozást elemző fejezetében a *leíró jelleg* dominál, ami azonban elengedhetetlenül szükséges a jelenlegi szabályozási modell bemutatásához. Mind a hatályos szabályozás magyarázatánál, mind a jogösszehasonlító elemzéseknél – ahol azt indokoltnak és előremutatónak tartottam – *kritikai szemlélettel* közelítettem a vizsgált kérdésekhez.

A *kutatás forrásaként* a hatályos és korabeli magyar és európai jogszabályok és kommentárok mellett az Európai Unió jogforrásai szolgálnak, emellett széles körben feldolgozom, mind a magyar, mind Európai Közösségek Bíróságának joggyakorlatára vonatkozó dokumentumokat is. Egyrészt a dolgozat elemző-összehasonlító szemléletéből adódóan, másrészt a kutatás tárgyát képező jogintézményre vonatkozó csekély számú magyar nyelvű szakirodalom következtében, az értekezés jelentős számú – elsősorban angol és francia nyelvű – külföldi forráson alapszik, melyek számos esetben elsőként kerültek feldolgozásra Magyarországon.

I. AZ IDEIGLENES INTÉZKEDÉS INTÉZMÉNYÉVEL KAPCSOLATOS EGYES ELMÉLETI KÉRDÉSEK

1. A fogalom-meghatározás nehézségei, az ideiglenes intézkedéssel kapcsolatos terminológiai problémák

Az értekezés elején szükségesnek tartom az ideiglenes intézkedés fogalmának meghatározását, mert amint azt a dolgozat későbbi fejezeteiben látni fogjuk, a magyar jogalkotó az ideiglenes intézkedés fogalmát – összehasonlítva, pl. egyes nyugat-európai modellekkel - meglehetősen *szűken értelmezi*, amiből az is következik, hogy a *dolgozat olyan jogintézményeket is részletesen tárgyal a későbbiekben és olyan területeken is folytat majd kutatásokat, melyek messze túlmutatnak a Pp. 156. §-ában szabályozott intézkedések fogalmi körén.*

Az ideiglenes intézkedés fogalmának a meghatározása korántsem egyszerű feladat, tekintve, hogy azt sem a jogalkotó a törvény indokolásában,² sem a hatályos Pp.-hez fűzött kommentárok nem adják meg pontosan. Bátrabban vállalkoztak a jogintézmény definíciójára az 1995. évi LX törvény hatálybalépése előtt keletkezett törvényt magyarázatok, melyek közül néhány fogalom-meghatározást is ad.

A legkorábbi ezek közül 1959-ben látott napvilágot. Eszerint: „Azokat az intézkedéseket, melyek *érdemi ítélet nélkül, ideiglenesen* biztosítják a *pernyertesség előrelátható eredményét* ideiglenes intézkedéseknek nevezzük.”³

Ha az előbbieken idézett definíciót ötvözzük azzal, amely az 1967-ben kiadott „Polgári perrendtartás magyarázatában” található közelítünk egy viszonylag pontos fogalom-meghatározáshoz.⁴

Eszerint: „*Az ideiglenes intézkedés a bíróságnak az a határozata, amely az ítélethozatal, sőt*

– bizonyos esetekben – a perlés előtt végrehajtás lehetőségét biztosítja a jogosult

²Törvényen itt az 1995. évi LX. törvényt értem, mely átfogó módon újraszabályozta az ideiglenes intézkedés perjogi intézményét.

³ Bacsó–Beck–Móra–Névai: Magyar polgári eljárásjog, Szerkesztette: Dr. Beck Salamon és Dr. Névai László Bp. 1959. 248. o.

⁴ E fogalom-meghatározás Dr. Szilbereky Jenőtől származik

számára.”⁵

Az idézett definíció az ideiglenes intézkedés egyik lényeges fogalmi elemét (az előzetes végrehajthatóságot) kiragadva határozza meg az intézmény fogalmát, hiányoznak viszont belőle az intézkedés egyéb lényeges tartalmi elemei, amelyeket szintén be lehetett volna építeni a fogalom-meghatározásba.

Jelen dolgozat szerzője némileg más aspektusból közelíti meg a kérdést és adja meg a későbbiekben az ideiglenes intézkedés fogalmát.

A tárgyalt témára vonatkozó csekély számú magyar nyelvű szakirodalom következtében a fogalom-meghatározásnál egyrészt *Harmath Zoltán* monográfiáját⁶ veszem alapul, mely megítélésem szerint az ideiglenes intézkedésekre vonatkozó egyetlen olyan magyar nyelvű tudományos munkának tekinthető, mely mind elméleti síkon, mind a korabeli joggyakorlat szintjén tudományos igénnyel íródott, másrészt felhasználom a külföldi szakirodalom e területre vonatkozó megállapításait.

Az ideiglenes intézkedés fogalmának a meghatározásánál az intézkedés által betölteni kívánt funkciókból kell kiindulnunk. Az ideiglenes intézkedés funkciója *gyors jogvédelem nyújtása*, melyre különböző célból kerülhet sor.

Céljuk s egyben hatásuk alapján az ideiglenes intézkedések *alapvetően két nagy csoportba sorolhatók*: az ideiglenes intézkedések jelentős része valaminek a *biztosítását* szolgálja, míg más esetben az ideiglenes intézkedés célja a követelés (legalább részbeni) *kielégítése*, de elképzelhető a két funkció kombinációja is.

Az ideiglenes intézkedés célja lehet:

- a jelen állapot rögzítése által, pernyertesség esetére a *kielégítés biztosítása*, mellyel kizárható olyan tények bekövetkezése, mely a kielégítést meghiúsítaná (biztosítási funkció);⁷
- az *eljárás tartamára szóló ideiglenes szabályozás*, amikor az elrendelt intézkedésnek a teljesítése általában a követelés részleges kielégítését is jelenti, mellyel megelőzhető a nem teljesítésben rejlő veszély, ill. valamely

⁵ Polgári perrendtartás magyarázata, Bp. KJK 1967. 577. o. Ugyanezzel a fogalommal dolgozik az 1974-ben Budapesten kiadott: Névai – Szilbereky: Polgári eljárásjog c. műve 431. o.

⁶ Dr. Harmath Zoltán: Ideiglenes intézkedések, Budapesti Kir. M. Pázmány Péter Tudományegyetem Magánjogi Szemináriumának Kiadványai, Pécs 1932. 1-97. o.

⁷ Ha a kielégítés biztosítása a cél, nem közömbös, hogy pénzkövetelésről van-e szó, vagy az igény egyedi dolog szolgáltatására irányul. Pénzkövetelés biztosítására vonatkozó ideiglenes intézkedéseknél a hitelezőt csak az adós általános vagyoni helyzete érdekli, és az intézkedés akkor indokolt, ha az adós egész vagyoni helyzete az igényhez viszonyítottan változik, míg egyedi dolog szolgáltatásánál a dolog biztosítása a cél.

helyrehozhatatlan kár bekövetkezése (kielégítési funkció);⁸

- az ítélet végrehajtását biztosító hatás mellett, a *veszélyeztetett fél jogának megsértését az eljárás tartama alatt megakadályozni* (biztosítási és kielégítési funkció kombinációja).⁹

Harmath szerint „az ideiglenes intézkedések alapja az a *hipotetikus jövőbeli tényállás*, mely maga a kikerülendő *veszély*. Az intézkedés alapjául szolgáló *veszély* egy jövőben bekövetkező tény, melyre mindössze a valószínűség szerint lehet következtetni a jelen vagy a múlt tényekből. (...) A tényeknek, amelyek az ideiglenes intézkedés alapját jelentik, olyanoknak kell lenni, amelyek *józan tárgyilagos megítélés szerint veszélyre engednek következtetni*,”¹⁰ azaz nem elegendő a kérelmező szubjektív aggodalma. *Az ideiglenes intézkedések általános célja tehát haladéktalanul megvédeni a jogkereső felet annak a veszélynek a bekövetkezésétől, melytől alappal tart.*

Az idézett szerző tehát a *veszélyben* látta az ideiglenes intézkedés *alapját*, amely a követelés kielégítését, vagy egyéb igény érvényesítését fenyegeti.¹¹ Ezzel ellentétben Bajory úgy vélte, hogy a veszély nem előfeltétele az ideiglenes intézkedésnek és ezen állítását egy konkrét esettel igazolta.¹²

Ha az ideiglenes intézkedés hatályos szabályozását vesszük alapul, véleményem szerint Harmath megállapítása az ideiglenes intézkedés iránti kérelmek döntő többségének vonatkozásában *igaz*.

A Pp 156. § (1) bekezdése szerint akkor rendelhető el az intézkedés, ha az:

- közvetlenül fenyegető kár elhárítása (vagyis kárveszély),

Mindkét helyzetre van adekvát ideiglenes intézkedés. Ezeket korábbi és hatályos jogunk is *biztosítási intézkedéseknek* nevezi. In: Harmath im. 26-27. o.

⁸ Harmath im. 26. o. Példaként szolgálhatnak az ilyen típusú intézkedésekre a gyermekelhelyezés, gyermektartás tárgyában elrendelt ideiglenes intézkedések.

⁹ A legjobb példát az e célra szolgáló intézkedések közül az iparjogvédelmi, ill. szerzői jogi perekben elrendelhető ideiglenes intézkedések jelentik, ahol az elrendelt ideiglenes intézkedésben már eltiltható a bitorló a jogsértő cselekmény további folytatásától és lefoglalható a jogsértés tárgya, mellyel megelőzhetővé válik a jogosult további károsodása (kielégítési funkció) és egyben garantálható (legalább is részben) az ítélet későbbi eredményes végrehajthatósága is (biztosítási funkció). Értem ezalatt, pl. az ideiglenes intézkedéssel lefoglalt dolog jogsértő mivoltától való megfosztását, vagy akár megsemmisítését, melyet a bíróság az ítéletben rendel el. Ld. Vt. 27. § (3); Szjt. 94.§ (1) f) pont.

¹⁰ Dr. Harmath Zoltán: Ideiglenes intézkedés Pécs 1932. 26. és 31. oldalak

¹¹ Harmath az ideiglenes intézkedés alapjául szolgáló veszélynek két formáját különböztette meg: fizikai és jogi veszély. Fizikai veszély az adósnak, vagy más személynek aktív vagy passzív magatartása révén állhat elő. Célzata azonban nem kell, hogy feltétlenül a hitelező követelésének veszélyeztetésére irányuljon, vagyis nem szükséges a dolosus magatartás. (...) Az ideiglenes intézkedés alapjaként szóba jöhet még a jogi veszély is. Ez a kívülálló harmadik személyeknek pl. az ideiglenes intézkedés tárgyára való jogszerzése alapján fennálló veszélyt jelenti. In: Harmath im. 32-33. o.

- a jogvitára okot adó állapot változatlan fenntartása (jogvítás állapot megváltozásában rejlő veszély),
- avagy a kérelmező külön méltánylást érdemlő jogvédelme érdekében szükséges.

Úgy vélem, a két első feltétel esetén a „veszély-elem” – ahogyan jeleztem is - egyértelműen fennáll, az utolsó feltételnél pedig eshetőlegesen annak megléte.¹³

Visszakanyarodva az *ideiglenes intézkedések eljárásjogi funkciójának meghatározásán alapuló elhatároláshoz*, megállapítható, hogy a külföldi szakirodalom is egyértelműen *három típusát* különbözteti meg az ideiglenes intézkedéseknek (melyeket a legkülönbözőbb elnevezésekkel illetnek az egyes államok eljárásjogai), aszerint, hogy azok milyen cél betöltésére hivatottak. Eszerint, az ideiglenes intézkedések célja lehet:

- a *felek között fennálló állapot (status quo) fenntartása*, melynek megváltozása súlyos jogsérelemhez vezethet,
- a majdani *végrehajtás sikerességének biztosítása*, ill. határozatok előzetes végrehajthatóságának biztosítása,
- *biztosítani a kereseti követelés átmeneti kielégítését*, azaz az érdemi döntés „előrehozatala”, mely egyben a *bíróság anticipált ítéleteként*¹⁴ is értelmezhető.¹⁵

Mind a hazai, mind a külföldi szakirodalom egységes a tekintetben, hogy az ideiglenes intézkedések elsődleges célja az elsőként említett funkciók betöltése - még akkor is, ha ezeket a funkciókat az egyes államokban elnevezésüket tekintve nem ideiglenes, hanem biztosítási, vagy fenntartó intézkedések töltik is be. Számos esetben felvetődött azonban az

¹² Dr. Bajory Pál: Az ideiglenes intézkedések, MJ 1965./12. 560. o.

¹³ Természetesen előfordulhatnak olyan esetek, amikor nem a perbeli igény veszélyeztettségén alapul az ideiglenes intézkedés iránti kérelem, melyet elsősorban a jogvita természete determinál. Munkaügyi perben pl. a munkáltatói igazolás kiadása iránti kérelemnél valószínűsíthetően hiányzik a „veszély-elem”. (Bár ez is megcáfolható, hiszen, ha az új munkaviszony létesítésének feltétele a korábbi munkáltatótól beszerzett igazolás, akkor annak ki nem adása éppúgy veszély forrásává válhat.) Úgy vélem, kivételesnek tekinthetők az olyan esetek, ahol hiányzik az említett veszély-elem.

¹⁴ Ezt a megjelölést használja pl. Gáspárdy László a hazai perjogtudományi irodalomban, de a külföldi szakirodalom is gyakran alkalmazza ezt a terminológiát az ilyen típusú ideiglenes intézkedésekre. Gáspárdy professzor „az ideiglenes intézkedést *anticipált ítéletnek*, az alanyi magánjog átmeneti (kivételesen: végleges) eljuttatása eszközének nevezte.” In: Széjjegyzetek egy akadémiai székfoglalóhoz, Nizsalovszky Endre Emlékkönyv, Bp. 1994. 90. o. A külföldi szakirodalomból a Storme-bizottság jelentéséhez készített kommentárt idézem, mely „*d’anticipation de la décision sur le fond*”- az érdemi döntés előképeként határozza meg a szóban forgó intézkedéseket. In: European Community Working Group for the Approximation of Civil Procedural Law, gent 1993. 106. o.

¹⁵ Hasonló rendszerezéssel találkozunk a „European Community Working Group for the Approximation of the Civil Procedural Law” c. munkaokmány 106. oldalán, ahol az Európai Unió tagállamaiban alkalmazott egyes ideiglenes intézkedéseit tipizálja a szerző. A dolgozat későbbi fejezete részletesen foglalkozik e csoportosítási szempontokkal.

utolsó típust alkotó ideiglenes intézkedések elfogadhatóságának kérdése, azaz, hogy *betölthet-e ilyen perpótló, akár az érdemi döntést is helyettesítő funkciót az ideiglenes intézkedés, mint eljárásjogi intézmény.*¹⁶

Az intézménnyel kapcsolatos terminológia problémák mindenekelőtt akkor jelentkeznek, amikor a magyar Pp 156. §-a alatt szabályozott intézkedéseket vetjük össze más államok intézkedés-típusaival, mert ekkor válik szembetűnővé az, hogy más államok polgári eljárásjoga mennyivel *tágabb értelemben használja és szélesebb fogalmi körre vonatkoztatja ezeket az intézkedéseket.*

További lényeges szempont lehet az *ideiglenes intézkedések fogalmának meghatározásánál* az, hogy az Európai Unió egyes jogforrásai milyen esetekben teszik lehetővé vagy kötelezővé különböző eljárásaik során ideiglenes intézkedések alkalmazását, ill. figyelembe veendő az Unió egyes intézményeinek joggyakorlata során kialakított fogalmi kör és feltételrendszer, mely azt is egyértelművé teszi, hogy az EU jogforrásaiban milyen funkció betöltésére hivatott ideiglenes intézkedések megengedettek és milyen tartalommal.¹⁷

A fenti ismérvekre tekintettel az *ideiglenes intézkedés fogalmát* az alábbiak szerint határozom meg:

Az ideiglenes intézkedés a bíróságnak az, a nem érdemi, azonnali jogvédelmet biztosító határozata, melynek célja annak a megakadályozása, hogy a jelenlegi állapot megváltozása miatt a kérelmező helyzete jelentősen megnehezedjen, vagy jogainak gyakorlása megghiúsuljon, ill. az intézkedés által a kérelmezőt közvetlenül fenyegető kár hárítható el.

Úgy vélem e definíció az ideiglenes intézkedés összes lényeges fogalmi elemét tartalmazza, ti., hogy a bíróságnak *nem a jogvita érdemében döntő határozatáról* van szó,

¹⁶ A hazai szakirodalomból Névai László tanulmányát (Gondolatok a jogerőről, JK 1973/9. 437-444. o.) emelném ki, melyben a szerző hosszasan érvel amellett, hogy perpótló funkciót az ideiglenes intézkedés nem tölthet be. A dolgozat későbbi fejezete részletesen foglalkozik a tanulmány megállapításaival. A külföldi joggyakorlat is aggályosnak találta egyes esetekben az ilyen „előrehozott ítélet” típusú ideiglenes intézkedések alkalmazását, melyet jól szemléltet a Brüsszeli Egyezményre vonatkozó EK Bírósági joggyakorlat bemutatása. (C-391/95; C-99/96. sz. eseti döntések) Részletesen foglalkozik az idézett jogesetekre vonatkozó megállapításokkal a dolgozat Uniós kérdéseket tárgyaló V. fejezete.

¹⁷ Az Unión belül az ideiglenes intézkedésekre vonatkozó jelenlegi és jövőbeli (értsd azalatt a Storme-bizottság irányelv-tervezetét) szabályozási modell tágan értelmezi az ideiglenes intézkedés fogalmát és egyértelműen odaérti azt a kört is, amelyet a magyar eljárásjog biztosítási intézkedésként definiál. Egyetlen EU tagállam polgári eljárási kódexe sem aszerint differenciálja az egyes ideiglenes intézkedés típusokat, hogy a kérelmező jogvédelmi igénye az eljárás mely szakaszában jelentkezik. Az Uniós jogforrásokban a szóban forgó intézkedéseket a leggyakrabban - éppen azok közös ismérvei miatt - a következőképpen jelölik: *provisional, including protective measures* (ideiglenes, ideértve a biztosítási intézkedéseket is). Ld. az egyes szabályozási megoldásokra vonatkozóan részletesen a dolgozat összehasonlító jogi és Uniós fejezeteit.

mely *előzetes végrehajthatósága* által *azonnali jogvédelmet* biztosít és mely intézkedések célja, olyan átfogó módon kerül meghatározásra, hogy az, magában foglalja azokat a lehetséges *funkciókat*, melyek betöltésére az ideiglenes intézkedés hivatott lehet.

Jelen értekezésben mindenképpen indokoltnak tartom, hogy a hatályos magyar Pp. alkalmazási körén túlmutatóan *tágabb körben* vizsgáljam az ideiglenes intézkedések intézményét, függetlenül attól, hogy az előzőekben meghatározott célok betöltésére alkalmas jogintézmények, bizonyos jogalkotói megfontolásból, vagy hagyományhűségből a polgári eljárásjog más forrásaiban kerültek szabályozásra.¹⁸

A dolgozat tehát a hatályos szabályozás bemutatása során részletesen foglalkozik a biztosítási intézkedés intézményével is, mely az *általa betöltött funkció tekintetében elméleti síkon nem határolható el* a Pp keretei között szabályozott ideiglenes intézkedés jogintézményétől.¹⁹ Mindkét jogintézmény közös kettős gyökerét a *periculum in mora* és a *fumus boni iuris* jogelvek jelentik, megfontolandó lenne tehát, hogy a magyar jog is – a nyugat-európai megoldásokhoz hasonlóan – egy *koherens rendszerben szabályozza ezeket az intézkedéseket*.²⁰

Eddigi megállapításaimat fenntartva, úgy vélem, hogy az ideiglenes intézkedés intézménye problémájának lényege azonban mégsem elsősorban terminológiai (ti., hogy mely jogintézmények alkotják az ún. ideiglenes vagy biztosítási intézkedések csoportját), hanem abban rejlik: *mikor, mi okból, mi végett és hogyan vághat a bíró mintegy érdemlegesen a hozandó - végleges - ítélet jogereje és végrehajthatósága elé előzetes aktusaival?*

Ennek a kérdésnek a megválaszolásához szükségesnek tartom a vizsgált jogintézmény *szélesebb összefüggések közé helyezését*, mely által feltárhatóvá válnak az ideiglenes intézkedés, mint eljárásjogi intézmény sajátosságai és meghatározhatóvá válik a helye a magyar polgári eljárásjog rendszerében.

¹⁸ Ez a megjegyzés természetesen a bírósági végrehajtási jog keretein belül szabályozott biztosítási intézkedésekre vonatkozik. (1994. évi LIII. törvény X. Fejezet, 185.§- 204. §)

¹⁹ Meg kell jegyezmem, hogy általam vizsgált összes nyugat-európai ország polgári eljárásjoga együtt szabályozza ezeket az intézkedéseket. Ld. erre vonatkozóan részletesen a dolgozat összehasonlító jogi fejezetének releváns megállapításait.

2. Az ideiglenes intézkedés intézményének egyes nemzetközi jogforrásokra és a Magyar Köztársaság Alkotmányára való visszavezethetősége

Az alcímben jelzett témakörnek a feldolgozását egyrészt azért tartom szükségesnek, mert az ideiglenes intézkedés elméleti alapjainak meghatározásánál értékes következtetésekre juthatunk, ha megkíséreljük megtalálni a vizsgált jogintézmény elvi alapjait egyes nemzetközi jogforrásokban, másrészt úgy vélem, hogy a jogintézmény elméleti alapjainak meghatározásánál eddig a mélységig kell „leásnunk” ahhoz, hogy megalapozott következtetésekre juthassunk az ideiglenes intézkedésnek a mai magyar perjogban betöltött szerepének meghatározásánál.

Az ideiglenes intézkedés kérelmezésének biztosítása a polgári eljárásjogban, a nemzetközi jog által deklarált alapelvek közül, a legszűkebb értelemben – megítélésem szerint – az *ésszerű időn belül való tárgyalás és határozathozatalhoz való jog*, tágabban a tisztességes tárgyaláshoz való jog, ill. ezen jogokat inkorporáló bírósághoz fordulást garantáló emberi jogok kategóriáján belül ragadható meg. E nemzetközi szintű kötelezettségvállalások pedig alapelvi szinten meg kell, hogy jelenjenek az ország alaptörvényében is.

A *bírósághoz fordulás jogát*, mint az igazságszolgáltatással kapcsolatos emberi jogok egyikét, első alkalommal az ENSZ 1948. évi Közgyűlésén elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 10. Cikke fogalmazta meg. Ezt követte az „emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről” szóló 1950. évi Római Egyezmény (a továbbiakban: Emberi Jogok Európai Egyezmény, rövidítve: EJEE) 6. Cikke, majd az ENSZ Közgyűlése által 1966-ban elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának (a továbbiakban: PPJNE) 14. Cikke.²¹

Az első dokumentum nyilatkozat jellegénél fogva aláírásra és megerősítésre nem szorult, de a két utóbbi egyezményt Magyarország aláírta és ratifikálta,²² melyből következően az Egyezmények szerint meghatározott *értelemben és tartalommal* biztosítani kellett Magyarországnak is a bírósághoz fordulás és a tisztességes tárgyaláshoz való jogot. Az idézett egyezmények közül a „legmesszebb” az EJEE megy, amikor a „fair trial”

²⁰ Részletesen tárgyalja az ideiglenes intézkedés alapját adó jogelveket a dolgozat hatályos szabályozást feldolgozó fejezete, az egységes szabályozás megteremtésére vonatkozó javaslataimat a dolgozat *de lege ferenda* javaslatokat tartalmazó fejezete tárgyalja.

²¹ Dr. Kengyel Miklós: Magyar polgári eljárásjog, Osiris Kiadó Bp. 2000. 36. o.

²² Az EJEE-t Magyarország 1992-ban ratifikálta (57/1992. OGY határozat) és 1993. IV. 7-én hirdette ki, míg a PPJNE ennél jóval korábban a belső jog részévé vált, az 1976. évi 8. tvr. hirdette ki.

mellett biztosítja az ésszerű időn belüli tárgyaláshoz és határozathozatalhoz való jogot.²³

A következő megválaszolandó kérdés az, hogy Magyarország alaptörvényében megjelentek-e és ha igen mi módon az említett nemzetközi kötelezettségvállalások.

Az 1989. október 23-án megvalósított „rendszerváltás az alkotmány szintjén,”²⁴ vagyis az alkotmánymódosításnak elkeresztelt alkotmányozás *előtti* alkotmányunk a bírósághoz fordulás jogát, a *kereseti jog problémáját egyáltalán nem érintette*,²⁵ holott a PPJNE már 1976-ban a belső jog részévé kellett, hogy váljon. Az ügyfél és a fórum közötti egyirányú kapcsolatteremtés (önérdekérvényesítés) eseteit az Alkotmány nem szabályozta, s ez a körülmény jogosan igényelhető presztízisében korlátozta alaptörvényünket az egyre igényesebb alkotmányozás nemzetközi mezőnyében.²⁶

Az 1989-es alkotmánymódosítás alapjaiban újraszabályozta az alaptörvény *XII. fejezetét, az alapvető jogok és kötelességek tárgyában*. A perjog működési oldalát jelentő, eddig hiányolt alkotmányi szabályozás végre megjelent annak 57. § (1) bek.-ben.²⁷

E bekezdést a jogalkotó a PPJNE 14. Cikkének 1. pontja alapján szövegezte meg, tekintettel arra, hogy a módosított Alkotmány 7. § (1) bekezdése már deklarálta azt, hogy „a Magyar Köztársaság (...) biztosítja a vállalt nemzetközi kötelezettségek és a belső jog összhangját”.

Miután Magyarország csatlakozott az Európa Tanácshoz és ratifikálta az EJE-t, szükségessé vált ezzel a nemzetközi szerződéssel is megteremteni az összhangot. Ez kb. ugyanarra az időre esett, amikor az 1994-es országgyűlési választásokat követően kialakult politikai helyzetben egyre sürgetőbbé vált a Magyar Köztársaság *új alkotmányának* megalkotása.

A 119/1996. (XII. 21.) OGY határozat az új alkotmány szabályozási elveit tartalmazza, melynek V. fejezete érinti a dolgozat tárgyát közelebbről. E fejezet az igazságszolgáltatás elveit határozza meg, s a fejezet 1. pontjának (2) bek. d) pontja alatt deklarálja a *tisztességes és ésszerű határidőn belüli bírósági eljáráshoz való jogot*, tekintettel arra, hogy az IM szabályozási koncepciója szerint sem veszi kellően figyelembe – a jelenleg is

²³ EJE. 6. Cikk (1) Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában (...).

²⁴ Dr. Kilényi Géza: Az alaptörvény stabilitását szolgáló garanciák a külföldi alkotmányokban és nálunk, JK 1996. március, 116. o.

²⁵ Dr. Gáspárdy László: Alkotmány és polgári per, Series Juridica et Politica, Miskolc, 1988. 66. o.

²⁶ Gáspárdy László im. 66. o.

hatályos - alkotmányunk az Európa Tanács Emberi Jogi Egyezményét, ill. egyes jogok átvétele a PPJNE-ből is hiányos és pontatlan.²⁸

Magyarország új alkotmánya mind a mai napig várat magára és az Alkotmány XII. fejezetébe sem került be az EJEE 6. Cikkének 1. pontjában megfogalmazott *ésszerű időn belüli tárgyaláshoz és határozathozatalhoz való jog*.²⁹ Úgyszintén nem tartalmazza az Alkotmány a *tisztességes* tárgyaláshoz való jog deklarációját sem, holott a magyar Alkotmány szóhasználata szerinti „igazságos” és az egyezmény eredeti szövegében használt „fair” kifejezések nem fedik egymást.³⁰

E fogalmi eltérésnek az ideiglenes intézkedések kérelmezése szempontjából különös jelentősége van, hiszen egy tisztességes eljárás során méltányolhatóak az egyik fél sürgős jogvédelmi érdekei, de ha az eljárás célja csak az igazság kiderítése lehet, akkor nehezen fogadható el, egy, az érdemi döntést megelőzően hozott, bizonyítékokkal kellően alá nem támasztott, időleges hatályú döntés széles körben való lehetővé tételének megengedése.

Mindezek ellenére úgy vélem, hogy a *bírósághoz fordulás jogának általános biztosítása*³¹ az Alkotmányban magában hordozza azt a tartalmat is, hogy az a fél, akinek a jogalkotó ily módon elismeri az *önérdekérvényesítési törekvéseit* és ehhez biztosítja a megfelelő szervezeti kereteket (igazságszolgáltatás bírósági monopóliumára és szervezeti struktúrájára vonatkozó alkotmányi szabályozás) és azt, hogy igazságos eljárás keretében érdemi döntést „kaphasson”, ez egyben azt is jelenti, hogy félnek speciális esetekben, *különleges körülmények* felmerülésekor biztosítani kell a kért azonnali és hatékony

²⁷ Alkotmány 57. § (1) A Magyar Köztársaságban a bíróság előtt mindenki egyenlő és mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat, vagy valamely perben a jogait és kötelességeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el.

²⁸ Somogyvári István: Az Igazságügyi Minisztérium alkotmánykonceptiója, Társadalmi Szemle 1995. 8-9. szám 84-85. o.

²⁹ Zárójelben jegyzem csak meg, hogy a VIII. Perrendtartási Novella (1999. évi CX. törvény II. Rész) a Pp. első, „Alapvető elvek” fejezetét módosítva deklarálja a felek jogát a perek tisztességes lefolytatásához és ésszerű időn belül történő befejezéséhez, mely nagyjából megfelel az EJEE 6. Cikkében megfogalmazott követelményeknek. Emellett a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény (Bsz.) szintén rögzíti, hogy „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy bírói útra tartozó ügyét független és pártatlan bíróság tisztességes eljárás során és ésszerű határidőn belül bírálja el.” Ezek a törvényi szintű szabályozások azonban nem pótolhatják az említett alapelveknek az alkotmányban történő rögzítését, különösen ha figyelembe vesszük azt a tény, hogy a Polgári Perrendtartás Kódexét az utóbbi 4-5 évben sokkal inkább politikai, mintsem szakmai szempontok szerint módosította a mindenkori kormányzat és az azt támogató parlamenti többség. További érdekessége a hatályos szabályozásnak, hogy az Alkotmány az igazságos tárgyalás lehetőségét biztosítja, míg a Pp I. Fejezetéből a VIII. Novella hatálybalépésével kikerült az igazságosság követelmény, melynek tartalma és mibenléte – a törvény indokolása szerint – több vonatkozásban is elavult.

³⁰ Hasonló álláspontra helyezkedik Gásdárdy professzor is „A polgári igazságszolgáltatás alkotmányi alapjai” c. tanulmányában. In: Sectio Juridica et Politica, Tomus XI. Jubileumi Kötet, Miskolc, 1995. 209. o.

³¹ A VIII. Perrendtartási Novella hatálybalépésével a Pp alapelvei közé is bekerült a bírósághoz fordulás jogának biztosítása. (7. §)

jogvédelmet is. Ennek eszközei mindenekelőtt az ideiglenes és biztosítási intézkedések.

Cserba Lajos szerint „a normatív szabályozás nehézségeit főleg az okozza, hogy egyfelől az állam csak a *döntés kikényszeríthetőségének szabadságát* ismeri el, míg másfelől, az alanyi jogában sérelmet szenvedett az igényének megfelelő *döntés gyors megszületését* várja.”³²

Az Alkotmány idézett 57. § (1) bek. deklarálja azt, hogy „a Magyar Köztársaságban a bíróság előtt mindenki egyenlő”, ami a *törvény előtti egyenlőség* eljárásjogi megfogalmazása. Gáspárdy László értelmezése szerint a törvény előtti egyenlőség átfogja (egyebek mellett):

- a perbeli pozíciók ellentétessége által uralt területeken a jogállások *kölcsönös kiegyensúlyozottságát*;
- a *tényleges hátrányok* jogalkotói, ill. bírói segítséggel történő *ledolgozhatóságát*.³³

Ebben a rendszerben gondolkodva, megítélésem szerint e két tartalmi elemhez kapcsolható az ideiglenes intézkedés, mint speciális jogintézmény kezdeményezhetőségének kérdése.

A kiegyensúlyozottság-kiegyensúlyozatlanság megítélése nézőpont kérdése. Ha a fél akár a per folyamán, akár azt megelőzően kerül olyan helyzetbe, hogy jogának érvényesítése, perbeli pozíciója csak a bíróság által elrendelt ideiglenes intézkedéssel kerül egyensúlyba az ellenérdekű félével, akkor a törvény előtti egyenlőség elvéből következik, hogy az magában foglalja az ilyen típusú intézkedések igényelhetőségének lehetőségét. (Erre a pozícióra példaként említhetjük a védjegybitorlási, szabadalombitorlási perek jogosultjait, vagy ha pl. a szomszéd részéről közvetlenül fenyegető kár csak sürgős bírói intézkedéssel hárítható el, de helyénvaló példa az ilyen típusú kiegyensúlyozásra a biztosítási intézkedés elrendelése, mellyel megakadályozható, hogy a pervesztes fél megghiúsítsa a jogosult követelésének majdani kielégítését.)

Ugyanakkor kiegyensúlyozatlansághoz is vezethet egy, az érdemi döntést megelőző intézkedés elrendelése, ha az befolyásolja, vagy döntően meghatározza a per végső kimenetelét. (Gyakori példaként szolgál az ilyen hatású ideiglenes intézkedésre, pl. a házassági per során ideiglenes intézkedéssel elrendelt gyermekelhelyezés, mely sokszor – ellentétben a bizonyítási eljárás eredményeként megállapított tényállással - konzervál egy olyan állapotot, mely egy esetlegesen helytelen, gyors döntésen alapul, de amelynek a

³² Dr. Cserba Lajos: Gondolatok a polgári per megindításának előkészítéséhez, MJ 1992/5. szám 296. o.

³³ Dr. Gáspárdy László: Alkotmány és polgári per, im. 71. o.

későbbi megváltoztatása nem szolgálná a gyermek érdekét.)

A törvény előtti egyenlőség magában foglalja a tényleges hátrányok ledolgozhatóságát, mely tipikusan a perköltségkedvezményeket, az egyre szűkülő tájékoztatási, kitanítási kötelezettséget jelenti, de jelentheti a szükséghelyzetben lévő ideiglenes intézkedést kérelmező azonnali jogvédelmének biztosítását az intézkedés elrendelése által is.

Mind a kereseti jog biztosításából, mind a törvény előtti egyenlőség tételéből következik, az a jogalkotói szemszögből is indokolt és védhető álláspont az ilyen típusú azonnali jogvédelmet biztosító intézkedések lehetővé tételére, mely szerint sem a bizonyítási eljárás hosszúságából, sem a polgári igazságszolgáltatást végző bíróságok leterheltségéből adódó pertartam miatt nem szenvedhet csorbát a hatékony és gyors jogvédelemre szoruló fél joga. Mindez persze nem történhet az érdekaritás megsértésével, mert különben a másik fél maradna megvédtelen. Az intézkedés elrendelése következtében esetlegesen bekövetkező *kiegyensúlyozatlanságot* megfelelő eljárási eszközökkel (pl. biztosítéknyújtással) kell kompenzálni, nem azzal, hogy eleve kizárjuk az érdemi döntéshozatalt megelőző bírói állásfoglalást.

Összegezve az eddigieket megállapíthatjuk, hogy *expressis verbis* egyik nemzetközi egyezmény sem rögzíti az azonnali jogvédelmet biztosító eljárásjogi eszközök igénybevételének lehetőségét, de ez, a *tisztességes eljáráshoz való jog elvéből* végső soron levezethető. Sajnálatos módon a Magyar Alkotmány rendelkezései – az új alkotmány „elmaradása” miatt - még kevésbé konkrétak e tekintetben, s ezt a hiányosságot csak részben pótolja az 1999-es Pp-módosítás folytán megvalósult szabályozás. Ennek a tárgyalása azonban már a következő alfejezet témájához tartozik, melynek a feladata annak a megválaszolása, hogy a vizsgált jogintézmény a polgári eljárásjog mely alapelveihez köthető és melyekből eredeztethető az ideiglenes intézkedésre való igény.

3. Az ideiglenes intézkedés megközelítése a Pp. alapelveinek oldaláról

Az előző alfejezet gondolatmenetének több helyütt is egyenes folytatásának tekinthetőek jelen fejezetrész egyes fejtegetései, amikor az egyes eljárásjogi alapelvekből próbálom levezetni az ideiglenes intézkedés intézményét és elvi alapon magyarázni az ilyen típusú jogintézmények létjogosultságát és szükségességét.

Az eljárásjogi szakirodalomban nincs egységes álláspont az alapelvek jellegét, rendszerét és tartalmát illetően. A dolgozat jelen fejezete csak azokkal az alapelvekkel foglalkozik, melyek valamilyen módon összefüggésbe hozhatók a vizsgált jogintézménnyel és azon belül is csak azokat a vonatkozásokat tárja föl, amelyek relevánsak témám szempontjából. Ennek az előrebocsátására azért volt szükség, mert e témának jelentős irodalma van, melynek csak kis szeletével foglalkozom.

Véleményem szerint a polgári eljárásjog alapelvei közül az ideiglenes intézkedés jogintézménye a rendelkezési elv, a perhatékonyság elve (ésszerű időn belül való döntés, gyorsaság elve), ill. a perbeli esélyegyenlőség elvéhez köthető. Ezek az alapelvek a Pp utóbbi hat évben történt módosítása következtében jelentős változásokon estek át.

3.1 A rendelkezési elv és az ideiglenes intézkedés

Az utóbbi évtizedben a jogirodalomban számos szerző³⁴ foglalkozott a polgári per hagyományos sarokköveinek számító rendelkezési és tárgyalási elv tartalmának mibenlétével, különösen azok után, hogy a VI. Perrendtartási Novella³⁵ visszaadta ezen alapelveknek az eredeti tartalmát, szakítva azok szocialista értelmezésével.

Az Alkotmánybíróság már ezt megelőzően számos döntésében elemezte, tárta fel a rendelkezési elv tartalmát. Ezen határozatok közül témám szempontjából legértékesebb megállapításokat az *ügyész eljárásbeli részvételének kapcsolatos 1/1994. (I.7) AB határozat* tartalmazza. Eszerint „a feleket megillető rendelkezési jog azt jelenti, hogy a fél anyagi és eljárási jogaival szabadon rendelkezik, így mindenkinek szabadságában áll anyagi jogainak eljárási érvényesítése, a bíróság igénybevétele (...). Az eljárásjogi értelemben vett fél rendelkezési joga az alkotmányos önrendelkezési jog egyik aspektusa, eljárásjogi vonatkozása, amely az egyén autonómiáját érinti, ill. azzal kapcsolatos.”

Magyary Géza a múlt század elején a rendelkezési elvet az anyagi jogból következő szükségszerűségnek tekintette. „A magánjogi védelem oly jogvédelem, amely magánjogi viszonyokkal áll vonatkozásban. Minthogy pedig a magánjogi viszonyok tekintetében a fél

³⁴ Dr. Kengyel Miklós: A rendelkezési és tárgyalási elv a Polgári perrendtartás 1995. évi módosítása után, MJ 1996/5. 278-285. o.; Dr. Wallacher Lajos: Bírói aktivitás és felelősség a polgári perben, avagy: korlátozható-e a bírói túlbuzgóság, MJ 1996/12. 725-730. o.; Dr. Kiss Zoltán: A bírói pervezetés elméleti és gyakorlati kérdései a Pp legutóbbi módosítása után, MJ 1997/3. 154-163 o.; Dr. Kiss Zoltán: A bírói pervezetés és a felek rendelkezései a polgári perben a Pp 1995. évi módosítása után, MJ 1998/2, 84-90 o.

³⁵ 1995. évi LX. törvény

akaraturalma a szabály, az állam ezt a szabályt a reájuk vonatkozó, ill. a velük kapcsolatos jogvédelemre is alkalmazza és így elrendeli, hogy *a bíróság csak akkor adjon jogvédelmet, ha a fél azt kéri, de ekkor mindenesetre köteles azt megadni*. Vagyis a fél az ő rendelkezéséből kifolyólag a magánjogi viszony fölött is rendelkezik, hogy kapjon-e *perbeli jogvédelmet*. (...) Ez tehát a fél akaraturalmát jelenti a bíróság akarata fölött a magánjogi védelem tekintetében, s a bíróság köteles hozzá alkalmazkodni.”³⁶

A hangsúlyt a fenti idézetből a *perbeli jogvédelemhez* való jogra helyezem, mely a felet megillető rendelkezési jog lényege. A *perbeli jogvédelmi igény* azt jelenti, hogy a bíróságnak a fél kívánságára biztosítani kell a jogvédelmet, méghozzá olyan terjedelemben, ahogyan azt a fél kívánja, a bíróság döntése a fél kérelmén nem terjedhet túl.³⁷

Úgy vélem a rendelkezési elv nemcsak azt foglalja magában, hogy a fél az általa kezdeményezett perben vitássá tett anyagi jog tekintetében érdemi döntésre jogosult és a bíróság az igényelt jogvédelmet csak anyagi jogerőt eredményező, érdemi határozat formájában nyújthatja, hanem azt is, hogyha a fél sürgős jogvédelmet igényel, akkor a bíróságnak a fél által megjelölt terjedelemben ezt is biztosítania kell.

A *rendelkezési elv* és az *ideiglenes intézkedés kezdeményezésének* viszonya más oldalról is megközelíthető: érvényesül-e a fél rendelkezési joga az általa előterjesztett ideiglenes intézkedés iránti kérelem tárgyában való döntés kapcsán is, avagy köteles-e a bíróság dönteni (akár pozitíve akár negatíve) az ideiglenes intézkedés iránti kérelemről.

Novák István véleménye szerint „a bíróság senki részéről sem kényszeríthető arra, hogy az ideiglenes intézkedés tárgyában előterjesztett kérelemmel kapcsolatban akként foglaljon állást, hogy a kérelmet a per folyamán az érdemi határozat előtt külön határozattal elbírálja. A bíróság nem köteles határozatot hozni, belátásától, a körülmények mérlegelésétől függ, vajon tesz-e ilyen lépést vagy sem. (...) Megengedett tehát a határozattól való tartózkodás.”³⁸

Véleményem szerint a rendelkezési elv és az abból folyó kérelemhez kötöttség mai, modern értelmezése (azaz, hogy a bíróság a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz kötve van [Pp 3. § (2) bek.], másképpen a peres felek az „ügy urai”,

³⁶ Dr. Magyary Géza: Magyar polgári perjog. Átdolgozta: Dr. Nizsalovszky Endre, Bp. 1940. 229. o.

³⁷ Az 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról, 3. §(1)(2) bek. alatt fogalmazza meg a rendelkezési elv tartalmát.

³⁸ Dr. Novák István: A fellebbezhetőség kérdése az ideiglenes intézkedések körében, MJ 1958. január. 23. o.

ők határozzák meg a bíróság eljárási mozgásterét³⁹⁾ *kizárja azt, hogy a bíróság érdemben ne foglalkozzon a fél által előterjesztett kérelemmel.* Arról akár helytadóan, akár elutasítóan, de döntenie kell, mert ez következik a felet megillető rendelkezési elvből.

3.2 Az ideiglenes intézkedés a perhatékonyság, gyorsaság elve ill. a perek ésszerű időn belül történő befejezéséhez való jog aspektusából

A dolgozat jelen fejezetének célja nem teszi lehetővé, sem szükségessé, hogy a perhatékonyság kérdését teljes mélységében feldolgozzam, a vizsgált alapelvnek ehelyütt csak azokra a vonatkozásaira helyezem a hangsúlyt, melyek szorosan a dolgozat tárgyához tartoznak.⁴⁰

A polgári perek elhúzódása a hatékony jogérvényesítés egyik legnagyobb akadályának bizonyul. Amíg a gyorsaság melletti érvelés a század első évtizedeiben tisztán gazdasági racionalitáson alapult, addig a II. világháború után a gyorsaság az igazságszolgáltatás egyik alapvető követelménye lett.⁴¹ A pertartam rövidegéhez fűződő közérdek egyre több országot indított arra, hogy perjogi reformjának a középpontjába a „modernség kiemelt követelményeként” az eljárás gyorsítását és egyszerűsítését állítsa.⁴²

Nem volt ez másképpen Magyarországon sem, ahol a perhatékonyság, a peres eljárások gyorsításának igénye az elmúlt évek Pp módosításinak legfontosabb mozgatórugójává vált.⁴³

A polgári per célja, – a Pp korábbi (VIII. Novellával hatályon kívül helyezett) 1. §-át alapul véve - hogy a jogviták eldöntését az *igazság alapján* biztosítsa. Bár a Perrendtartás idézett novellája száműzte ezt a fogalmat a törvény céljából, úgy vélem, hogy a jogi

³⁹ Részlet az 1999. évi CX. törvény II. Részének 2. §-ához fűzött indokolásból.

⁴⁰ Ehelyütt utalok arra, hogy Gáspárdy László professzor önálló monográfiát szentelt az idő-tényezőnek, annak a polgári perekben betöltött jelentőségére tekintettel. Tekintettel arra, hogy az említett értekezés az idődimenzió problémakörét olyan komplex módon közelíti meg, hogy abból egyes gondolatok, csak azok értelmének megértését zavaró módon lennének kiragadhatóak, jelen lábjegyzetben jelzem, hogy a polgári perek tartamával kapcsolatos kérdéseket a monográfia Második Részének IV. pontja elemzi részletesen. In: Gáspárdy László: A polgári per idődimenziója, Akadémia Kiadó Bp. 1989. 31-35. o.

⁴¹ Ld. erre vonatkozóan az előző alfejezetben idézett EJEE 6. Cikkét.

⁴² Dr. Kengyel Miklós: A polgári eljárásjog az ezredfordulón, MJ 2000/12. 712. o.

⁴³ A gyorsítás vezérmotívumára épített első Pp módosítás, a VI. Perrendtartási Novella, azaz az 1995. évi LX. törvény volt, melyet ezen az úton a VII. Novella követett (1997. évi LXXII. törvény). Szintén a gyorsítás szellemében fogant a VIII. Novella, az 1999. évi CX. törvény II. Része. „A perek gyorsításának indoka az volt, hogy a 90-es évek közepére a perek futamideje jelentősen meghosszabbodott és ez már az igazságszolgáltatás működőképességét kérdőjelezte meg, ugyanis a jogszolgáltatás végtelen elhúzódása kétségsbe vonja azt, hogy beszélhetünk-e egyáltalán a jog szolgáltatásáról.” (Részlet az 1995. évi LX. törvény általános indokolásából.)

értelemben vett igazságos bírói döntés a jogvita eldöntése során releváns és az adott jogviszonyra vonatkozó anyagi jogi normák megfelelő alkalmazását, ill. az ezeknek megfelelő döntést jelenti (természetesen az irányadó eljárási szabályok megtartása mellett), amelynek a tartalma mai viszonyaink között sem tekinthető elavultnak.⁴⁴

*Az igazság kiderítésére való törekvés és a hatékony jogvédelem követelménye azonban szembe kerülhet egymással.*⁴⁵

Sárffy Andor több mint fél évszázaddal ezelőtt ekképpen fogalmazta meg ezt a problémát: „A pernek az igazság kiderítésére kell törekednie. Ez természetesen annál inkább sikerül, minél nagyobb alapossággal törekszik a bíróság a tényeket kideríteni és minél alaposabban elmélyed azok ténybeli és jogi megítélésében. Ez azonban gyakran sok időbe kerül. Különösen a bizonyítás felvétele járhat nagy idővesztéssel. A felek egyikének, rendszerint az alperesnek érdeke is lehet a per elhúzása. Az elhúzódás pedig a jogosultra nézve sérelmes, sőt olykor helyrehozhatatlan károkat okoz. (...) Az alaposság és gyorsaság követelményei egymással szembekerülhetnek.”⁴⁶

E diszkrépancia feloldására alkalmas eljárásnak tekinti Sárffy a francia référé eljárást⁴⁷, ahol a gyors döntéshozatalt követően, ha szükséges, sor kerülhet a per anyagát kimerítő érdemi eljárás lefolytatására. A magyar polgári eljárásjog rendszerében pedig az *ideiglenes intézkedést*

ill. a végrehajtási jog biztosítási intézkedéseit és a zárlatot tekinti a gyors és hatékony jogvédelem megvalósítására alkalmas jogintézményeknek.⁴⁸

Az idézett szerző megállapításaival mindenben egyetértve, véleményem szerint a *perhatékonyság elve magában foglalja* azt, hogy amellet, hogy általában törekedni kell a polgári eljárások gyors befejezésére (megteremtve hozzá a megfelelő jogszabályi hátteret), *lehetővé kell tenni olyan jogintézmények általános elérhetőségét*, amelyek még egy bonyolult és hosszadalmas polgári eljárás (mint amilyen, pl. egy szabadalombitorlási, vagy házassági per) során is biztosíthatják a fél gyors és hatékony jogvédelmét.

3.3 Az ideiglenes intézkedés a perbeli esélyegyenlőség alapelveinek tükrében

⁴⁴ A VIII. Novella indokolása tartalmazza azt a megállapítást, mely szerint „a Pp.-től elvárható igazságosság követelmény tartalma, mibenléte több vonatkozásban is elavult.”

⁴⁵ Külön fejezetben foglalkozik idézett monográfiájában Gáspárdy László a polgári perjogtudományi gondolkodásban, az alaposság és gyorsaság kapcsolatát tárgyaló nézetekkel, mely megközelítésmódokat három nagy csoportba sorolva elemzi. In: A polgári per idődimenziója, im. 64-71. o.

⁴⁶ Sárffy Andor: Magyar polgári perjog, Bp. 1946. 148. o.

⁴⁷ Részletesen ismerteti az eljárást a dolgozat összehasonlító-jogi fejezete.

Ennek az eljárásjogi alapelvnek a kifejtésénél érezhető legerőteljesebben, hogy ez az alapelv egyértelműen egyes nemzetközi jogi jogforrásokban megfogalmazott emberi jogok a belső jogi leképezése, ill. egyes alkotmányos alapelveknek az eljárásjogi megjelenítése.

A perbeli esélyegyenlőség elve a VIII. Perrendtartási Novella hatálybalépésének következtében vált a Pp tételesjogi szabályává. E Novella nem titkolt célja az volt, hogy megteremtse az összhangot a perrendtartás elvei és a nemzetközi egyezményekben vállalt kötelezettségeink között, ill. egyértelművé kívánta tenni, hogy melyek a Kódex rendező elvei.⁴⁹

Ezek között kiemelt helyen szerepel az előzőekben általam is bemutatott két alapelv, ill. a *peres felek perbeli esélyegyenlőségének elősegítése*. Az EJEE-nek 6. Cikkében deklarált tisztességes eljáráshoz való jog, ill. az Alkotmány korábban idézett 57. § (1) alatt biztosított bíróság előtti egyenlőség csak a peres felek esélyegyenlőségével teremthető meg. Ennek érdekében a VIII. Perrendtartási Novella bevezeti a Pp alapelvei közé a *fegyveregyenlőség elvét* [3.§ (6)], ill. alapelvi szinten rögzíti a *bírósághoz fordulás jogát* (7.§). Minthogy az előző alfejezetben kifejtettem azon állásponantomat, mely szerint a törvény (bíróság) előtti egyenlőség elvéből levezethető, a kivételes helyzetekben kezdeményezhető, azonnali jogvédelmet biztosító ideiglenes intézkedés, ebből az is következik, hogy ennek az alkotmányos alapelvnek a jogági leképezése is magában foglalja ezt a lehetőséget. Vagyis a perbeli esélyegyenlőség megvalósításához biztosítani kell – egyebek mellett – azt a lehetőséget is, hogy a fél kivételes körülmények felmerülésekor kivételes jogvédelmi eszközöket igényelhessen a bíróságtól.

Értékelve az eddigieket, megállapítható, hogy a *tárgyalt alapelvek* (nemzetközi jogi, alkotmányos, jogági) mindegyikéből levezethető a fél joga az ideiglenes intézkedés kezdeményezéséhez, de egyik alapelvből sem következik közvetlenül és egyértelműen.⁵⁰

4. Az ideiglenes intézkedés, mint határozat, avagy: meghatározható-e az

⁴⁸ Sárffy, im. 148-149. o.

⁴⁹ Ld. erre vonatkozóan részletesen az 1999. évi CX. törvényhez fűzött indokolást.

⁵⁰ A közvetlenség és egyértelműség alatt itt azt értem, hogy pl. az anyagi jogi értelemben vett jogosult kereseti jog egyértelműen következik a rendelkezési elvből, ami viszont folyománya az alkotmányos önrendelkezés elvének.

ideiglenes intézkedés helye a határozatok rendszerében

A bíróság eljárási cselekményei közül a *döntés* a legfontosabb. A többi perbeli cselekmény, valamint a pervezetés végső soron a bírói döntés megszületését mozdítják elő.

A bírósági határozatok osztályozása többféle szempont alapján lehetséges. A legfontosabb osztályozási szempontot a Pp. 212. § (1) bek. tartalmazza, amikor kimondja, hogy „a bíróság a per érdemében ítélettel, a per során felmerült minden más kérdésben – ideértve a per megszüntetését is - végzéssel határoz.” Kissé leegyszerűsítve azt mondhatjuk, hogy a bíróság az anyagi jogi kérdésekben mindig ítéletet hoz, az eljárásjogi kérdéseket pedig végzéssel dönti el.⁵¹

*Az elvi elhatárolás tehát azon alapul, hogy a döntés eljárásjogi kérdésekben vagy a perbevitte anyagi jogi viszony kérdésében történik-e.*⁵²

Bár az ideiglenes intézkedés tárgyában a bíróság *végzéssel határoz*, e döntés esetén se vihető végig következetesen a Pp. idézett szakasza szerinti elhatárolás, még akkor sem, amikor az ideiglenes intézkedés – rendeltetésének megfelelően – csak időleges hatállyal rendezi a felek jogviszonyát, mert a *bíróság döntése ebben az esetben is megkívánja a peresített anyagi jogi viszony vizsgálatát*, ez pedig nem minősíthető eljárásjogi kérdésnek. Abban az esetben, amikor

a per, a Pp. 137. § (3) bek. alapján hat hónapi szünetelés után megszűnik és a bíróság ezt megelőzően ideiglenes intézkedést hozott, ennek a hatályát a per megszűnése nem érinti.⁵³

Ebben az esetben az ideiglenes intézkedés tárgyában hozott végzés *érdemi (anyagi jogi) kérdésben hozott végzésnek minősül*, mely akár véglegesen is rendezheti a felek jogviszonyát.⁵⁴

Úgy vélem, nem szorul további indokolásra azon megállapításom mely szerint az ideiglenes intézkedés tárgyában hozott határozat *tipikusan nem a végzések kategóriájába tartozna*, maga a döntés, tartalmát tekintve, sokkal *közelebb áll az érdemi döntéshez.*^{55 56 57}

⁵¹ Ld. erre vonatkozóan részletesen Dr. Kengyel Miklós. Magyar polgári perjog im. 301-302 o; A polgári perrendtartás magyarázata, KJK Bp. 1999. 823-826. o.

⁵² Dr. Móra Mihály: A polgári per érdemében csak ítélettel dönthet-e a bíróság? MJ 1957./11. 295. o.

⁵³ Az 1995. évi LX. törvényhez fűzött indokolás 16. §.

⁵⁴ Részletesen foglalkozom e problémával jelen alfejezet későbbi részében.

⁵⁵ Zárójelben jegyzem meg, hogy az 1911. évi Plósz-féle Pp. nemcsak a pert érdemben lezáró határozatokra használta az ítélet kifejezést, némely helyen ítéletnek nevezte azokat a bírósági határozatokat is, melyek nem a per érdemében döntöttek. Eszerint: „Az a határozat, amelyet a bíróság a perakadályok tárgyában hoz, rendszerint önálló ítélet. (181.§) vagy „Ha a pergátló körülmény csak a perbebocsátkozás után kerül elbírálás alá, a bíróság a dolog természeténél fogva szükségképpen önálló ítéletben határoz fölötte, midőn fennforgását

Dolgozatom jelen fejezetében, az ideiglenes intézkedést, mint speciális döntését a bíróságnak, *mégsem a fenti klasszikus határozati tipizálás szerint tárgyalom, hanem az általam felállított rendszerben helyezem el, mint egy különös határozati kategória pregnáns képviselőjét.*

1. A polgári per középpontjában a perbevitt, a keresettel érvényesített anyagi jogi igény felől döntő *érdemi döntés* áll. A Pp célja a jogviták eldöntése, ami kétségtelenül a *végleges rendezettség megteremtését* kívánja meg a felek jogviszonyában.⁵⁸

A határozatok egyik csoportját tehát a *végleges döntést eredményező, érdemi határozatok jelentik.* (Ezek formai szempontból lehetnek ítéletek, jogerős végzéssel jóváhagyott egyezségek, ill. jogerős bírósági, vagy fizetési meghagyások; jelen rendszerezés szempontjából az egyes határozati kategóriák elnevezésének nincs jelentősége.)

2. Az érdemi döntésre koncentráló határozatok mellett léteznek olyan *kivételes* jellegű *bírósági döntések*, amelyek célja nem a felek közti jogvita végleges lezárása (bár akár ezt is eredményezhetik, de nem ez az elsődleges funkciójuk), hanem a felek helyzetének *átmeneti rendezése, ideiglenes, függő joghatások kiváltása.* Az ilyen ideiglenes, függő joghatások legtipikusabb esetei a Pp-ben az ideiglenes intézkedések.

Ezek után megválaszolásra vár az a kérdés, hogy mennyiben tekinthető *átmeneti hatályú határozatnak* az ideiglenes intézkedés és mit jelent annak *ideiglenes, függő joghatása?*

A polgári eljárás során akkor beszélhetünk függő joghatások beálltáról, amikor a bíróság az *ítéllethozatal előtt* idéz elő a felek jogviszonyában *bizonyos joghatásokat*, olyan

megállapítja, s így az eljárást beszünteti, *mert ekkor a per érdemében való döntésről szó sem lehet.*” (181.§) In: Magyary – Nizsalovszky: Magyar polgári perjog im. 337-338. o.

⁵⁶ Hasonló álláspontra helyezkedik *Ujlaki László*, aki szerint az ideiglenes intézkedés esetében „az ítéletszerűség állítása annál is inkább alappal bír, mert fennállása idején joghatását tekintve (előzetesen végrehajtható) semmiben sem különbözik egy valóságos ítélettől, másfelől pedig a gyakorlat tapasztalatai szerint a pert lezáró bírósági határozat tartalma legtöbbször magában foglalja az „ideiglenes intézkedés” tartalmát, ez bizonyos mértékig prejudíciumot valósít meg.” In: Ujlaki László: A joglászat és megjelenési formái a magyar civilisztikában. Magyar Jogászegyleti Értekezések, Bp. 2001. 134. o.

⁵⁷ Ezzel ellentétes álláspontra helyezkedett *Bajory Pál*, aki szerint az ideiglenes intézkedést kimondó végzés nem tartalmaz érdemi döntést, pervezető jellegű, amiből az következik, hogy ahhoz a bíróság a Pp 227.§ (2) bek. értelmében nincs kötve, azt tehát maga is hatályon kívül helyezheti, sőt módosíthatja. In: Dr. Bajory Pál: Az ideiglenes intézkedések, MJ. 1965./12. 562-563. o.

⁵⁸ Dr. Ujlaki László: Ideiglenes (függő) joghatások a magyar polgári eljárásban, MJ 1989/12. 1110. o.

hatállyal, hogy ezek nem feltétlenül, nem minden körülmények között, hanem csak meghatározott időpontig vagy feltétel beálltaig, esetleg visszavonhatóan állnak fenn.⁵⁹

Az ideiglenes intézkedés elrendelését mindig jogvédelmi, érdekvédelmi szempontok, prevenciós célszabályok kívánják meg: idejében követeléséhez juttatni a jogosultat, biztosítékot nyújtani számára már most, ha kielégítése később meghiúsulhat, veszélyektől, szükséghelyzetektől megóvni őt, elhárítani olyasmit, ami csak soron kívüli intézkedéssel hárítható el stb.⁶⁰

Egyértelműnek tűnik tehát, hogy az ideiglenes intézkedés végleges hatályú döntést nem eredményezhet a felek jogviszonyát illetően, legalábbis a jogintézmény célja ezt kizárja. A gyakorlat azonban nagyon gyorsan bebizonyította, hogy *előállhat olyan helyzet, amikor az ideiglenes intézkedés érdemi döntést eredményez, anélkül azonban, hogy az ideiglenes intézkedés meghozatalát ugyanolyan biztosítékok öveznék, mint a jogvita érdemében döntő végleges határozat meghozatalát.*

Az ideiglenes intézkedés végleges hatályú határozattá válásának lehetősége a per szünetelés folytán történő megszűnése esetén vetődött fel. Másképpen fogalmazva: mi legyen az elrendelt ideiglenes intézkedés sorsa ha a per szünetelés folytán megszűnik? A kérdés megválaszolását tovább bonyolította az a tény, hogy a VI. Perrendtartási Novella hatálybalépéséig lehetőség volt ideiglenes intézkedés elrendelésére a keresetlevél benyújtását megelőzően is, a 105/1952 (XII. 28) MT rendelet 1-6. §-ai alapján.

Ez a probléma a Pp 1953-as hatálybalépése után nem sokkal merült fel (és megítélésem szerint a hatályos szabályozás sem egyértelmű), amikor az ítélezési gyakorlatban bizonytalanság volt észlelhető a tekintetben, hogy meddig maradhat hatályban a jogerős ideiglenes intézkedés.

A *Legfelsőbb Bíróság 870. számú állásfoglalásában* egyértelművé tette, hogy „ha az ideiglenes intézkedés megtételét követően indult per szűnik meg érdemi határozat hozatala nélkül, az ideiglenes intézkedés tárgyában hozott végzés hatálya nem kétségesen fennmarad. Nem indokolt ettől eltérő álláspontra helyezkedni akkor sem, ha az ideiglenes intézkedés megtételére nem a perindítás előtt, hanem a per folyama alatt kerül sor.”⁶¹

⁵⁹ Ujlaki L. im. 1109. o. A szerző idézett tanulmányában számos esetét sorolja fel a polgári eljárás során bekövetkező függő joghatásoknak, ezek közül kiemelném az *előzetes végrehajthatóság* jogintézményét, amikor a határozat jogerejének bekövetkeztéig a marasztalt félre olyan joghatás nehezedik, amely utóbb megdőlhét. Ezzel analóg intézmény a végrehajtási jogban és a hagyatéki eljárásban elrendelt *biztosítási intézkedések*.

⁶⁰ Ujlaki L. im. 1111. o.

⁶¹ PK 870. sz. állásfoglalás. Bírósági Határozatok 1965/2. 50. o.

Az idézett Polgári Kollégiumi állásfoglalás tehát egyértelműen deklarálta azt, hogy a sürgősségen nyugvó ideiglenes intézkedés gyakran végleges döntést eredményezhet. Tovább bonyolította a helyzetet, a 105/1952. MT rendelet 6. §-ának rendelkezése, mely szerint, „ha az ideiglenes intézkedés tárgyában hozott jogerős végzést utóbb a per során a bíróság nem helyezi hatályon kívül, az a jogerős ítélettel azonos hatályú.” Ez nem jelentett mást, minthogy az így hatályban maradt ideiglenes intézkedésről hozott végzés anyagi jogerőt eredményező végleges döntéssé vált.

Az idézett Kollégiumi állásfoglalás megosztotta a témával foglalkozó perjogászokat, akik arra hivatkoztak, hogy az ilyen jellegű szabályozás ellentétes a jogintézmény céljával⁶² (ami teljes mértékben igaz is).

Ennek ellenére úgy vélem, hogy a jogalkotó (ill. a jogot értelmező Legfelsőbb Bíróság) szándéka az idézett szabályozással kapcsolatban *teljesen egyértelmű. Lehetővé tenni a felek számára azt, hogyha az ideiglenes intézkedés jogerőre emelkedése után nem kezdeményeznek pert, ill. ha a per szünetelés folytán megszűnik és annak egyik fél sem kéri a folytatását, akkor jogviszonyukat az elvben ideiglenes, de a gyakorlatban végleges hatályú ideiglenes intézkedésről hozott határozat rendezze a jövőre nézve.*

Névai László szerint az így jogerőre emelkedett végzés tulajdonképpen a bírósági peren kívüli vagy perbeli egyezség funkcióját tölti be („kvázi-egyezség”-gé válik) és valójában anyagi jogerőre tesz szert. Névai úgy vélte, hogy az ideiglenes intézkedés mindig *átmeneti hatályú* rendelkezése a bíróságnak: lényegénél fogva (bennrejlő fogalmi kellékként) feltételezi valamely későbbi végleges hatályú bírósági döntés bekövetkezését. E feltétel nélkül az ideiglenes intézkedés a *jogerős bírósági ítéletet pótló, sőt a pert valójában feleslegessé tevő intézménnyé válna.* Az ilyen lehetőség az ideiglenes intézkedést a *véglegesség joghatásaival ruházná fel.*⁶³

Az előzőekben felvetett probléma megítélésén a VI. Perrendtartási Novella annyiban változtatott, hogy megszüntette az ideiglenes intézkedés kezdeményezhetőségét a perindítás előtt, de az a bizonytalanság, ami a per szünetelés folytán történő megszűnésének a jogerős ideiglenes intézkedésre gyakorolt hatására vonatkozott, mind a mai napig fennáll. Ahogy arra a fejezet elején utaltam, a VI. Perrendtartási Novellához fűzött indokolás szerint „a pernek a Pp. 137.§ (3) bek. alapján bekövetkező megszűnése az ideiglenes intézkedés hatályát nem érinti.” A Pp. tételesjogi szabályai azonban *sem a 137.*

⁶² Ld. erre vonatkozóan részletesen Névai L. im. 442-443. o.

⁶³ Dr. Névai László: Gondolatok a jogerőről, JK 1973/9. 442. o.

§, sem a 156. § alatt erről nem rendelkeznek. Időközben az idézett Polgári Kollégiumi állásfoglalás is hatályát veszítette, így még nagyobb a bizonytalanság a tekintetben, hogy betölthet-e perpótló funkciót az ideiglenes intézkedés, azaz, hogy – visszatérjünk a fejezet címéhez - a bíróság *érdemi határozatának* minősülhet-e egyes esetekben az ideiglenes intézkedés tárgyában hozott végzés, avagy *kizárólag függő joghatás* kiváltására hivatott.

A kérdés megválaszolása – véleményem szerint - attól függ, hogy *milyen szerepet szán a jogalkotó az ideiglenes intézkedés jogintézményének.*

1. Ha a jogalkotó *perpótló, perelhárító funkciót* is szán az ilyen típusú intézkedéseknek (mint amilyenek pl. a francia, vagy a holland polgári eljárásjog egyes intézményei, pl. a référé-határozatok, vagy a holland kort-geding eljárás eredményeként elrendelt ideiglenes intézkedések), akkor ezek a határozatok érdemi határozatoknak is minősülhetnek, abban az esetben, ha meghozatalukat követően a felek nem kezdeményezik a peres eljárást.⁶⁴

2. Ha azonban a jogalkotó szándéka szerint az *ideiglenes intézkedés funkciója csakis és kizárólag a felek jogviszonyának átmeneti, időleges szabályozása* lehet, akkor mindenképpen el kell kerülni azt, hogy a nem egyértelmű szabályozás, avagy a kellőképpen át nem gondolt szabályozási koncepció következtében a kizárólag átmeneti joghatás kiváltására hivatott jogintézmény némely esetben érdemi határozattá válhasson.

Úgy vélem, azzal, hogy a magyar jogalkotás 1995-ben megszüntette az ideiglenes intézkedés perindítás előtti kezdeményezhetőségét, egyértelműen kifejezésre juttatta azt a szándékát, hogy az intézmény *csak a peres eljárás folyamatban léte alatt biztosíthatja a kérelmező jogvédelmét*, ami önmagában feltételezi a későbbi, végleges hatályú érdemi bírósági döntés bekövetkezését.

Ebben a rendszerben az ideiglenes intézkedés *csak függő joghatás kiváltására lehet alkalmas*, ebből következően viszont nem fordulhatna elő olyan eset, hogy az ideiglenes intézkedés tárgyában hozott végzés, a felek jogviszonyát akár véglegesen is rendező döntést eredményezzen. Úgy vélem, szükség volna e jogbizonytalanságot eloszlató jogalkotói lépésre, vagy egy egyértelmű jogértelmezői állásfoglalásra.⁶⁵

⁶⁴ Ennek a szemléletnek megfelelően pl. a francia Code de Procédure Civile a *référé-határozatokat az ítéletek között* helyezi el, mint *egyéb*, nem az ügy érdemében hozott ítélet. Ld. erről részletesen a dolgozat IV. jogösszehasonlító fejezetének megállapításait.

⁶⁵ A jogintézmény jövőbeni szabályozásával kapcsolatos nézeteim részletes kibontásra kerülnek az értekezés utolsó fejezetében, a de lege ferenda javaslatok felvázolásakor.

5. Az ideiglenes intézkedés a jogerő és végrehajthatóság szemszögéből; az előzetes végrehajthatóság kérdése

„A jogerő révén a törvény *absztrakt* és *általános* rendelkezése az ítéletben *konkrét* és *egyedivé* válik.(...) A polgári perbeli határozat jogerejével kapcsolatos *alapkoncepcióra* nézve

a magyar jogtudományban többé-kevésbé egységesek a felfogások, mind a jogerő létrejöttének *feltételei*, mind annak tartalma, mind pedig a beállása utáni lehetséges *mozgások* természetének megítélésében.”⁶⁶

A magyar jogirodalomban megoszlanak a nézetek viszont a tekintetben, hogy a végrehajthatóság a jogerő *fogalmi elemének, tulajdonságának* tekinthető-e, a megtámadhatatlanság és a véglegesség mellett.⁶⁷

Nem feladata jelen dolgozatnak az állásfoglalás bármelyik nézet mellett is, az viszont tényként megállapítható, hogy nem csupán jogerős ítélet alapján kerülhet sor végrehajtásra, de súlyánál fogva jellegmeghatározó⁶⁸ és tipikus eset a jogerős ítélet végrehajthatósága, mely mellett *kivételként* sor kerülhet nem jogerős határozatok végrehajtására is.

Eszerint megkülönböztethetünk:

- jogerőtől függő végrehajthatóságot és
- jogerőtől független végrehajthatóságot.

Ez utóbbi kategória iskolapéldájaként említhető az *ideiglenes intézkedés* és az *előzetes végrehajthatóság*.

Ez a két bírói határozat „*azonos veszélyalapon* nyugszik, s céljuk a jövőbeli végrehajtás biztosítása, ill. a jövőbeli végrehajtás helyett a jelenleginek a kieszközlése. (...) Az előzetes végrehajthatóság kimondásánál, az ideiglenes intézkedésnél irányadó veszélynél is *tágabb körű veszélynek* engedett a törvényhozó teret, mert csupán azt szabta valószínű veszélyként irányadó mértékül, hogy a végrehajtás elhalasztásából, a jogosultnak nehezen pótolható, ill. megállapítható kára származnék.”⁶⁹

⁶⁶ Dr. Névai László: Gondolatok a jogerőről, JK 1973./9. 437, 440. o.

⁶⁷ Ld. erre vonatkozóan részletesen: Bacsó-Beck-Móra-Névai: Magyar polgári eljárásjog, im. 455. o.; Névai-Szilbereky: Polgári eljárásjog, im. 426-431. o., Farkas József: A jogerő a magyar polgári peres eljárásban, Bp. 1976. 25. o.; ill. Névai L. előző lábjegyzetben idézett tanulmányának 440-441. o.

⁶⁸ Névai L: Gondolatok a jogerőről, im. 441. o.

⁶⁹ Harmath Zoltán – az 1911. évi Pp. rendelkezéseit alapul véve - ekképpen látta a két jogintézmény közti hasonlóságot. In: Harmath Zoltán im. 34-36. o. Ehhez hozzá kell tennem, hogy az 1911. évi Pp az előzetes

A hatályos Pp rendelkezései ennél ugyan szigorúbb feltételeket támasztanak az ítélet előzetesen végrehajthatóvá nyilvánítását illetően, de a mögöttes jogalkotói szándék hasonlóképpen foglalható össze. Jelenlegi rendszerünkben az előzetes végrehajthatóság kimondását elsősorban nem az adós személyével, hanem a *követelés jellegével* összefüggő körülmények teszik indokolttá.⁷⁰

Az ideiglenes intézkedés esetén a jogerőre való tekintet nélküli végrehajthatóságot a követelés természetéből folyó *sürgősség* teszi indokolttá. Az előzetes végrehajthatóság esetén a jogerős ítélet előtti végrehajtás megengedését az indokolja, hogy fennállásuk az első fokú eljárás során *meggyőző módon nyert bizonyítást és további vitatásuk aligha fog eredményre vezetni* (bár kizártnak ez sem tekinthető).⁷¹

Szükségesnek tartom még ehhez hozzátenni azt is, hogy az előzetes végrehajthatóság egyes eseteiben szintén a jogosult sürgős, mielőbbi jogvédelmének a biztosítása a cél (pl., hogy a megélhetését biztosító tartáshoz mielőbb hozzájusson).

A két jogintézmény kapcsolatát *más aspektusból is vizsgálva* érdekes következtetésekre juthatunk. Az ideiglenes intézkedés intézményének *lényegéből fakad annak előzetes végrehajthatósága*. Másképpen fogalmazva, az ideiglenes intézkedés és az előzetes végrehajthatóság intézménye egymással a *cél-eszköz viszonyában állnak*, hiszen az ideiglenes intézkedés biztosítja a jogosultnak az azonnali jogvédelmet, míg a határozat előzetes végrehajthatósága lehetővé tételének célja az, hogy az intézkedés által stabilizált helyzet az eljárás jogerős befejezéséig fennmaradjon. A döntés előzetes végrehajthatóságának biztosítása nélkül az ideiglenes intézkedés csak előre vetíthetné a majdani érdemi döntés tartalmát, de nem változtatna a tényleges élethelyzeteken, másképp fogalmazva: funkciótlanná válna.

A két „rokon” intézmény hasonlósága különösen a Pp 1995. évi LX. törvénnyel történő módosítását megelőzően volt nyilvánvaló, amikor a jogalkotó az ideiglenes intézkedés elrendelhetőségét is *esetszerűen* határozta meg, ellentétben a hatályos szabályozással, mely

végrehajthatóság két nagy csoportját különböztette meg. A törvény 415. §-a, annak szigorúbb alakját szabályozta, ami azt jelenti, hogy az idézett szakaszban megjelölt esetekben a bíróság feltétlenül és hivatalból köteles volt elrendelni az előzetes végrehajtást. A 416. § tartalmazta az előzetes végrehajthatóság enyhébb alakzatát, amikor a felperes kérelmére rendelte el azt a bíróság, ha a jogosult valószínűvé tette, hogy a végrehajtás elhalasztásából nehezen pótolható vagy nehezen megállapítható kára származnék. (In. Magyar-Nizsalovszky im. 480-481. o.) Bár a jelenleg hatályos Pp e két alakzatot ötvözve szabályozza az előzetes végrehajthatóság esetköreit, megítélésem szerint aggályok nélkül elfogadható Harmath Zoltán megállapítása, hiszen az előzetes végrehajtás elrendelésének indokai ma is hasonlóképpen határozhatók meg.

⁷⁰ Névai-Szilberek, im. 435. o.

generálklauzulát fogalmaz meg.

Ha ezeket az eseteket összevetjük az előzetes végrehajthatóság eseteivel szembetűnő, hogy azok *több ponton is fedik egymást*.⁷² A Pp 156. §-ának módosítása óta ideiglenes intézkedés gyakorlatilag bármilyen perben elrendelhető, így olyan esetekben is, amikor a Pp 231. § alapján az előzetes végrehajthatóság kizárt.

Az 1995 előtti szabályozás szerint az ideiglenes intézkedés és az előzetes végrehajthatóság közös esetköreiben biztosítva volt a követelés kikényszeríthetősége az eljárás jogerős befejezéséig. A közös esetkörökben az ideiglenes intézkedés előzetes végrehajthatósága *összefonódott az azt automatikusan hatályon kívül helyező ítélet előzetes végrehajthatóságával*. Tekintettel arra, hogy a VI. Perrendtartási Novella hatálybalépése óta ideiglenes intézkedés bármely perben elrendelhető, ez a végrehajtásbeli kontinuitás hátrányára válhatott volna, ha e Novellával nem módosítják az intézkedés hatályára vonatkozó rendelkezéseket is.

A végrehajtás folytonosságában rejlő problémát a jogalkotó azzal oldotta fel, hogy az intézkedés hatályát – főszabály szerint – az ítélet jogerőre emelkedéséig tartotta fenn, mellyel biztosította az intézkedéssel megvalósított jogvédelem folyamatos fennállását.

Ezzel lehetővé vált az intézkedés hatályának fenntartása a *másodfokú eljárás folyamán* is, egészen a per jogerős befejezéséig.⁷³

A két jogintézményt összehasonlítva a jogerő előtti végrehajthatóság szempontjából, nyilvánvaló, hogy az előzetes végrehajthatóság elrendelését *fokozottabb biztosítékok* kísérik, mint az ideiglenes intézkedését, mert ebben az esetben az ítélet meghozatalát *tárgyalás* előzi meg, melynek során a bíróság nem elégedhet meg a tények valószínűsítésével, hanem *bizonyítást* kell lefolytatnia.

Megítélésem szerint ezért abban az esetben, amikor a bíróság ítélete, tartalmában megegyezik a korábban elrendelt ideiglenes intézkedés tartalmával és a Pp. 231. §-ának rendelkezéseit alapul véve lehetőség van az ítélet előzetes végrehajthatóságának

⁷¹ Névai – Szilbereky: Polgári eljárásjog, im. 431. o.

⁷² 1995. augusztus 29., a VI. Ppn. hatálybalépése előtt, a Pp. 156. § alapján ideiglenes intézkedésnek volt helye az alábbi pertípusokban: tartásdíj, járadék, más hasonló célú időszakos szolgáltatás iránti perben; ingó kiadása iránti igény felmerülésekor; birtokperben a birtoklás zavarásának megszüntetése végett; ill. gazdálkodó szervezetek egymás elleni pereiben. A Pp. 231. § szerint előzetesen végrehajtható: a tartásdíjban, járadékban és más hasonló célú időszakos szolgáltatásban marasztaló ítélet; a birtokháborítás megszüntetésére kötelező ítélet; alperes által elismert követelésben marasztaló ítélet és a Pp. 231. § e) f) pontjában foglalt esetekben.

⁷³ E főszabály alól kivételek természetesen több irányban is vannak: pl. az elsőfokú bíróság ítéletében az ideiglenes intézkedést hatályon kívül helyezi vagy azt a másodfokú bíróság még az érdemi döntés meghozatala előtt megváltoztatja, vagy hatályon kívül helyezi.

elrendelésére, célszerűbb azt kimondani, mintsem az ideiglenes intézkedés hatályát fenntartani a másodfokú eljárás tartamára (ez a megállapítás természetesen arra az esetre vonatkozik, ha a felek bármelyikének a per fő tárgyára vonatkozó fellebbezése folytán a per érdemben tovább folytatódik). Ez a megoldás szolgálja jobban a jogbiztonság követelményét, tekintve, hogy az ítélettel zárult eljárásban szélesebb körben érvényesülhetnek a különböző eljárási garanciák.

Visszakanyarodva jelen fejezet kiindulópontjához, nyilvánvaló, hogy Névai László aggályai sem az ideiglenes intézkedés előzetes végrehajthatóságát illetően jelentkeztek, hanem abban, hogy ez az előzetesen végrehajtható határozat egyes esetekben a jogvita végleges hatályú eldöntését eredményezheti és *per absurdum* anyagi jogerőt eredményezhet, „az anyagi jogerő kieszközléséhez megkívánt kellékek és biztosítékok nélkül.”⁷⁴

⁷⁴ Névai im. 443. o. Tekintettel arra, hogy az ideiglenes intézkedés tárgyában hozott végzés érdemi határozattá válásával az előző alfejezetben részletesen foglalkoztam – ahol számos esetben megkerülhetetlen volt a jogerő problematikájának említése – jelen fejezet keretei között a továbbiakban ezzel már nem foglalkozom.

II. AZ IDEIGLENES INTÉZKEDÉS SZABÁLYOZÁSÁNAK TÖRTÉNETE
MAGYARORSZÁGON 1868-TÓL A POLGÁRI PERRENDTARTÁS
VI. NOVELLÁJÁNAK MEGALKOTÁSÁIG

Az ideiglenes intézkedés történeti fejlődésének felvázolását azért tartom elengedhetetlenül szükségesnek e témakör feldolgozásánál, mert úgy vélem, hogy e jogintézmény jelenkori alkalmazásának jellemzőit és problémáit az intézmény történetében is kell keresnünk.

Az ideiglenes intézkedések összehasonlító jogi kutatásainak eredményeként arra a következtetésre jutottam, hogy az ideiglenes intézkedések (értsd ezalatt annak összes lehetséges formáját) azokban a jogrendszerekben, és azokban az államokban töltik be ma hatékonyan funkciójukat, ott kezdeményezik gyakran ezeket az intézkedéseket a felek, és alkalmazzák a bíróságok előszeretettel, ahol ennek évszázados hagyományai vannak. Kitűnő példa erre, pl. a francia ideiglenes intézkedések leggyakrabban alkalmazott típusa a référé határozat, mely már 1685-ben tételes jogi szabályozást nyert Franciaországban, ill. ezt az eljárást „exportálták” Hollandiába, ahol szintén több évszázada alkalmazzák eredményesen ezt a típusát az ideiglenes intézkedéseknek. De példaként említhetjük a német ideiglenes intézkedéseket is, melyeket a német *Zivilprozessordnung* (ZPO) a mai kor követelményeinek is megfelelően szabályozott már 1877-ben és alkalmazásuk volumene azóta is töretlenül ível felfelé.

Joggal vetődik fel ezek után a kérdés, hogy Magyarországon miért nem honosodott meg egyik intézkedés-típus sem annak ellenére, hogy mind a francia, mind a német megoldás bevezetésének voltak lelkes hívei hazánkban is. A dolgozat jelen fejezetének első része a szűk körben érvényesülő korabeli szabályozás felvázolása mellett bemutatja azokat a kezdeményezéseket, melyek az ideiglenes intézkedések alkalmazási körének kiszélesítésére irányultak az 1800-as évek végétől, ill. azokat a tényezőket (mindenekelőtt emberi tényezőket) amelyek gátat szabtak ezeknek a kezdeményezéseknek. A fejezet második része, amellelt hogy vázlatosan bemutatja az ideiglenes intézkedések fejlődési állomásait 1953 január 1-től 1995-ig, mindenekelőtt azokat a tendenciákat igyekszik bemutatni, amelyek az ideiglenes intézkedés átfogó újraszabályozásához vezettek 1995-ben, a perrendtartás VI. Novellájával.

1. Az ideiglenes intézkedés intézménytörténete az 1952. évi III. törvény hatálybalépéséig

1.1 Ideiglenes és biztosítási intézkedések az 1911. évi I. tc. megalkotásáig

A kiegyezést követő évben bevezetett **1868. évi LIV. törvénycikk a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában**⁷⁵ átfogó módon nem szabályozta az ideiglenes intézkedéseket. Maga a jogintézmény mindössze egyetlen szakaszban⁷⁶ jelenik meg a törvénycikk *eredeti* szövegében. Ez azonban korántsem jelenti azt, hogy a címben jelzett időszakban e szakaszbeli szabályozás jelentette volna az ideiglenes intézkedések egyetlen típusát.

Az **1881. évi LIX. tc.** módosította az ideiglenes törvénykezési rendtartás 459. §-át, mely szerint az **1877. évi XX. tc.** szakaszain alapuló gondnokság alá helyezési eljárásokban, ha a késelem veszélye mutatkozik, a bíróság akár az érdekelt kérelmére, akár hivatalból az ítélet hozatala előtt bármikor *zárlatot*, mint ideiglenes intézkedést rendelhetett el.

Emellett eseti jelleggel lehetővé tette az ideiglenes intézkedés alkalmazását az **1894. évi XXXI. tc. a házassági jogról**, mely szabályozással az 1911-es Pp. ide vágó rendelkezéseinek bemutatásakor részletesen foglalkozom, mert az, a házassági perek körében visszautal a szóban forgó szabályokra.

Az 1868. évi rendtartás eredeti alakjában még nem váltak el egymástól a polgári peres és a végrehajtási eljárás szabályai, így e törvénycikk együtt szabályozta az ún. biztosítási intézkedéseket a többi peres jogintézménnyel. E jogtechnikai megoldás eredményeként megvalósult az a modell, amely azóta sem jellemzi a magyar szabályozást, azaz, hogy a hasonló funkció betöltésére hivatott jogintézmények azonos törvénykönyv szabályai közé kerültek. Megállapítható, hogy az 1868-as ideiglenes törvénykezési rendtartás eredeti struktúrájában a biztosítási intézkedések sokkal jelentősebb szerephez jutottak, mint az ideiglenes intézkedések. Ezek a biztosítási intézkedések az önálló végrehajtási törvény megalkotásával kikerültek a Pp. hatálya alól.

⁷⁵ Ezt a törvénycikket *ideiglenes törvénykezési rendtartásnak* is nevezték, mert bevezetésekor ideiglenes jellegűnek szánták. Alkotói „tudatában voltak annak, hogy ez a perrendtartás nem felel meg teljesen a kor igényeinek, ... de törvényhozásunk nem látta elérkezettnek az időt arra, hogy a polgári per nagyszabású reformját keresztül vigye.” Részlet az 1911. évi I. tc.-hez fűzött indokolásból.

⁷⁶ Az 1868. évi LIV. törvény VII. fejezetében szabályozott „Örökösödési eljárásban”, az 568.§ szerint „köteles a bíróság a leltározást haladék nélkül eszközölni, s arra nézve, hogy az örökség foglalás, elrejtés

Tekintettel arra, hogy kutatásaim alapján arra a megállapításra jutottam, hogy a vizsgált időszakban a *biztosítási intézkedések töltötték be azokat a funkciókat általános érvénnyel, melyeket általában az ideiglenes intézkedéseknek szán a jogalkotó*, szükségesnek tartom az ide vonatkozó szabályozást részletesebben tárgyalni és a hatályos szabályozás tükrében értékelni.

Az **1881. évi LX. törvénycikk a végrehajtási eljárásról** (a továbbiakban: Vt.), nevezetesen annak IV. címe „Biztosítási intézkedések” cím alatt széles körben tette lehetővé - ezen intézkedések jelenleg hatályos alkalmazási körét jelentősen meghaladó mértékben – biztosítási intézkedés alkalmazását, ha a követelés későbbi kielégítése már a per megindítása előtt, vagy annak folyamán veszélyben látszott, és ezt a veszélyt a kérelmező megfelelő módon valószínűsítette.⁷⁷ A Vt. két típusát ismerte a biztosítási intézkedéseknek, a *biztosítási végrehajtást* (Vt. 223.§-236.§) és a *zárlatot* (Vt. 237.§-254. §).

Biztosítási végrehajtást⁷⁸ akkor lehetett kezdeményezni, ha a per tárgya *pénzkövetelés* volt. Ha a követelés tárgyát valamely *dolog vagy jog* képezte, s ezen igény érvényesítését a kérelmező veszélyeztetve látta, *zárlat* elrendelését kérhette, már a per megindítása előtt, vagy annak folyamatban léte alatt. (Vt. 237. §)

vagy eltékozlás ellen biztosítva legyen, a *kellő ideiglenes intézkedéseket* megtenni s szükség esetére zárgondnokot rendelni.”

⁷⁷ A végrehajtást kérő a veszélyt nem igazolni, hanem a veszély valószínűségét kimutatni tartozik. A veszély fennforgását valószínűvé teszi pl. az a körülmény, hogy az alperesek New York-i lakosok, és a magyar állam és az Amerikai Egyesült Államok között viszonyosság nincs, és az alperesek fizetési kötelezettségük teljesítését újabb és újabb ürügyekkel halogatják. (1911. márc. 21. 613/1911. U.D. XIII: 737.)

⁷⁸ Vt. 223. § A kereset előterjesztésével egyidejűleg, vagy a kereset előterjesztése után biztosítási végrehajtásnak van helye, ha a kereset tárgya meghatározott *pénzösszeg fizetése iránti követelés*, és a felperes a követelés létrejöttét, mennyiségét és lejártát közokirattal (...) bizonyítja és egyszersmind a *veszély valószínűségét* is kimutatja.

Vt. 229.§ Amennyiben a biztosítási végrehajtás elrendelése a veszély valószínűségének kimutatásától függ: a biztosítási végrehajtás vagy feltétlenül, vagy azon feltétel alatt rendelhető el, hogy a biztosítást kérő a bíróság belátása szerint megállapítandó *biztosíték* összegét készpénzben (...) a biztosítási végrehajtás foganatosítása előtt letenni köteles.

Vt. 235.§ Ha a *biztosítási végrehajtás elrendelésekor a per még folyamatban nem volt*: a követelő fél köteles a biztosítási végrehajtást rendelő végzés kézbesítésétől számított 30 napi zárhatáridő alatt a pert megindítani; ellenesetben az ellenfél kérelmére a biztosítási végrehajtás feloldatik.

Vt. 234.§ A megrendelt és foganatosított biztosítás a pernek jogerejű bírói határozattal való eldöntéséig hatályban marad (...).

Hasonlóan a biztosítási intézkedéshez, a zárlat elrendelését kérelmezőnek a birtokos elleni igényét közokirattal, vagy teljes bizonyító erejű magánokirattal kellett igazolni, és valószínűsíteni, hogy a dolog veszélyeztetve van.

A Vt. idézett szabályainak áttanulmányozása után szembetűnő az a hasonlóság, mely a korabeli magyar és számos korabeli és hatályos nyugat-európai (mindenekelőtt a német és francia) szabályozás ideiglenes intézkedésekre vonatkozó rendelkezései között észlelhető. Ebből levonhatjuk azt a következtetést, hogy a biztosítási intézkedések szabályozása az 1800-as évek végén a mai mércével mérve is roppant korszerű volt és átgondoltabb megoldásokat tartalmazott, mint az ideiglenes és biztosítási intézkedésekre vonatkozó jelenleg hatályos magyar szabályozás.

Milyen eljárásjogi eszközökkel biztosította a korabeli jogalkotó a biztosítási intézkedések mindennapos alkalmazhatóságát és hatékonyságát?⁷⁹

- A Vt. egyértelműen meghatározta azt, hogy már a *kereset előterjesztésével egyidejűleg*, (sőt egyes speciális esetekben már a keresetlevél előterjesztését megelőzően is [Vt. 225.§]) kezdeményezhető volt a biztosítási intézkedés.
- Lehetővé tette a kérelmezett intézkedés *biztosíték adásától* való függővé tételét, melyet a kérelmező még a biztosítási végrehajtás foganatosítása előtt köteles volt letenni. (Vt. 229. §).
- A Vt. lehetővé tette, hogy az intézkedés kötelezettje a biztosítandó összeget készpénzzel, vagy óvadékképes értékpapírral helyettesítse. (Vt. 231.§)
- Egyértelműen meghatározta, hogy az elrendelt intézkedés *hatálya* a pert érdemben eldöntő jogerős határozat meghozataláig marad fenn, betöltve ezzel a jelenlegi fogalmaink szerinti ideiglenes és biztosítási intézkedés funkcióját. (Vt. 235. §)
- A korabeli szabályozás szigora abban jelenik meg, hogy csak közokiratban, vagy teljes bizonyító erejű magánokiratba foglalt kötelezettség-vállalás esetén lehetett ezen intézkedéseket kezdeményezni. E korlátozó szabály előírását azonban azért tartom feleslegesnek - ami valamelyest leszűkítette az intézkedés lehetséges alkalmazási körét - mert az intézkedés elrendelésével járó esetleges kockázatok a biztosítékadással megfelelő módon kompenzálhatók voltak.⁸⁰

⁷⁹ A Vt.-hez kapcsolódó nagy számú felsőbb bírósági határozat tanúsága szerint igen gyakran alkalmazott intézkedések voltak ezek. Ld. erre vonatkozóan részletesen Dr. Vincenti Gusztáv és Dr. Borsodi Miklós: Végrehajtási eljárás, Bp. 1935. könyvének 672-680. oldalán részletesen ismertetett eseteket.

⁸⁰ Az 1911. évi Országos Jogászgűlés is napirendjére tűzte a kérdést, hogy a végrehajtási jog biztosítási intézkedései megfelelőek-e a hitelezők követeléseinek biztosítására. Magyary Géza felszólalásában

A szóban forgó intézkedés-típusokra vonatkozó hatályos szabályozás ismeretében joggal állapíthatjuk meg, hogy a biztosítási intézkedések idézett szabályozása *ötvözi* a jelenlegi fogalmaink szerinti ideiglenes és biztosítási intézkedések szabályozásának sajátosságait, de – véleményem szerint – ezek az ún. biztosítási intézkedések tipikusan az ideiglenes intézkedések egyik funkcióját töltötték be,⁸¹ csak szélesebb körben, mint a hatályos Vht. szerinti biztosítási intézkedések.

1.2 Kísérlet egy modern sürgősségi eljárás meghonosítására Magyarországon a XIX. század végén

A 1880-as évek végére égetően szükségessé vált az 1868-as ideiglenes rendtartás írásbelisége, formalizmusa miatt egy, a szóbeliség, közvetlenség és nyilvánosság elvén alapuló eljárás megteremtése, és ezeken az elveken nyugvó polgári perrendtartás előkészítése.

Az 1880-as években az akkori igazságügyi kormányzat felkért néhány jogtudóst, hogy készítsenek törvényjavaslatot a polgári perrendtartás átfogó újraszabályozása érdekében. Két tervezet készült. Az egyiket *Emmer Kornél* országgyűlési képviselő készítette, a királyi törvényszékek előtti, a bizonyítási eljárás, ill. a sürgősségi eljárás tárgykörében.

A másik, amelyet *Plósz Sándor* akkori egyetemi tanár készített, a bizonyítás kivételével az egész eljárást tartalmazta.⁸² Ez utóbbi törvénytervezet jelentette az alapját, az addigra több módosító javaslaton átesett *1911. évi I. törvénycikknek, a polgári perrendtartásról*.

Témám szempontjából *Emmer Kornél* jogtudományi munkássága jut nagyobb jelentőséghez, tekintve, hogy az általa, a *sürgősségi (référé) eljárásról* készített tanulmányánál⁸³ napjainkig sem készült jelentősebb munka, melynek célja egy gyorsított

egyértelműen úgy foglalt állást, hogy a szóban forgó biztosítási intézkedések egyáltalán nem felelnek meg a fenti célnak. Szükségesnek tartotta tehát a biztosítási végrehajtás reformját. In: Magyar Gyéza összegyűjtött dolgozatai, I. kötet MTA Bp. 1942, 127. o.

⁸¹ Nem véletlenül nevezi Harmath Zoltán tanulmányában a zárlatot ideiglenes intézkedésnek, az előzőekben felvázolt, pénzösszeg biztosítására irányuló biztosítási intézkedések mellett. Ez a megközelítés a korabeli jogalkotó szándékával valószínűleg nem egyezett, de az intézmény célját tekintve azonban teljes mértékben egyet értek a szerző álláspontjával. In: Dr. Harmath Zoltán: Ideiglenes intézkedések, Pécs 1932 7. o. Részletesen foglalkozom az ideiglenes intézkedés által betöltendő funkciókkal az értekezés I., elméleti kérdéseket tárgyaló fejezetében, ill. a két jogintézmény tartalmi hasonlóságával a hatályos szabályozást feldolgozó III. fejezet keretei között.

⁸² Részlet az 1911. évi Pp.-hez fűzött indokolásból. In: Corpus Iuris Hungarici, KJK-Kerszöv

⁸³ *Emmer Kornél: A référé-rendszer s magyar alkalmazása*, Bp. Magyar Jogászegyleti Értekezések, XXXV. IV. kötet. 2. füzet, 1887. 23-89. o.

eljárás eredményeként elrendelhető speciális ideiglenes intézkedés típus meghonosítása lett volna Magyarországon.⁸⁴

Emmer úgy vélte, hogy a szóbeliség és nyilvánosság elvén alapuló eljárási rend megteremtésének útján a référé eljárás bevezetése óriási előrelépést jelentene.⁸⁵

Szakmai fórumokon⁸⁶ próbálta meggyőzni a hozzáértő jogász közönséget arról, hogy hagyományok hiányában is bevezethető lenne e speciális francia eljárás, és ennek érdekében egy konkrét *18 §-ból álló javaslatot* is készített az igazságügy miniszternek.⁸⁷

⁸⁴ Tekintettel arra, hogy a francia référé eljárással dolgozatom összehasonlító jogi fejezete részletesen foglalkozik, jelen fejezetben csak azokat a vonatkozásait tárom fel az ismertetett eljárásnak, melynek az 1880-as évek végén különös aktualitása volt egy modern eljárási forma megteremtése érdekében.

⁸⁵ „Hát minálunk magyaroknál nincs sürgős jogügy? Minálunk nem kár az, ha ahelyett, hogy nyomban védelmet, orvoslást találna a veszélyeztetett, a megsértett magánjog, három, vagy hat év múlva nyeri diadalmasan, akadémikus elismerését, mialatt a rosszhiszemű félnek ezer módja volt, magát az igazságszolgáltatás keze alól kivonni. Milliókra tehetőek azok a jogellenes veszteségek, amelyeket minden sürgősségi eljárás hiánya folytán, jóhiszemű felek évenként szenvednek; milliókra azok a károk, amelyek abból erednek, hogy minden csekélységből költséges per lesz, mely az igazi controversiák, a valódi jogviták érzékeny hátrányára, bíróságainkat foglalkoztatja.” In: Emmer Kornél im. 48. o.

⁸⁶ Ilyen volt a Jogászegylet 1887. március 31-én tartott teljes ülése Csemegi Károly elnöklété alatt.

⁸⁷ 1. § Mindazokban az esetekben, amelyekben peressé vált vagy ilyené válható valamely jog tekintetében bírói intézkedés sürgősen igényeltetik, annyira, hogy az orvoslás az általános eljárási szabályok szerint előreláthatólag elkészüljön: a főügyre nézve illetékes polgári, ill. kereskedelmi törvényszék elnöke sürgősségi bírói hatóságot gyakorol, melynél fogva, az előterjesztett kérelem fölött, a felek meghallgatásával, ideiglenesen s a főügyben hozandó határozatokra való befolyás nélkül intézkedik és rendeletének nyomban foganatot szerez.

A 2. § a sürgősségi eljárás tárgyait határozta meg. Ilyen, pl. a birtokvédelem, biztosítás, letiltás, zárlat, hagyatéki birtokbavétele, házasságok válása esetén a gyermek elhelyezés, tartás valamint a házasság felek vagyoni kérdései, bérleti, haszonbérleti jogviszonyból eredő viták, végrehajtás akadályainak elhárítása, gyámsági, gondnoksági viszonyból eredő viták, stb.

3.§ Az érdekelt fél a sürgősségi eljárást az illetékes sürgősségi bírónál beadott kérvény által indítja meg, amelyben kérelmének jogalapját s a sürgősség okait röviden elő kell adni.

4. § A kérvény tárgyában a sürgősségi bíró, hacsak azt nyilván helytelennek nem találja, a legközelebbi sürgősségi ülésnapra tárgyalást rendel – a sürgősség fokához képest napról-napra, óráról-órára – s arra a feleket megidéri.

5.§ A tárgyaláson a felek személyesen vagy képviselők által jelenhetnek meg, okirataikat, és tanúikat magukkal hozhatják. A bíró a felek személyes meghallgatását elrendelheti, a helyszínre szakértőt küldhet(...).

6.§ Ha a tárgyalásról a kérvényező fél elmarad: megjelent ellenfelének indítványára a költségben elmarasztalandó; ha az alperes marad el: a bíró a felperes előadása alapján bocsát ki rendeletet. (...)

7.§ A határozat rendszerint a tárgyalás befejeztével nyomban meghozandó és kihirdetendő. Bonyolódott, hosszas bizonyítást igénylő s az elhamarkodás veszélyével járó ügyek tekintetében, a sürgősségi eljárásnak hely nem adható.

8.§ Ha a határozat a főügyre vonatkozó kereset beadása előtt hozott: a bíró abban a kereset beadására határidőt kitűzni tartozik. Ha a kereset az alatt a határidő alatt be nem adatott: a marasztalt fél kérelmére a sürgősségi rendelet hatályon kívül helyezendő (...).

9.§ A sürgősségi eljárás folyamán a felek annak tárgyára nézve bírói egyezség hatályával kiegyezhetnek.

(10.§) 11.§ A rendelet nyomban végrehajtható s evégből megfelelő intézkedést kell tartalmaznia.

12.§ A bíró a rendelet végrehajtását meghatározott óvadéki összegnek a kérvényező által, a kiküldött végrehajtó kezeihez való letételétől teheti függővé s kimondhatja, hogy a marasztalt fél a rendelet végrehajtása alól meghatározott óvadéki összegnek a végrehajtó kezeihez való letétele által szabadulhat.

13-18.§ A marasztalt fél a beállott változások alapján a rendelet hatályon kívül helyezését sürgősségi kérvény útján szorgalmazhatja(...). A sürgősségi eljárás folyamán hozott rendeletet a főügy bírósága indítványra hatályon kívül helyezheti. (...) E határozatok ellen a végrehajtásra halasztó hatállyal nem bíró

E javaslat definiálta a référé bíróság hatáskörét, illetékességét, a meghatározta a konkrét eljárási szabályokat, a sürgősségi eljárás lehetséges tárgyait, a sürgősségi rendelet jogi minősültségét és részletekbe menően minden kérdést, ami az eljárás bevezetéséhez feltétlenül szükséges volt.

Ha a javaslatot összevetjük a korabeli francia szabályozással néhány eltérést fedezhetünk fel:

- a bíróság hatásköri, illetékességi szabályai megegyeznek a francia intézmény szabályozásával, és az ideiglenes intézkedés iránti kérelem éppúgy előterjeszhető a perindítás előtt, mint annak folyamatban léte alatt. Eltérés azonban a francia modellhez képest, hogy a magyar javaslat a *perindítás előtt elrendelt intézkedés* esetén kötelezően előírja jogvesztő határidőn belül a *perindítás kötelezettségét*. Ezzel kívánta Emmer hangsúlyossá tenni azt, hogy ennek az intézkedésnek pusztán *ideiglenes, kiegészítő* hatálya van és nem célja az érdemi döntés helyettesítése. (Úgy vélem, hogy egy olyan liberális szabályozás, mint amilyen a korabeli francia volt, eleve kizárta volna, hogy a mértékadó, döntéshozó jogász körök a javaslattal érdemben foglalkozzanak. Ezért kellett Emmernek szigorítania a francia eljárás kötetlenségén.)
- Emmer javaslata példálózóan bár, de meghatározza azokat az ügytípusokat, melyben a sürgősségi eljárás alkalmazható, a francia modellben ezt a tartalmi kört az évszázadok joggyakorlata határozta meg, a tételes jogi szabályozás azt nem tartalmazza.
- Emmer javaslata nem teszi lehetővé, hogy a bíró az ellenfél meghallgatása nélkül rendeljen el ideiglenes intézkedést, csak abban az esetben, ha az alperes szabályszerű idézés ellenére mulasztja el a tárgyalást;
- újdonságként tartalmazza a magyar javaslat azt a szabályt, hogy a felek a sürgősségi eljárás folyamán anyagi jogerőt eredményező egyezséget köthetnek, mellyel az eljárásnak – másképpen, ugyan, mint a francia référé-nek – de perpótló funkciója is lehet.

E javaslat megosztotta a jogász közönséget, de, hogy az eljárás bevezetése komolyan foglalkoztatta a szakembereket, mi sem bizonyítja jobban, minthogy az Országos Jogászgűlés felvette napirendjére a kérdést, és tárgyalt arról, hogy „Kívánatos-e, hogy törvényszéki ügyekben a francia référé-hez hasonló sürgősségi eljárás honosíttassék meg?”⁸⁸

A Jogászgűlés, annak ellenére, hogy elismerte javaslat által bevezetni kívánt eljárás számos előnyét, arra az álláspontra helyezkedett, hogy a polgári eljárás Emmer által is észlelt hibáit *nem az általa javasolt eljárás bevezetésével kell orvosolni.*⁸⁹

Magyary Géza professzor úgy vélte, hogy az új perrend (az akkor még hatályba nem lépett 1911. évi I. tc.), általános szabályként igen nagy súlyt fektet az ügyek gyors elbírálására, de léteznek az általános eljárás mellett, más eljárások is, amelyek a szokottnál gyorsabb és egyszerűbb elintézést igényelnek. Ilyennek tekinthetők a fizetési meghagyásos eljárások, bérleti viszonyok megszüntetése iránti eljárás, valamint a sommás visszahelyezési és a sommás határperek. Véleménye szerint ezek az eljárások rendkívül gyors, még a référé-nél is gyorsabb elintézést biztosítanak, nagy részük ugyanis az ellenfél előzetes meghallgatását egyenesen kizárja.⁹⁰

Egy másik felszólalásában Magyary kifejtette, hogy nem tartja célszerűnek a végleges eljárást megelőzően egy olyan eljárás lefolytatását, amelynek csak ideiglenes döntés a célja. Úgy vélte, hogy az új perrend (1911. évi I. tc.) hatályba lépése után nem lesz szükség különleges intézkedésekre, amennyiben megfelelő intézkedéseket tesznek a bírósági ügyvitel terén, mert Magyary ennek a hiányosságaiban látta a perok elhúzódásának okát.⁹¹

A Jogászgűlés végül is nem vette le véglegesen napirendjéről a référé-eljárás meghonosításának kérdését, hanem arra a következtetésre jutott, hogy bevárják az 1911. évi polgári perrendtartás hatályba lépése után szerzendő tapasztalatokat, és annak függvényében egy későbbi időpontban újra napirendre tűzik e speciális eljárás

⁸⁸ Az 1911. évi Országos Jogászgűlés tárgyalta a kérdést, melyet Magyary Géza véleményezett. In: Magyary Géza összegyűjtött dolgozatai I. kötet, MTA Bp. 1942. 119-131. o.

⁸⁹ A téma fontosságát jelzi, hogy Franz Klein bécsi professzor - akinek a nevéhez az 1895. évi osztrák polgári perrendtartási törvény megalkotása fűződik – külön tanulmányban foglalkozott a référé-eljárás felvételével a magyar perjogba. Tanulmányában különösnek találta, hogy az 1911. évi I. tc. megalkotása után vetődött fel e speciális sürgősségi eljárás bevezetésének kérdése, vagyis, hogy egy ilyen fontos kérdés nyitott maradt. Úgy vélte azonban, hogy – különös tekintettel a területi jellegzetességekre – nem ajánlatos ennek a sajátos francia eljárásnak a magyarországi bevezetése, és a magyar perjogi törvényhozás akkori állapotában az csak további akadályokat képezne. In: Franz Klein: Die Aufnahme des Référé in das ungarische Prozessrecht, Allgemeine Österreichische Gerichts-Zeitung 14. October 1911. 321-325. o.

⁹⁰ Magyary Géza im. 121. o.

bevezetésének lehetőségét, ha az új perrend mégsem váltaná be a gyorsaság tekintetében hozzá fűzött reményeket.

A történelmi hűség kedvéért meg kell jegyezni, hogy a référé-eljárás bevezetésének kérdését a Jogászgyűlés soha többé nem tűzte napirendjére, de nem abból az okból kifolyólag, mert az 1911. évi Pp. hatálybalépése után maradéktalanul eleget tett volna a sürgős esetekben kívánatos gyors döntéshozatal követelményének és nem is abból az okból, mert az új Pp. a kor követelményeinek megfelelően szabályozta volna az ideiglenes intézkedés jogintézményét.⁹²

1.3 Ideiglenes intézkedések a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk hatálybalépését követően

Az 1911-es Pp. *átfogó módon, általános jelleggel nem szabályozta az ideiglenes intézkedéseket*, a törvénycikk *általános része* egyáltalán nem tartalmazza e jogintézmény elrendelésének szabályait. De lehetővé teszi ezt a Pp. különös részében szabályozott egyes különleges peres eljárások folyamán, eseti jelleggel, ill. az egyes külön bíróságok hatáskörébe tartozó külön eljárások során.

Az 1911. évi I. tc. Hatodik címe szabályozta az eljárást sommás visszahelyezési és sommás határperekben, ahol lehetőség nyílt ideiglenes intézkedés elrendelésére, „ha a bíróság a visszahelyezés vagy a háborítás megszüntetésének kérdésében a tárgyalást elhalasztja, bármelyik fél kérelmére, a birtokállapot oltalmára.⁹³ A bíróság a birtokállapot megháborítását már ideiglenes intézkedésében is végrehajtás terhe alatt eltilthatja.” (580.§)

Tizenegyedik Címben szabályozott házassági eljárás már külön cím alatt foglalkozik az ideiglenes különélés elrendelésével; ill. a gyermekek elhelyezésével, tartásával kapcsolatos ideiglenes intézkedésekkel.⁹⁴ E szakaszban található az ideiglenes intézkedés iránti

⁹¹ Magyary Géza im. 123, 127. o.

⁹² Az 1911. évi Pp hatálybalépése után, annak hiányosságait látva még többször felvetődött az Emmer által javasolt sürgősségi eljárás bevezetésének lehetősége a magyar eljárásjog intézményei közé, de ezek már nem kaptak akkora nyilvánosságot, mint az ő javaslata. E tanulmányok között mindenképpen említést érdemel Balás P. Elemér: A sürgősségi eljárás szükségességéről, 1938-ban írt munkája. MJSZ 1938, 6. szám 220. és köv. o.

⁹³ A birtokállapot oltalma érdekében elrendelt ideiglenes intézkedések a következők lehetnek: mindkét félnek mindennemű birtoklási cselekménytől való eltiltása; zárgondnok kirendelése; ingónak bírói őrizetbe vétele; a dolognak arra a félre bízása, akinek a bírói oltalomra nagyobb igénye van, vagy aki biztosítékot nyújt. In: Dr. Kovács Marcel: A polgári perrendtartás magyarázata, VIII. füzet Bp. 1929. 1213. o.

⁹⁴ 674. § A kereset megindítása vagy az előzetes békéltetés kérése után a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. tc. 72. és 98. §-a értelmében az ideiglenes különélést a perbíróság rendeli el, és ugyanaz határoz ideiglenesen a gyermekek elhelyezésének és tartásának kérdésében, valamint az 1894. évi XXXI. Tc. 102. §-

kérelem előterjesztésére, és az eljárás lefolytatására vonatkozó *eddig* legrészletesebb szabályozás.

Eszerint az intézkedés elrendelésének feltétele, hogy az eset sürgős legyen. Az intézkedés iránti kérelmet mind tárgyaláson, mind tárgyaláson kívül elő lehetett terjeszteni, ez utóbbi esetben az intézkedés az ellenfél meghallgatása nélkül is elrendelhető volt. A kérelem alapjául szolgáló tényeket valószínűsíteni kellett, de a bíróság a szükséghez képest tudakozódásokat is fogantathatott.⁹⁵

A bíróság az ideiglenes intézkedésről végzéssel határozott, mely azonnal végrehajtható volt, de helye volt ellene egyfokú felfolyamodásnak. Az ideiglenes intézkedés elrendelésének nem volt akadálya az, ha annak tárgyában a kereset megindítása előtt bíróság, vagy gyámhatóság korábban már határozott.

Az 1911. évi Pp.-n kívül még számos jogforrás tette lehetővé ideiglenes intézkedés kezdeményezését a magánjog különböző területein.⁹⁶ A kimerítő felsorolás szándéka nélkül kiemelem az általam legjobban kimunkáltaknak talált eljárásokat és azokat az intézkedés típusokat, amelyek hatékony jogvédelmet nyújtottak a kérelmezőnek.

A 3982/1916. M. E. sz. r. „az eltartásra jogosult családtagok és a házasságon kívül született gyermekek fokozottabb magánjogi védelméről” tárgya kizárólag olyan, – elsősorban - eljárási szabályok rögzítése, melyek lehetővé teszik sürgős esetekben ideiglenes intézkedés elrendelése.⁹⁷ E jogszabály konkrétan meghatározta az ideiglenes intézkedések lehetséges tárgyait, és a követendő eljárási szabályokat.

ában említett intézkedések felől is. Ennek értelmében a bíróság ideiglenes intézkedéssel nemcsak a gyermek elhelyezés és tartás kérdését rendezheti, hanem a nőtartás és a szükséges ingóknak a nő részére való kiadása iránt is végzéssel határozhat ideiglenesen. (...) A törvényes kiskorú gyermekek elhelyezésének és tartásának rendezése elsősorban a gyámhatóság feladata; a bíróság csak szükség esetén határoz ideiglenes intézkedésében, hogy addig is, amíg a gyámhatóság dönt a kérdés rendezetlen ne legyen. Ez azonban nem zárja ki, hogy utóbb a gyámhatóság a bíróság határozatától eltérően határozzon. A legújabb joggyakorlat egészen kivételesen férj tartást is ismer, melyet ideiglenes intézkedésben szintén el lehet rendelni. In: Sárffy Andor: Magyar polgári perjog, Bp. 1946. 510-511. o.

⁹⁵ 1911. évi 1. tc. 674.§ 2-4. bek.

⁹⁶ Harmath Zoltán tanulmánya részletesen ismerteti azokat a jogszabályokat, melyek szintén lehetővé teszik ideiglenes intézkedés elrendelését egyes eljárások során, de amelyekkel terjedelmi okok miatt nem kívánok foglalkozni. Ld. erre vonatkozóan Harmath Z. im. 16-17. o.

⁹⁷ 1.§ Ha a törvény vagy a fennálló joggyakorlat értelmében eltartásra jogosult családtagok (leszármazó, felmenő rokonok, feleség stb.) vagy a házasságon kívül született gyermek tartása érdekében a kötelezett szemben a körülmények miatt sürgős bírói intézkedésre van szükség, a bíróság akár a kereset megindítása előtt, akár a per folyama alatt, kérelemre az indokolt szükség idejére ideiglenes határozattal elrendelheti a jog szerint járó tartás sürgős kiszolgáltatását és a tartás érdekében szükséges egyéb sürgős intézkedéseket.(...)
4.§ Az ideiglenes intézkedés tárgyában az a bíróság határoz, amely előtt a per folyik, és ha a per még nincs megindítva, az a bíróság, amelynek hatáskörébe és illetékességébe a per tartozik.(...)A kérelem felől szóbeli tárgyalás nélkül is lehet határozni, de az ellenfelet meg kell hallgatni, ha a kérelem veszéllyel nem jár. A kérelem megalapítására szolgáló tényközleményeket legalább is hitelt érdemlően valószínűvé kell tenni. (...)

De meg kell még említeni a kereskedelmi jog területéről azt a jogszabályt⁹⁸, melynek tárgya a tisztességtelen versenyről szóló 1923. évi V. tc. hatálya alá tartozó területeken az ideiglenes intézkedés elrendelésének biztosítása. E rendelet külön fejezetcím alatt 1-17.§ terjedelemben részletesen szabályozza az ideiglenes intézkedés igénybevételének lehetőségeit, és eljárási szabályait „az ellen, aki az üzleti tisztességbe, vagy általában a jóerkölcsbe ütköző módon folytat üzleti versenyt.” Az így elrendelt ideiglenes intézkedés különösen a jogsértő cselekmény abbahagyásának kikényszerítésére, a cselekmény ismétlésétől való tartózkodásra, ill. betiltására vonatkozhatott. (23000/1924. IM sz. r. 1-2. §)

E szabályozás érdekessége, hogy ideiglenes intézkedést már a törvénybe ütköző cselekmény elkövetése előtt is el lehetett rendelni, ha arra előkészületek történtek, vagy ha a kérelmező jogának biztosítása egyébként szükséges volt. (23000/1924. IM r. 1.§ 3. bek.) Jellemző volt erre az eljárásra a kért ideiglenes intézkedés elrendelésének biztosíték adásától való függővé tétele.⁹⁹

Lehetőség nyílt továbbá kereskedelmi és váltó ügyekben követendő nem peres eljárásban, hogy a bíróság a per megindítása előtt, de a per megindítása esetén is ideiglenesen intézkedjen, ha ily intézkedése fenyegető és pótolhatatlan kár elhárítása végett mulhatatlanul szükséges.¹⁰⁰

A védjegy, szabadalmi, szerzői jogsértést tárgyaló perekben a lefoglalásnak, külön őrizet alá vételnek és egyéb elrendelhető intézkedéseknek az eljárást és az ítélet végrehajtását biztosító hatása mellett célja volt a veszélyeztetett fél jogának megsértését az eljárás tartama alatt megakadályozni.¹⁰¹

A bíróság az ideiglenes intézkedés iránti kérelem tárgyában haladéktalanul végzéssel határoz, mely tekintet nélkül az esetleges fellebbezésre azonnal végrehajtható.

5.§ Ha a bíróság a követelés felől, amelynek tárgyában az ideiglenes intézkedés történt ítéletet hoz, az ideiglenes intézkedés fenntartása vagy hatályon kívül helyezése felől is határoz.

6.§ Ha bebizonyul, hogy az ideiglenes határozat kezdettől fogva alaptalan volt, az a fél, akinek javára az ideiglenes intézkedés történt, köteles a másik félnek visszatéríteni a határozat alapján teljesített szolgáltatást és megtéríteni azt az esetleges egyéb kárt, amely őt az ideiglenes intézkedés következtében érte. In: Dr. Térfy Gyula: A Polgári Perrendtartás Törvénye és Joggyakorlata II. kötet Bp. 1927, 584-586. o.

⁹⁸ 23000/1924. IM sz. r. a tisztességtelen versenyről szóló 1923. évi V. tc. alapján folyamatba tehető polgári nem peres eljárásról Az eljárás részletes szabályait ld. Térfy Gyula im. II. kötet 592-596. o.

⁹⁹ Tisztességtelen verseny miatt még a kereset beadása előtt kérheti a sértett versenytárs a megtévesztő eszközök előállítására szolgáló berendezéseknek és maguknak a megtévesztő eszközöknek is a zárlat alá vételét, ha valószínűsíti, hogy az említett eszközök, ill. berendezések megsemmisítésének lesz helye, azonban köteles az esetleg alaptalanul kért zárlatból eredő kár fedezésére megfelelő biztosítékot letenni. In: Harmath im. 48-49. o.

¹⁰⁰ 68.300/1914. I.M. sz. r. 17.§ 2. bek. Ld. az eljárás részletes szabályait Térfy im. 558-567. o.

¹⁰¹ Harmath Zoltán im. 30. o.

A 9800/1922. I.M. sz. r. „*a szerzői jogról szóló 1921. évi LIV. tc. értelmében bíróság elé tartozó ügyekben követendő eljárásról*”, külön fejezetcím alatt foglalkozik a biztosítási intézkedések, ezen belül is a zárlat elrendelésének lehetőségeivel.¹⁰²

Véleményem szerint ez a jelentős jogviszonyokat érintő, nagy területet felölelő esetszerű szabályozás az ideiglenes intézkedések alkalmazása terén azt mutatja, hogy a magánjog egyes területein igenis szükség volt az ideiglenes intézkedések által nyújtott azonnali jogvédelemre. Ezeket az igényeket az 1911. évi Pp alkotója vélhetően annyira specifikusnak tartotta, ami megítélése szerint nem indokolta egy generális, minden ügytípusra kiterjedő szabályozás megteremtését.¹⁰³

Értékelve a vizsgált időszak szabályozási megoldásait az ideiglenes intézkedések területén megállapítható, hogy ott, ahol lehetőség volt az intézkedést kezdeményezni egy korszerű, a modern perjogi alapelveknek megfelelő szabályozás, a mai kor követelményeit és a nemzetközi standard-eket is kielégítő eljárási modell állt a jogkereső közönség rendelkezésére. Az egyes jogforrásokban lefektetett elvek, az intézkedések eszközei, ezek hatálya, terjedelme, foganatosításának módjai nagy intézkedési szabadságot biztosított a bíróságoknak.

A korabeli szabályozás kritikája abban fogalmazható meg, hogy az ideiglenes intézkedés biztosította gyors és hatékony jogvédelmet csak *szűk körben*, eseti jelleggel tette lehetővé, pedig az ideiglenes intézkedéseknek az eljárás eredményességét biztosító szerepéből az következne, hogy minden olyan igény, mely jogvédelmi útra terelhető ilyen intézkedéssel biztosítható legyen. E hiányolt megközelítési mód és szemlélet csak a VI. Perrendtartási Novella megalkotása óta jellemzi a magyar jogalkotást a vizsgált területen.

2. Az ideiglenes intézkedés fejlődési állomásai az 1952. évi III. törvény hatályba lépésétől a VI. Perrendtartási Novella megalkotásáig

2.1 Az ideiglenes intézkedés szabályozásának jellemzői a Pp hatályba lépésétől 1995-ig

¹⁰² Részletesen elemzi az eljárás szabályait Térfy im. 580-582. o.

¹⁰³ A történeti hűséghez az is hozzátartozik, hogy azok a részletes szabályokat tartalmazó jogszabályok, melyek kifejezetten azért kerültek megalkotásra, hogy lehetővé tegyék egyes területeken ideiglenes intézkedés kérelmezését, (legalábbis részben) az 1911-es Pp megalkotása után keletkeztek.

A Plósz féle polgári perrendtartás harminchét éven át (1915-1952) volt hatályban és csak az „új” szocialista Pp, az 1952. évi III. törvény, 1953. január 1-i hatályba lépésével szűnt meg a hatálya.

Az új Pp az előzőekben bemutatott szabályozáshoz hasonló módon oldotta meg az ideiglenes intézkedések szabályozását, azzal a jelentős eltéréssel azonban, hogy az ideiglenes intézkedés jogintézménye végre bekerült a Pp *általános részének szabályai közé*, mely mellett természetesen továbbra is fennmaradtak az egyes különleges eljárásokban érvényesülő speciális szabályozások.

Az 1953. január 1-én hatályos Pp. 156. §-a a *tárgyaláson* kérelmezhető ideiglenes intézkedések egyes eseteit határozta meg, mely mellett lehetőség nyílt már a *per megindítása előtt*, nemperes eljárásban, a perre hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság előtt ideiglenes intézkedést kezdeményezni, a 105/1952. (XII. 28.) MT rendelet 1-6. §-ai szerint. Ez utóbbi szabályozás bemutatásával a későbbiekben részletesen foglalkozom, mert véleményem szerint ezen szabályozási modell átdolgozott változatának a Pp.-be történő „visszaültetésével” tudná a magyar jogalkotás az ideiglenes intézkedésre vonatkozó hatályos szabályozást EU-konformmá tenni.

Az 1952. évi III. törvényhez fűzött általános indokolás felismeri, „hogy a per eldöntése gyakran hosszabb időt vesz igénybe, ezért egyes *különös méltánylást érdemlő esetekben* gondoskodni kell arról, hogy a felperes még a per alakszerű eldöntése előtt hozzájuthasson a követeléséhez, ha az őt a per adatai szerint valószínűleg megilleti.”

A Pp. eredeti szövege *három ügycsoportban* tette lehetővé ideiglenes intézkedések elrendelését:

1. tartásdíj, járadék vagy más időszakos szolgáltatás iránti perben,¹⁰⁴
2. birtokperben, a további háborítástól való eltiltás kérdésében,¹⁰⁵
3. egyéb perekben, az azokra vonatkozó *külön jogszabályi rendelkezések* alapján.

Ad 1. Az eredeti szabályozás szerint csak a *felperes kérelmére* dönthetett a bíróság a tartásra jogosult folyó megélhetését biztosító ideiglenes tartásról; az így elrendelt tartás a folyó tartás biztosításán túl nem terjedhetett. A tartás iránti kérelem teljes terjedelme felől

¹⁰⁴ Pp 156.§ (1) Ha tartásdíj, járadék, vagy más hasonló célú időszakos szolgáltatás iránti perben az alperes fizetési kötelezettsége a per adatai szerint valószínűnek mutatkozik, az alperest a felperes kérelmére ideiglenes intézkedéssel kötelezni lehet az előreláthatóan megítélhető tartásdíj, ill. járadék, vagy más szolgáltatás megfizetésére.

¹⁰⁵ Pp. 156.§ (2) Birtokháborítás megszüntetése iránti perben a bíróság a felperes kérelmére a további háborítást ideiglenes intézkedéssel eltilthatja.

(pl. hátralékos tartás felől) a perben hozandó érdemi határozat volt hivatva rendelkezni. (BH 1959/12. különszám.)

A *Pp. III. Novellája*¹⁰⁶ ezt a bekezdést két vonatkozásban módosította: egyrészt lehetőséget teremtett arra, hogy a bíróság *hivatalból* is hozhasson ideiglenes intézkedést, másrészt pontosította azt az időtartamot, melyre nézve a felperes előterjeszthette ideiglenes tartásdíj stb. iránti igényét. A módosítás értelmében csak a *kérelem előterjesztésétől esedékes* tartásdíj stb. megfizetésére volt kötelezhető ideiglenes intézkedéssel az alperes. E bekezdés rendelkezései a fent vázolt tartalommal maradtak fenn az 1995-ös módosításig.

Ad 2. Birtokháborítás megszüntetése iránti perben a felperes kérelmére a további háborítástól az alperest a bíróság ideiglenes intézkedéssel eltilthatta. Ezt az 1952-es szövegezést három fordulattal bővítette ki az 1960. évi 12. tvr, melyben külön kiemelésre került az (1) bek.-ből ismert fordulat, mely szerint az ideiglenes intézkedés iránti kérelemben az igény jogosságának valószínűsítése szükséges ill. az elrendelés feltételévé teszi a sürgős szükség fennállását. A módosítás értelmében az alperest már nemcsak a további háborítástól tilthatta el a bíróság, hanem *in integrum restitutio-ra* is kötelezhette.

Ad 3. A *Pp. 156. § (3) bek.*, majd az 1954. évi VI. törvénnyel (4)-re átszámozott bekezdésének egyéb perekre vonatkozó rendelkezését a Legfelsőbb Bíróság eseti döntéseiben többször is értelmezte.¹⁰⁷

Az *I. Pp. Novella*, az 1954. évi VI. törvény, kiszélesítette a fent jelzett kört, amikor újabb pertípusban tette lehetővé ideiglenes intézkedés hozatalát, nevezetesen ha valamely perben *ingó kiadása* iránti igény is felmerült, a nélkülözhetetlen személyes szükségleti tárgyak kiadása iránt.

¹⁰⁶ 1972. évi 26. tvr. 25.§ (1) bek. Hatályos: 1973. I. 1-től

¹⁰⁷ A bíróság a szükségesnek mutakozó ideiglenes intézkedéseket az azokra vonatkozó külön jogszabályok rendelkezései szerint teszi meg. Ez azt jelenti, hogy a bíróságnak az ideiglenes intézkedés szükségessége tárgyában és az elrendelhető ideiglenes intézkedések körében a vonatkozó külön jogszabályok rendelkezéseivel összhangban kell határozatát meghoznia. Az adott esetben ez annyit jelent, hogy a bíróságnak az ideiglenes intézkedés szükségessége körében azt kell vizsgálnia: az azonnali jogvédelem nyújtása indokolt-e és az igény valószínűsége megállapítható-e. Az ideiglenes intézkedés elrendelése során pedig figyelemmel kell lenni a keresettel érvényesített igény elbírálására irányadó anyagi jogi szabályokra. A szerzői jog megsértésével kapcsolatos perben tehát a bíróság ideiglenes intézkedésként is csak a szerzői jogról szóló törvényben foglalt jogkövetkezményeket alkalmazhatja. Szükségtelen ezért a Ptk. 85 § (4) bekezdésére történő hivatkozás, amely a személyiségi jogvédelem körébe tartozó speciális intézkedés. A Ptk. idézett szakasza ugyanis lehetővé teszi, hogy, ha a jogsértést valószínűsítették és a késedelem jóvá nem tehető kárral járhat, a bíróság ideiglenes intézkedést tehet, ennek során elrendelheti a jogsértés eszközének bírósági zár alá vételét is.”(BH 1991/155.)

1992-ben az *V. Pp. Novella* a gazdasági perekre vonatkozó külön szabályokat tartalmazó Ötödik részt a Polgári Perrendtartás kódexéből hatályon kívül helyezte, s azt a korábbi rendelkezést, mely lehetővé tette gazdálkodó szervezetek egymás közötti pereiben meghatározott feltételek fennállása esetén ideiglenes intézkedés elrendelését, átemelte a Pp. általános szabályai közé.^{108 109}

A Pp. hatályba lépését követő több mint 40 éven keresztül az *ideiglenes intézkedések szabályozását* az alábbiak jellemezték:

- ideiglenes intézkedés mind a perindítás előtt, mind annak folyamatban léte alatt kérelmezhető volt;
- a jogalkotó az egyes törvényi tényállásoknál eltérően határozta meg az ideiglenes intézkedés elrendelésének *feltételeit*, mely szerint vagy sürgős szükség fennállását kellett a kérelmezőnek bizonyítani (ingók kiadása, ill. birtokper esetén) vagy azt, hogy a közvetlenül fenyegető kár elhárításához szükséges a kért intézkedés, de tartási perekben még erre sem volt szükség;
- a Pp. általános szabályai lehetővé tették, hogy mind a fél *kérelmére*, mind *hivatalból* elrendelhesse a bíróság ideiglenes intézkedést;
- az ideiglenes intézkedés elrendeléséhez elegendő volt az igény jogosságának, ill. a követelés (jog) fennállásának a *valószínűsítése*: a bíróság a döntéshez nem kívánta meg a bizonyítottság magasabb fokát;
- ideiglenes intézkedésre a *perben* csak a keresetként vagy viszontkeresetként érvényesített követelés tekintetében volt lehetőség (LB Pf.III.23.234/1993.-BH 1995/39.);
- az ideiglenes intézkedés *szükségességét és mértékét* a konkrét eset körülményeinek alapos feltárásával a bíróságnak kellett elbírálnia, és az csak *a szükséges mértékig* terjedhetett. (BH 1980/58; BH 1985/362.);
- a kérelem felől a bíróság *haladéktalanul* határozott;
- a végzés ellen *külön fellebbezésnek* volt helye;

¹⁰⁸ Pp. 156. § (4) A gazdálkodó szervezetek egymás közötti pereiben, a bíróság a nemzetgazdaság érdekében, vagy valamelyik fél jogainak megóvása céljából – különösen fenyegető kár elhárítása érdekében – a felek meghallgatása után végzéssel megteheti a szükségesnek mutakozó ideiglenes intézkedést.

¹⁰⁹ E szakasz szövegezése sugallja az intézkedés hivatalbóli elrendelésének lehetőségét, azzal, hogy lehetővé teszi azt, hogy a bíróság nemzetgazdasági érdekből a szükségesnek mutakozó (nem a kért) ideiglenes intézkedést elrendelje. A szakasz szövegezése ugyanakkor a hivatalbóli beavatkozás lehetőségét kifejezetten nem tartalmazza.

- a végzés *előzetesen végrehajtható* volt, és mindaddig hatályban maradt, amíg azt a bíróság hatályon kívül nem helyezte, vagy pedig ugyanebben a kérdésben utóbb ítéletet nem hozott.

1995-ig, amikor is sor került a vizsgált jogintézmény átfogó újraszabályozására, a jogalkotó szándéka szerint az ideiglenes intézkedés jelentős *perpótló, perelhárító* funkció betöltésére is alkalmas volt, a 105/1952. (XII. 28) MT rendelet 1-6. §-ában foglalt szabályozás szerint, mely lehetővé tette az intézkedés kezdeményezését a perindítás előtt is, de csak azokban a pertípusokban és ügyekben, ahol azt a Pp., vagy más jogszabályok megengedték. Az intézmény célja és elrendelésének szabályai alapvetően megegyeznek a per folyamán elrendelt intézkedésével, csak a bíróság által hozott határozat *jogi minősültségében* van jelentős eltérés.

A 105/1952. (XII. 28) MT rendelet 6. §-a szerint „az ideiglenes intézkedés tárgyában hozott jogerős végzés mindaddig hatályban marad, amíg azt a bíróság a felek bármelyike által indított per során hozott végzésével vagy a pert befejező ítéletével hatályon kívül nem helyezi. *Egyébként a végzésnek a jogerős ítélettel azonos hatálya van*”.

Ez tehát azt jelenti, hogyha az intézkedés által érintett személyek utóbb az intézkedés által szabályozott jogviszonyokat érintően nem indítanak per egymást ellen, akkor az ideiglenes intézkedésről hozott végzés érdemben eldönti közöttük a jogvitát. E szakasz szövegezése azért *félrevezető és félreérthető*, mert a szóban forgó végzést úgy határozza meg, mintha az, anyagi jogerőt eredményező, ítéleti hatályú határozat lenne, holott nem az, hiszen megengedi a perindítást azon személyek között és azon jogvita vonatkozásában, melyre az ideiglenes intézkedés vonatkozik.

Ezzel együtt úgy vélem, hogy az idézett MT rendelet szabályai kisebb finomításokkal és a fent jelzett szövegrész vonatkozásában pontosítással ma is alkalmasak lennének arra, hogy biztosítsák a veszélyeztetett fél hatékony jogvédelmét a perindítás előtt, melyre a hatályos szabályok szerint nincs lehetőség.¹¹⁰

¹¹⁰ Ezt a lehetőséget a Pp. VI. Novellája (1995. évi LX. tv.) szüntette meg, de sajnálatos módon a törvény indokolásából kimaradt, hogy a jogalkotó milyen megfontolások, jogi érvek alapján találta szükségesnek e szabályozás hatályon kívül helyezését. Annyiban értek egyet a jogalkotóval a hatályon kívül helyezést illetően, hogy a perindítás előtti kezdeményezés lehetőségét nem egy Pp-n kívül eső jogszabályban kellene biztosítani, hanem a Pp 156. §-a alatt, hasonlóan pl. az előzetes bizonyításra (Pp 207. §) vonatkozó szabályaihoz, melynek rendelkezései éppúgy vonatkoznak a perindítás előtt és alatt foganatosított előzetes bizonyításra. Meg kell jegyezni, hogy a hatályos magyar szabályozás ebben a vonatkozásban tér el alapvetően a nyugat-európai és az Unió szabályozási modellektől.

Összegezve a Pp-nek az ideiglenes intézkedésekre vonatkozó szabályozásának sajátosságait hatályba lépésétől az 1995-ös újraszabályozásáig, megállapíthatjuk, hogy az 1952. évi Pp gyakorlatilag *átvette* a korábbi (1911 és 1930 közötti) jogszabályok által kialakított megoldásokat, ami az ideiglenes intézkedés perjogi intézményének alapvető jellemzőit, mint pl. elrendelésének *feltételeit*, az intézkedés *kezdeményezésének módját*, az intézkedés elrendelésére irányuló *eljárás sajátosságait*, ill. az intézkedésről hozott *határozat jogi minősültségét és végrehajthatóságát* illeti.

Az 1952-ben megfogalmazott szabályok semmivel sem voltak korszerűbbek, mint a hatályba lépését megelőző – korábban idézett – ideiglenes intézkedés elrendelését lehetővé tevő jogforrások ide vágó rendelkezései, és az 1954-1992-ig tartó folyamatos módosítások következtében a Pp 156. szakasza egyre kazuisztikusabb lett, mindenképpen megérve egy átfogó átdolgozásra.

Joggal állapíthatjuk meg, hogy a Pp. 1995-ig igen *szűk körben*, eseti jelleggel adott lehetőséget ideiglenes intézkedések meghozatalára, (ennek következményeként is, a bíróságok meglehetősen ritkán éltek az intézmény által nyújtott lehetőségekkel) és csak azokban a pertípusokban, amelyekben az egyik fél *feltétlen jogvédelmi igénye miatt a bíróságnak már az érdemi határozat meghozatala előtt állást kellett foglalnia meghatározott kérdésekben*.

2.2 Az ideiglenes intézkedés átfogó újraszabályozásához vezető út

Az 1980-as évek elején egyre gyakrabban vetődött fel az akkor 30 éve hatályban lévő polgári perrendtartás reformja. Ennek a szükségességét felismerve, a Kormány 2024/1980. (XII.16.) MT sz. határozata előirányozta az 1952-ben alkotott és többször módosított Pp átfogó újraszabályozását.

Gáspárdy László professzor 1982 nyarán az MTA rendezésében Egerben, a „Polgári perrendtartás átfogó újraszabályozása kodifikációjának” tárgyában tartott előadása és *Névai professzor* vitaindító cikkének¹¹¹ közzlése után a Magyar Jog hasábjain éveken keresztül cikkeztek¹¹² gyakorló és elméleti jogászok a polgári eljárásjog reformjának

¹¹¹ Dr. Névai László: Egy új polgári perrendtartás koncepciójáról, MJ XXX. évfolyam 1983 ápr. 289-306. o.

¹¹² A teljesség igénye nélkül kiemelek néhány tanulmányt az említett tárgykörből: Dr. Hegyvári Sándor: A Pp tervezett reformja elé, MJ 1983/5. 443-446.; Dr. Gáspárdy László: Gondolatok az új Pp koncepciójához, MJ 1983/6. 541-544.; Dr. Novák István: Átgondolt reform elé, MJ 1983/6. 544-550.; Dr. Hámori Vilmos: A polgári perrendtartás reformjához, MJ 1983/10 917-919 o.; Dr. Gátos György: A polgári eljárásjog

szükségességéről, annak lehetséges tárgyairól és módjairól. Áttanulmányozva ezeket a munkákat szembeűnő, hogy *egyik szerző sem vetette fel, egyetlen helyen sem az ideiglenes intézkedés intézménye megreformálásának, korszerűsítésének kérdését.*

A rendszerváltást követően azonban fordulat következett be. *Egy sajátos jogterület igényeiből kiindulva, és az itt jelentkező sürgető igényeket respektálva megindult az a folyamat, mely a jogintézmény átfogó újraszabályozásához vezetett.*

A rendszerváltást követően a piacgazdaság kialakulásával, a külföldi tőke beáramlásával a szellemi tulajdon területén, ezen belül is az iparjogvédelem, mindenekelőtt a védjegyjog területén jelentős változások következtek be. A külföldi cégek hazánkat is a lehetséges piacok közé sorolták, ami szükségessé tette védjegyeik magyarországi oltalmának biztosítását, hiszen a divatos védjegyek utánzásával, jogosulatlan használatával viszonylag kis befektetéssel jelentős haszonhoz lehetett jutni. (...) Jelentősen nőtt a jogsértések száma, és ezzel összefűggésben egyre élesebben jelentkeztek a hatékony jogérvényesítés előtt álló akadályok.¹¹³ E jogsértések megakadályozásának leghatékonyabb eszközei a bitorlások miatt indított polgári peres eljárások során az ideiglenes intézkedések voltak (lettek volna), azonban e jogintézmény alkalmazhatóságának lehetőségei meglehetősen szűk körre vonatkoztak a 90-es évek elején, mely semmiképpen sem biztosította az igényelt hatékony jogvédelmet.

Hazánk euroatlanti orientációs igénye, elsődlegesen az Európai Unióhoz való csatlakozás törekvése ugyanakkor olyan átfogó jogi modernizációs programot igényelt, amely a hazai jogalkotás és jogalkalmazás síkján is megfelelő alkalmazkodást, újszerű szemléletet kívánt.¹¹⁴ Ennek megvalósítása érdekében, *a szellemi tulajdon jogvédelmi szintjének közelítése végett* Magyarország számos olyan bilaterális és multilaterális nemzetközi egyezményhez csatlakozott a 90-es évek elejétől, amelyek a részes államok kötelezettségévé tették a hatékony jogvédelem biztosítását – több jogintézmény mellett – az ideiglenes intézkedések által.

újrászabályozása, MJ 1983/11. 1015-1017. o.; Dr. Farkas József: A polgári eljárás átfogó újraszabályozása, MJ 1984/1. 40-50. o.

¹¹³ Ld. az 1997. évi XI. törvényhez fűzött indokolást.

¹¹⁴ Dr. Bércesi Zoltán – Dr. Kecskés László: A törvényi vélelem és az ideiglenes intézkedés alkalmazásának lehetőségei és problémái szabadalombitorlás miatt indított perekben. MJ 2001./9. szám, 537. o.

1. Elsőként emelem ki az ún. *TRIPS-egyezményt*¹¹⁵, mely a szellemi tulajdon kereskedelemmel összefüggő kérdéseit szabályozza és a szellemi tulajdon jogvédelmi szintjének közelítésére törekszik a részes államokban. Ez az Egyezmény tette az ideiglenes intézkedést - mely a bizonyítékoknak a műszaki fejlődés mai szintjén létező gyors eltűntetési és megváltoztatási lehetőségeit és a kalózkodással okozható *jelentős mértékű károk megelőzését célozza* – az egyik legfontosabb jogkövetkezmennyé.¹¹⁶ Az Egyezmény 50. cikkének 1-2. bekezdése¹¹⁷ félreérthetlenné teszi, hogy a részes államoknak biztosítaniuk kell a szellemi tulajdonjog megsértésének megelőzése érdekében hatékony intézkedések elrendelését. Ezt a magyar jog akkor hatályos szabályai sem az általános szabályozás szintjén a Pp-ben, sem az egyes speciális szabályozási területeken nem biztosították. Az idézett szerződés ratifikálása¹¹⁸ már önmagában is szükségessé tette az ideiglenes intézkedések akkor hatályos magyar szabályozásának mielőbbi felülvizsgálatát.

2. Jelentőségét tekintve az előző szerződéstől nem kisebb súlyú, bár más jellegű nemzetközi kötelezettségvállalást jelent, de Magyarország jövője szempontjából óriási jelentőségű, az Európai Közösségek és Magyarország között 1994. február 1-én hatályba lépett *Európai Megállapodás*, ill. a végrehajtásáról szóló 1994. évi I. törvény.

Az Európai Megállapodáson alapuló iparjogvédelmi és szerzői jogi jogharmonizációs kötelezettségeink teljesítése szempontjából kiemelkedően fontos a hatékony jogérvényesítés eszközeinek megteremtése.

A Megállapodás 65. cikke világossá teszi, hogy az *Európai Közösségekben érvényesülő védelemhez hasonló szintű védelem biztosításának követelménye* különösképpen kiterjed a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséhez szükséges – a

¹¹⁵ Ez a rövidítése az Általános Vám-és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) 1993-ban lezárult Uruguay-i Fordulójában létrejött nemzetközi egyezménynek. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, azaz TRIPS.

¹¹⁶ Faludi Gábor: A szerzői jogsértés következményeinek nemzetközi alapja; az ideiglenes intézkedés, Mádl Ferenc emlékkönyv, ELTE ÁJK Bp. 2001. 99. o.

¹¹⁷ TRIPS 50. cikk (1) A bíróságoknak legyen felhatalmazása azonnali és hatékony intézkedések elrendelésére a szellemi tulajdonjog megsértése bekövetkezte megelőzése érdekében.

(2) A bíróságnak álljon jogában *ideiglenes intézkedések* meghozatala *inaudita altera parte* (a másik fél meghallgatása nélkül) megfelelő esetben, nevezetesen akkor, ha a késelem helyrehozhatatlan kárt okozna a jogtulajdonosnak, vagy ha bizonyíthatóan fennáll a bizonyíték megsemmisítésének kockázata.

¹¹⁸ Az Egyezményt a 72/1994. (XII. 27.) OGY határozattal ratifikálta a magyar országgyűlés.

Közösségben alkalmazottakhoz hasonló – eszközökre is.¹¹⁹ Ezek között az ideiglenes intézkedés kiemelt szerephez jut. Magyarország e kötelezettség teljesítését a megállapodás hatálybalépésétől számított 5. év végére vállalta. Ez az általános jogharmonizációs kötelezettség speciális, konkrét megfogalmazását jelentette. A magyar jogalkotás részéről e kötelezettség teljesítése szintén sürgős lépést igényelt mind az eljárásjogi, mind az érintett anyagi jogi szabályozás terén.

3. Az előzőekhez hasonló konkrét jogalkotói feladatot vállalt fel a magyar jogalkotás, amikor a Kormány aláírta az Amerikai Egyesült Államokkal a *szellemi tulajdonra vonatkozó kétoldalú kormányközi szerződést*¹²⁰ 1993-ban. E megállapodás jogérvényesítésre vonatkozó szabályai¹²¹ tulajdonképpen megelőlegezték a TRIPS rendelkezéseinek jogunkba ültetését, hiszen az egyezmény rendelkezései tartalmilag megegyeznek a TRIPS megfelelő szabályaival.¹²² A vizsgált jogintézményre vonatkozó területen a különbség a két egyezmény között, a jogérvényesítési eszközök meghatározásának módjában van. A TRIPS-egyezmény *konkrétan meghatározza* azokat a jogvédelmi eszközöket – köztük az ideiglenes intézkedéseket – melyek belső jogi szabályozását az Egyezményhez kell igazítani, a kétoldalú megállapodás *általánosságban* teszi kötelezővé a hatékony jogvédelem biztosításának lehetőségét a különböző jogágakban.¹²³

Azzal, hogy Magyarország – a már említett sürgető hazai jogvédelmi igények kielégítése, és a nemzetközi elvárásokhoz való alkalmazkodás érdekében - részesévé vált az idézett bilaterális és multilaterális nemzetközi szerződéseknek, melyek a hatékony

¹¹⁹ Részlet a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény, ill. a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény indoklásából.

¹²⁰ 1993/26. sz. Nemzetközi Szerződés a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma közigazgatási államtitkáráról: Megállapodás a Magyar Köztársaság Kormánya és az Amerikai Egyesült Államok Kormánya között a szellemi tulajdonról. Közzétéve a Magyar Közlöny 1993/173. számában.

¹²¹ A Megállapodás VII. Cikke rendelkezik a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséről. Eszerint: (1) A Felek biztosítják, hogy hazai polgári jogi, büntetőjogi és közigazgatási jogszabályaik alapján *megfelelő jogérvényesítési eljárások* állnak rendelkezésre annak érdekében, hogy a Megállapodásban szabályozott szellemi tulajdonjogok bármilyen megsértésével szemben hatékony fellépést tegyenek lehetővé, ideértve a jogsértések megelőzésére szolgáló azonnali és a további jogsértésektől visszatartó *jogorvoslati* lehetőségeket(...). (Zárójelben megjegyzem, hogy a megállapodás angol szövege valószínűleg a *remedy* kifejezést használta a hatékony jogvédelmi eszközök biztosítása fogalmára, de azt a magyar fordítás jogorvoslatként fordította, holott ezek a határozatok az amerikai és angol polgári eljárásjogban tipikusan azokat az intézkedést jelentik, amelynek a magyar megfelelője az ideiglenes intézkedés. E terminológia kérdéssel részletes foglalkozik a dolgozat összehasonlító jogi fejezete.)

¹²² Faludi Gábor, im. 106. o

¹²³ Mind a három idézett nemzetközi szerződésnek az ideiglenes intézkedések fejlődésére gyakorolt hatásával és konkrét jogi szabályozással részletes foglalkozik a dolgozat későbbi fejezete.

jogérvényesítést biztosító eljárásjogi intézmények (köztük elsősorban az ideiglenes intézkedés) általános elérhetőségének követelményét konkrétan megfogalmazták, a jogalkotás lépéskényszerbe került, tekintve, hogy a magyar jog akkor hatályos szabályai sem az általános szabályozás szintjén a Pp-ben, sem az egyes speciális szabályozási területeken ezt nem tették lehetővé.

A jogintézményt érintő, e szerződések által is megkívánt nagyszabású módosítást viszont a „mögöttes” jogforrás, a Pp. szabályainak megreformálása nélkül nem lehetett végrehajtani az iparjogvédelemre és a szerzői jogra vonatkozó normák vonatkozásában, s végül ez vezetett a Pp. általános szabályának megváltoztatásához is.

E nemzetközi kötelezettségvállalásokból is eredő „jogalkotói lépéskényszer” szerencsésen épp egy olyan időpontban merült fel, amikor egyébként is időszerű volt Pp Novelláris módosítása, annak a szemléletváltásnak polgári eljárásjogban való megjelenítése végett, ami az anyagi jogok területén már bekövetkezett a rendszerváltást követően.

A Perrendtartás VI. Novellája¹²⁴ egy egységes rendszerben *újraszabályozta* az ideiglenes intézkedés jogintézményét, ami azonban még mindig nem bizonyult elég hatékonynak és rugalmasnak, ezáltal nem valósította meg azt a gyors jogvédelmet, amelyet a fenti nemzetközi egyezmények elvártak a belső jogi szabályozástól.¹²⁵ Emiatt a VI. Novella hatálybalépése után született új védjegy törvény,¹²⁶ ill. szerzői jogi törvény¹²⁷ tovább könnyítette az ideiglenes intézkedés alkalmazásának feltételeit azzal, hogy *törvényi vélelmet* állított fel arra nézve, hogy ezekben a pertípusokban az ideiglenes intézkedés egyik törvényi feltétele fennáll.¹²⁸

Az ideiglenes intézkedés alkalmazási feltételeinek megváltoztatásával *jogalkotásunk kielégítette a nemzetközi szerződésekben az intézménnyel szemben támasztott követelményeket*, mellyel sikerült megteremteni annak a lehetőségét, hogy az intézkedés

¹²⁴ 1995. évi LX. törvény

¹²⁵ Mindenképpen hiányolom a VI. Novellához fűzött mind az általános, mind a részletes indokolásból, hogy egyetlen helyen sem tesz említést azokról a nemzetközi kötelezettségekből fakadó igényekről, melyeket a magyar jogalkotónak figyelembe kellett venni a Pp 156. §-ának újrafogalmazásakor. Érdekes, hogy a védjegy törvény és a szerzői jogi törvény indokolása részletesen kitér az említett nemzetközi szerződések releváns cikkeire, melyek szükségessé tették az ideiglenes intézkedésre vonatkozó általános és különös szabályozás kiszélesítését.

¹²⁶ A védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény

¹²⁷ A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény

¹²⁸ Részletesen foglalkozik e speciális szabályozással és az annak következtében kialakult gazdag joggyakorlattal a dolgozat III. fejezete.

széles körben elterjedt, gyakran alkalmazott jogintézménnyé váljon. Hogy ez mennyire sikerült, arra a dolgozat következő fejezete keresi a választ, melyben részletesen bemutatom a VI. Perrendtartási Novella által bevezetett *hatályos szabályozás* sajátosságait (és természetesen a hibáit), különös figyelmet fordítva e szabályozás nívumainak a kiemelésére, ill. az új szabályozás folytán kialakult joggyakorlatnak a részletezésére.

III. AZ IDEIGLENES INTÉZKEDÉS HATÁLYOS SZABÁLYOZÁSA ÉS GYAKORLATI VETÜLETEI

Az 1995. évi LX törvény, a Polgári Perrendtartás VI. Novellájának 16. §-a, 1995 augusztus 29-i hatálybalépéssel *az ideiglenes intézkedés alkalmazási körét lényegesen kiszélesítette, átfogó módon újraszabályozta magát a jogintézményt.* A módosítás indokaival, háttérével részletesen foglalkoztam az előző fejezet keretei között.

Jelen fejezet első része a polgári perrendtartás *általános részében*, annak 156. §-a alatt, a VI. Novellával bevezetett és azóta hatályos szabályozást elemzi, majd kitér a Pp *különös részében*, a különleges perek során az általánostól eltérő szabályozásnak a bemutatására. Jelen fejezet a továbbiakban külön tárgyalja azokat a *speciális megoldásokat és eljárási szabályokat*, melyek *egyes jogterületeken* alakultak ki a vizsgált jogintézményre vonatkozóan, mint az ideiglenes intézkedésre vonatkozó szabályozás Pp-n kívüli területei, kihangsúlyozva azt, hogy a dolgozat e tekintetben is csak a bíróság által elrendelt intézkedésekre koncentrál és nem foglalkozik az egyes speciális jogterületeken alkalmazható, *nem bíróság* által elrendelt ideiglenes intézkedésekkel (pl. fogyasztóvédelem, gazdasági reklámtevékenység stb.). A fejezet 5. pontja az ideiglenes intézkedés rokon intézményének, a *biztosítási intézkedésnek* az elemzését és a két jogintézmény lehetséges elhatárolási szempontjait tartalmazza. A hatályos szabályozás bemutatása nem lehet teljes a jogintézmény *gyakorlati alkalmazásának neuralgikus pontjait* és a *jogalkalmazók tapasztalatait* tárgyaló rész nélkül, jelen fejezet utolsó pontja ezért az ide vonatkozó tapasztalatokat foglalja össze.

1. Az ideiglenes intézkedés a Pp. általános részében: a 156. § elemzése

Az ideiglenes intézkedés jelenleg is hatályos „formáját” - ahogyan arra többször utaltam – a VI. Ppn. rendelkezései által nyerte el. A Perrendtartás azóta hatályba lépett VII.¹²⁹ és VIII.¹³⁰ Novellája nem változtatott a jogintézmény - Pp általános részében foglalt - szabályozásán.

¹²⁹ 1997. évi LXXII. törvény a polgári perrendtartás módosításáról

¹³⁰ 1999. évi CX. törvény az Országos Ítéltábla székhelyének és illetékességi területének megállapításáról, valamint az igazságszolgáltatás működését érintő egyes törvények módosításáról, melynek II. Része a Pp idézett novellája

A jogintézmény célja nem változott meg a korábbi szabályozáshoz képest - azaz, hogy a kérelmező (jogosult) speciális körülmények fennállása esetén azonnali jogvédelemben részesülhessen - *csak alkalmazási köre bővült jelentősen.*

A VI. Novella 16. §-a az ideiglenes intézkedés elrendelhetőségét egységesen újraszabályozta.¹³¹ Szakítva a korábbi esetszerű szabályozással *általános felhatalmazást* ad a bíróságnak ideiglenes intézkedés megtételére¹³², azaz az elrendelhetőség eseteit kiterjesztő módon, tágan értelmezve *generálklauzulát* fogalmaz meg.

A korábbi szabályozással ellentétben a VI. Novella *egységesíti az intézkedés elrendelésének törvényi feltételeit*, pontosítva azokat a körülményeket, melyek fennállásának valószínűsítése esetén sikerrel kérelmezhető - az adott jogvitára vonatkozó anyagi jogszabályok szerint -szükséges intézkedés. A Pp ugyanis nem határozza meg, hogy a bíróság milyen intézkedéseket tehet, az az intézkedés iránti kérelem függvénye, s azt, hogy „mi kérhető”, az anyagi jog határozza meg.¹³³

1.1 Az ideiglenes intézkedés eljárásjogi feltételei

Az intézkedéssel megvalósuló azonnali jogvédelem biztosításához a kérelmezőnek *valószínűsítienie* kell, hogy a kérelmezett intézkedés

- a) közvetlenül fenyegető kár elhárítását,
- b) jogvitára okot adó állapot változatlan fenntartását, ill.
- c) különös méltánylást érdemlő jogvédelmét szolgálja, és
- d) az intézkedéssel okozott hátrány nem haladja meg az intézkedéssel elérhető előnyöket.¹³⁴

A hatályos Pp eszerint *három pozitív feltétel* valamelyikéhez és egy (minden esetben érvényesülő) *negatív feltétel* fennállásához köti az ideiglenes intézkedés elrendelését.

Ad a). Az ideiglenes intézkedések *feltételét* és *jogalapját* minden általam vizsgált – és a későbbiekben bemutatásra kerülő – jogrendszerben a *periculum in mora* jogelv képezi. A késedelemből eredő veszélynek nyilvánvaló esete, ha a kérelmezőt kár érheti amiatt, hogy bár jogvédelmet igényel a bíróságtól, de az, a perrend általános szabályainak alkalmazása

¹³¹ Az 1995. évi LX. törvényhez fűzött indokolás megállapítása.

¹³² Dr. Kengyel Miklós: A polgári peres eljárás kézikönyve, KJK Bp. 1995. 370. o.

¹³³ Részlet az 1995. évi LX. törvény 16. §-ához fűzött indokolásból.

¹³⁴ Pp 156. § (1) A bíróság kérelemre ideiglenes intézkedéssel elrendelheti a kereseti kérelemben (vizontkeresetben), ill. az ideiglenes intézkedés iránti kérelemben foglaltak teljesítését, ha ez közvetlenül fenyegető kár elhárítása vagy a jogvitára okot adó állapot változatlan fenntartása, illetve a kérelmező külön méltánylást érdemlő jogvédelme érdelemben szükséges és az intézkedéssel okozott hátrány nem haladja meg az intézkedéssel elérhető előnyöket. A bíróság az ideiglenes intézkedés elrendelését biztosítékadáshoz kötheti. A kérelmet megalapozó tényeket valószínűsítienie kell.

mellett és a bírósági döntéshozatali folyamat sajátosságai miatt képtelen azt a megfelelő időben megadni.

Ennél az előfeltételnél a leginkább megragadható az a *Harmath Zoltán* által definiált *veszély-elem* (jelen esetben: kárveszély) melyről a dolgozat elméleti kérdéseinek tárgyalása során értekeztem. Az intézkedés alapját – amennyiben a károkozás még nem kezdődött el – ebben az esetben is a *veszély* jelenti, mely egy jövőben bekövetkező tény, melyre csak a jelen, vagy a múlt tényekből lehet a valószínűség szerint következtetni, - ezeknek a jelenlegi, vagy a múltban bekövetkezett tényeknek a bebizonyításáról, vagy valószínűvé tételéről lehet ebben az esetben szó. (...) A veszély megjelölése volna a processzuálisnak nevezhető tényállás, szemben az igényt megalapozó materiális tényállással.¹³⁵

A tárgyalt feltétel alapján akkor is helye van az ideiglenes intézkedés elrendelésének, ha a károkozás már elkezdődött és az a jövőben is várható. Nem lehet úgy értelmezni ezt az előfeltételt, hogy csak akkor alapítható erre az intézkedés iránti kérelem, ha a kifogásolt magatartás még egyáltalán nem okozott kárt, csak fennáll annak lehetősége. Ezen előfeltétel fennállása akkor is megállapítható, ha a jogsértő magatartással összefüggésben a kérelmezőt a jövőben fenyegeti közvetlenül kár, *függetlenül attól, hogy az ideiglenes intézkedés iránti kérelem előterjesztését megelőzően érte már károsodás vagy sem.* (BH 1998. 491.)

Ad b). A károsodás megelőzésének, ill. súlyosbodásának megakadályozása mellett az ideiglenes intézkedések által betöltendő másik tipikus funkció a *felek között fennálló állapot (a status quo) fenntartása*, mely a Pp idézett novelláris módosítása folytán a hatályos szabályozás részévé vált Magyarországon is.

E szóban forgó előfeltételre alapított ideiglenes intézkedés iránti kérelem célja a *jelen állapot rögzítése által a kérelmező számára hátrányos változások bekövetkezésének megakadályozása, a jogvitás állapot megváltozásából eredő veszély elhárítása*, és ezáltal pl. a kereseti követelés későbbi kielégítésének biztosítása, vagy a kötelezett késedelembe esésének megakadályozása.¹³⁶ Meg kell azonban jegyezni, hogy szerencsésebb megfogalmazásnak tartanám a *felek között fennálló állapot fenntartását*, amely sokkal

¹³⁵ Harmath Zoltán im. 77-79. o.

¹³⁶ Részletesen foglalkozik erre a feltételre alapított ideiglenes intézkedésekkel Harmath Zoltán idézett tanulmányában (26-30. o.), melyek jelen alfejezet keretei közé azért nem illeszthetők be, mert azok – a jelenlegi elhatárolás szerint – *biztosítási intézkedésnek minősülnek*, bár rendeltetésük egyértelműen a jelen állapot rögzítése által a kérelmező helyzete elnehezülésének megakadályozása és eszerint eleget tesznek a Pp 156. § (1) bek.-ben foglalt feltételeknek.

általánosabb, mint a jogvitára okot adó állapot változatlan fenntartása, s melynek értelmezése sem teljesen egyértelmű.¹³⁷

Ad c) A külön méltánylást érdemlő jogvédelem kérdését többször is érintette a Legfelsőbb Bíróság egy-egy eseti döntése kapcsán. Annak a megítélésénél, hogy fennáll-e az ideiglenes intézkedés ezen feltétele, mindig a *per alapjául szolgáló jogviszonyra vonatkozó anyagi jogi szabályokat, ezek megsértését kell a bíróságnak vizsgálni.*

Az LB 1997/19. számú határozatában - melyben a kérelmező az ideiglenes intézkedés iránti igényét szerzői jogának megsértésére alapította – egyértelműen állást foglalt amellett, hogy „az ideiglenes intézkedés meghozatalának *lényeges feltétele a kérelmező külön méltánylást érdemlő jogvédelme alapját képező tények valószínűsítése.* A kérelmezőnek tehát valószínűsítienie kell a szerzői, személyhez fűződő jogok megsértését. *Ha a szerző sérelmére nem lehet a jogsértést megállapítani, ez az ideiglenes intézkedés meghozatalát is kizárja.*”

Az idézett LB eseti döntés a szerzői jog területét illetően elvesztette jelentőségét, mert a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény 94. § (3) bek. értelmében a „szerzői jog megsértése miatt indított perekben az ideiglenes intézkedést a kérelmező különös méltánylást érdemlő jogvédelméhez szükségesnek kell tekinteni (...).” Ezzel a megoldással a jogalkotó az egyes iparjogvédelmi perek mintájára *törvényi vélelmet* állított fel arra nézve, hogy a szerzői jogi perekben az ideiglenes intézkedés egyik törvényi feltétele fennáll.¹³⁸

Ha azonban a *per alapjául szolgáló jogviszonyra* nem vonatkozik ilyen speciális szabályozás, akkor továbbra is csak akkor állapítható meg a különös méltánylást érdemlő jogvédelmi helyzet fennállása, ha az alapul fekvő jogviszony szerint *jogsértést történt a kérelmező sérelmére és ezt a kérelmező megfelelően valószínűsítette.*

A VI. Perrendtartási Novellához fűzött indokolás külön *nevesíti azt a három esetkört,* melyben a kérelmező különös méltánylást érdemlő jogvédelméhez szükséges az ideiglenes intézkedés, azaz erre a feltételre alapítva kezdeményezhető az ideiglenes intézkedés az

¹³⁷ Ha a felek közötti jogvitára az szolgáltatja az okot, hogy pl. a kötelezett határidőben nem fizette meg az esedékes összeget, nyilvánvaló, hogy nem ezt az állapotot kívánja az ideiglenes intézkedés konzerválni, hanem pl. a jogvita keletkezésekor a kötelezettnek még egyébként fennálló teljesítőképességét hivatott megőrizni.

¹³⁸ Részletesen foglalkozik a kérdéssel jelen fejezet későbbi része.

eredeti birtokállapot helyreállítása, tartásdíj, járadék, más hasonló célú időszakos szolgáltatás előzetes teljesítése, vagy az ingók kiadás iránti igény teljesítése érdekében.

Ad d) A bíróságnak az ideiglenes intézkedés tárgyában való döntés során *arányosítania* kell, azaz csak olyan intézkedést rendelhet el, melynek várható hátránya nem haladja meg az általa elérhető előnyöket.¹³⁹ Az előzőekben elemzett előfeltételekhez konjunktívan kapcsolódó *arányosság vizsgálata sok problémát jelent a bíróságnak*. Gyakorlatilag igen nehéz eldönteni, hogy mikor nem nagyobb az ideiglenes intézkedés elrendelésével az alperesnél okozott hátrány, mint a felperesnél jelentkező előnyök. Nincs rá mérőszám, nincs paraméter, amiben általában ki lehetne fejezni mértékét.¹⁴⁰

Egy Legfelsőbb Bírósági határozat kapcsán vetődött fel bennem az a kérdés - bár a Pp szóhasználata meglehetősen egyértelmű -, hogy *a bíróságnak hivatalból figyelembe kell-e venni ezt a feltételt, vagy csak abban az esetben, ha a kérelmező ellenfele hivatkozik az intézkedés által az érdekkörében felmerült, vagy az esetlegesen okozható hátrányra*.

Az LB 2000/346. számú határozata ugyanis a következőket tartalmazza: „...vizsgálta az elsőfokú bíróság, hogy megállapítható-e, hogy az intézkedéssel okozott hátrány meghaladja-e az intézkedéssel elérhető előnyöket. Miután az alperes ellenkérelmében ilyen hátrányra nem hivatkozott, a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy az alperes oldalán hátrány bekövetkezése az intézkedéssel összefüggésben nem áll fenn. Az LB szerint az elsőfokú bíróság helyesen hivatkozott arra, hogy *az alperesnek kellett volna ellenkérelmében hivatkoznia olyan hátrányra, amely az ideiglenes intézkedés meghozatalát kizárja.*”

Ez az állásfoglalás teljes mértékben összhangban áll az officialitás csökkentésére irányuló törvényhozói szándékkal és a felek rendelkezési jogának kiterjesztésével, ezért a magam részéről azzal az állásponttal értek egyet, hogy a bíróság csak akkor vegye figyelembe a kérelmező ellenfele oldalán esetlegesen bekövetkező hátrányokat, ha arra az ellenfél kifejezetten hivatkozik.¹⁴¹ Egyébként a bíróságnak – néhány teljesen egyértelmű esettől eltekintve – külön számításokat, vagy egyéb irányú tájékozódást kellene végeznie

¹³⁹ Részlet az 1995. évi LX. törvény 16. §-ához fűzött indokolásból.

¹⁴⁰ Dr. Turi Mária: Az ideiglenes intézkedés elrendelése iránti kérelmek elbírálásának bírósági tapasztalatai, MIE Közleményei, 1998/39. szám 30-31. o.

¹⁴¹ Ezzel ellentétes álláspontra helyezkedik a Complex CD jogtár Pp kommentárjának szerzője, aki szerint a bíróságnak kötelessége, hogy felmérje az ideiglenes intézkedésből folyó hátrányt és annak mértékét az elérhető előnyhöz viszonyítsa. Ha a mérlegelés eredményeként az előnyt meghaladó hátrány vélelmezhető, a kérelmet el kell utasítani.

arra nézve, hogy az intézkedés következtében várható-e és ha igen milyen mértékű károsodás.¹⁴²

Egyetlen esetben látom szükségét annak, hogy a bíróság hivatalból vegye figyelembe ezt a szempontot és a rendelkezésére álló peradatok alapján mérlegeljen e kérdésben, még hozzá abban az esetben amikor a Pp 156. § (4) bek. alapján rendkívül sürgős szükség esetén, az ellenfél meghallgatása nélkül határoz az ideiglenes intézkedés iránti kérelem tárgyában. Ekkor ugyanis *fogalmilag kizárt*, hogy az ellenfél reagálni tudjon a kérelmezett intézkedésre és érdekeinek a védelmét ebben az esetben a bíróságnak kell biztosítani.¹⁴³

1.2 A valószínűsítés

Az ideiglenes intézkedés eljárásjogi feltételei közé sorolható a Pp. 156.§ (1) bekezdésében meghatározott törvényi feltételek és a kérelmet megalapozó tények **valószínűsítése**. Ebből következően a kérelmező valószínűsítési kötelezettsége *két irányú*: egyrészt valószínűsítenie kell az ideiglenes intézkedés alapját képező tényeket (pl. a szabadalomtörletés tényét vagy a kötelezett tartási kötelezettségének elmulasztását), másrészt, hogy emiatt fennáll az intézkedés elrendelésének feltételeként meghatározott azonnali jogvédelmet megalapozó helyzet. Az ideiglenes intézkedésre vonatkozó döntéssel kapcsolatban *bizonyítás lefolytatásának* csak akkor van hely, ha a kérelem e nélkül érdemben nem bírálható el. [Pp. 156. § (5)]

A bírói gyakorlat tanulmányozása során világossá vált számomra, hogy az ideiglenes intézkedések alkalmazása során a valószínűsítés, mint törvényi kategória értelmezése okozza a legtöbb problémát.^{144 145}

¹⁴² A probléma gyakorlati jelentőségére utal Turi Mária tanulmányában, aki leírja azt, hogy a Fővárosi Bíróság szokásos gyakorlata az, hogy mind a felpereseket, mind az alpereseket felhívják nyilatkozattételre, az ideiglenes intézkedés elrendelése esetén náluk jelentkező előnyökről, ill. az őket érhető kár mibenlétéről, összegéről. A felhívott alperesek mintegy 60 %-a azonban nem nyilatkozik. Forrás: Turi M. im. 31-32. o. Ezek után joggal vetődik fel a kérdés, hogy a bíróság mi alapján, hogyan arányosítson?

¹⁴³ Más döntésében is foglalkozott az LB az arányosítás kérdésével, de abban a perben az ellenfél mind az ellenkérelemben, mind a fellebbezésében kifejezetten hivatkozott az intézkedés következtében őt ért hátrányra. (BH 2001. 167.)

¹⁴⁴ *Kengyel Miklós* szerint „a valószínűsítés nem bizonyítás, csupán egy ahhoz hasonló tevékenység, amely nem a bíró meggyőzésére, hanem egy tény vagy körülmény fennállásának (vagy fenn nem állásának) a *hihetővé tételére irányul*. Mivel a valószínűsítés nem eredményezhet bizonyosságot, ezért nem szolgálhat a per eldöntése szempontjából releváns tények megállapítására. A valószínűsítés alapján csak bizonyos eljárási jogok, ill. lehetőségek nyílnak meg, vagy a *tényállás megállapítása ideiglenes jelleggel* történik.” Kengyel Miklós: Magyar polgári eljárásjog, Bp. Osiris Kiadó 2000. 259. o.

¹⁴⁵ *Bajory Pál* szerint „a valószínűsítés eredményeképpen a bíróság az állított tényt valószínűnek tartja, anélkül azonban, hogy kétségtelen meggyőződés alakult volna ki benne.” Bajory Pál im. 561. o.

A kérdés tehát akként vetődik fel: *milyen mélységében*, milyen szinten kell a kérelmet megalapozó tényeket és az ideiglenes intézkedés elrendelésének három pozitív feltétele közül valamelyik fennállását valószínűsíteni ahhoz, hogy a bíróság elrendelje a kért intézkedést?

Egyértelmű válasz a kérdésre nem adható.¹⁴⁶ Némi fogódzót jelent a jogalkalmazó számára a Complex CD jogtárban a Pp 156. §-ához fűzött kommentár, mely szerint „a valószínűsítés körében önmagában a *fél előadása a hivatkozottak valóságának vélelmezésére nem alkalmas*, értékelhető azonban minden olyan *irat vagy bizonyíték*, amely akár közvetlenül, akár közvetett módon erősíti az előadottakat.”

Tehát abban az esetben, ha a per korai szakaszában a kérelmet illetően kizárólag a felek nyilatkozataiból lehet kiindulni és ezek egymásnak ellentmondanak, ezek az ellentétes nyilatkozatok önmagukban nem alkalmasak az ideiglenes intézkedés iránti kérelem alaposságának valószínűsítésére.

Mint hogy az intézkedés elrendeléséhez a kérelmet megalapozó tényeket csak valószínűsíteni kell, az intézkedéssel esetlegesen alaptalanul okozott hátrány ellensúlyozása érdekében a bíróság az intézkedés elrendelését *biztosítékadáshoz* kötheti.

Felvetődik a kérdés, hogyha a biztosítandó igény a bíró mérlegelése szerint nincs kellően valószínűsítve, akkor ezt a hiányt biztosítéknyújtással lehet-e pótolni? Bár a magyar jog¹⁴⁷ szerint nincs helye az ideiglenes intézkedés meghozatalának, ha az alapjául szolgáló tények nincsenek valószínűsítve, feltételezhető, hogy minél magasabb a valószínűsítés foka annál kisebb az esélye a biztosítékadás elrendelésének és fordítva. Ehhez hasonló álláspontra helyezkedett *Kiss Daisy*, aki szerint a kérelem előfeltételeinek valószínűsítési foka is indokolhatja a biztosítékadás kötelezettségének elrendelését, de indokolhatja ezt az intézkedéssel az ellenfélnek okozott hátrány mértéke és annak megtérülési lehetőségei.¹⁴⁸ A biztosítékadás tartalma szerint az *intézkedéssel okozható*

¹⁴⁶ A Legfelsőbb Bíróság az utóbbi években többször is foglalkozott a valószínűsítés problematikájával, de mindkét eseti döntés olyan, csak az adott ügyben érvényes megállapításokat tartalmaz, melyek nem általánosíthatók. Az LB 2000/345. számú határozatában megállapította, hogy „az ideiglenes intézkedés elrendelésének feltétele, hogy a kérelmező valószínűsítse a szabadalombitorlás tényét. A 2000/406. számú eseti döntés szerint „ideiglenes intézkedés meghozatalának nincs helye, ha az alapjául szolgáló tények nincsenek valószínűsítve.”

¹⁴⁷ Megjegyzem, hogy a német ZPO 921. § (2) bek. lehetővé teszi az ideiglenes intézkedés elrendelését akkor is, ha az igényt nem valószínűsítették, feltéve, hogy a kérelmező az ellenérdekű felet emiatt fenyegető hátrányt biztosítékkal fedezi. Ld. erre vonatkozóan az értekezés V. összehasonlító jogi fejezetének részletes megállapításait.

¹⁴⁸ A polgári perrendtartás magyarázata, KJK Bp. 1999. I. Kötet 627. o

hátrány fedezeti garanciáját jelenti az ellenérdekű fél számára arra az esetre, ha utóbb annak alaptalansága derül ki.¹⁴⁹

A bíróság mérlegeléssel dönti el, hogy biztosítékadáshoz köti-e az ideiglenes intézkedés elrendelését, vagy sem. Erre különösen okot adhat az, ha a kérelmező ellenfele valószínűsíti, hogy az ideiglenes intézkedés eredményeként nagy összegű kára keletkezne. A biztosíték *mértékének* megállapítása is természetesen bírói mérlegelés tárgya.¹⁵⁰

Ha a bíróság szerint indokolt az ideiglenes intézkedés elrendelését biztosítékadáshoz kötni, akkor az *érdemi döntést megelőzően* kell felhívni a kérelmezőt a biztosíték letétbe helyezésére. Ha a kérelmező a bíróság felhívására bejelenti, hogy a biztosíték letétbe helyezését nem vállalja; ez az ideiglenes intézkedés iránti kérelme teljesítését *önmagában kizárja*. (BH 1999/217.) Ellenkező esetben ugyanis előállhat olyan helyzet, hogy az ideiglenes intézkedés kötelezettje az intézkedés alapján teljesít, a kérelmező viszont nem helyezi letétbe a biztosítékot, mely természetesen végrehajtás útján utóbb kikényszeríthető, de csak egy költség-és időigényes eljárás eredményeként.

Tekintettel arra, hogy az ideiglenes intézkedés jövőbeli alkalmazását illetően a biztosítékadásnak kulcsfontosságú szerepet tulajdonítok, dolgozatom utolsó fejezetében részletesen kifejtem az erre vonatkozó álláspontomat és javaslataimat.

1.3 Az ideiglenes intézkedés iránti kérelem

További előfeltétele az ideiglenes intézkedésnek a felperes, viszontkereset esetén az alperes által előterjesztett *ideiglenes intézkedés iránti kérelem*, melyet a VI. Novella által bevezetett szabályozás óta legkorábban a keresetlevél előterjesztésével egyidejűleg terjeszthet elő a jogosult.¹⁵¹ Erre lehetőség van a keresetlevéllel együtt, vagy annak részeként, ill. önálló beadványként is.

A *rendelkezési elvből* következik, hogy kérelem hiányában a bíróság nem hozhat ideiglenes intézkedést, s a *kérelemhez kötöttség elvéből* [Pp 3. § (2)] következően ez határozza meg a bíróság döntésének kereteit is. *A bíróság a fél által nem kért tartalommal*

¹⁴⁹ Complex CD jogtár Pp. Kommentár

¹⁵⁰ A biztosíték adását – a perköltségbiztosítéokra irányadó szabályok megfelelő alkalmazásával – letétbe helyezéssel kell elrendelni. A letét kiutalása vagy visszautalása felől a bíróság az ideiglenes intézkedésről, ill. a biztosítékadásról rendelkező határozatával egyidejűleg köteles rendelkezni. In: KJK Kommentár im. I. Kötet 628. o.

¹⁵¹ A 105/1952. (XII. 28) MT rendelet 1-6.§-aink hatályon kívül helyezése óta nemperes eljárásban nincs helye ideiglenes intézkedés elrendelésének.

*ideiglenes intézkedést nem rendelhet el.*¹⁵² E főszabály alóli kivételként a törvény külön felhatalmazása alapján a bíróság hivatalból is elrendelhet ideiglenes intézkedést.¹⁵³

A kérelemben elő kell adni a tényállást és a valószínűsítésre alkalmas bizonyítékokat. A kérelem további tartalmi követelménye, hogy az abban előadott és megfelelően valószínűsített körülmények megfeleljenek az azonnali jogvédelmet kívánó helyzetek valamelyikének és értelemszerűen a kért intézkedés legyen alkalmas e jogsérelem elhárítására.¹⁵⁴

Ha a kérelem nem felel meg a törvény előírásainak vagy hiányos a Pp 95. § (1) bek. alapján a kérelmező hiánypótlásra hívható fel az általános szabályok szerint. Tekintettel azonban az eljárás gyorsaságát biztosító soronkívüliségre, célszerűbb a hiányokat a Pp 156. § (4) bek. értelmében egyébkéni is kötelező személyes meghallgatás alkalmával pótolni.

1.4 Az ideiglenes intézkedés anyagi jogi feltételei

A jogintézmény hatályos szabályozása nem határozza meg azokat a pertípusokat, melyekben lehetőség nyílik ideiglenes intézkedés elrendelésére, sem azok lehetséges tárgyait, tartalmát.¹⁵⁵

A VI. Ppn. hatálybalépése előtt a Legfelsőbb Bíróság több ízben is foglalkozott az ideiglenes intézkedések lehetséges tárgyival. Eszerint:

Ideiglenes intézkedésre csak a perben – keresetként vagy viszontkeresetként – érvényesített követelés tekintetében van lehetőség. Amire a végleges döntés nem vonatkozik, az az igény az ideiglenes intézkedésnek sem lehet tárgya. (BH 1977./555.)

Egy másik ügyben az LB egyértelműen állást foglalt amellett, hogy ideiglenes intézkedésre a perben csak a keresetként vagy viszontkeresetként érvényesített követelés tekintetében van lehetőség. Ha tehát az alperes viszontkeresetében kizárólag kártérítés megfizetésére kérte kötelezni a felperest, a viszontkeresetében előterjesztett ideiglenes

¹⁵² Érdekesképpen jegyzem meg, hogy az EU Szakértői Bizottsága által készített irányelv-tervezet *megengedi*, hogy a bíróság a fél kérelmétől eltérő tartalommal is elrendelje az intézkedést, ha megítélése szerint a kérdéses jog védelme ezáltal hatékonyabban biztosítható. Ebben az esetben azonban a felek meghallgatása nem mellőzhető. Ld. erre vonatkozóan részletesen az értekezés V. fejezetének 2. 1 pontjában foglaltakat.

¹⁵³ Ilyen felhatalmazást ad pl. a Pp XV. fejezetének 287. §-a, mely a házassági perekre vonatkozó különös szabályokat tartalmazza ill. lehetővé teszi az ideiglenes intézkedés hivatalból való elrendelését a Pp XVIII. fejezetét újrafogalmazó 2001. évi XV. törvény a gondnoksági perek körében. Részletesen foglalkozom ezekkel a speciális szabályokkal a dolgozat jelen fejezetének további részeiben.

¹⁵⁴ A polgári perrendtartás magyarázata, I. kötet KJK Bp. 1999. 626. o.

¹⁵⁵ A VI. Novella hatályba lépése előtt a Pp 156. §-ának bekezdései nemcsak azokat a perkategóriákat határozták meg, amelyekben lehetőség nyílt az intézkedés kezdeményezésére, hanem azok lehetséges tartalmát is. Pl. ingó kiadása iránti igény felmerülésekor az ideiglenes intézkedés lehetséges tárgyát csak a nélkülözhetetlen személyes szükségleti tárgyak kiadása jelenthette, egyéb ingóság kiadására nem kerülhetett sor. (Pp 156. § (2))

intézkedés iránti kérelemnek sem lehet ettől eltérő tárgya (a szóban forgó bérleti jogra vonatkozó jogvitában a felperes által beszüntetett elektromos áram és telefonszolgáltatás helyreállítása). (BH 1995./39)

Véleményem szerint, ezek a fent megjelölt és mind a mai napig gyakran idézett¹⁵⁶ és így irányadónak tekintett bírósági állásfoglalások – amelyek még nem a hatályos szabályozás idején keletkeztek - már nem alkalmazhatóak a VI. Novella hatálybalépése után kezdeményezett intézkedésekre, tekintettel arra, hogy a Pp 156. § (1) bekezdésének első mondata nyilvánvalóvá teszi, hogy a bíróság nemcsak a kereseti kérelemben foglaltak teljesítését rendelheti el ideiglenes intézkedésként, hanem az ideiglenes intézkedés iránti kérelemben foglaltak teljesítését is.

1995. aug. 29. óta tehát bármilyen perben¹⁵⁷ kezdeményezhető ideiglenes intézkedés, melynek tartalmát mindig a per alapjául szolgáló jogviszonyra vonatkozó anyagi jogi jogszabályok határozzák meg. Pl. a szerzői jog megsértésével kapcsolatos perben a bíróság ideiglenes intézkedésként is csak a szerzői jogról szóló törvényben szabályozott jogkövetkezményeket alkalmazhatja, azaz a bíróság nem rendelhet el olyan teljesítést, amelynek követelésére a fél az anyagi jogi szabályok szerint nem jogosult. (BH 1991./155.) Egyebek mellett a Legfelsőbb Bíróság azt is megállapította, hogy az ideiglenes intézkedés elrendelésének nem előfeltétele a felelősség kérdésének tisztázása és a költségek viselésében való állásfoglalás. (BH 1986./249.)

Ideiglenes intézkedéssel csak a jogvitára okot adó releváns magatartástól tiltható el az alperes. (BH 1998./490.)

Vannak olyan anyagi jogi jogforrások, melyek külön rendelkeznek a jogszabály hatálya alá tartozó területen ideiglenes intézkedés elrendeléséről. Így pl.- ahogyan arra már korábban utaltam – a különös méltánylást érdemlő jogvédelmi helyzet megállapíthatóságának speciális feltételét biztosítja a törvényhozó az egyes iparjogvédelmi, szerzői jogi perekben.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Pl. Dr. Petrik Ferenc: Polgári eljárásjog; Kommentár a gyakorlat számára, im. B 82/4. pótlap, vagy a Complex CD jogtárban a Pp. 156. §-ához fűzött kommentár.

¹⁵⁷ Az ideiglenes intézkedésnek a peres eljárás eredményességét biztosító szerepéből egész általánosságban az következne, hogy minden olyan igényt, mely jogvédelmi útra terelhető, lehet ilyen intézkedéssel biztosítani. In: Harmath im. 14. o. Harmath Zoltán 1932-ben papírra vetett gondolatát, mely teljesen logikusan veti fel annak szükségességét, hogy a szóban forgó jogintézmény bármely perben általánosságban legyen elérhető, csak több mint 60 év elteltével valósult meg a magyar polgári eljárásjogban.

¹⁵⁸ 1997. évi XI. törvény 95. § (2); 1995. évi XXXIII. törvény 104. § (3); 1999. évi LXXVI. törvény 94. § (3)

A személyhez fűződő jogok megsértése esetén pedig a bíróság akkor rendelhet el ideiglenes intézkedést, ha a jogsértést valószínűsítették és a késelem utóbb jóvá nem tehető kárral járhat. [Ptk. 85. § (4)].

1.5 Az eljárás jellemzői

A hatályos szabályozás szerint nincs lehetőség a keresetlevél előterjesztése előtt ideiglenes intézkedést kezdeményezni a perre egyébként hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság előtt, ahogyan azt a 105/1952. (XII. 28) MT rendelet 1-6. §-ai a VI. Novella hatályba lépése előtt lehetővé tették.¹⁵⁹

Az ideiglenes intézkedés iránti kérelmet leghamarabb a keresetlevél előterjesztésével együtt nyújthatja be a jogosult, de arról a bíróság a Pp. 156. § (2) bek. értelmében már az első tárgyalás kitűzését illetően is dönthet. A Pp 124. § (4) d) pontja szerint a bíróság már a tárgyalás előkészítés szakaszában is tehet ideiglenes intézkedést.

A jogintézmény rendeltetéséből következik, hogy a kérelem felől a bíróság *sonon kívül* határoz [Pp. 156. § (3)]. A kérelemről a bíróság tárgyaláson, de tárgyaláson kívül is határozhat.

Fontos garanciális szabályként írja elő a Pp. – a perbeli esélyegyenlőség, a peres felek egyenjogúságára tekintettel – a kérelmező ellenfelének személyes meghallgatási kötelezettségét, mely csak rendkívül sürgős szükség fennállása esetén mellőzhető. [Pp 156. § (4)]¹⁶⁰

1.6 A bíróság határozata

Az ideiglenes intézkedés iránti kérelemről a bíróság mindig végzéssel dönt, mely külön fellebbezéssel támadható.¹⁶¹ Több mint 40 évvel ezelőtt *Novák István* vetette fel azt – a

¹⁵⁹ Részletesen foglalkozom e szabályozás jellemzőivel a dolgozat elméleti kérdéseket tárgyaló I. és a jogintézmény történetét bemutató II. fejezetben.

¹⁶⁰ Ez utóbbi eset megállapításakor az intézkedés rendkívüli sürgősségének valószínűsítése mellett a megalapozottság valószínűsítését is arányosan figyelembe kell venni, azaz abban az esetben, ha az ideiglenes intézkedés elrendelésére sürgős szükség miatt az ellenfél meghallgatása nélkül kerül sor, az igény valószínűsítésének magasabb fokát kell a bíróságnak megkövetelnie és célszerű azt biztosítékadáshoz kötni. (Részlet a VI. Novella 16. §-ához fűzött indokolásból.)

¹⁶¹ A Pp. 156. § (7) bekezdésének rendelkezéseit alapul véve – véleményem szerint - az ideiglenes intézkedés tárgyában hozott végzést kézbesítés útján kell közölni a felekkel, hiszen a teljesítési határidő is az írásbeli közlést követő napon kezdődik. A Pp. 219.§ (1) c) pontját ill. (3) bekezdését alapul véve viszont csak akkor kell kézbesíteni a félnek, ha az, a tárgyalást elmulasztotta. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy mind a mai napig hatályban van az a Polgári Kollégiumi állásfoglalás, mely szerint „a peres eljárás során a Pp 156. §-a alapján hozott ideiglenes intézkedést tartalmazó végzést a Pp 219. § (1) bek. c) pontja és a (3) bek. értelmében már a kihirdetés által közöltnek kell tekinteni, s ezért nem kell kézbesíteni annak a félnek, aki előtt azt a tárgyaláson kihirdették. A fellebbezési határidőt az ilyen félle szemben a Pp 228. §-ának (1) bek. szerint a kihirdetéstől kell számítani. A fellebbezés határidejéről a feleket ennek megfelelően kell

jogintézmény gyakorlati alkalmazásából fakadó – problémát, hogy vajon megengedett-e a fellebbezés akkor is, ha a bíróság *elutasító határozatot* hoz. Az ideiglenes intézkedés jogintézményének akkori megítélése szerint többen arra az álláspontra helyezkedtek, hogy „a Pp 156. §-a csupán lehetőséget nyújt a bíróság számára – ha erre alapot lát és ezt szükségesnek tartja -, hogy a per során ideiglenes intézkedést tegyen. Minthogy az ideiglenes intézkedés meghozatala nem kötelesség, csupán lehetőség a bíróság számára, a kérelmet elutasító határozat fellebbezéssel már csak azért sem támadható, mert a bíróság nem kényszeríthető arra, hogy az ideiglenes intézkedés iránt előterjesztett kérelem tárgyában a per folyama alatt állást foglaljon. (...) Ha pedig a bíróság nem köteles dönteni, ez a döntése, mint negatív tartalmú akaratnyilvánítás külön fellebbezés tárgya nem lehet.”¹⁶²

Ezzel az okfejtéssel ellentétben Novák István arra az álláspontra helyezkedett, hogy a törvény helytálló értelmezése szerint, amennyiben a bíróság dönt az intézkedés iránti kérelem tárgyában – ami viszont szerinte nem kötelező- akkor bármilyen tartalmú is legyen a határozata, az fellebbezéssel támadható.

A hatályos szabályozást alapul véve egyértelmű, hogy mind az elutasító, mind a helytadó határozat fellebbezéssel támadható.

Ezt támasztja alá az a tény is, hogy a Pp szóhasználata jelen jogintézmény vonatkozásában nem tesz különbséget az elutasító és helytadó határozat között a perorvoslat előterjeszthetősége szempontjából.¹⁶³ Véleményem szerint, ahogyan azt a dolgozat I. fejezetének 3. pontjában részletesen kifejtettem, a bíróságot döntési kötelezettség terheli az előterjesztett kérelem vonatkozásában, akkor is, ha annak tartalma elutasító.

A Pp 156. § (6) bek. szerint a bíróság a végzéséhez nincs kötve, azt utóbb – bármelyik fél kérelmére – megváltoztathatja, ha az elrendelés alapjául szolgáló körülmények utóbb megváltoztak, vagy megszűntek. Ha a fél a keresetét – az ideiglenes intézkedéssel azonos kört érintően – leszállítja, a bíróságnak hivatalból kell a végzést megváltoztatnia. A megváltoztató végzés ugyancsak előzetesen végrehajtható.¹⁶⁴

tájékoztatni.” (PK 191. számú állásfoglalás) Úgy vélem ennek az ellentmondásos helyzetnek a mielőbbi feloldása jogalkotói lépést igényelne.

¹⁶² Dr. Novák István: A fellebbezhetőség kérdése az ideiglenes intézkedések körében, MJ 1958. január. 22-23. o.

¹⁶³ A Pp több helyütt is egyértelműen rendelkezik arról, hogy mikor tesz különbséget a különböző tartalmú végzések fellebbezhetősége tekintetében. Így pl. Pp 56. § (3); 110. § (1) (2)

¹⁶⁴ Complex CD jogtár, Pp. 156. §-hoz fűzött kommentár

Nincs helye felülvizsgálatnak az ideiglenes intézkedést elrendelő, ill. az ideiglenes intézkedés elrendelését megtagadó végzés ellen. (BH 1997./342.)

Az ideiglenes intézkedés tárgyában hozott végzés jogi megítélését, jellegét illetően az értekezés I. fejezetének 4. pontja tartalmaz részletes megállapításokat és dolgozza föl e témakört behatóan.

1.7 Az ideiglenes intézkedés hatálya

Az ideiglenes intézkedés tárgyában hozott végzés mindaddig hatályban marad, míg azt a bíróság a felek bármelyikének kérelmére végzéssel, vagy ítéletében hatályon kívül nem helyezi. Ha az elsőfokú bíróság ítéletében nem helyezte hatályon kívül az ideiglenes intézkedésről szóló határozatát, az az elsőfokú *ítélet jogerőre emelkedésével veszti hatályát*. [Pp 156. § (8)] A hatályos szabályozás tehát az eljárást jogerősen befejező határozathoz köti az ideiglenes intézkedés hatályát.

A korábbi szabályozással ellentétben erre a változtatásra azért volt szükség, mert az ideiglenes intézkedéssel megvalósuló jogvédelem folytonossága csak így biztosítható, tekintettel arra, hogy az ítélet előzetes végrehajthatósága csak jóval szűkebb körben rendelhető el. A VI. Novella által bevezetett szabályozás előtt az ideiglenes intézkedés elrendelhetőségének és az előzetes végrehajthatóság esetkörei nagyfokú átfedést mutattak, ezért a korábbi szabályozás szerint az ítélet meghozatalával szűnt meg az intézkedés hatálya.¹⁶⁵ Ha fennmaradt volna a korábbi szabályozási technika, abban az esetben, ha valamelyik fél a per fő tárgya tekintetében fellebbezést terjeszt elő, a fellebbezési időszakban már nem érvényesült volna az első fokú eljárás során elrendelt ideiglenes intézkedés hatálya. Ez pedig ellentétes lett volna a jogintézmény céljával.

Az ideiglenes intézkedés *előzetes végrehajthatóságával, a per szünetelés folytán történő megszűnésének esetén az intézkedés hatályának fennmaradásával* és az ebből adódó problémákkal behatóan foglalkozom a dolgozat I. fejezetének 4. és 5. alfejezetében, ezért az ismétlések elkerülése érdekében ehelyütt csak utalok erre.

A per félbeszakadása, ill. felfüggesztése az ideiglenes intézkedés hatályát nem érinti.¹⁶⁶

Az ideiglenes intézkedés tárgyában hozott határozat – bár sok vonatkozásban közel áll a per érdemében való döntéshez – *nem eredményez anyagi jogerőt, res iudicatum*.¹⁶⁷

¹⁶⁵ Részletesen foglalkozom az ideiglenes intézkedés és az előzetes végrehajthatóság kapcsolatával az értekezés I. fejezetének 5. alfejezetében.

¹⁶⁶ Az 1995. évi LX. törvény 16. §-hoz fűzött indokolás megállapítása.

¹⁶⁷ Részletesen tárgyalja e témakört a dolgozat I. fejezetének 4. pontja

2. Ideiglenes intézkedések a Pp.-ben szabályozott különleges eljárásokban

Hatályos perrendtartási kódexünk, annak Negyedik Részében, a különleges eljárások között két átfogó elnevezésű, gyűjtőfogalomként használt pertípusban állapít meg az ideiglenes intézkedésre vonatkozóan speciális szabályokat. Meg kell jegyezni, hogy a Pp 156. §-a alapján *bármely különleges perben*, az azokra vonatkozó anyagi jogi szabályok szerint rendelhető el ideiglenes intézkedés, jelen alfejezet azokat az eseteket tárgyalja, melyekben a jogalkotó külön felhatalmazása alapján van helye az ideiglenes intézkedésnek.

Speciális szabályozás érvényesül a *személyállapotr*a vonatkozó *(másképpen státusz) perekben*, a Pp XV-XVIII. fejezetében, ill. a Pp XXIII. fejezetében szabályozott *munkaügyi perekben*.

2.1 Ideiglenes intézkedések a Pp-ben szabályozott státuszperekben

A Pp 2001. évi XV. törvény, Második Részével történt módosítását megelőzően, a törvényben elsőként szabályozott „Házassági perekre” vonatkozó szabályok alkalmazandók voltak a többi státuszperben is, azaz a Pp XVI. Fejezetében szabályozott *származási perekben*, a XVII. Fejezet alatt szabályozott *szülői felügyelettel kapcsolatos perekben*, ill. a *gondnoksági perekben*, melyre a Pp XVIII. fejezete tartalmazott az általános szabályoktól eltérő szabályozást. A 2001. évi XV. törvény „a cselekvőképességgel, gondnoksággal összefüggő egyes törvények módosításáról”, egy *egységes rendszerben átfogó módon újraszabályozza a Pp XVIII. fejezetének rendelkezéseit*, kivéve ezzel a gondnoksági pereket a személyállapoti perekben irányadó közös (a XV. fejezetből eredő) szabályozás alól, megbontva ezzel a státuszperekre eddig jellemző egységes, átgondolt szabályozást. Ebből következően, jelen alfejezet is a többi státuszpertől külön tárgyalja a gondnoksági perekben érvényesülő a vizsgált jogintézményt érintő speciális szabályozást.

2.1.1 Ideiglenes intézkedések a házassági perekben

Ahogy arra jelen alfejezet elején utaltam a házassági perben a bíróság a jogosult *kérelmére* a Pp 156. §-a alapján bármikor elrendelhet ideiglenes intézkedést, ha annak

törvényi feltételei fennállnak. Főszabályként tehát itt is érvényesül a fél rendelkezési joga, azaz a bíróság csak a fél kérelmére tehet ideiglenes intézkedést. Olykor azonban ennél az elvnel erősebb szempontként érvényesül a feltétlen jogvédelem szükségessége, amely megkövetelheti a hivatalbóli eljárást. Ilyen eset a kiskorú gyermekről való gondoskodás igénye.¹⁶⁸

A VI. Ppn.-nel módosított 287. §¹⁶⁹ azokat az eseteket nevesíti, amelyekben a gyermekszülő jogviszonyra tekintettel a bíróságot az intézkedés joga hivatalból is megilleti. A hivatalbóli fellépés lehetőségét olyan jogosult érdekeinek a védelme teszi szükségessé, aki az önálló fellépésre életkoránál, helyzeténél fogva nem képes.¹⁷⁰

E szakasz rendelkezéseit szigorúan értelmezve ideiglenes intézkedést a bíróság csak a tárgyalás elhalasztása esetén tehet. Tekintve, hogy a VI. Novellával történt módosítás előtt is tartalmazta ezt a feltételt a Pp. több szerző is egyértelműen állást foglalt amellett, hogy e rendelkezést kiterjesztően kell értelmezni, mely szerint nemcsak a tárgyalás elhalasztása esetén hozhat a bíróság ideiglenes intézkedést, hanem már korábban is.¹⁷¹

Erre a VI. Ppn.-nel történt módosítás előtt már a keresetlevél előterjesztése előtt is lehetőség nyílt, azóta leghamarabb csak azzal együtt, de a bíróság elrendelheti az intézkedést akár az első tárgyalást megelőzően is. A házassági per szünetelése alatt is sor kerülhet gyermek- és házastárstartás iránti ideiglenes intézkedésre, ha egyébként annak feltételei fennállnak. (BH 1982./97.)

Tekintettel arra, hogy a rendszerint más kereseti kérelmekkel is összekapcsolt házassági perekben hozott ideiglenes intézkedések egyik leggyakoribb tárgya a *gyermek elhelyezése*, nem mellőzhetjük az ide vágó anyagi jogi szabályt. A Csjt. 72/A (4) bek. külön felhatalmazást ad arra, hogyha a gyermek elhelyezése érdekében azonnali intézkedésre van szükség, a bíróság soron kívül ideiglenes intézkedéssel határozzon.¹⁷² Ideiglenes

¹⁶⁸ Dr. Petrik Ferenc: Polgári eljárásjog, Kommentár a gyakorlat számára, Bp 1994. B 82/2. o.

¹⁶⁹ A 287. § szövegét az 1995. évi LX. törvény 24. §-a állapította meg Eszerint: A bíróság a házassági perben a tárgyalás elhalasztása esetén a szükségeshez képest hivatalból is határozhat ideiglenesen a kiskorú gyermek elhelyezése és tartása, a szülői felügyeleti jogok bővítése vagy korlátozása, ill. a szülő és gyermek közötti kapcsolattartás kérdésében.

¹⁷⁰ A polgári perrendtartás magyarázata, KJK Bp. 1999. II. kötet 1175. o.

¹⁷¹ Ld. erre vonatkozóan Petrik –féle Pp Kommentár megállapításait D 21. o.; ill. a Complex CD jogtárban a Pp 287. §-ához fűzött magyarázatot.

¹⁷² Részletesen tartalmazza a gyermek elhelyezése iránti perben az ideiglenes intézkedés hozatalának szempontjait az LB 1987./241. számú állásfoglalása.

intézkedéssel szerezhet érvényt a gyermeket jogszerűen magánál tartó szülő abban az esetben, ha a másik szülő a gyermeket egyoldalú elhatározással önkényesen elviszi.¹⁷³

2.1.2 Ideiglenes intézkedés apasági és származás megállapítása iránti egyéb perekben

Tekintettel arra, hogy a származási perek speciális szabályait tartalmazó XVI. Fejezet *expressis verbis* nem tartalmaz külön rendelkezéseket ideiglenes intézkedés elrendelésére, a Pp 156.§-a, ill. 287. §-a alapján rendelhető el ideiglenes intézkedés ezekben a pertípusokban is.

A Pp 296. §-a alapján az apaság megállapítása iránti keresethez kapcsolt gyermek tartása iránti kereset vonatkozásában van helye *akár hivatalból* is ideiglenes intézkedés elrendelésének. Elrendelhető az intézkedés anyaság megállapítása s, ill. apaság vélelmének megdöntése iránti perben is. A volt férjet apasága vélelmének fennállása folytán törvényes tartási kötelezettség terheli, ezért az apasági vélelem megdöntése iránt indított per ellenére ideiglenes intézkedéssel is kötelezhető gyermektartásdíj fizetésére. (BH 1986./148.)

2.1.3 Ideiglenes intézkedés szülői felügyelettel kapcsolatos perekben

A szülői felügyelet megszüntetése és visszaállítása iránti perekben szintén alkalmazhatóak a Pp 287. §-ának rendelkezései, tekintettel arra, hogy a 302. § (1) b) pontja meghatározza azokat a kereset típusokat, mellyel összekapcsolható a szülői felügyelet megszüntetésére irányuló kereset.

Ezek szerint a bíróság akár hivatalból is rendelkezhet ideiglenes intézkedéssel a gyermek tartása, elhelyezése és a szülő-gyermek közötti kapcsolattartás kérdésében. Emellett a XVII. fejezet *külön felhatalmazza*¹⁷⁴ a jogalkalmazót ebben a pertípusban ideiglenes intézkedés megtételére, amennyiben a gyermek súlyos veszélyeztetése ezt szükségessé teszi. Előfordulhat, hogy még a per soronkívülisége sem tudja a veszélyeztetett gyermek érdekeit elég gyorsan megvédeni, ezért szükséges biztosítani az ideiglenes intézkedés hivatalbóli elrendelhetőségét is.

2.1.4 A gondnoksági perek körében elrendelhető ideiglenes intézkedés

Jelen alfejezetben többször utaltam rá, hogy a cselekvőképességgel kapcsolatos szabályok a közeljövőben, a 2001. évi XV. törvény hatálybalépése következtében

¹⁷³ Ld. erről bővebben a Legfelsőbb Bíróság 17. számú, a gyermek elhelyezésével kapcsolatos szempontokról szóló irányelve III. részének b) pontját.

¹⁷⁴ Pp. 302. § (3)bek. Ha a gyermek súlyos veszélyeztetése miatt a szülői felügyelet sürgős megszüntetése szükséges, arról a bíróság a szülői felügyelet megszüntetése iránti perben ideiglenesen hivatalból is határozhat.

jelentősen megváltoznak. Ezek a változások jelentősen érintik mind a polgári anyagi jog, mind az eljárási jog szabályait.

A Pp. XVIII. fejezete e törvény hatálybalépése előtt is lehetővé tette azt, hogy a bíróság az alperest – amennyiben a gondnokság alá helyezés előfeltételei megfelelően valószínűsítve vannak – *ideiglenesen gondnokság alá helyezze*. [Pp. 307.§ (2)]¹⁷⁵

Emellett a Ptké. 9. §-a lehetőséget nyújtott arra, hogy a bíróság a gondnokság alá helyezési perben *zárlatot* rendeljen el (melyre a Vht. biztosítási intézkedéseinek szabályai irányadóak) az alperes vagyona, az alperes vagyoni érdekeinek megóvása céljából.

Akár az első tárgyalást is megelőzően elrendelhető ideiglenes gondnokság alá helyezés eljárásjogi szempontból számtalan garanciális problémát vetett fel, míg az alperes vagyona vezetett zárlat, mint eljárásjogi intézmény a perrendtartási törvényben említésre sem került. E hiányosságokat észlelve a jogalkotó változtatott egyrészt a gondnoksági perekben elrendelhető ideiglenes intézkedés tartalmán és elnevezésén, másrészt a módosítás bevezeti a zárlat jogintézményét a Pp XVIII. fejezetének rendelkezései közé.

A módosítás által bevezetett szabályozás újdonsága abban áll, hogy lehetővé teszi azt, hogy, ha a cselekvőképességet korlátozó vagy kizáró gondnokság alá helyezés iránti perindítás indokolt és az érintett személy vagyonának védelme sürgős intézkedést igényel, a gyámhatóság a vagyona *zárlatot* rendeljen el, ill. azonnali intézkedést igénylő esetben *ideiglenes gondnokot* rendeljen az érintett személynek, *vagyis lehetővé teszi ideiglenes intézkedés elrendelését a perindítást megelőzően, gyámhatósági hatáskörben*. Abban az esetben, ha már a perindítást megelőzően elrendelésre kerültek ezek az ideiglenes intézkedések, a gyámhatóságnak kötelessége a gondnokság alá helyezési pert 8 napon belül megindítani, a bíróságnak pedig a keresetlevél benyújtásától számított 30 napon belül döntenie kell azok hatályának fenntartásáról, vagy megszüntetéséről.¹⁷⁶

E szabályozás megteremtésével a törvényhozó végeredményben „visszahozta” az ideiglenes intézkedés perindítást megelőzően elrendelhető típusát, még akkor is, ha azt a gyámhatóság rendeli el, ugyanis ennek a döntésnek a fenntartása, avagy megszüntetése a bírósági felülvizsgálat eredményétől függ, vagyis végső soron a bíróság dönt az elrendelt ideiglenes intézkedések szükségességéről, megalapozottságáról.

¹⁷⁵ Részletesen feldolgozza e problémakört, az ideiglenes gondnokság alá helyezés alkotmányossági, személyiségi jogi vonatkozásait a „Polgári perrendtartás magyarázata” II. kötete, 1296. oldalán.

¹⁷⁶ A 2001. évi XV. törvény Első Részének 1. §-ával módosított Ptk. 18.§, 18/A §, 18/B. §

Amennyiben a perindítást követően válik szükségessé az ideiglenes gondnokrendelés és a zárlat elrendelése, azt a perbíróóság a tárgyalást megelőzően, ill. a tárgyalás elhalasztása esetén megteheti. Az ideiglenes gondnokrendeléssel kapcsolatos aggályokat azzal igyekszik a jogalkotó kiküszöbölni, hogy az apasági és származás megállapítási perek mintájára, lehetővé teszi *előzetes bizonyítás lefolytatását* – a Pp 207. §-ában meghatározott előfeltételek hiányában is -, annak érdekében, hogy *a bíróság e döntés súlyához mért megalapozott, ugyanakkor gyors döntést hozhasson.*

Mind a zárlat, mind az ideiglenes gondnokrendelés fenntartására, ill. elrendelésére vonatkozó határozat ellen külön fellebbezésnek van helye, de azt a bíróság előzetesen végrehajthatónak nyilváníthatja.¹⁷⁷

2.2 Ideiglenes intézkedés a munkaügyi perben

A Pp VII. Novellája¹⁷⁸ egységesen újrafogalmazta a munkaügyi perek szabályait tartalmazó XXIII. Fejezetet, azóta a munkaügyi per kategóriája kiterjesztett értelemben kerül alkalmazásra, melyet a VIII. Novella¹⁷⁹ még tovább bővített.

A munkaügyi perben a felek a Pp 156. §-a alapján, az általános szabályok szerint kérhetnek ideiglenes intézkedést.

A VII. Novella által bevezetett szabályozás annyiban egyszerűsítette a Pp általános részében meghatározott feltételek teljesítését, hogy a Pp 357. §-ában rögzítette azt, hogy amennyiben az ideiglenes intézkedés iránti kérelem tárgya a *munkabér megfizetése*, ill. a *munkáltatói igazolás kiadása*, akkor ezek az igények a Pp 156. §-a alapján, a törvény erejénél fogva *különös méltánylást érdemlő jogvédelmi igénynek minősülnek.*

A jogalkotó ezzel – az iparjogvédelem területén kialakított szabályozáshoz hasonlóan - törvényi vélelmet állít föl amellet, hogy az ideiglenes intézkedés egyik előfeltétele fennáll, s az elrendelhető, feltéve, hogy az intézkedéssel okozott hátrány nem haladja meg az elérhető előnyöket.¹⁸⁰

¹⁷⁷ A 2001. évi XV. törvény II. Részének 2. §-ával módosított Pp. 308.§, 308/A. §, 308/B. §. A módosítás tehát fenntartotta azt a korábbi szabályozási technikát, hogy - ellentétben a Pp 156. § (8) bek.-ben megállapított főszabállyal – a bíróság belátásától függ, hogy az ideiglenes intézkedésről hozott végzést előzetesen végrehajthatónak nyilvánítja-e, vagy sem.

¹⁷⁸ 1997. évi LXXII. törvény

¹⁷⁹ 1999. évi CX. törvény II. Rész

¹⁸⁰ Tipikus esetben a munkaviszony – ill. a Pp 349. § (1) bekezdésében említett más jogviszony – megszűnésével kapcsolatos, a jogszabály által megkívánt igazolás kiadása iránt kezdeményez az érintett munkaügyi pert. Az ideiglenes intézkedés meghozatala ilyen igény érvényesítésénél azért lehet indokolt, mert

3. Ideiglenes intézkedések speciális szabályai egyes anyagi jogi jogforrásokban

Számos olyan jogforrást ismerünk, amely az általa szabályozott eljárások során lehetővé teszi ideiglenes intézkedések alkalmazását.¹⁸¹ A dolgozat, ahogyan azt a címe is jelzi, csak a polgári eljárásban, *bíróság által elrendelt ideiglenes intézkedéseket* teszi a kutatás tárgyává és nem foglalkozik más jogágak, speciális jogterületek hasonló elnevezésű és hasonló funkció betöltésére szolgáló jogintézményeivel. Ehelyütt azonban jelezni szándékozom, hogy a szóban forgó ideiglenes intézkedéseket különböző közigazgatási szervek (Fogyasztóvédelmi Felügyelőség, Gazdasági Versenyhivatal eljáró versenytanácsai) rendelik el, külön jogszabályi felhatalmazás alapján. Ezekben az eljárásokban a bíróság csak a közigazgatási szerv által hozott *érdemi határozat* felülvizsgálatára jogosult a Pp. XX. Fejezete, a közigazgatási perekre irányadó szabályok szerint. Tekintettel arra, hogy az ideiglenes intézkedés tárgyában való döntés nem minősül az államigazgatási szerv érdemi döntésének, így annak bírósági felülvizsgálatára sincs külön lehetőség.¹⁸²

3.1 Ideiglenes intézkedések a szellemi tulajdon egyes területein

Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy a szellemi tulajdon területei, ezen belül is elsősorban az iparjogvédelmi perek jelentik az ideiglenes intézkedés jogintézményének sikerterületét.¹⁸³

az említett igazolások hiányában általában újabb munkaviszony, ill. munkavégzésre irányuló egyéb jogviszony nem létesíthető. In: A polgári perrendtartás magyarázata, im. II. kötet 1541. o.

¹⁸¹ A teljesség igénye nélkül kiemelek néhány jogszabályt a polgári, gazdasági jog területéről, mely lehetővé teszi ideiglenes intézkedések alkalmazását: 1996. évi LVII. törvény a tisztességtelen piaci magatartás és versenykorlátozás tilalmáról (71-72. §); 1997. évi LVIII. törvény a gazdasági reklámtevékenységről (19. §); 1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről (49. §).

¹⁸² E megállapítás alól az egyetlen kivételt a tisztességtelen piaci magatartás tilalmáról szóló törvény 72. §-a jelenti, mely lehetővé teszi az eljáró versenytanács ideiglenes intézkedés tárgyában hozott határozata ellen jogorvoslati kérelem előterjesztését a Fővárosi Bírósághoz. A bíróság a kérelem felől nemperes eljárásban, soron kívül határoz, melynek során az eljáró versenytanács ideiglenes intézkedést elrendelő határozatát meg is változtathatja. A Fővárosi Bíróság végzése ellen a továbbiakban sem fellebbezés, sem felülvizsgálati kérelem nem terjeszthető elő. (Tpvt. 72. § (2); 82. §)

¹⁸³ Számadattal illusztrálva e megállapítást a helyzet a következőképpen alakul: a Fővárosi Bíróság Iparjogvédelmi Tanácsához érkező bitorlási perek mintegy 75%-a védjegybitorlás, 15 %-a tisztességtelen piaci magatartás, 7 %-a szabadalombitorlás és 3 %-a mintaoltalom megsértésének megállapítása iránti per. **A védjegybitorlási ügyek 78 %-ában a felek ideiglenes intézkedés elrendelését is kérték.** A Fővárosi Bíróság az évben érkezett ügyek közül csupán két esetben utasította el az ideiglenes intézkedés elrendelése iránti kérelmet. Forrás: Dr. Turi Mária: Az ideiglenes intézkedés elrendelése iránti kérelmek elbírálásának bírósági tapasztalatai, Magyar Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Egyesület Közleményei 1998. 39. szám 26. o.

Ez a jogterület az utóbbi évtizedben óriási változásokon ment keresztül mind Magyarországon, mind más államokban. Jelenetős nemzetközi jogi dokumentumok születtek, melyek kötelezővé teszik a csatlakozó államok számára belső joguk egyezmény szerinti módosítását. Ez a tendencia Magyarországon a 90-es évek második felétől volt megragadható, melynek eredményeként megvalósult egy modern, a nemzetközi elvárásokat is kielégítő szabályozás mind az anyagi, mind az eljárásjog területén.

3.1.1 Ideiglenes intézkedések az iparjogvédelmi perekben

Dolgozatom II. fejezetének 2.2 pontja alatt részletesen foglalkoztam azokkal a releváns nemzetközi szerződésekkel, melyek az ideiglenes intézkedés intézményének újragondolását indukálták, ezért jelen fejezet keretei között – az ismétlések elkerülése érdekében – az idézett egyezmények ott nem érintett és a tárgyalt témához kapcsolódó részeinek feldolgozására szorítkozom.

Az iparjogvédelmi perek eljárási szabályai közé az ideiglenes intézkedés átfogó módon újraszabályozott intézményét a *védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény* (a továbbiakban: védjegy törvény) vezette be.

E törvény a jogérvényesítés feltételeinek korszerűsítését nem szűkíti le a védjegyekre és földrajzi árujelzőkre, hanem a lényeges újdonságokat tartalmazó szabályozást kiterjeszti a szellemi tulajdon valamennyi formájára.¹⁸⁴

Az iparjogvédelem területén különösen nagy igény mutatkozik az ideiglenes intézkedés alkalmazására, több ok miatt is:

- még a viszonylag egyértelmű és nyilvánvaló esetekben is *hosszadalmas és körülményes bizonyítási eljárás* lefolytatására van szükség,
- a jogosultat ez idő alatt olyan jelentős, egyébként – gyors bírói intézkedéssel – elkerülhető kár éri, *amely nem tehető teljes mértékben jóvá,*
- a jogsértés gyors megakadályozása a fogyasztók érdekében is áll, mert *megelőzhetővé teszi tömeges megtévesztésüket.*¹⁸⁵

¹⁸⁴ A védjegy törvény 120. §-a módosította és vezette be a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény 104. § -ába az ideiglenes intézkedésekre vonatkozó korszerű rendelkezéseket és tette ugyanezt az ipari minták oltalmáról szóló 1978. évi 28. tvr érintett szabályaival is. Így elmondható, hogy a mikroelektronikai félvezetők topográfiájának oltalmára irányuló 1991. évi XXXIX. törvény kivételével az iparjogvédelem bármely területén kezdeményezett eljárás során a jogharmonizációs követelményeket is mindenben kielégítő, hatékony jogvédelmet biztosító ideiglenes intézkedés kezdeményezhető.

¹⁸⁵ Részlet az 1997. évi XI. törvény 95. §-ához fűzött indokolásból.

A védjegy törvény által meghonosított szabályozás a *Pp 156. §-ának szabályaira épít*, nem tér el azoktól olyan értelemben, hogy akár gazdagítaná, akár szűkítené az ideiglenes intézkedés alkalmazásának feltételeit.¹⁸⁶ E szabályozás nívója abban áll, hogy *egyszerűsíti, liberalizálja* a Pp által – a kérelem sikeres teljesítéséhez – megkövetelt egyes törvényi feltételek valószínűsítését, tekintettel az iparjogvédelmi perek – előbb felsorolt - sajátosságaira.

A jogalkotó a *védjegybitorlási perekben* (értsd ezalatt a szabadalombitorlási és a mintaoltalom megsértése miatt indított pereket is) *törvényi vélelmet*¹⁸⁷ állít föl arra nézve, hogy az ideiglenes intézkedés egyik eljárásjogi feltétele fennáll: az intézkedést a kérelmező különös méltánylást érdemlő jogvédelméhez szükségesnek kell tekinteni, ha a kérelmező igazolja, hogy a védjegy oltalom alatt áll, valamint, hogy ő a védjegy jogosultja (...). [Vt. 95. § (2)]

A törvényi vélelem elsődlegesen *igényérvényesítési könnyítést, eljárási előnyt* jelent a jogosultnak.¹⁸⁸ Ha a jogosult késlekedik a bitorlás elleni fellépéssel, e törvényi vélelem megdől.¹⁸⁹

Emellett hangsúlyozni kell, hogy e törvényi vélelem felállításával a jogalkotó az ideiglenes intézkedés csak az egyik törvényi feltételének meglétét biztosította (azt is csak bizonyos határidőn belül), ezen felül a kérelmezőnek valószínűsítienie kell az ideiglenes intézkedés egyéb feltételeinek meglétét. Egy eseti döntésében a Legfelsőbb Bíróság kifejtette: a felperesnek *valószínűsítieni kell, hogy az alperes szabadalombitorlást követ el, mert ez alapozza meg* – egyéb feltételek mellett – *a felperes különös méltánylást érdemlő jogvédelmét.* (BH 2000./ 345.) Vagyis, ha a kérelmező valószínűsíti a bitorlás tényét, nem kell a továbbiakban valószínűsítienie az emiatt kialakuló külön méltánylást érdemlő jogvédelmi helyzetét, az a törvényi vélelem folytán a jogsértés valószínűvé tételéből már *ipso iure* következik.

¹⁸⁶ Az 1997. évi XI. törvényhez fűzött indokolás.

¹⁸⁷ Az 1997. évi XI. törvényhez fűzött indokolás által használt definíció, melynek helyénvalóságát többen megkérdőjelezték, köztük Gáspárdy László professzor is, aki szerint helyesebb lenne azt *fiktív szabályként* meghatározni.

¹⁸⁸ Dr. Bacher Vilmos: Az ideiglenes intézkedés joggyakorlatáról védjegybitorlási ügyekben, MIE Közleményei 1998/39. 35. o.

¹⁸⁹ A törvényi vélelem fennállásához a jogosultnak az ideiglenes intézkedés iránti kérelmét (értelemszerűen a kereseti kérelmét is) a védjegybitorlás megkezdésétől számított 6 hónapon belül elő kell terjesztieni (jogvesztő határidő), ill. a bitorlásról és a bitorló személyéről való tudomásszerzésétől számított 60 napon belül (szubjektív határidő). Behatóan foglalkozik e határidők számításának módjával Bacher Vilmos im. II. részének 1. pontjában.

Ha a törvény által szabott határidőket a jogosult elmulasztotta a *Pp általános szabályai szerint továbbra is kezdeményezhet ideiglenes intézkedést*, csak ebben az esetben már valószínűsítene kell az intézkedés elrendelésének alapjául szolgáló feltételeket. Ezt az álláspontot támasztja alá a Legfelsőbb Bíróság, amikor kimondja: az ideiglenes intézkedés egyik feltételeként meghatározott különös méltánylást érdemlő jogvédelmi helyzet fennálltának valószínűsége a törvényi vélelem hiányában is megállapítható. A konkrét esetben az átlagos fogyasztó számára a védjeggyel összetéveszthető csomagolásban forgalomba hozott termék a védjegyjogosult érdekeit sérti, mert alkalmas arra, hogy a védjegyjogosult termékébe vetett bizalmat gyengítse. *Ennek elkerülése különös méltánylást érdemlő jogvédelmi helyzetet jelent.* (BH 2001./167.)

Az iparjogvédelmi perekben belül is a *védjegyperek* jelentik az ideiglenes intézkedés elrendelésének legideálisabb területét,¹⁹⁰ tekintve, hogy védjegyügyekben a jogsértés valószínűsítése általában egyszerű, ha a bíróság rendelkezésére áll a védjegylajstrom, melyből megállapítható a védjegy megjelenése, terjedelme és, hogy a védjegy oltalom alatt áll, valamint a jogsértést megvalósító termék. Ezek összevetése alapján a jogsértés megtörténtének valószínűsége gyakran *egyszerű rátekintéssel* (szemrevételezéssel) megállapítható vagy elvethető.¹⁹¹ A Legfelsőbb Bíróság több eseti döntésében is arra a következtetésre jutott, hogy ha a bíróság a felperes védjegyének és az alperes által használt megjelölésnek az egybevetése alapján – különösebb szakértelem nélkül – arra a következtetésre jut, hogy azok *nagyfokú hasonlóságot mutatnak és emiatt összetéveszthetőek*, így az ideiglenes intézkedés elrendelésének feltételei fennállnak. (BH 2000/346; BH 2001./167)

Véleményem szerint a kérelmező a bitorlási perekben az ideiglenes intézkedés iránti kérelmét, a különös méltánylást érdemlő jogvédelmi helyzet fennállásán kívül alapíthatja arra is, hogy az, közvetlenül fenyegető kár elhárítása érdekében szükséges.¹⁹²

¹⁹⁰ Faludi Gábor ennek okát abban látja, hogy a védjegy e funkciójában nem szellemi alkotás. Így az ideiglenes intézkedés elrendelése előtt nem szembesül a bíróság azzal, hogy esetleg ütköző alkotások egyéni-eredeti jellegét, vagy újdonságát, ill. igénypontok szerinti tartalom ráolvashatóságát kell mérlegelnie a valószínűsítés szintjén. Faludi G. im. 119. o.

¹⁹¹ Turi M: im. 29. o.

¹⁹² Ezt a megállapítást támasztja alá Turi Mária, a Fővárosi Bíróság tanácsvezető bírója, aki megjegyzi, hogy a felperesek legtöbbször a Vt. szerinti vélelemre hivatkoznak, amely valóban a legkézenfekvőbb, hiszen lényegében, ha a Vt. 94. § (3) bek. szerinti határidőt nem mulasztotta el és becsatolja a megjelölt védjegy lajstromívét, továbbá elfogadható érvelést fogalmaz meg a hátrányok és előnyök egyensúlyára, komoly

Az iparjogvédelmi perekben az általánostól eltérő szabályozást jelenti az is, hogy a hatékony és gyors jogérvényesítés érdekében a jogalkotó nemcsak az ideiglenes intézkedés iránti kérelem tárgyában való döntés *soronkívülségét deklarálja, hanem arra határidőt is tűz.*¹⁹³ Az iparjogvédelmi perekben elrendelhető ideiglenes intézkedésekre egyebekben a Pp 156. §-ának szabályai alkalmazandók.

3.1.2 Ideiglenes intézkedés a szerzői jogban

Minél több műszaki lehetőség áll rendelkezésre a szerzői művek és teljesítmények anyagi vagy nem anyagi formában való, határokon történő átlépéséhez, annál inkább indokolt az igény, hogy a jogosultak mindenütt hasonló szintű jogi védelmet élvezhessenek jogaik megsértése esetén.¹⁹⁴

Ennek a biztosítására törekszik a szellemi tulajdon kereskedelemmel összefüggő kérdéseit szabályozó TRIPS-egyezmény,¹⁹⁵ mely különösen nagy súlyt fektet a hatékony jogérvényesítést biztosító eljárásjogi eszközök biztosítására minden részes állam jogrendszerében.

Ezt *általános kötelezettségként* az Egyezmény 41. Cikkének (1) bekezdése¹⁹⁶ tartalmazza, de a hatékony jogérvényesítési eszközök közül külön nevesíti az ideiglenes intézkedés intézményét az Egyezmény 50. Cikke.¹⁹⁷ A Magyarország által is ratifikált TRIPS-egyezmény idézett cikkei óriási hatást gyakoroltak a nemzeti jogfejlődésre és megteremtették az Egyezmény cikkeit tükröző belső jogi szabályozást a szellemi tulajdon mindkét területén.

Amikor a védjegy törvény megalkotásával beépítésre kerültek a magyar jogba is a TRIPS-egyezmény által megkívánt jogérvényesítési eszközök (ideiglenes intézkedés, előzetes bizonyítás), még az 1969. évi szerzői jogi törvény volt hatályban. Ezért a

reménye lehet az ideiglenes intézkedés elrendelésére. (...) Ha a védjegy jogi vélelem nem is forog fenn, a kérelmezők gyakran a „közvetlenül fenyegető kár” előfeltételére hivatkoznak. Az előfeltételek közül a „jogvitára okot adó állapot változatlan fenntartását” nem szokták a felperesek megnevezni. In: Turi Mária im. 29-30. o.

¹⁹³ Az intézkedés iránti kérelem előterjesztésétől számított 15 napon belül határoznia kell a bíróságnak. [Vt. 95. § (4)]

¹⁹⁴ Faludi Gábor im. 100. o.

¹⁹⁵ Részletesen foglalkozik az egyezmény releváns cikkeivel az értekezés II. fejezete.

¹⁹⁶ TRIPS 41. Cikk (1) A Tagok kötelesek biztosítani, hogy a nemzeti jogukban rendelkezésre álljanak azok a jogérvényesítési eszközök, amelyek a jelen Megállapodásban meghatározott, szellemi alkotásokra vonatkozó jogok megsértése esetén hatékony eljárást tesznek lehetővé(...).

¹⁹⁷ TRIPS 50. Cikk (2) A bíróságnak álljon jogában ideiglenes intézkedések meghozatala *inaudita altera parte* (a másik fél meghallgatása nélkül) megfelelő esetben, nevezetesen akkor, ha a kérelem helyrehozhatatlan kárt okozna a jogtulajdonosnak, vagy ha bizonyíthatóan fennáll a bizonyíték megsemmisítésének kockázata.

védjegy törvény 120. §-a - az egyes iparjogvédelmi perek mellett – módosította az Szjt. 52. § (3)-(7) bekezdéseit is az Egyezmény által megkívánt tartalommal.

Az azóta hatályba lépett új szerzői jogi törvény¹⁹⁸ – ami az ideiglenes intézkedés szabályozását illeti – teljes összhangban van az előző alfejezetben részletezett, az iparjogvédelem területére vonatkozó szabályozással, vagyis törvényi vélelmet állít föl arra nézve, hogy a szerzői jog megsértése miatt indított perekben az ideiglenes intézkedést a kérelmező különös méltánylást érdemlő jogvédelméhez szükségesnek kell tekinteni. A törvényi vélelem beálltanak a feltétele, hogy a kérelmező valószínűsítse, hogy a mű szerzői jogi védelem alatt áll, valamint, hogy ő az, aki jogosult fellépni a jogsértéssel szemben.¹⁹⁹

Figyelemre méltó álláspontot képvisel a Complex CD jogtár szerzői jogi törvényre vonatkozó kommentárjának szerzője, aki szerint ez a rendelkezés *megfosztja az eljáró bíróságot mérlegelési jogától* és gyakorlatilag minden szerzői jogi perben biztosítja a jogosult részére az ideiglenes intézkedés igénybevételének lehetőségét. A helyzet – megítélésem szerint – korántsem ennyire egyszerű, hiszen e törvényi vélelem az ideiglenes intézkedés előfeltételei közül csak egynek a fennállását biztosítja *ipso iure*, az egyéb feltételek meglétét a kérelmezőnek ugyanúgy valószínűsítania kell.

Ennek a valószínűsítésnek a nehézségét emeli ki *Faludi Gábor*, amikor idézett tanulmányában a következőket írja: „hogyan lehet a valószínűsítés szintjén „bizonyítani”, hogy a szabad felhasználást meghaladóan, más számára elektronikus adathordozóra másolatot készítettek, vagy a kiadói jogot szerzett felhasználó több példányt többszörözött, mint amennyire a felhasználási szerződésben engedélyt kapott. (...) A jogsértés megtörténtének valószínűsítése lehet egészen egyszerű, de akár lehetetlen is az ideiglenes intézkedés valószínűsítési szintjén.”²⁰⁰

Emellett a törvényi vélelem csak korlátozott ideig érvényesül, ha a jogosult a szubjektív 60 napos, ill. jogvesztő 6 hónapos határidőn belül lép fel a jogsértéssel szemben,²⁰¹ ellenkező esetben már csak a Pp általános szabályai szerint kezdeményezheti az ideiglenes intézkedést.

¹⁹⁸ 1999. évi LXXXVI. törvény a szerzői jogról

¹⁹⁹ 1999. évi LXXXVI. törvény a szerzői jogról, 94. § (3) bek.

²⁰⁰ Faludi Gábor im. 113. o.

²⁰¹ Szjt. 94. § (4)

Az Szjt. is biztosítja a döntés soronkívüliségét és a kérelem elintézésére szintén határidőt tűz.²⁰²

3.2 Ideiglenes intézkedés a Ptk.-ban

Anélkül, hogy a személyiségvédelem anyagi jogi kérdéseivel foglalkozni kívánnék, meg kell jegyeznem, hogy a Ptk. 85. § (4) bekezdése a személyhez fűződő jogok megsértése esetén lehetővé teszi, hogy a bíróság ideiglenes intézkedést rendeljen el, ha

- a jogsértést valószínűsítették és
- a késedelem jóvá nem tehető kárral járhat.

A bírósági gyakorlat tanúsága szerint, gyakran iparjogvédelmi perekben előterjesztett ideiglenes intézkedés iránti kérelmeket alapítottak a Ptk ezen rendelkezésére, tekintettel arra, hogy az ún. Orion-ügyben a Legfelsőbb Bíróság kétséget kizáróan megállapította, hogy „a kereskedelmi név, a cég, a védjegy sérelme esetén a Ptk. 77. §-ára, 86. §-ának (2) bek.-re, valamint 87. §-ának (1) bekezdésére figyelemmel lehetőség van- a külön jogszabályban meghatározott védelmen kívül – a Ptk. 84-85. §-aiban meghatározott személyiségvédelmi eszközök alkalmazására. Ezért lehetőség van ideiglenes intézkedésre a Ptk. 85. § (4) alapján, ha annak törvényi feltételei fennállnak. (...) A Ptk. 85. § (4) az ideiglenes intézkedés tartalmáról nem rendelkezik, annak csupán egy esetéről. Ezért ideiglenes intézkedésként sor kerülhet a Ptk. 84. §-ában, ill. a jogsértésre vonatkozó külön jogszabályban meghatározott személyiségvédelmi intézkedések közül mindazokra, amelyek alkalmasak a később jóvá nem tehető kár elhárítására, ill. amelyek nem járnak a kötelezettre nézve utóbb jóvá nem tehető hátránnyal. (...) Sor kerülhet ideiglenes intézkedésre a károsodás veszélyének valószínűsítése esetén is. Ez az értelmezés felel meg a jogintézmény céljának.”²⁰³

Tovább értelmezve a Legfelsőbb Bíróság idézett határozatának indokolását, megállapítható, hogy a károsodás elvi lehetősége (veszélye, valószínűsége) ugyan elegendő az ideiglenes intézkedés elrendeléséhez, annak azonban bizonyosnak kell lennie (vagyis a *kérelmezőnek bizonyítania kell*), hogy amennyiben a felperes károsodik, kára – legalább részben – jóvá nem tehető lesz.²⁰⁴

²⁰² Szjt. 94. § (5)

²⁰³ 3.P. 23 739/1979. Forrás: Vida Sándor: Ideiglenes intézkedés védjegyügyekben, In: Ünnepi tanulmányok Gáspárdy L. professzor 60. születésnapjára, Miskolc, 1997. 484-485. o.

²⁰⁴ Dr. Mikófalvi Gábor: A szabadalombitorlási perek elbírálásának anyagi és eljárásjogi kérdései, MIE Közleményei 1991. 36. o.

Tekintettel arra, hogy az Orion-ügyben védjegybitorlási perben alapította az Orion Vállalat az ideiglenes intézkedés iránti kérelmét a Ptk. idézett szakaszaira, ezek a megállapítások mára, az iparjogvédelmi perek vonatkozásában veszítettek jelentőségükből, a védjegy törvény – ideiglenes intézkedést szabályozó - korszerű és hatékony szabályainak megteremtése miatt.

Ha a Pp. 156. §-ának VI. Ppn.-nel módosított általános szabályait is veszem alapul, *ellentmondást vélek felfedezni* az ideiglenes intézkedések hatályos Pp-beli és az idézett Ptk.-beli szabályozás között, tekintettel arra, hogy a Ptk idézett szakasza jóval *szigorúbb követelményeket* támaszt személyiségvédelmi perben az ideiglenes intézkedés elrendeléséhez szükséges feltételek meglétének valószínűsítése tekintetében, mint a Pp általános szabályai.

Itt ugyanis az ideiglenes intézkedés elrendeléséhez szükséges egyik feltételt bizonyítania kell a kérelmezőnek. (a késedelem jóvá nem tehető kárral jár), míg a Pp szerint elég valószínűsíteni, hogy az intézkedés a közvetlenül fenyegető kár elhárítása érdekében szükséges.

Személyiségvédelmi perben az ideiglenes intézkedés kérelmezője tehát „jobban jár”, ha ideiglenes intézkedés iránti kérelmét a Pp. 156. §-ára alapítja, mint a Ptk. 85. § (4) bekezdésére.

Úgy vélem jogalkotói lépést igényelne ennek az ellentmondásnak a feloldása – tekintettel arra, hogy az idézett Ptk. szakasz meglehetősen régen került megszövegezésre -, ill. ugyanarra a jogintézményre vonatkozó anyagi és eljárásjogi szabályozás közötti összhang megteremtése, melyet a Ptk. rekodifikációja kapcsán érdemes lenne megfontolni.

4. Az ideiglenes intézkedés rokon intézménye, a biztosítási intézkedés²⁰⁵

Az ideiglenes intézkedés hatályos szabályozásának jellemzőit tárgyaló fejezet keretei közé tartom tartalmilag legjobban beilleszthetőnek azon eljárásjogi intézmény sajátosságainak elemzését, mely *célját, elrendelésének feltételeit, tartalmát* illetően nagyfokú hasonlóságot mutat az ideiglenes intézkedés perjogi intézményével.

A két jogintézmény tartalmi rokonságából ered, hogy számos nyugat-európai jogban azok szabályozása többé-kevésbé *egységesen* történik.²⁰⁶

²⁰⁵ Tekintettel arra, hogy jelen értekezés keretei között a perbíróóság által elrendelt ideiglenes intézkedésekkel foglalkozom, a végrehajtási eljárásban foganatosítható biztosítási intézkedéseket az értekezés csak olyan terjedelemben tárgyalja, amennyiben azok a dolgozat tárgyához tartoznak. Jelen alfejezet mindenképp a két jogintézmény tartalmi azonosságainak feltárására irányul és nem foglalkozik e különleges végrehajtási eljárás kimerítő elemzésével.

Ha a két jogintézmény elhatárolásakor az ideiglenes intézkedések, mint jogintézmény által *általánosan betöltendő funkcióból* indulunk ki, arra a megállapításra jutunk, – ahogyan arra dolgozatom korábbi fejezeteiben utaltam is – hogy a Vht. X. fejezetében szabályozott *biztosítási intézkedések*²⁰⁷ maradéktalanul megvalósítják az ideiglenes intézkedés által betölteni hivatott funkciók egyikét.²⁰⁸

Ahhoz, hogy megalapozott következtetéseket vonhassunk le a két jogintézmény *tartalmi rokonságát, közös elméleti gyökereit* illetően célszerűnek tűnik, ha egymással párhuzamba állítjuk eljárásjogi szabályozásaik jellemzőit, ekképpen hasonlítva össze a két rokon jogintézményt.

4.1 Az intézkedés alkalmazási köre

- *Az ideiglenes intézkedés* a Pp 156. §-a szerint bármilyen perben kérelmezhető és elrendelhető, az idézett törvényhely generálklauzulát fogalmaz meg. Az intézkedés tartalma a kérelemtől függ, azt az irányadó anyagi jogi szabályok adják meg.
- A *biztosítási intézkedés* belföldi bíróságnál érvényesített követelések esetében házassági vagyoni jogi kereset előterjesztése esetén, ill. bármely egyéb polgári perben elrendelhető, de ez utóbbi esetben a kérelmezőnek minősített okiratban kell *bizonyítani* a követelés létrejöttét, mennyiségét, lejártát. [Vht. 187. § (1) (2)] Választottbírói eljárás esetében is csak hasonló korlátozó feltételek között van lehetőség az intézkedés elrendelésére. (Vht. 188. §)

Ebből következően megállapítható, hogy az ideiglenes intézkedés hatályos szabályozása szerint annak *alkalmazási köre tágabb*, mint a biztosítási intézkedésé. (A VI. Novellával hatályba lépett módosítás előtt, amikor az ideiglenes intézkedés csak jogszabályban meghatározott követelésfajták esetén volt elrendelhető, ez pont fordítva volt.)

4.2 Az intézkedés elrendelésének feltételei

²⁰⁶ Ez a megállapítás Gáspárdy Lászlótól ered (Cserba-Gáspárdy-Kormos: A bírósági végrehajtás, Miskolc, 1995. 85. o.), de részletesen foglalkozik az egyes nyugat-európai szabályozási modellekkel, azok idézett jellemzőinek bemutatásával a dolgozat következő, jogösszehasonlító fejezete.

²⁰⁷ 1994. évi LIII. törvény a bírósági végrehajtásról, (a továbbiakban: Vht.), melynek X. fejezete (185.§-204.§) szabályozza a biztosítási intézkedés végrehajtását.

²⁰⁸ Az ideiglenes intézkedés *általános célja* az azonnali jogvédelem biztosítása az időmúlás miatt utóbb már el nem hárítható jogsérelem megelőzésére, mely egyes esetekben oly módon *konkretizálódik*, hogy az intézkedés célja nem más, mint pernyertesség esetére a kielégítés biztosítása, mellyel kizárható olyan tények bekövetkezése, melyek a majdani kielégítést megghiúsíthatnák, azaz a végrehajtás sikerességét hátrányosan befolyásolhatnák. Részletesen foglalkozik az ideiglenes intézkedés által betöltendő lehetséges funkciókkal az értekezés elméleti alapvetéseket tárgyaló fejezetének 1. pontja.

- Az *ideiglenes intézkedés* elrendelésének három vagylagosan fennálló pozitív és egy minden esetben érvényesülő negatív sikerfeltétele van.²⁰⁹
- A *biztosítási intézkedés* elrendelésének kettős feltétele van: a *kielégítési végrehajtás feltételei hiányoznak*, azaz a követelés teljesítése érdekében a végrehajtható okiratot még nem lehet kiállítani (negatív feltétel) és a kérelmező valószínűsíti, hogy a *követelés későbbi kielégítése veszélyben van* (pozitív feltétel).

Tehát mindkét jogintézmény feltételét és jogalapját a *periculum in mora*, a késedelemből eredő veszély elhárításának szándéka jelenti. Emellett a kérelmezőnek várható pernyertességét is valószínűsíteni kell, vagyis a kérelmező azt is valószínűsíteni tartozik, hogy a perindítást a számára sikeres, helytadó, pontosabban teljesítésre kötelező (marasztaló) határozat követi majd,²¹⁰ bár ezt a követelményt sem a Pp. sem a Vht. tételesjogi szabályai ilyen módon nem rögzítik. Ezt jelenti *fumus boni iuris* követelménye.

Az intézkedés feltételeinek meglétét mindkét szabályozási modell szerint a *kérelmezőnek kell valószínűsítenie* (ez a megállapítás természetesen nem vonatkozik azokra az esetekre, amikor a bíróság a szükséges intézkedéseket hivatalból rendeli el).²¹¹

4.3 Az intézkedés tárgya

- Az *ideiglenes intézkedés* lehetséges tartalmát mindig a per alapját jelentő jogviszonyra vonatkozó anyagi jogi szabályok határozzák meg.
- A *biztosítási intézkedés* tárgyát pénzkövetelés biztosítása esetén az adós lefoglalható vagyontárgyai (ingó, ingatlan), pénzügyi intézménynél kezelt, az adóst megillető összeg ill. az adós munkabére képezheti, meghatározott feltételek fennállása esetén. (Vht. 191. §) A biztosítási intézkedés másik lehetséges tárgya meghatározott dolog zárlatának elrendelése, mely vonatkozhat ingóra és ingatlanra egyaránt. (Vht. 194-195. §)

A Vht. tehát pontosan meghatározza a biztosítási intézkedés lehetséges tárgyait, s ebből az következik, hogy amikor a követelés tárgya – a *rei vindicatio-n* – kívül valamely meghatározott cselekmény, biztosítási végrehajtásra nem kerülhet sor.²¹²

4.4 Az intézkedés elrendelésére irányuló eljárás jellemzői

²⁰⁹ Ld. erről részletesen jelen fejezet 1.1 pontjában foglaltakat.

²¹⁰ Cserba-Gáspárdy-Kormos: A bírósági végrehajtás, im. 87. o.

²¹¹ Hivatalból történik a biztosítási intézkedés elrendelése a Vht. 202. §-a szerinti bünyügyi zárlat esetében. Az ideiglenes intézkedés hivatalbóli elrendelhetőségének eseteit jelen fejezet korábbi részeiben ismertettem. Ezek az esetek kivételesnek tekinthetők.

- Főszabályként mind az ideiglenes, mind a biztosítási intézkedés elrendelésére *kérelemre* kerülhet sor. A Vht. szerint a kérelmet a végrehajtást kérő terjesztheti elő, aki, amennyiben a per még folyamatban van a felperes, viszontkereset előterjesztése esetén az alperes. A Pp. 156. § (1) bekezdése a kérelem előterjesztésére jogosultak vonatkozásában hasonlóan rendelkezik.
- A Pp. 156. § (4) bekezdése a bíróság kötelezettségévé teszi az ideiglenes intézkedés tárgyában való döntéshozatal előtt a felek *személyes meghallgatását*, mely csak rendkívül sürgős szükség esetén mellőzhető. A végrehajtási eljárás nemperes jellegéből adódik, hogy ott ilyen természetű meghallgatás foganatosítására nincs lehetőség a bírósági döntéshozatal megelőzően.
- Emellett további sajátossága a biztosítási intézkedés elrendelésének, hogy arra – ellentétben az ideiglenes intézkedéssel – sor kerülhet *nemperes eljárásban* is.²¹³ A Vht.-t módosító 2000. évi CXXXVI. törvény 105. §-a külön rendelkezik a fizetési meghagyásban (!) elrendelt biztosítási intézkedés sorsáról a fizetési meghagyásos eljárás perré alakulása esetén (Vht. 201/B. §)

Biztosítási intézkedés elrendelhetőségét fizetési meghagyásban - a magam részéről – *garanciális szempontból meglehetősen aggályosnak* tartom, tekintve, hogy ennek a nemperes eljárásnak az eljárási szabályai nem teszik lehetővé azt, hogy a bíróság a kérelmezett biztosítási intézkedés elrendelésekor *körültekintően megvizsgálja*, hogy fennállnak-e a végrehajtási kényszercselekmények elrendelésének törvényi feltételei. Hasonló álláspontra helyezkedett a Legfelsőbb Bíróság az ily módon elrendelt biztosítási intézkedés ellen előterjesztett fellebbezés tárgyában való határozathozatal során.²¹⁴

²¹² Cserba-Gáspárdy-Kormos im. 85. o.

²¹³ Külön nevesítette a biztosítási intézkedés elrendelésének lehetőségét a csődeljárásról, felszámolási eljárásról és végelszámolásról szóló 1991. évi IL. törvény 14. § 2 b) pontja, mely lehetővé tette a Vht. szerint elrendelhető biztosítási intézkedések alkalmazását, ha az adós a hitelezők követeléseinek a kielégítését veszélyeztette. E jogszabályt alapjaiban módosító 1997. évi XXVII. törvény azonban hatályon kívül helyezte az idézett szabályozást, így ma nincs lehetőség a Cstv. alapján biztosítási intézkedést kérni. Emellett külön fejezetben (19.§-27.§) rendelkezik biztosítási intézkedés elrendeléséről, a hagyatéki eljárásról szóló 6/1958. (VII. 4.) IM rendelet, ha alappal lehet tartani attól, hogy a hagyatékhoz tartozó vagyontárgyakat veszélyeztetik. Bár ezen intézkedések célja is a fennálló állapot fenntartása és a hagyaték tárgyai értékének megőrzése és azok későbbi átadhatóságának biztosítása, tekintettel arra, hogy a szóban forgó intézkedések elrendelése nem tartozik bírósági hatáskörbe, azok nem tartoznak még a dolgozat tágan értelmezett tárgyához sem.

²¹⁴ Nem fogadható el bizonyítottan *kizárólag a jogosult előadása alapján* (márpedig fizetési meghagyásos eljárásban a kérelmező ellenfelét nincs mód nyilatkozattételre felhívni – a szerző megjegyzése), hogy a fizetési meghagyásban érvényesített követelésének későbbi kielégítése veszélyben van. A törvényi feltételek meglétének egyértelmű bizonyítása hiányában a biztosítási intézkedés elrendelése jogszabályt sértő, amiért a

4.5 A bíróságnak az intézkedés tárgyában hozott határozata és annak hatálya

- Mindkét intézkedés-típus esetén a bíróság a kérelem felől *sonon kívül, végzéssel* dönt, erre a Vht. 100. § (1) bek. 8 napos határidőt is tűz. A biztosítási intézkedéssel kapcsolatban is felvetődhet az, az ideiglenes intézkedés körében feltett kérdés, hogy van-e helye fellebbezésnek a kérelmet elutasító végzés ellen? Az ideiglenes intézkedés esetén – a törvény egyértelmű szóhasználata miatt – ehhez kétség sem férhet, a Vht. viszont csak a biztosítási intézkedést *elrendelő* végzés ellen előterjeszhető fellebbezés esetét nevesíti. (Vht. 190. §) *Gáspárdy László* szerint viszont, minthogy a végzést mindenkor elsőfokú bíróság hozza, *az fellebbezéssel támadható bármely érdekpozícióból*. Ha a végzés elutasító tartalmú, a bíróság ezen végzéséhez kötve nincs, azaz újabb kérelemre, új tényállítások valószínűsítése esetén a kérelmezőre nézve kedvező végzést is hozhat. Kötőerővel jár viszont a kérelemnek helytadó végzés.²¹⁵
- Mindkét intézkedés-típus *előzetesen végrehajtható* (bár ez a meghatározás a biztosítási intézkedés tekintetében nem használható, tekintve, hogy itt a követelés biztosításáról és nem végrehajtásáról van szó), azaz az intézkedést elrendelő végzés ellen előterjesztett fellebbezésnek a határozat végrehajtására *nincs halasztó hatálya*. Az ideiglenes intézkedés esetében így garantálható az azonnali jogvédelem, a biztosítási intézkedés esetén a végrehajtási cselekmények haladéktalan foganatosításával a törvény azt akarja megakadályozni, hogy az adós vagyoni értékeit elvonja a jogosult követelésének kielégítése elől.²¹⁶ Az ideiglenes intézkedés *előzetes végrehajthatósága következtében kielégítési végrehajtást von maga után* a kötelezett önkéntes teljesítésének elmaradása, ezért súlyosabb jogkövetkezményekkel jár, mint a biztosítási intézkedés, mely azt biztosítja, hogy a később esetlegesen bekövetkező végrehajtás esetén a követelés kielégítési alapja rendelkezésre álljon. Ez azonban annyiban esetleges, hogy előfordulhat az is (ez persze gyakori esetnek aligha mondható), hogy a biztosítási végrehajtást követően a

Legfelsőbb Bíróság az elsőfokú végzést – a Pp. 258.§ (1) bek. alapján – hatályon kívül helyezte. (BH 2001. 24)

²¹⁵ Cserba-Gáspárdy-Kormos im. 90. o.

²¹⁶ Az új végrehajtási jog, Szerk: Dr. Petrik Ferenc, KJK Bp. 1995. 209. o.

végrehajtási igény létre sem jön, pl. amiatt, mert a felperes keresetét elutasították.²¹⁷

Úgy vélem, hogy a fenti összehasonlító elemzésből kitűnik, hogy a két jogintézmény között sem azok célját, rendeltetését, az eljárás jellemzőit, ill. az intézkedés hatályát tekintve nincsenek olyan meghatározó különbségek, melyek indokoltá tennék azt a *kettős, minden egységességet nélkülöző szabályozást*, mely jelenleg a magyar polgári eljárásjogot jellemzi az azonnali jogvédelmet biztosító, átmeneti joghatás kiváltására hivatott eljárásjogi intézmények terén.

Több neves eljárásjogász is joggal vonta le azt a következtetést, hogy a biztosítási intézkedések az ideiglenes intézkedésekkel *azonos veszélyalapon* nyugvó bírói döntések, amelyek célja a jövőbeli végrehajtás biztosítása, ill. a jövőbeli végrehajtás helyett a jelenleginek a kieszközlése..²¹⁸

Gáspárdy László professzor szerint a két jogintézmény tartalmi rokonságát az a körülmény adja, hogy a bíróság mintegy elővételezi („anticipálja”) valamely, egyébként később esedékes eljárási fázis várható eredményét: az ideiglenes intézkedés a teljesítésre kötelező (marasztaló) ítélet, a biztosítási intézkedés a kielégítési végrehajtás „előképe”.²¹⁹

*A két jogintézmény elhatárolásának nehézségét jelzi az is, hogy a Legfelsőbb Bíróság – bár tett rá számos kísérletet – mindeddig nem tudta megadni e két jogintézmény elvi elhatárolási szempontjait, melyek - akár az elméleti, akár a gyakorló jogászok²²⁰ számára - megfelelő támpontot jelenthetnének.*²²¹

²¹⁷ Cserba-Gáspárdy –Kormos im. 96. o.

²¹⁸ Harmath Z. im. 35. o. Ha következetesen végigvisszük Harmath Zoltán gondolatmenetét az ideiglenes intézkedés által betöltendő funkciót illetően, mely szerint „az ideiglenes intézkedése alapja az a hipotetikus jövőbeli tényállás, mely maga a kikerülendő veszély”, akkor a biztosítási intézkedés éppen egy ilyen veszélynek a bekövetkezését hivatott megakadályozni, mely az adós teljesítőképességének a hátrányos megváltozásában jelentkezik. Minthogy a jogalkotó a biztosítási intézkedés elrendelési feltételei között még nevesíti is ezt a veszély-momentumot („a követelés későbbi kielégítése veszélyben van”) a két jogintézmény együvé tartozásához – ezen elhatárolási szempont alapján – kétség sem férhet. Harmath megállapításai különösen azért érdekesek, mert amikor idézett gondolatait tartalmazó monográfiáját 1932-ben elkészítette, a polgári eljárásjogban a biztosítási intézkedések sokkal jelentősebb szerepet tölthettek be, sokkal elterjedtebb jogintézmények voltak, mint az ideiglenes intézkedések, ennek ellenére az általa felépített rendszer alapját mégis az ideiglenes intézkedés jelentette és az általuk betöltendő célok szerint differenciálta azok egyes típusait.

²¹⁹ Cserba-Gáspárdy-Kormos, im. 85. o.

²²⁰ Jól példázza a jogi képviselők bizonytalanságát is ebben a kérdésben, hogy az említett esetek egyikében mind ideiglenes, mind biztosítási intézkedés iránti kérelmet előterjesztettek, a jogi képviselő nem lévén biztos a két jogintézmény közötti különbség mibenlétében. (BH 1993. 699)

²²¹ Eklatáns példáját adja a LB az elhatárolási szempontok megadása képtelenségének 2001./23. számú bírósági határozatában, mely címét tekintve a két jogintézmény elhatárolására vonatkozóan adna iránymutatást, a közzétett bírósági állásfoglalásban azonban mindössze egyetlen mondat vonatkozik erre, a következőképpen: „Az ideiglenes intézkedés szabályai nem vethetők össze a végrehajtási törvényben

A Legfelsőbb Bíróság álláspontja szerint „az ideiglenes intézkedés meghozatalának célja az időmúlás miatt utóbb el nem hárítható jogsérelem megelőzése végett azonnali jogvédelem nyújtása az igény valószínűsége alapján. Az el nem hárítható jogsérelem körébe nem vonható a kötelezett teljesítőkészségének vagy teljesítőképességének hiánya. (...) A kielégítés veszélyeztetettségén mindig az adós személyében, kereseti-jövedelmi és vagyoni viszonyaiban rejlő összes körülmények, változások által okozott olyan állapotot, helyzetet kell érteni, amely a követelés későbbi kielégítését objektíve bizonytalanná, kétségesé teszi.” (BH 1993. 699)

Megítélésem szerint a Pp. 156. § (1) bekezdése szerint az ideiglenes intézkedés elrendelésének egyik feltétele (a *jogvitára okot adó állapot változatlan fenntartása*,²²² azaz a kötelezettnek a jogvita keletkezésekor fennálló anyagi helyzetének és valószínűsíthetően az akkor még fennálló teljesítőképességének konzerválása) lehetővé tenné azt, hogy a bíróság erre a feltételre alapítva rendelje el a követelés majdani kielégítését biztosító megfelelő intézkedéseket. A kielégítést biztosító intézkedés hatálya pedig a Pp. 156.§ (8) bekezdése szerint éppen addig maradna fenn, ameddig a jogerős határozat alapján a kielégítési végrehajtást a bíróság el nem rendeli. A hatályos Pp. szabályozáson - abban az esetben, ha a követelés későbbi kielégítésének a biztosítása érdekében rendelték el az ideiglenes intézkedést – annyit kellene változtatni, hogy ebben az esetben az ideiglenes intézkedés hatálya mindaddig fennmaradjon, ameddig a végrehajtás elrendelése érdekében a bíróság a végrehajtható okiratot ki nem állítja.

Emellett az intézkedés iránti kérelem – a felek között fennálló állapot fenntartása mellett - véleményem szerint aggálytalanul alapítható lenne a *kérelmező különös méltánylást érdemlő jogvédelmi helyzetére is*.

A jelenlegi szabályozási koncepció szerint a két jogintézmény közti különbség - elméleti oldalról való megközelítésben - mindössze azok hatályának *fázisbeli eltérésében* ragadható meg. Eszerint az ideiglenes intézkedés célja, hogy a *per folyamatban léte alatt, annak egész tartamára* (egészen a jogerős és végrehajtható döntés meghozataláig) biztosítsa a

szabályozott biztosítási intézkedés jogintézményével.” Semmi további támpontot nem ad az LB és az idézett megállapításának mértjére sem adja meg az adekvát választ.

²²² A vizsgált nyugat-európai szabályozási modellek ennél általánosabban fogalmazzák és az ideiglenes intézkedés célját a felek között fennálló (és nem a jogvitára okot adó) állapot fenntartásában jelölik meg. Ez a megfogalmazás még egyértelműbbé tenné azt, hogy a felek közötti állapot fenntartásán nemcsak az ellenérdekű felek között fennálló viszony fizikai értelemben vett fenntartását kell érteni (pl. a szomszédjogi vita tárgyát képező helyzet biztosítása ideiglenes intézkedéssel), hanem a jogi értelemben vett fennálló állapot (ami a vizsgált esetben nem más mint a fizetőképesség fenntartása) is biztosítható az ideiglenes intézkedéssel.

kérelmező jogvédelmét, míg a biztosítási intézkedés célja a későbbi és esetleges kielégítési végrehajtás idejére annak eredményességének biztosítása.

A magam részéről *indokolatlannak tartom e kettős szabályozás fenntartását*, különös tekintettel arra, hogy a VI. Perrendtartási Novella olyan *átfogó módon, általános jelleggel* határozta meg az ideiglenes intézkedés célját és feltételrendszerét, hogy az, *magában foglalja a követelés kielégítésének veszélyeztetettsége esetén, annak megelőzése, megakadályozása végett elrendelhető intézkedéseket is.*

A jelenlegi szabályozási kettősség okára a törvényhozók hagyomány-tisztelete adhatja meg a megfelelő magyarázatot, tekintve, hogy a biztosítási intézkedések, „a végrehajtási eljárásról” szóló 1881. évi LX. törvénycikk hatálybalépése óta az ideiglenes intézkedéstől külön, más jogforrás keretei között voltak (vannak) szabályozva.

Úgy vélem, hogy az 1995. évi átfogó módosítás megalkotásakor a jogalkotónak figyelemmel kellett volna lennie arra, hogy az új szabályozás megteremtésével az ideiglenes intézkedések alkalmazhatósági köre gyakorlatilag lefedi azt a területet is, melyre a biztosítási intézkedés vonatkozik. A jelenlegi szabályozást alapul véve nem határolható el e két intézkedés-típus egymástól, azok feltételeit, funkcióját, rendeltetését illetően. Megfontolandó lenne, hogy jogalkotásunk – megszüntetve a jelzett szabályozási kettősséget – egy egységes rendszerben újraszabályozza e két jogintézményt.

5. Az ideiglenes intézkedés gyakorlati alkalmazásának problémái

5.1 Az ideiglenes intézkedés elrendelésével kapcsolatban rendszeresen felmerülő aggályok

Az ideiglenes intézkedés alkalmazásával szemben leggyakrabban felhozott ellenérv a **prejudikáció**. A prejudikációhoz szükségképpen negatív képzetek társulnak, hiszen a kifejezés – ebben a szövegkörnyezetben - azt jelenti, hogy a bíróság mintegy az *érdemi döntés elébe vágva, előre eldönti a vitás kérdést*, méghozzá az eljárás olyan szakaszában, amikor a megalapozott döntés meghozatalának feltételei nem állnak fenn.

Az ideiglenes intézkedés ellen előterjesztett alperesi védekezés, fellebbezés gyakran hivatkozik arra, hogy a bíróság az ideiglenes intézkedés meghozatala útján prejudikál, ami

pedig nem megengedett.²²³ A kérelmezők ellenfeleinek hivatkozását a prejudikáció veszélyére erősítheti az a tény, mely szerint több Pp. Kommentár és kézikönyv is a bíróság anticipált ítéleteként definiálja az ideiglenes intézkedést.²²⁴

A Legfelsőbb Bíróság több eseti döntésében is hangot adott azon meggyőződésének, hogy az ideiglenes intézkedés tárgyában való döntéshozatal során – amennyiben ez lehetséges – *kerülni kell a kérelem elbírálását meghaladó, az ügy érdemére tartozó kérdések eldöntését, melyekről az ügy érdemét eldöntő ítéletben kell állást foglalnia a bíróságnak.* A Legfelsőbb Bíróság több esetben is az ügy érdemére vonatkozó kérdésnek minősítette az ideiglenes intézkedés iránti beadványban előterjesztett kérelmet és azzal érdemben nem foglalkozott. (BH 1998/490; BH 2000/ 346)

Emellett a Legfelsőbb Bíróság rámutatott arra is, hogy „a Pp. 156. §-a a feltételek valószínűsítése mellett olyan döntés meghozatalára jogosítja fel a bíróságot, amely az ügy érdemét tekintve egyébként a valószínűsítésen túlmenően bizonyítást kívánna meg. *Amennyiben a bíróság döntése egyes érdemi kérdések tekintetében látszólag előre eldönti az ügyet, az nem minősül jogszabálysértőnek, mert a bíróság e döntését az eljárási törvény felhatalmazása alapján hozza meg.*” (Pf. IV. 21.766/1998.)²²⁵

Úgy vélem az idézett döntésében a Legfelsőbb Bíróság egyértelművé tette azt, hogy amennyiben jogszabály teszi lehetővé – jogalkotói megfontolásból - az előzetes állásfoglalást olyan kérdésekben, amelyek érinthetik a per tárgyát is, a prejudikáció *megengedett.* Ehhez azonban azt a jogszabályi háttérrel is meg kell teremteni, amelyben garantálható az, hogy az *átmeneti hatályú gyors döntést biztosan követi a végleges hatályú érdemi határozat.* Ebben a szisztémában azonban nem fordulhat elő olyan eset, hogy az ilyen feltételek mellett meghozott ideiglenes intézkedés hatályban maradjon akkor is, ha a per érdemi határozathozatal nélkül ér véget. Ez az eset ugyanis – ahogyan azt a dolgozat korábbi fejezeteiben részletesen kifejtettem – bekövetkezhet, ha pl. a per a Pp. 137. § (3) bek. alapján szünetelés folytán megszűnik.

²²³ Egybehangzóan ezt támasztják alá Turi Mária, a Fővárosi Bíróság Iparjogvédelmi Tanácsának tanácsvezető bírójának, ill. Bacher Vilmos, az iparjogvédelem területén nagy megbecsülésnek örvendő ügyvéd e téren szerzett tapasztalatai is. Ld. erre vonatkozóan Turi im. 32. o.; Bacher: Az ideiglenes intézkedés joggyakorlatáról védjegybitorlási ügyekben, im. 38. o.

²²⁴ Kiemelve néhányat ezek közül: „A bíróság ideiglenes intézkedése révén a jogosult már az ítélethozatalt megelőzően hozzájuthat a pernyertesség várható eredményéhez.” (Kengyel Miklós: A polgári peres eljárás kézikönyve, KJK Bp. 1995. 370. o.; „Az ideiglenes intézkedés a bíróság marasztaló határozata.” A polgári perrendtartás magyarázata, KJK Bp. 1999. 624. o.; „Az ideiglenes intézkedés elrendelésével a bíróság teljesítésre kötelezi a kérelmező ellenfelét, mégpedig olyan időpontban, amikor a felek közötti jogvitát érdemben még nem bírálta el.” Complex CD jogtárban a Pp. 156. §-ához fűzött kommentár.

²²⁵ Forrás: Bacher im. 38-39. o.

Az eddig kifejtettekre is tekintettel azonban meggyőződésem – melyben a gyakorló bírákkal folytatott beszélgetéseim csak megerősítettek -, hogy az olyan kérdésekben való döntés, mely bizonyos fokig prejudikációt, előzetes állásfoglalást kíván (az ideiglenes intézkedés tárgyában való döntés mellett ilyennek tekinthető pl. a közbenső ítélet meghozatala, ill. az előzetes végrehajthatóság elrendelése azokban az esetekben, ahol az, a Pp. 232.§-a szerint bírói mérlegeléstől függ) mindenekelőtt *bírói szerepfelfogás kérdése*, melyet hosszú évtizedek (vagy évszázadok) tradíciói határoznak meg.

A magyar bírakat meglehetősen *konzervatív attitűd* jellemzi az ilyen típusú döntések meghozatala terén, másképpen fogalmazva: a prejudikációt nem vállalják a bírák. Az ideiglenes intézkedések esetében ezen nem is csodálkozhatunk, hiszen 1995. őszéig ezek az intézkedések csak olyan szűk körben voltak elrendelhetők, ami nem tette lehetővé azt, hogy a bírák megfelelő gyakorlatot szerezzenek e jogintézmény mindennapos alkalmazását illetően és megfelelően értékelhessék e jogintézmény alkalmazásának előnyeit.²²⁶

A prejudikáció kérdéséhez szorosan kapcsolódik, attól elválaszthatatlan a *bírói pártatlanság* kérdése, mely szintén gyakran vetődik fel az ideiglenes intézkedés elrendelése kapcsán. A Magyarország által is ratifikált Emberi Jogok Európai Egyezményének 6. Cikke deklarálja a független és pártatlan bíróság előtti eljárás lefolytatásához való emberi jogot, mely az 1989-es Alkotmány-módosítással a Magyar Köztársaság alaptörvényének rendelkezései közé is bekerült [57. § (1)]. A polgári perrendtartási kódexben a *bírói pártatlanság követelménye* a VIII. Novella módosítása által került megszövegezésre a törvény 1.§-ában.

Az ideiglenes intézkedés elrendelése esetén a kérelmező ellenfelében nem kérdőjeleződik-e meg a bíróság pártatlanságának elve, *nem nehezül-e el helyzete a bizonyítás során?*

Az ideiglenes intézkedés ugyanis kialakíthat a majdani ítéletről egy olyan „előképet”, mely az ellenfélben azt a meggyőződést alakíthatja ki, ill. erősítheti, hogy felesleges hosszadalmas bizonyításba és perceseleményekbe bocsátkoznia, ha a bírónak már úgymint kialakult a maga – az ideiglenes intézkedésben kifejezésre juttatott – véleménye az esetről.

A kérdés megválaszolása nem egyszerű, hiszen ha a bíró elrendelte a fél által kérelmezett ideiglenes intézkedést, nem szívesen rendelkezik annak tárgyában attól eltérő,

²²⁶ Ellenpéldaként a francia bírakat hoznám föl, hiszen Franciaországban évszázados hagyományai vannak az ideiglenes intézkedés különböző típusai alkalmazásának, így ezzel a lehetőséggel az ott ítélkező bíráknak volt alkalmuk élni és hozzászólni az ilyen típusú intézkedések gyakori elrendeléséhez. Részletesen tárgyalja a szóban forgó intézkedéseket az értekezés jogösszehasonlító fejezetének francia része.

esetleg kifejezetten ellentétes tartalommal az érdemi határozatban, hiszen ebben az esetben bizonyos szempontból aláásná a bíróság tekintélyét, a bírói döntések megalapozottságába vetett hitet. Gyakorló bírakkal folytatott beszélgetésekből vált világossá számomra, hogy milyen körültekintő és bölcs döntést igényel, pl. a házassági bontóper során ideiglenes intézkedéssel elrendelt gyermekelhelyezés megváltoztatása a befejező ítéletben, ha a perben lefolytatott bizonyítás eredményeként a bíróság arra a meggyőződésre jut, hogy éppen a másik szülőnél kellene a gyermeket elhelyezni, mint akinél azt az ideiglenes intézkedésben megtette. Mennyire szolgálja a gyermek érdekeit a helyzet újbóli megváltoztatása és nem jelent-e presztízsveszteséget a bírónak a korábbi határozattal ellentétes tartalmú döntéshozatal felvállalása. Ha ez utóbbi szempontot figyelembe véve dönt, akkor az valóban a bírói pártatlanság ellen hat.

Ezzel együtt úgy vélem, hogy a prejudikáció témakörében leírtak ide is vonatkoznak, azaz, ha a bíróság *jogszabályi felhatalmazás alapján, a törvényben foglalt feltételek szerint* rendeli el e kérdéses intézkedést és azt a megváltozott tényekre tekintettel érdemi döntésében – ha szükséges – felülvizsgálja, nem lehet elfogultsággal vádolni. Az ideiglenes intézkedés elrendelése ugyanis nem gátolja meg az ellenfelet abban (bár lélektanilag kétségtelenül hátrányt jelent), hogy a bírói döntés után még aktívabb szerepet vállaljon a bizonyításban, ha – pernyertességében bízva - az intézkedéssel ellentétes tartalmú végleges döntés meghozatalában bízik.

Az ideiglenes intézkedés alkalmazását nehezítő elvi aggályok mellett azonban arról is szót kell ejteni, hogy a bíróság által elrendelt intézkedés *pozitív hatásokkal* is járhat a felek jogvitáját illetően. Mind a korabeli magyar források, mind a bírósági tapasztalatok utalnak arra, hogy az ideiglenes intézkedés több módon is hozzájárulhat a *felek közötti egyezség* létrejöttéhez. Egyes bírósági tapasztalatok szerint, a bírók az ideiglenes intézkedés iránti kérelem elutasításának elkerülése érdekében (melyhez pl. a tények valószínűsítésének csekély foka vezetne), szívesen folyamodnak a felek álláspontjának közelítéséhez, egyezség, vagy legalábbis részegyezség elérése érdekében. Ebben az esetben a jogkövető magatartás is feltételezhető, az ideiglenes intézkedés iránti kérelem okafogyottá válik és a felek közötti jogvita (legalább részben) anyagi jogerőt eredményező határozattal zárul. Más esetben a peres felek közti egyezség létrejöttét a már elrendelt ideiglenes intézkedés segítheti elő, hiszen az intézkedés által konzervált helyzet tapasztalatai a peres feleket nemcsak további és fokozott perlekedésre sarkallhatják, hanem békülésre, megegyezésre is.

5.2 Egy bírósági felmérés tapasztalatai

Az ideiglenes intézkedés jogintézményére vonatkozó gyakorlati problémák feltérképezése végett 2001. év első félévében empirikus vizsgálatot folytattam a Miskolci Városi Bíróság²²⁷ első fokon eljáró polgári tanácsai körében az ideiglenes intézkedés alkalmazására vonatkozóan. Az általam folytatott felmérés és annak megállapításai azonban – sajnálatos módon – nem tekinthetők reprezentatívnak, tekintettel a válaszadás önkéntes jellegére, aminek következtében nem került megválaszolásra az összes szétterjesztett kérdőív.

Ennek ellenére is úgy vélem, hogy lényeges szempontokra irányult rá a figyelem a visszajuttatott kérdőívek kapcsán, elsősorban a magyar jogalkalmazói gyakorlatról és számos bíró részletesen kifejtette álláspontját a jogintézményről, gyakorlati tapasztalatai tükrében.

A felmérésben résztvevő polgári ügyszakban eljáró tanácsok az általam készített kérdőíven²²⁸ adták meg a jogintézmény gyakorlati alkalmazására irányuló – általam relevánsnak tartott – kérdésekre a szükséges válaszokat. A kérdőív első része számszerű adatokra, arányszámokra kérdezett rá, míg a kérdőív második része a bírák véleményét tudakolta hatályos szabályozásról.

Az empirikus vizsgálat tapasztalatai az alábbiakban összegezhetők:

- Az egyes tanácsokhoz beérkező ideiglenes intézkedés iránti *kérelmek száma évente átlag 1-10 között van*, attól függően, hogy az adott bíró általában milyen pertípusokat tárgyal;
- Az esetek döntő többségében a kérelmezők a családjogi, személyállapotra vonatkozó perekben kérnek *ideiglenes intézkedéseket, melyek tárgya általában gyermektartásdíj megfizetésére kötelezés, gyermekelhelyezés és a szülő-gyermek közötti kapcsolattartás szabályozása*. Kevés az olyan kérelem, melyet a Pp. 156. §-ának általános szabályaira alapít a kérelmező, rendszerint a házassági perekre

²²⁷ A felmérés lefolytatásához a Városi Bíróság vezetése aktív támogatást nyújtott, az ő segítőkészségük nélkül nem készülhetett volna el a vizsgálat. Ezúton is köszönetet mondok ezért Dr. Sisák Péternek, a Miskolci Városi Bíróság elnökének.

²²⁸ A Miskolci Városi Bíróságon közzétett kérdőívet az értekezés függeléke tartalmazza.

vonatkozó különleges szabályozás jelenti a kérelmek alapját. [Pp. 287.§, ill. Csjt. 72/A (4)]

- Az egyes tanácsok kb. 50-60 %-ban utasítják el az ideiglenes intézkedés iránti kérelmeket, de gyakoribb volt az olyan válasz, mely az elutasítás arányát 60-70%-ra tette, mindössze egyetlen esetben volt az elutasítás aránya 30-40% között megjelölve.
- Az ideiglenes intézkedés iránti kérelmek elutasításához leggyakrabban a kérelmet megalapozó tények valószínűsítésének csekély foka, ill. a Pp. 156.§ (1) bek. alatt előírt eljárásjogi feltételek meglétének (közvetlenül fenyegető kár stb.) a hiánya vezet. Több válaszban is hivatkoztak a bírák arra, mely szerint a kérelmezők „elhamarkodottan” (idejekorán) terjesztik elő a kérelmet, amikor még nem áll a bíróság rendelkezésére annyi adat, mely alapján megalapozottan dönteni tudna a kérelem tárgyában (pl. amikor még csak kizárólag a két ellenérdekű fél ellentétes nyilatkozata áll a bíróság rendelkezésére). A bíróság által rendelkezésemre bocsátott ideiglenes intézkedés tárgyában hozott végzésekből is egyértelműen kitűnik, hogy a kérelmek elutasításának leggyakoribb indoka, hogy a kérelmet megalapozó tényeket a kérelmező nem tudja megfelelően valószínűsíteni. Ha már több tanúvallomás is megerősíti az intézkedés iránti kérelem indokoltságát, a bíróság rendszerint elrendeli a kért intézkedést.
- Az ideiglenes intézkedés tárgyában hozott döntést (akár helytadó, akár elutasító) rendszerint megfellebbezik a felek, ahogy a válaszdó bírák fogalmaztak: döntés esetén szinte mindig felkerül az ügy a másodfokú bírósághoz. A fellebbezési határidő számításával kapcsolatban többen utaltak arra a problémára, melyet a 157. számú lábjegyzetben vettem fel, hogy ti. nem egyértelműek a Pp. szabályai a tekintetben, hogy kell-e az ideiglenes intézkedés tárgyában hozott végzést kézbesíteni, vagy sem.
- A válaszdó bírák általában elégedettek a jogintézmény hatályos szabályozásával, tekintettel arra, hogy az a VI. Perrendtartási Novella hatálybalépése óta megfelelően átfogó jellegű, ugyanakkor a bírói mérlegelésnek is megfelelő mozgásteret biztosít. Többen hivatkoztak arra, hogy az intézkedés csekély számban fordul elő, periférikus jogintézmény, így ritkán szembesülnek a hatályos szabályozás esetleges hiányosságaival. A leggyakoribb problémát a

tények valószínűsítése és annak foka jelenti, melynek a megítélése gondot okoz és az így valószínűsített tényállás gyakran ellentétben áll a későbbiek során bizonyított igazsággal.

- A válaszadó bírák döntő többsége szerint az ideiglenes intézkedés megfelelően betölti funkcióját a gyakorlatban, azaz lehetővé teszi a rendezetlen, sokszor ellenséges viszony legalább átmeneti szabályozását, annak végrehajtását és az attól való eltérés szankcionálását. Többen hangot adtak azon véleményüknek, mely szerint az ideiglenes intézkedésnek van egyfajta prejudikatív színezete.

Röviden összegezve a fejezet megállapításait, általában elmondhatjuk, hogy 1995-ben a magyar jogalkotás megteremtette a jogszabályi feltételeit annak, hogy az ideiglenes intézkedés széles körben alkalmazott jogintézménnyé váljon. A módosítás megítélése azonban nem egyöntetűen pozitív. Igaz, hogy a módosítás megteremtette a jogintézmény általánosan elérhetőségét bármilyen pertípusban, időben viszont korlátozta annak kezdeményezhetőségét, azzal, hogy megszüntette az ideiglenes intézkedés perindítást megelőző elrendelhetőségét, így bizonyos értelemben szűkítette az alkalmazási körét. Ennek a kiemelését azért tartom szükségesnek, mert elsősorban a perindítás előtt elrendelt ideiglenes intézkedésektől várható perelhárító hatás. Ha ezt *de lege* a jogszabály kizárja, indokolatlanul szűkíti a jogintézmény alkalmazhatóságát. Úgy vélem e tekintetben mindenképpen szükséges lenne módosítani a Pp. 156. §-ának hatályos szabályain és egy átgondolt jogtechnikai megoldással újból lehetővé tenni annak kezdeményezését még a keresetlevél előterjesztése előtt. Természetesen perpótló, perelhárító hatás kisebb jelentőségű, viszont sürgős döntést igénylő ügyekben lenne várható az ideiglenes intézkedéstől.

A magam részéről negatívumként értékelem azt is, hogy bár az 1995. évi módosítás jelentősen kiszélesítette a jogintézmény alkalmazási körét, az intézkedés elrendelésének feltételei meghatározásánál nem fogalmaz eléggé általánosan és kiterjesztően, s ezzel szintén korlátokat szab. Az ideiglenes intézkedésre vonatkozó egyéb rendelkezések megfelelő módon biztosítják a jogintézmény célját. Dolgozatom utolsó fejezetében *de lege ferenda* javaslatot teszek – az előző észrevételeim beépítésével - egy általam ideálisnak tartott szabályozási megoldásra.

IV. AZ IDEIGLENES INTÉZKEDÉSEK SZABÁLYOZÁSI MEGOLDÁSAI EGYES KÜLFÖLDI ÁLLAMOKBAN

Bevezető megjegyzések

A dolgozatnak szándékosan hangsúlyos részét képezi jelen fejezet, melyben a vizsgált jogintézményt hasonlítom össze más jogrendszerek speciális – hasonló joghatás kiváltására hivatott - intézményeivel, melyek a vizsgált jogrendszerben *sokkal hatékonyabban* működnek, mint magyar megfelelőjük. Ennek okára az aktuális alfejezetekben megpróbálni megkeresni és megadni a választ és ennek tükrében módosító javaslatot tenni a hazai jogalkotás számára.

Jelen összehasonlító jogi fejezet hangsúlyosságának indoka tehát az, hogy megítélésem szerint a magyar polgári perrendtartásban szabályozott *ideiglenes intézkedés* intézménye tipikusan abba a körbe tartozik, ahol számos nyugat-európai állam megoldásai²²⁹ az ilyen típusú intézkedések *szabályozása és alkalmazása* területén *mintaként* szolgálhatnak a magyar jogalkotás számára, ha valóban jól működő és funkcióját betöltő intézménnyé kívánjuk tenni a jelenleg még mindig csak szűk korlátok között alkalmazott intézkedést.

A dolgozat jelen fejezete tehát mindenekelőtt azokra a szabályozási modellekre koncentrál, - mind Európában, mind az Amerikai Egyesült Államokban – ahol a szóban forgó jogintézmény ill. az egyes *sürgősségi eljárások* eredményeként elrendelt speciális intézkedések hatékonyan betöltik mindazon funkciókat, melyek betöltésére - az értekezés I. fejezet szerinti rendszerben - az ideiglenes intézkedések hivatottak, ill. számos esetben kifejezetten *perpótló, perelhárító* funkciót látnak el. Teszik ezt mindenekelőtt azzal, hogy jelentős energiát megtakarítva a peres eljárásokat eldöntő bíróságoknak kiszűrjük azokat a vitákat, amelyek nem valódi kontroverzián alapulnak, hanem megrögzött perlekedési

²²⁹ Az 1990-es évek elején *Adrian A.S. Zuckerman* oxford-i professzor vezetésével, a Nuffield Alapítvány támogatásával átfogó kutatási projekt folyt Európa szerte, melynek célja éppen az Európában alkalmazott ideiglenes intézkedések közös elméleti, fogalmi kereteinek meghatározása („Common Conceptual Framework for European Provisional Remedies”) volt. A kutatás egyértelműen megállapította azt, hogy az elmúlt években ezek a különböző elnevezésű, de hasonló funkciót betöltő ideiglenes intézkedések Európa szerte különleges gyakorlati jelentőségre tettek szert. A kutatási projektben résztvevő Jens Grunert is azt tapasztalta, hogy az általa vizsgált európai államokban is egyre növekvő szerephez jutnak az ideiglenes intézkedések a bíróságok mindennapi munkájában a hatékony igazságszolgáltatás fenntartása érdekében. Az egyes államokra vonatkozó megállapításokat az adott állam intézkedéseinek bemutatásánál közreadom. In: Jens Grunert: *Interlocutory Remedies: A comparative perspective*, Civil Justice Quarterly, Vol. 15. January 1996. Sweet and Maxwell 18-43. o.

hajlamon, másrészt eleget tesznek a jogkereső közönség által, a sürgősségi esetekben igényelt gyors és egyszerű döntéshozatal követelményének.

A jogintézmény összehasonlító jogi vizsgálatánál szem előtt kell tartanunk, hogy az ideiglenes intézkedéssel megvalósítandó *időleges jogvédelem* egyes államokban alkalmazott *eszközei*, részei az állam jogi kultúrája örökségének. Eklatáns példáját látjuk ennek, pl. az angol és a német jogintézmények ismertetésénél, melynél nem lehet figyelmen kívül hagynunk az eltérő jogcsaládhoz tartozás és a különböző jogi hagyományok által meghatározott működést. Éppen a különböző jogcsaládokhoz tartozásból fakadó sajátosságok miatt törekszem arra, hogy mind az angolszász, *common law* jogrendszer és az ennek gyökereiből táplálkozó amerikai szabályozás, mind a kontinentális *civil law* jogrendszer különböző megoldásait bemutassam jelen fejezetben az ideiglenes intézkedések szabályozása terén.

1. AZ IDEIGLENES INTÉZKEDÉSEK SZABÁLYOZÁSA AZ EURÓPAI UNIÓ EGYES TAGÁLLAMAIBAN

1.1 Ideiglenes intézkedések a német polgári eljárásjogban (Einstweilige Verfügungen)

Magyarországon az 1880-as években megkezdett törvényelőkészítő munka során *Plósz Sándor* elsősorban a német polgári perrendtartás (ZPO) alapul vételével készítette el az 1911. évi magyar polgári perrendtartási törvény javaslatát, mely törvény azonban *nem vette át* a német ZPO 935-940. §-ai alatt szabályozott ideiglenes intézkedés intézményét.

A korabeli magyar jogszabályalkotó csak néhány kiemelt területen (tisztességtelen verseny, birtokba való visszahelyezés, tartás stb.) intézményesítette az ideiglenes intézkedést, ez a korlátozott lehetőség azonban a polgári eljárás gyorsaságának elvével inkább szemben állt, tekintve, hogy más vonatkozásban ideiglenes intézkedésre nem volt lehetőség.²³⁰

A német ZPO ideiglenes intézkedésre vonatkozó rendelkezései – a jogintézmény jellemző funkcióit illetően - a törvénykönyv hatályba lépésétől eltelt több mint egy évszázad alatt lényegében nem változtak.

²³⁰Dr. Vida Sándor: Ideiglenes intézkedés védjegyügyekben, In: Ünnepi tanulmányok Gáspárdy László professzor 60. születésnapjára, Miskolc 1997. 483. o.

Az 1877. évi német polgári perrendtartás, Zivilprozessordnung (németül röviden: ZPO) ma is a 935-940.§ alatt rendelkezik az *ideiglenes intézkedésről*, mégpedig azzal a jogszabály-alkotási technikával, hogy e rendelkezések visszautalnak a zárlatról szóló rendelkezésekre, amelyek általában irányadóak az ideiglenes intézkedésekre is.²³¹ A ZPO 935.§-a szerint:

„A pertárgyra vonatkozó ideiglenes intézkedésnek akkor van helye, ha tartani kell attól, hogy a jelenlegi állapot megváltozása miatt, valamely fél jogának gyakorlása meghiúsulhat, vagy jelentősen megnehezedhet.”²³²

A 935. § hatálya alá csak a meghatározott dolog szolgáltatása iránti igények vagy az ún. egyedi szolgáltatás iránti igények tartoznak, míg a zárlat feladata a pénzkövetelések, ill. az azzá változtatható egyéb követelések biztosítása.

A 935. § hatálya alá tartozó igénynek *peresíthetőnek* és *végrehajthatónak* kell lennie, mint pl. dolgok kiadása, szolgáltatása, ill. letétbehelyezése iránti igények; bizonyos tevékenységek megtétele, ill. abbahagyása iránti igények. Az ideiglenes intézkedés elrendeléséhez az igény peresítése nem szükséges, de a rendes bíróság előtti igényérvényesítés *lehetőségének* nyitva kell állnia.²³³

Az ideiglenes intézkedés lehetséges tárgyait a ZPO 940. §-a az alábbiak szerint határozza meg:

„A vitás jogviszonnal kapcsolatosan ideiglenes intézkedést lehet elrendelni valamely ideiglenes állapot rendezése érdekében is, ha ezzel a rendelkezéssel, különösen tartós jogviszony esetén, jelentős hátrány vagy fenyegető veszély hárítható el, vagy az ilyen rendelkezés egyéb okból látszik szükségesnek.”²³⁴

A bíróság az ideiglenes intézkedés elrendelése előtt megvizsgálja az igény *jogi megalapozottságát*. A kérelmező helyzete itt annyiban könnyített, hogy elegendő a kérelem ténybeli feltételeit *valószínűsíteni*, az itt végzett vizsgálat éppen ezért nem köti az ügy érdemét tárgyaló bíróságot.²³⁵ Ami az igény valószínűsítését illeti, a ZPO 921.§ (2) bek. alapján:

„A bíróság a zárlatot (értsd ezalatt az ideiglenes intézkedést is) akkor is

²³¹ Dr. Vida Sándor: Bírósági ideiglenes intézkedés iparjogvédelmi ügyekben az NSZK, az USA, és Nagy-Britannia jogában (I. Rész), In: Iparjogvédelmi Szemle 1993. okt. 19. o.

²³² ZPO Deutscher Taschenbucher Verlag, München 1999. 222-223. p.

²³³ Jonas Stein: Kommentar zur ZPO, 21. Auflage, Band 2. Thübingen 1996. 504. o.

²³⁴ ZPO Deutscher Taschenbucher Verlag, München 1999. 223. o.

²³⁵ Stein, im. 506. o.

elrendelheti, ha az igényt nem valószínűsítették, feltéve, hogy a kérelmező az ellenérdekű felet emiatt fenyegető hátrányt biztosítékkal fedezi.”

A bíróság azonban akkor is biztosítékadáshoz kötheti az ideiglenes intézkedés elrendelését, ha az igényt a kérelmező valószínűsítette.²³⁶

A kérelem előterjesztésének okaként meg kell jelölni azt az *objektív veszélyt*, ami a kérelem benyújtását indokolja, tehát *nem elegendő egy szubjektív „aggodalom”*, amely miatt a meglévő állapot már bekövetkezett, vagy csak azzal fenyegető változásai az igény érvényesítését meghiúsíthatják, vagy megnehezíthetik.

Az ideiglenes intézkedés törvényes előfeltétele mindenekelőtt tehát olyan *ok* (*Verfügungsgrund*), mely az ideiglenes intézkedés elrendelését szükségessé teszi, további követelmény, hogy a *jogellenes cselekmény ismétlődésének veszélye* fennálljon, ill., hogy a kérelmező *igényének érvényesítésével* indokolatlanul ne késlekedjen, mert ebben az esetben megszűnik az ideiglenes intézkedésre való igény (*Verfügungsanspruch*). Ezt az időtartamot a bírósági gyakorlat általában 6 hétben állapította meg, de néhány esetben ennél jóval rövidebb határidőt szabott az igényérvényesítésre.²³⁷

Az ideiglenes intézkedés elrendeléséhez nem szükséges és nem is elegendő ok az adós vagyoni helyzetének romlása; sokkal inkább *az egyedi szolgáltatásnak kell veszélyben lennie.*²³⁸

A ZPO 938.§-a szerint *a bíróság szabad mérlegelés alapján határoz arról, hogy a cél eléréséhez milyen intézkedés szükséges.*²³⁹ Az elrendelt intézkedésnek tehát a *szükségesség* követelményének kell eleget tennie, amely miatt csak a *legkisebb mértékű* beavatkozást

²³⁶ ZPO 921.§ (2) bek. második mondata. Vida Sándor idézett tanulmányában Stein kommentárjának 921. oldalát idézve kifejti, hogy a biztosítékadás nem tekinthető úgy, mint ami az igény valószínűsítésének szükségességét teljes mértékben feleslegessé teszi, szükséges, hogy a bíróság legalább némiképp meg legyen győződve az ideiglenes intézkedés elrendelésének szükségességéről. A biztosíték *mértékének* megállapítása természetesen bírói mérlegelés tárgya, biztosítékként nemcsak készpénz, de bankgarancia is elfogadható. A Karlsruhe-i Felsőbíróság szabadalmi ügyben 100 000 DM biztosítékot állapított meg a kérelmező terhére, olyan ügyben ahol a kérelmező az ügy érdemében még nem indított pert. A biztosítékadást elrendelő határozat ellen külön jogorvoslatnak van helye, mellyel az a személy is élhet, akinek a terhére az ideiglenes intézkedést biztosíték adására kötelezés nélkül rendelték el. Vida S: Bírósági ideiglenes intézkedés... im. 20. o.

²³⁷ Ha ezek az előfeltételek adottak a német joggyakorlatban gyakran alkalmaznak ideiglenes intézkedéseket iparjogvédelmi, személyiségi jogi, dologi jogi, kötelmi jogi, családjogi és munkaügyi jogvitákban. In: Vida Sándor: Bírósági ideiglenes intézkedés...im. 20. o.

²³⁸ Ez jelentheti a dolog megsemmisülését, megváltozását, más hitelezők általi elvonását, az adós általi felhasználását vagy feldolgozását, de akár a dolog kisajátítását ill. megterhelését is. In: Stein. 508. o.

²³⁹ A kérelemnek megfelelő intézkedés kiválasztása tehát a bíróság szabad mérlegelési jogkörébe tartozik. Ez olyan döntési jogosultság, amely az egyes esetekben aszerint konkretizálódik, hogy a veszély elhárításához milyen beavatkozás szükséges.

okozó intézkedés rendelhető el.

A bíróság oly módon van kötve a fél kérelméhez, hogy, ha a kérelmező egy meg nem engedhető intézkedés meghozatalát kezdeményezi, a bíróság nem rendelhet el egy, a célnak megfelelő, megengedhető más intézkedést, hanem a kérelmet el kell utasítania.²⁴⁰

A bíróság döntési szabadsággal rendelkezik abban a kérdésben is, hogy az adott esetben az elrendeléshez szükséges *veszély* fennáll-e. Erről a valószínűsített tények alapján szabad belátása szerint dönt.

Az ideiglenes intézkedés *eljárási szabályait* a ZPO 936-937. §-ai rendezik.²⁴¹ Az ideiglenes intézkedés elrendelésére tehát a per tárgya szerinti bíróság az illetékes; több illetékes bíróság közül a kérelmező választhat, ha az eljárás még nincs folyamatban, azaz nem állt még be a perfüggőség.

A kérelemről főszabály szerint *szóbeli tárgyaláson* kell dönten, hiszen a német tapasztalat szerint, éppen az ideiglenes intézkedés iránti eljárásban a szóbeli tárgyalás gyakran eredményez meglepő fordulatokat.²⁴²

Sürgős esetben a döntés szóbeli tárgyalás nélkül is meghozható. Ez a sürgősségi követelmény azonban nem azonos az ideiglenes intézkedés elrendeléséhez fűződő igénnyel szemben támasztott *általános* sürgősségi követelménnyel, ehhez „különös”, vagy „fokozott” sürgősség szükséges. Ilyen eset áll fenn, ha az idővesztés, vagy az ellenérdekű fél értesítése veszélyeztetné az ideiglenes intézkedéssel elérni kívánt célt.²⁴³ A különleges sürgősség ténybeli meglétét a kérelmezőnek kell bizonyítania.

A ZPO az ellenfél számára is különleges lehetőséget, egy speciális jogintézmény igénybevételének lehetőségét biztosítja az ideiglenes intézkedéssel szemben.

Az az ellenérdekű fél, aki ideiglenes intézkedés elrendelését indítványozó kérelem benyújtásától tart, egy ún. *Schutzschrift-et* (*védekező iratot*) terjeszthet be a bírósághoz.

Ebben a beadványban megjelöli az ideiglenes intézkedés lehetséges kérelmezőjét, leírja benne a kérelem alapjául szolgáló tényeket, és kifejtheti a várható eljárással kapcsolatos álláspontját, ill. kérheti a bíróságtól, hogy szóbeli meghallgatás után döntsön a

²⁴⁰ Stein, im. 519. o

²⁴¹ 936.§ Az ideiglenes intézkedés elrendelésére és a további eljárásra a zárlat (Arrest) elrendelésére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, ha a következő szakaszok ettől eltérő rendelkezéseket nem tartalmaznak.

937.§ (1) Az ideiglenes intézkedést az ügy érdemi eldöntésére illetékes bíróság rendeli el.

(2) Sürgős esetben, ill. ha az ideiglenes intézkedés iránti kérelmet el kell utasítani, a határozatot szóbeli tárgyalás nélkül is meg lehet hozni.

²⁴² Vida Sándor: Bírósági ideiglenes intézkedés...im. 21. o.

²⁴³ Vida Sándor: Bírósági ideiglenes intézkedés...im. 21. o.

kérelemről.²⁴⁴

Az ideiglenes intézkedés elrendelése nem jelentheti a biztosítandó jogról való későbbi perbeli *döntés helyettesítését*, ill. annak előrehozott végrehajtását. Ezért érvénytelen, pl. bejegyzett zálogjog törlésének elrendelése, vagy adásvételi szerződésnél a dolog szolgáltatására való kötelezés.

Az intézkedésnek az *érvényesíteni kívánt igény* által szabott határok között kell maradnia. Olyan intézkedés, amelyre a hitelezőnek sikeres perbeli igényérvényesítés után sem lenne joga, ideiglenes intézkedésként sem rendelhető el. Ugyanezt kell szem előtt tartani, ha az intézkedéssel harmadik személyek is érintettek. Az intézkedés csak az ellen irányulhat, aki anyagi jogi értelemben kötelezett, adós, ill. a jogviszony részese.²⁴⁵

Az ideiglenes intézkedés alaptalan, vagy kellően meg nem alapozott kezdeményezése ellen fontos *garanciát* nyújt a ZPO 945. §-a, mely szerint:

„Ha a zárlatról, vagy az ideiglenes intézkedésről utóbb megállapítást nyer, hogy az kezdettől fogva alaptalan volt (...), akkor az a fél, aki ezt a rendelkezést kezdeményezte, köteles a másik fél kárát megtéríteni, amely a kényszerintézkedés foganatosítása következtében, vagy általa keletkezett, hogy ő biztosítékot nyújtott annak érdekében, hogy az ideiglenes intézkedést ne foganatosítsák (...).”²⁴⁶

A ZPO eddigiekben elemzett általános szabályai mellett *speciális szabályok vonatkoznak* az iparjogvédelmi perekben, versenyjogban, sajtóperekben és az ingatlanon fennálló közös tulajdon megszüntetése iránti perekben kezdeményezhető ideiglenes

²⁴⁴ A bíróságnak a védekező iratot figyelembe kell venni, de ahhoz nincs kötve. Ha ennek ellenére is úgy ítéli meg, hogy a különleges sürgősségi elrendelés feltételei fennállnak, tárgyalás nélkül hozza meg határozatát. Ez a jogintézmény a versenyjogban alakult ki, de semmi sem akadályozza azt, hogy más jogterületeken is alkalmazásra kerüljön. In: Stein, im. 516. o., és Jens Grunert: Interlocutory Remedies in England and Germany : A comparative perspective, Civil Justice Quarterly, Vol. 15 January 1996. 38. o.

²⁴⁵ Stein, im. 524.o.

²⁴⁶ Pl., ha az ideiglenes intézkedés alapjául szolgáló használati mintát utóbb megsemmisítik, a szabadalmi bejelentést pedig elutasítják, az ezekre alapított ideiglenes intézkedés kérelmezőjét kártérítési kötelezettség terheli. A szóban forgó ügyben a Legfelsőbb Bíróság 120.000 DM összegű kártérítés megfizetésére kötelezte az ideiglenes intézkedés kérelmezőjét! Úgyszintén kártérítési kötelezettséget állapított meg a német bíróság, amikor az ideiglenes intézkedés kezdeményezőjének védjegyjoga az ügy érdemében lefolytatott eljárás eredményeképpen gyengébbnek bizonyult, mint az ellenérdekű fél védjegyjoga. Ebben az ügyben a megítélt kártérítési összeg közel 300.000 DM volt. Forrás: Vida Sándor im. 21. o.

intézkedésekre.²⁴⁷

Értékes következtetésekre juthatunk, ha a német és a magyar szabályozási modell sajátosságait összehasonlítjuk, még hozzá a két különböző szabályozási megoldás azonosságai és különbségei tekintetében.

A két szabályozás **azonosságai:**

- mindkét kódex *általános felhatalmazást* ad a bíróságnak ideiglenes intézkedés megtételére és hasonló *feltételeket* szab az ideiglenes intézkedés kezdeményezhetőségét illetően, de a német ZPO *általánosabban fogalmaz*, nem határozza meg a kérelem előterjesztésének egyes feltételeit;²⁴⁸
- a kérelem alapjául szolgáló tényeket mindkét kódex szerint elegendő *valószínűsíteni*, melynek fokához mérten a kérelmező biztosítékadásra kötelezhető. A biztosítékadásnak a német jogban évszázados hagyományai vannak, Magyarországon jelenleg még csak eseti jelleggel kötik az intézkedés elrendelését biztosítékadáshoz (ZPO 921.§ (2), Pp. 156.§ (1) bek.);
- mindkét szabályozás alapján, főszabály szerint csak a *felek meghallgatása* (tárgyalás) után lehet az ideiglenes intézkedésről határozni, de mindkét törvénykönyv lehetővé teszi, rendkívüli sürgősség esetén, az intézkedés elrendelését a kérelmező ellenfele meghallgatásának hiányában is (ZPO 937.§ (2), Pp. 156. § (4) bek.);
- mindkét szabályozási megoldás szerint az ideiglenes intézkedés *elsődleges célja az azonnali jogvédelem biztosítása*, az időmúlás miatt utóbb bekövetkező károk megelőzése érdekében (azaz *átmeneti joghatás kiváltása*), egyik rendszerben sem az érdemi döntés helyettesítésére irányul az ideiglenes intézkedés, ennek ellenére ez mindkét szabályozási megoldás szerint előfordulhat. A német eljárásjog szerint azért, mert a ZPO csak kivételesen ír elő perindítási kötelezettséget a per megindulása előtt elrendelt intézkedés esetén, a magyar Pp. rendelkezéseit alapul véve erre akkor van lehetőség, ha a per szünetelés folytán megszűnik, mert a

²⁴⁷ Forrás: Tobias H. Strömer: Les Mesures conservatoires et voies d'exécution en droit allemand, (7. pont) <http://www.stroemer.de>

²⁴⁸ A német szabályozás szerint a kérelem előterjesztéséhez elegendő annak valószínűsítése, hogyha a felek között fennálló állapot megváltozik, a jogosult igényérvényesítése *elnehezedhet* (ZPO 935. §), míg a magyar rendszerben valószínűsíteni kell, hogy az ideiglenes intézkedés szükséges a jogvitára okot adó állapot változatlan fenntartása, közvetlenül fenyegető kár elhárítása, ill. a kérelmező különös méltánylást érdemlő jogvédelme érdekében. (Pp. 156. § (1) bek.)

megszűnés a jogerős ideiglenes intézkedés hatályát nem érinti...;²⁴⁹

- egyik szabályozás szerint sem eredményez *anyag* jogerőt az ideiglenes intézkedésről hozott végzés és mindkét jogban biztosított az intézkedés elleni *jogorvoslat* lehetősége.

Különbségek:

- a német ZPO szerint ideiglenes intézkedés iránti kérelem előterjesztésének mind a *peres eljárás megindítása előtt*, mind annak *folymatban léte* alatt helye van, míg a magyar jogalkotás a perindítás előtti kezdeményezés lehetőségét a VI. Perrendtartási Novella hatályba lépésével megszüntette. A ZPO szerint, ha még a perindítás előtt kezdeményezik az ideiglenes intézkedést, a kérelemnek helytadó határozat - főszabály szerint - nem ír elő perindítási kötelezettséget;²⁵⁰
- a német jog lehetővé teszi, hogy a kérelem alapjául szolgáló *tények valószínűsítése nélkül* is határozhasson a bíróság az ideiglenes intézkedés tárgyában, ekkor kötelező biztosítékadásra kötelezni a kérelmezőt, a magyar jog ezt a lehetőséget nem biztosítja;
- a magyar jogban maradéktalanul érvényesül a *kérelemhez kötöttség* elve az intézkedés tartalmát illetően, a német bíró mozgásteret e tekintetben tágabb, ő a kérelemtől eltérő tartalommal is elrendelheti az intézkedést, ha megítélése szerint a cél elérése más eszközzel, más módon hatékonyabban biztosítható;
- a német szabályozás szerint lehetőség van egy *védekező irat* előterjesztésére még a kért intézkedés elrendelése előtt, mellyel általában megakadályozható, hogy a bíróság az ellenfél meghallgatása nélkül rendeljen el ideiglenes intézkedést, a magyar rendszerben arra van lehetőség, hogy az ellenfél vagy a bíróság által tartott személyes meghallgatás során fejtse ki álláspontját, vagy a kérelemre írásban nyilatkozhat. (Pp. 156. § (4) bek.)
- a magyar perjogi szabályozás nem biztosítja az alaptalan kérelem alapján elrendelt ideiglenes intézkedés miatt, az ellenfél által elszenvedett károk miatti *kártérítés* lehetőségét (ZPO 945.§)

Összegezve megállapítható, hogy a két szabályozási modell *nem áll távol* egymástól, s

²⁴⁹ Ld. Az 1995. évi LX. törvényhez fűzött indokolás 16. §-át.

bár az idézett eljárási szabályok – ellentétben a magánjogi szabályozás jelentős részével – nem a német minta²⁵¹ alapján kerültek be a magyar eljárásjogi kódexbe, jelentős különbség csak a tekintetben észlelhető, hogy a ZPO lehetővé teszi a *keresetlevél előterjesztése előtt* is ideiglenes intézkedés kérelmezését, ellentétben a hatályos magyar szabályozással.

1.2 Egyes ideiglenes intézkedések az osztrák polgári eljárásban

A német és osztrák jogrendszer közös történelmi gyökerei miatt röviden áttekintést adok az osztrák Zivilprozessordnung (a továbbiakban: öZPO) szabályozási sajátosságairól az ideiglenes és biztosítási intézkedések terén.

Az osztrák szabályozás sajátosságát az adja, hogy az öZPO 458.§-a *általános felhatalmazást ad*²⁵² ideiglenes intézkedés elrendelésére, de az ideiglenes intézkedés jogintézményére vonatkozó részletes szabályozást az osztrák végrehajtásról szóló törvény (*Exekutionsordnung*, a továbbiakban, rövidítve: EO)²⁵³, ill. az egyes speciális pertípusokra, ill. jogterületekre irányadó szabályozás tartalmazza.²⁵⁴

Az osztrák polgári eljárásjog a *végrehajtási törvény II. Részében* „Biztosítás” fejezetcím alatt helyezi el az *ideiglenes intézkedéseket* (378-402.§) (azok elnevezése megegyezik annak német megfelelőjével: *Einstweilige Verfügungen*), közvetlenül a *biztosítási végrehajtásra* (370-377.§) vonatkozó szabályok után. Ez az elhelyezés mind az egyéb nyugat-európai, mind a magyar szabályozást tekintve meglehetősen sajátosnak tekinthető. Ha viszont abból indulunk ki, hogy a jogalkotó az ideiglenes intézkedés elsődleges céljának a biztosítási funkciót tekinti, logikus ez a szabályozási megoldás.

²⁵⁰ Ez a megállapítás nem vonatkozik arra az esetre, amikor az ideiglenes intézkedés elrendelését szóbeli tárgyalás nélkül kérik, ebben az esetben a kérelmező a bíróság által megállapított határidőn belül köteles a keresetet benyújtani. ZPO 926.§ (2)

²⁵¹ A teljesség kedvéért meg kell jegyezni, hogy a jogintézmény egyik legavatottabb magyar szakértője, Vida Sándor többször idézett három részes tanulmányának összegzésében – még a polgári perrendtartás VI. Novellájának hatályba lépése előtt – a német modell követését javasolta a magyar jogalkotás számára, tekintve, hogy ez illeszthető be legjobban a magyar Pp. rendszerébe és a német szabályozás a mai napig jól kiállta a gyakorlat próbáját. Vida Sándor a tanulmány végén a német szabályozás alapján konkrét javaslatot tesz a magyar jogalkotás számára az ideiglenes intézkedések átfogó újraszabályozására. In: *Bírósági ideiglenes intézkedés...*im. III. Rész 23. o.

²⁵² Eszerint: „A bíró a tárgyalás során elrendelhet egy vagy több, a végrehajtási és biztosítási intézkedésekről szóló törvényekben meghatározott ideiglenes intézkedést, amennyiben ez jogellenes károkozás közeli veszélyének, erőszakos cselekmények vagy helyrehozhatatlan károk bekövetkezésének megakadályozása érdekében szükséges. Ilyen intézkedés foganatosítása biztosíték adásához köthető.” (öZPO 458.§) Forrás: <http://www.jusline.at>

²⁵³ Walter H. Rechberger- Daphne Ariane Simotta: *Exekutionsverfahren*, Bécs, 1992.

A végrehajtási törvény 378.§ (1) bek. alapján, a bíróság kérelemre ideiglenes intézkedést rendelhet el az egyik fél jogainak biztosítására, akár a per megindítása előtt, akár a per folyamán, vagy a végrehajtási eljárásban. (...) A biztosítási funkció betöltése érdekében az ideiglenes intézkedés – a status quo megőrzése által – azt kell, hogy szolgálja, hogy amennyiben a hitelezőnek végül egy végrehajtható jogcíme van, az kielégítést nyerjen és azt, az adós tevékenysége, vagy más helyzet ne nehezítse, vagy hiúsítsa meg.²⁵⁵

Az ideiglenes intézkedés elrendelésére irányuló eljárás kétséget kizáróan egy *gyorsított döntéshozatali eljárás*, ahol az elrendelt intézkedés alapján indul meg egy sajátos végrehajtási eljárás. *Ebben a sommás eljárásban a veszélyeztetett fél anyagi igényét és a veszélyeztetést kell csupán igazolni.* Az eljárásban nem főkérdés, hogy az igénylő anyagi joga fennáll-e, csupán azt kell vizsgálni, hogy a „biztonsághoz való igénye” fennáll-e (megengedhető-e az ideiglenes intézkedés). Az eljárás sajátosságaiból adódik, az ideiglenes intézkedés tárgyában való döntésnek a per érdemére vonatkozóan *semmilyen kihatása nem lehet.*

Ebben az eljárásban az ideiglenes intézkedésnek *kettős funkciója* van: egyrészt, mint *biztosítási eszközt* alkalmazzák, másrészt az ideiglenes intézkedés létrehoz egy *végrehajtási jogcímet*, mely alapján megindul a végrehajtási eljárás.²⁵⁶

A végrehajtási törvény részletesen szabályozza az ideiglenes intézkedés elrendelésére irányuló eljárási szabályokat: az intézkedés iránti kérelem szükséges és ajánlott tartalmát (389.§), a bíróság hatáskörére és illetékességére vonatkozó szabályokat, ill. azt, hogy a bíróság által lefolytatott „bizonyítási eljárás” (Bescheinigungsverfahren) csak az igényre és a kérelmező által megjelölt veszélyre terjed ki. E sommás eljárásban tehát a bizonyítás szűk körre terjed ki. További érdekessége az eljárásnak, hogy az *alapvetően egyoldalú* (grundsatzlich einseitig): a bíróság ugyan beszerezheti a veszélyeztetett fél ellenfelének nyilatkozatát (397.§) – ha szükségesnek látja -, ez azonban inkább kivételként szerepel, az intézkedés ugyanis azáltal éri el a célját, hogy az, az ellenfélre nézve meglepetésszerű. (...) Az ideiglenes intézkedés ellen az ellenfél felfolyamodással ill. ellentmondással élhet, de azt a bíróság hivatalból is megszüntetheti, ill. kérelemre korlátozhatja.²⁵⁷

²⁵⁴ Speciális szabályokat tartalmaz ideiglenes intézkedés elrendelésére az osztrák versenyjogi, szerzői jogi, munka-és szociális törvény, kartell-törvény, az elrendelhetőség különös eseteit jelentik a birtokháborítási és állatszavatossági ügyekben elrendelhető ideiglenes intézkedések. In: Exekutionsverfahren, im. 530-534. o.

²⁵⁵ Rechberger: Exekutionsverfahren im. 487. o.

²⁵⁶ Ld. az előző lábjegyzetben megjelölt forrás 488. o.

²⁵⁷ Ld. az erre vonatkozó részletes eljárási szabályokat: Rechberger, im. 540-545. o.

1.3 A francia perjog sajátos ideiglenes intézkedései, a référé-határozatok

A német szabályozáshoz több ponton hasonló megoldásokkal találkozunk, ha a francia Pp., a *Code de Procedure Civile* speciális sürgősségi eljárását, a *référé-eljárást* vizsgáljuk, melynek célja: ideiglenes intézkedés elrendelése.

Plósz Sándor jogtudós kortársa **Emmer Kornél** óriási erőfeszítéseket tett annak érdekében, hogy a référé eljárás²⁵⁸ bekerüljön a magyar polgári perrendtartás szabályai közé.²⁵⁹ Emmer őszinte híve volt e jogintézmény magyarországi bevezetésének, számos alkalommal²⁶⁰ igyekezett meggyőzni a joghoz értő közönséget az eljárás mérhetetlen hasznosságáról.

Rövid ideig valószínűnek mutatkozott, hogy Emmer elképzelései a gyakorlatban is megvalósulhatnak, hiszen az 1880-as években a magyar országgyűlés Emmer Kornélt, és Plósz Sándort bízta meg, hogy készítsenek javaslat-tervezetet a polgári perrendtartás kodifikációjához, melyet Emmer a francia polgári eljárásjog, Plósz pedig a német polgári perrendtartás mintájára képzelt el.²⁶¹ A magyar országgyűlés végül is Plósz tervezetét támogatta, tekintve, hogy az jobban illeszkedett a magyar jogfejlődéshez, ezért az 1911. évi Pp. már teljes egészében Plósz munkája volt, így a référé szabályai nem kerültek be a Perrendtartási Kódex szabályai közé. (Zárójelben jegyzem csak meg, hogy a Plósz-féle polgári perrendtartás – ahogyan arra már az előző alfejezetben utaltam - alapvetően az 1877-es német modellt vette át. A ZPO ideiglenes intézkedésekre vonatkozó szakaszai azonban a francia *référé modelljének* az átvételével kerültek megalkotásra, köszönhetően annak a meggyőződésnek, hogy ennek az intézménynek a német jogba való bevezetését a jogalkotás szükségesnek tartotta.²⁶² A magyar kodifikáció azonban éppen a szóban forgó szakaszokat nem vette át a ZPO-ból, így a référé intézménye még *áttételesen* sem vált az

²⁵⁸ Magyary Géza a következőképpen definiálta ezt a speciális eljárást, utalva annak minden lényeges elemére: a référé-eljárás lefolytatása a törvényszék – tribunal – *elnöke* előtt bonyolódik le, célja *sürgős* ügyekben a felek meghallgatásával *ideiglenes döntés* meghozatala, amely után a meg nem elégedő fél még mindig a rendes szerkezetű peres eljárás szabályai szerint bonyolítja le az ügyet. Ha ezt egyik fél sem kéri, a döntés *véglegessé* válik. Ehhez hozzá kell tenni, hogy Magyary egyáltalán nem volt híve a référé-eljárás bevezetésének, mert úgy vélte, hogy a magyar perrendtartás is tartalmaz olyan intézményeket, melyek alkalmasak az ügyek gyors elintézésére (ilyennek tartotta pl. a fizetési meghagyásos eljárásokat, a sommás visszahelyezési, és sommás határpereket stb.), de ezzel együtt elismerte, hogy a franciák rendkívül elégedettek a référé-eljárásukkal. Forrás: Dr. Magyary Géza: Magyar polgári perjog, Bp. 1939 610. o.

²⁵⁹ Ld. erről részletesen a jogintézmény történetét részletesen feldolgozó fejezetet.

²⁶⁰ Ezek egyike volt pl. a Magyar Jogászegylet 1887. március 31.-i ülése, Csemegi Károly elnöklete alatt

²⁶¹ Kengyel Miklós: Polgári eljárásjog I. kötet Pécs 1993. 69. o.

²⁶² Dr. Vida Sándor: Birósági ideiglenes intézkedés iparjogvédelmi ügyekben az NSZK, az USA és Nagy-Britannia jogában (I. Rész); In: Iparjogvédelmi Szemle 1993/10. 19. o.

1911.évi Pp. részévé.)

A référé-eljárás első jogforrása XIV. Lajos 1685. évi rendelete volt, mely azonban, csak a már korábban kialakult gyakorlatot szentesítette, és rendezte.²⁶³ Ez a rendelet volt a référé-eljárás tételes jogforrása egészen 1806-ig; azóta napjainkig a *Code de Procedure Civile* szabályozza az eljárást.

A référé az elnöki jogszolgáltatás egyik ágát képezte, azt az ágát, mely kontradiktórius, ez a tulajdonképpeni *ordonnance sur référé*. Kiegészítette azt az elnöki jogszolgáltatás másik, hasonló fontosságú ága: a határozathozatal egyoldalú kérvény alapján az *ordonnance sur requête*. Mindkét intézmény feltételét és alapját a *periculum in mora*, jellegét az ideiglenesség képezte, s hogy a határozat jogorvoslattól függetlenül végrehajtható volt; a főügyben a perrend általános szabályai szerint hozandó határozatra befolyással nem volt, az érdemet nem érinthette, annak nem prejudikálhatott, res iudicatum nem képezhetett.²⁶⁴

Meg kell jegyezni, hogy a hatályos francia Pp. jelenleg is ezt a két típusát szabályozza a per megindulását megelőzően, ill. a peres eljárás folyamatban léte alatt, nem a perbíróóság által elrendelhető ideiglenes intézkedéseknek;²⁶⁵ a dolgot jelen alfejezetének tárgyát azonban csak a kontradiktórius eljárásban hozott *référé határozat* képezi.

Référé eljárás keretében az *elnök* egyesbírói hatáskörébe tartozott minden ügy, amelyben a *peressé vált*, vagy *peressé válható* magánjog, *sürgősen* bírói intézkedést igényelt, annyira, hogy az orvoslás az általános eljárási szabályok szerint előreláthatólag elkésne, s az elnök intézkedni volt képes anélkül, hogy a rendes bírói határozatnak elébe

²⁶³ Emmer Kornél: A référé-rendszer s magyar alkalmazása, Bp. 1887. 33-34. o.

²⁶⁴ Ld. mint előző lábjegyzet 38-39. o.

²⁶⁵ A „régí” Code de Procedure Civile is szabályozta azokat az ideiglenes intézkedéseket, melyeket a perbíróóság az eljárás folyamán rendelhetett el, ezek a következők voltak: jugement provisoire, jugement préparatoires, jugement interlocutoire, összefoglaló névvel: *jugements d'avant dire droit*, vagyis a per érdemi eldöntése előtti határozatok. A jugement provisoire célja a per elhúzásából eredő hátrányos helyzet megelőzése, elhárítása. Ha a kérelmet a veszélyeztetett fél a per megindítása előtt terjesztette elő, akkor az elintézés végett a référé-elnökhöz került. Az intézkedés tárgya lehetett: a peres tárgy őrzésének biztosítása (zárlat), vagy az eljárás folyamán tartásdíj megfizetésére kötelezés, ill. a hagyaték őrzése végett gondnok rendelése. A jugement préparatoires és interlocutoires típusú intézkedések célja a peres eljárás előmozdítása, egyes perbeli cselekmények elősegítése: ilyen pl. az előzetes bizonyítás elrendelése, a per megindítására megfelelő határidő tűzése, ill. a bizonyítási eljárással kapcsolatos rendelkezések: tanúkihallgatás, személyes meghallgatás elrendelése. Az említett határozatokban a bíróság nem döntötte el a felek közti jogvitát, nem rendelkezett az ügy érdemében, ill. egyes esetekben a döntés nem terjedhetett túl az érdemi döntés előkészítésénél. Forrás: René Morel: Traité élémentaire de Procedure Civile, Paris 1932. 576-577. o. A hatályos francia Pp.-ben is megtalálhatjuk az eljárás során elrendelhető ideiglenes intézkedések megfelelőjét, közvetlenül a référé eljárásra vonatkozó szabályok előtt, hasonlóan az idézett korabeli szabályozáshoz, mint

vágott volna. Az elnökre két erő hatott: az egyik a *sürgősség*, s ez erőltette, hogy határozzon, a másik az *ideiglenesség*, s ez korlátozta, hogy meddig mehet el határozatával.²⁶⁶

A jogintézmény elnevezése onnan származik, hogy végrehajtók jelenteni, *referálni* jöttek, hogy a kötelezett eleget tett-e az ordonnance-ban foglaltaknak.²⁶⁷

Az référé-eljárások *tárgyai* az 1800-as években a legkülönbözőbb jogviszonyok közül kerültek ki, de tipikusak voltak az ilyen döntések szomszédjogi jogvitákban, bérleti jogviszonyok esetén, hagyatéki ügyekben, örökös birtokba bocsátásakor, ill. ingókra, ingatlanokra irányuló végrehajtás során, letiltás, biztosítás, zárlat elrendelése esetén.

A référé eljárásban tehát az összes ellenérdekű felet megidézte tárgyalásra az elnök. De lehetőség volt *sürgősségi eljárás kezdeményezésének* akkor is, ha az ellenfél ismeretlen volt, vagy ha az intézkedés azáltal érte el a célját, hogy az ellenfél nem szerzett tudomást az eljárásról. Ekkor azonban már nem référé-eljárásról volt szó, hanem *egyoldalú kérelem* alapján elrendelt *ordonnance sur requete-ről*, ami az elnöki hatáskör másik ágát jelentette. Ez utóbbi eljárás szabályait, annak idején, a francia Pp. csak elszórtan tartalmazta, a bíróságok különböző joggyakorlatot követtek e hatáskör gyakorlása során, melyből néhány később döntvényi megerősítést nyert. Általános volt az a gyakorlat, hogy a requete-re kibocsátott határozatban a bíró, ha aggályai voltak, meghagyta az érintett feleknek, hogy előtte référé tárgyaláson jelenjenek meg, melynek eredményeként a határozatot hatályában fenntarthatta, vagy hatályon kívül helyezhette.²⁶⁸

(Csak zárójelben jegyzem meg, hogy míg korábban részletes tételes jogi szabályozást csak a référé eljárás nyert, a hatályos francia Pp.-ben már mindkét eljárás szabályait azonos részletességgel találhatjuk meg.)

A *hatályos* francia Pp. szerint lehetőség van référé-eljárás keretében *ideiglenes döntés* meghozatalára, mind az elsőfokú eljárást megelőzően, mind annak folyamatban léte alatt, ill. a másodfokú eljárás során is.²⁶⁹

les jugements avant dire droit, Francia Pp. 482-483. Cikkei. Forrás: Nouveau Code de Procedure Civile, 1996. 261-262. o.

²⁶⁶ Emmer Kornél im. 29. o.

²⁶⁷ Emmer Kornél im. 45. o.

²⁶⁸ Emmer Kornél im. 40-41. o.

²⁶⁹ Ahhoz, hogy érthetőek legyenek az egyes eljárási szabályok, szükséges néhány mondatban jellemezni a francia bírósági struktúrát. A référé-eljárás napjainkban a *Tribunal de Grande Instance* elnökének, és a *Tribunal d'Instance* référé-bírájának a hatáskörébe tartozik, melyek a polgári jogvitákban *első fokon* eljáró bíróságok két általános hatáskörű típusát képezik Franciaországban. Ezek a bíróságok elsősorban családjogi, tulajdonjogi, ingatlannal kapcsolatos jogvitákban járnak el; 30 000 F. pertárgyérték alatt a Tribunal d'Instance, míg fölötté a Grande Instance jár el. Míg azonban a Tribunal d'Instance tanácsai egyesbíróként

Az eljárásra vonatkozó közös eljárási szabályokat, a francia Pp. Kódex II. részében az egyes bíróságokra vonatkozó *különleges szabályok* között találjuk meg.²⁷⁰

A Kódex általános részének XIV. fejezete az egyes határozati kategóriákkal foglalkozik; melyen belül a *référé-határozat* az *itéletek* között kap helyet, mint *egyéb*, nem az ügy érdemében hozott ítélet, melynek elnevezése *ordonnance de référé*.²⁷¹

A référé-re vonatkozó szabályozás magját a Kódex II. részében, a *Tribunal de Grande Instance elnökének* a hatáskörébe tartozó eljárások között tartalmazza a francia Pp., mely rendelkezéseket az egyéb bírósági fórumok által történő elrendelés esetén gyakorlatilag megismétel a törvény.²⁷²

Sürgősségi döntést hozhat hasonló feltételek fennállása esetén a Tribunal d'Instance erre felhatalmazott bírója is, de szigorúan csak a bíróság hatáskörébe tartozó kisebb jelentőségű ügyekben, (848-850.§), ill. a kereskedelmi bíróság elnöke a bíróság hatáskörébe tartozó esetekben (872-873.§), és másodfokon a fellebbezési bíróság első elnöke (956-957. §).

ítélkeznek, és a felek személyesen járhatnak el, a nyilvánosság kizárása mellett, addig a Grande Instance tanácsai 3 hivatásos bíróból állnak, a tárgyalások nyilvánosak, és azokon kötelező a jogi képviselő. Sürgősség esetén ezek a bíróságok döntenek référé-határozat meghozataláról, de ha a sürgős döntés meghozatala másodfokon válik szükségessé, akkor a *Cour d'Appel* első elnöke jogosult meghozni a kérelmezett ideiglenes határozatot. Les Institutions de la France; Nathan 1988. 118. o.

²⁷⁰ Nouveau Code de Procedure Civile; Éditions Dalloz 1996. 420-440. p.

²⁷¹ 484.§ A référé-határozat az egyik fél kérelmére elrendelt ideiglenes döntés, melynek csak a másik fél jelenléte, ill. megidézése esetén van helye, azokban az esetekben, amikor a törvény olyan bírót hatalmaz föl az azonnal szükséges intézkedések megtételére, aki nem az ügy érdemi lefolytatására illetékes.

485.§ A kérelmet, idézés kibocsátása után tárgyalásra tűzik, melyet a référé eljárás szokásos napjain, és időpontjában tartanak.

486.§ A bírónak meg kell győződnie arról, hogy az idézés kézbesítése és a tárgyalás kitűzött időpontja között elegendő idő telt-e el ahhoz, hogy a megidézett ellenfél érdemben védekezni tudjon.

487.§ A référé bíró az ügyet référé stádiumban tárgyalás lefolytatása végett a bíróság tanácsa elé utalhatja, melynek időpontját maga határozza meg.

488.§ A référé határozat nem eredményez anyagi jogerőt. Módosítani, vagy visszavonni azonban csak a körülményekben bekövetkezett változások esetén lehetséges.

489.§ A référé határozat jogorvoslatra tekintet nélkül végrehajtható; a bíró a végrehajtás elrendelését azonban függővé teheti megfelelő biztosíték letételétől.

490.§ A référé határozat ellen fellebbezést lehet előterjeszteni a fellebbezési bírósághoz (Cour d'Appel), melynek határideje 15 nap.

²⁷² 808. § A sürgősség minden esetében a Tribunal de Grande Instance elnöke minden olyan intézkedést elrendelhet référé-ként, amely nem ütközik semmilyen jelentős jogi érdekbe (contestation sérieuse), vagy amely jogvita meglétét bizonyíthatja. (magyar terminológiával: a jogvitára okot adó állapot változatlan fenntartása)

809.§ Az elnök „még komoly jogvita fennállása esetén is” fenntartó intézkedéseket vagy az eredeti állapot helyreállítását rendelheti el, azért, hogy megelőzzön egy jogellenes károkozást vagy, hogy megszüntessen egy jogellenes helyzetet.

Abban az esetben, ha a kötelezettség fennállása nem komolyan vitatott, a bíró a hitelezőnek megítélheti a követelés meghatározott összegét, ill. elrendelheti a pénzkövetelés végrehajtását akkor is, ha egyébként tevési kötelezettség állt fenn.

A bemutatott szabályozásból kiderül, hogy a jogalkotó két különböző tényállás esetén teszi lehetővé référé-határozat meghozatalát:

1. ún. *nem komolyan vitatott kötelezettség* fennállása esetén, vagy másképpen fogalmazva, amikor a kérelmező (felperes) joga nem vonható komolyan kétségbe; ekkor bármilyen intézkedést elrendelhet a bíróság référé-ként;
2. még *komoly jogvita* fennállása esetén is, közeli veszéllyel fenyegető kár bekövetkezésének megakadályozása végett elrendelhet bizonyos fenntartó intézkedéseket,²⁷³ vagy az eredeti állapot helyreállítását.

Az eltérő jogi hagyományok ellenére is érdekes következtetésekre juthatunk, ha e sajátos francia ideiglenes intézkedés fontosabb jellemzőit *összevetjük* a magyar polgári perjog szabályai szerint elrendelhető ideiglenes intézkedésekkel, hasonlóan az előző alfejezet német intézkedéseinek mintájára.

- A legszembetűnőbb különbség, hogy a francia szabályozás egy *külön bírói hatáskörként* szabályozza a référé eljárást és az annak eredményeként elrendelésre kerülő intézkedést, mert ez nemcsak akkor kezdeményezhető az arra illetékes bíró előtt, ha még a per nincs folyamatban, hanem annak során is. Így előállhat az a különös helyzet, hogy a perbíróság is elrendelhet ideiglenes intézkedést (ez az ún. *jugement avant dire droit*) az előtte folyó eljárásban és ezzel párhuzamosan a bíróság elnöke is *référé-határozatként*. Minthogy a hatályos francia Pp. nem tartalmazza az elhatárolás szempontjait, azaz, hogy a felek akaratán, rendelkezési jogán kívül mi határozza meg, hogy a kérelmet a perbíróság elé, vagy a bíróság elnöke elé kell-e terjeszteni pontosan nem érzékeljük a két határozat közti lényeges különbségeket sem. Véleményem szerint *perindítás után* célszerűségi okból jobb a kérelmet, az ügyet érdemben tárgyaló bíróság elé terjeszteni, hiszen az már az eljárás folyamán olyan bizonyítékok birtokában lehet, melyek az ideiglenes intézkedés iránti kérelem megalapozottságának a megítélését megkönnyíthetik. Felmerülhet a kérdés e párhuzamos hatáskör kapcsán, hogy a különböző bírósági fórumok által elrendelt intézkedések irányulhatnak-e pl. ugyanannak a jognak a

810.§ A Tribunal de Grande Instance elnökének az előző szakaszokban biztosított hatásköre kiterjed minden olyan területre, ahol nincsenek különleges szabályai a référé eljárásnak. (Ilyen speciális szabályozás érvényesül közigazgatási eljárások esetén, kereskedelmi bíróság előtt)

²⁷³ Ilyen fenntartó intézkedéseket nevesít a Code de Procedure Civile 809. §-ához fűzött magyarázat, mint pl. felfüggesztést elrendelő intézkedés, tiltó, vagy megengedő határozat. In: Nouveau Code de Procedure Civile 1996. 427. o.

biztosítására, vagy inkább a référé-eljárás rugalmassága, gyorsasága és kötetlensége miatt választják azt szívesebben a felek. A *Code de Procedure Civile* mindössze két szakasza (482-483 §) „szabályozza” az eljárás folyamán a perbíróság által elrendelhető ideiglenes intézkedést, melyről biztosan csak annyi tudható, hogy az, az érdemi döntésre vonatkozóan ítélt dolgot nem jelent.²⁷⁴ Ehhez hasonló szabályozási megoldással csak a holland rendszerben találkozunk.

- Ahogyan azt már megjegyeztem, mind a perindítás előtt, mind annak folyamatban léte alatt kérelmezhető *référé-határozat*, tehát a francia rendszer nem aszerint tesz különbséget, hogy az pénzkövetelésre vagy más dologra irányul, itt a különbségtétel egyrészt abban jelenik meg, hogy milyen bírósági hatáskörbe tartozik a kérelem elbírálása, másrészt a kérelmező követelését a bíróság komolyan vitatottnak ítéli-e meg, vagy sem. A magyar polgári eljárásjog szabályaitól ez a megközelítés távol áll, a hatályos szabályok szerint csak a perbíróság dönthet a kérelem tárgyában;
- Mindkét szabályozási rendszerben a kérelem feltételét elsősorban a „*periculum in mora*” jogelv képezi, sürgősség fennállása itt is általános követelmény az ideiglenes intézkedés elrendeléséhez;
- A francia Pp. tételes jogi szabályai nem szólnak arról, hogy a kérelem alapjául szolgáló tényeket kell-e *bizonyítani*, vagy elég csak *valószínűsíteni*, ezért nem tudjuk, hogy a bizonyítottság milyen foka szükséges a kérelemben foglaltak teljesítéséhez, avagy a bíróság elnöke elsősorban az előtte megjelent felek előadásai alapján hozza meg ideiglenes döntését. Tekintve azonban, hogy a référé határozat meghozatalára általában nagyon rövid eljárás keretében kerül sor, így joggal tételezhetjük fel, hogy komoly bizonyítást a bíróság nem folytat le a döntés meghozatala előtt. (Ez ellentétben állna a jogintézmény céljával.);
- Hasonlóan a magyar szabályozáshoz, az eljárás főszabály szerint itt is *kontradiktórius*, olyannyira, hogy, ha az ellenfél meghallgatása nélkül kell ideiglenes intézkedésről határozni, akkor az csak más eljárás keretében, sokkal szigorúbb eljárási szabályok alkalmazása mellett lehetséges (ez az ún. *requete-eljárás*);
- A francia szabályozás szerint *nincsenek szigorú alaki előírások*, nincs

²⁷⁴ Code de Procedure Civile Art. 482.§ Le jugement qui se borne, dans son dispositif, á ordonner une mesure d’instruction ou une mesure provisoire n’a pas, au principal, l’autorité de la chose jugée.

ügyvédkényszer, de ha az elnök szükségesnek tartja, elrendelheti, hogy a felek ügyvédet fogadjanak. A magyar Pp. sem támaszt szigorú alaki követelményeket a kérelemmel szemben és a jogi képviselő is csak akkor kötelező, ha a kérelmet olyan bíróságnál terjesztik elő, ahol egyébként is kötelező a jogi képviselő;

- A francia eljárásban az elnök a felek „szóváltásai” után, ha az ügyet kimerítettnek látja, azonnal meghozza határozatát, ellenkező esetben: a bíró bizonyítást vehet fel, a feleket okiratok becsatolására hívhatja fel, szakértői szemlét, sőt helyszíni tárgyalást is elrendelhet; a magyar szabályozás alapján *bizonyítás* csak akkor vehető fel, ha a kérelem e nélkül érdemben nem bírálható el;
- A francia rendszerben az elnök az ügyet référé stádiumban a bíróság tanácsa elé utalhatja, ahol már a rendes peres eljárás szabályai szerint folytatódik az eljárás, ez a magyar eljárásban értelemszerűen kizárt.
- Mindkét szabályozási modell szerint *indokolni* kell az ideiglenes intézkedést elrendelő határozatot, azok egyik szisztéma szerint sem eredményeznek *anyagi jogerőt, jogorvoslattal* támadhatóak és *előzetesen végrehajthatóak*.

Véleményem szerint a magyar jogi gondolkodás számára a bemutatott francia eljárás mindenekelőtt azért meglepő, mert olyan jelentős *egyesbírói hatáskört* biztosít az első fokon eljáró bíróság elnökének, mellyel a magyar jogrendszerben nem találkozhatunk. A magyar jogi szemlélettől idegen az eljárás ilyen fokú kötetlensége, alakiségoktól mentessége, a nagyfokú szóbeliség; nincsenek gondosan megfogalmazott előkészítő iratok, jellemzője a jogorvoslati jog korlátozása, ill. az előzetes végrehajthatóság és még sorolhatnánk. Ahogy *Emmer Kornél* megfogalmazta: „hol vannak a századok nagy gonddal felépített perrend garanciái, az elvek, a struktúra, a cezúra megóvva a référében?”²⁷⁵

A rendszer azonban több mint 300 éve sikeresen működik, hiszen „a francia elnök önmaga irtja leghathatósabbban a pereket azzal, hogy a törvényszék ügymenetét megtisztítja attól a sok időrabló salaktól, mely nálunk a társas bíróságokat elhalmozza.”^{276 277}

²⁷⁵ Emmer Kornél im. 55. o.

²⁷⁶ Emmer Kornél im. 30. ill. 56. o.

²⁷⁷ Emmer Kornélhoz hasonlóan nagyon pozitív véleményt fogalmazott meg a référé-eljárásról *Mauro Cappelletti* által szerkesztett „*Access to Justice*” egyik kötetében Philippe Thery. Szerinte a référé-eljárás hatékony védelmet nyújt a késedelemből származó problémák ellen. Az eljárás egy előzetes ítélet (preliminary judgment) meghozatalával zárul, ami bár mindig ideiglenes hatályú, de az ügy gyakran megáll ezen a szinten. Az idézett tanulmány utal arra, hogy az 1971. évi dekrétummal a francia jogalkotó jelentősen

1.4 Ideiglenes intézkedések a holland polgári eljárásjogban

A francia référé modelljének bemutatása után már könnyebb helyzetben van a dolgozat szerzője, amikor egy francia típusú polgári eljárásjog ideiglenes intézkedéseinek felvázolására vállalkozik.

A holland polgári perrendtartás legjellemzőbb, és legelterjedtebb ideiglenes intézkedéseit eredményező sürgősségi eljárás, a *Kort Geding* szabályozásának az alapját és modelljét a francia référé-eljárás jelentette.

Mint ahogy Franciaországban sem, természetesen Hollandiában sem ez az intézmény jelenti az ideiglenes intézkedések egyetlen típusát.

Albert Voskuil a Holland Legfelsőbb Bíróság nyugalmazott bírójának szerint²⁷⁸ a holland Pp. ideiglenes intézkedései a határozatok rendszerén belül az ún. *eseti határozatok* közé illeszthetők be.²⁷⁹

A holland Pp. szerint az *eljárás folyamán*, az egyik fél által előterjesztett kérelemre a *perbíróság* ideiglenes intézkedés (*provisional measures*) meghozataláról dönthet, mellyel az érintett fél érdekeit biztosítja.²⁸⁰ Emellett az általános hatáskörű *elsőfokú bíróság Elnöke* a référé-eljáráshoz hasonló eljárás során rendelhet el ideiglenes intézkedést, az egyik peres fél kérelmére. Még ha ezek az ideiglenes intézkedések nagyon *hasonló joghatások* kiváltására is irányulnak, mint az előbb említettek, e két típusát az

kibővítette a référé-bíró hatáskörébe tartozó ügyek körét és lehetővé tette, hogy azokban az esetekben, ahol nincs speciális szabályozás, a Tribunal De Grande Instance Elnöke référé hatáskörben eljárjon. Az elnöki hatáskör kiszélesítése együtt járt a référé bírói hatalom kiterjesztésével is. Forrás: Mauro Cappelletti: Access to Justice, World Survey. Book I. Milan 1978. 487. o.

²⁷⁸ Albert Voskuil: Problems of Civil Procedure, Budapest, 1996. CEU-kiadvány 25-28. o.

²⁷⁹ A holland Pp. rendszerében is megkülönböztethetjük az *ügy érdemében döntő határozatot (ítélet)*, és az ún. *eseti határozatokat (incidental judgments)*.

Ez utóbbi körben kereshetők az ideiglenes intézkedések is. Az eseti döntéseket azért nevezzük „esetinek”, mert ezeket általában az eljárás folyamán az egyik fél kérelmére rendelik el, s mely általában megszakítja az eljárás rendes menetét. Ha tágabb értelemben nézzük az „eseti” határozatok fogalmát, akkor azon minden olyan intézkedést, határozatot, és egyéb aktust is értünk, mely beavatkozást jelent az eljárás lefolyásának menetében.

A francia ihletettségű holland rendszerben ezeket az eseti határozatokat „közbensőnek” (interlocutory) nevezik, ha azok alkalmasak arra, hogy a peres felek pozíciójára kihassanak. A bizonyítékok összegyűjtésére és előterjesztésére vonatkozó eseti döntés jelenti e határozati kategória legjellemzőbb példáját.

²⁸⁰ Általában ezeket is eseti határozatoknak nevezi a jogirodalom. A francia mintájú eljárásjogokban az ilyen típusú a határozatokat nem nevezik „közbensőnek”, szemben az angol jogi terminológiával, ahol ezek a határozatok „közbensők”. Ezért aztán a francia stílusú kontinentális rendszerben – ahol, ezzel együtt korántsem beszélhetünk egységes jogi terminológiáról – az angol fogalom használata félreértésekhez vezethet.

intézkedéseknek nem szabad párhuzamba állítani és egyenértékűnek tekinteni.²⁸¹

Úgy vélem ez a megállapítás némi magyarázatra szorul.

A gyorsított - vagy a régi magyar eljárásjogi terminológiát használva sommás – ideiglenes határozathozatalnak (*summary provisional adjudication*) négy típusát különbözteti meg Voskuil. Ezek a következők:

1. az eljárás folyamán eseti döntésként hozott ideiglenes intézkedés (*provisional measures taken by incidental decision in the course of proceedings*);²⁸²
2. az eljárás megindításának megelőlegezéseként hozott ideiglenes intézkedés (*provisional measures taken in anticipation of proceedings yet to be instituted*);²⁸³
3. ideiglenes zárlat (*provisional attachment*);²⁸⁴
4. a bírósági végrehajtási hatóság által elrendelt ideiglenes intézkedések (*provisional measures as ordered by the judicial execution authority*)
 - 4.1 olyan ideiglenes intézkedések, melyek nem feltétlenül kapcsolódnak az ügy érdemében folyó eljáráshoz, ill. meghatározott időre korlátozott ideiglenes intézkedések (*provisional measures not necessarily linked to the proceedings on the merits, or conditioned by a term of time: the référé-proceedings*)²⁸⁵

A felsorolás 4-4.1 pontjai alatt meghatározott intézkedések jelentik az ideiglenes intézkedések azon kategóriáját, melyeket az elsőfokú bíróság Elnöke a franciai référé-eljárás mintájára kialakított *kort geding* eljárás keretében rendelhet el.²⁸⁶

²⁸¹ Albert Voskuil im. 29. old.

²⁸² Ezek az eseti határozatként hozott ideiglenes intézkedések jelentik az általános, alaptípusát az ideiglenes intézkedéseknek. Valamelyik fél kérelmére, a kérelmező érdekeinek biztosítása végett rendeli el a bíróság. Az ügy érdemében döntő ítélet megelőlegezése gyanánt hozzák, a prejudikáció szándéka nélkül. Általában addig maradnak hatályban, míg az ügyet, melyben elrendelték, érdemben el nem dönti a bíróság.

²⁸³ Családjogi, házasság felbontásával, ill. tartással kapcsolatos jogviták esetén nem ritka, hogy a felek ideiglenes intézkedés iránt terjesztenek elő kérelmet, még *mielőtt* a hatáskörrel, és illetékességgel rendelkező bíróság előtt formálisan megindítanák a pert. Az ilyen intézkedés egyik feltétele a sürgösség. A bíróságnak meg kell bizonyosodnia arról, hogy a késedelem, ami a felek megidézésével, és az ügy rendes peres eljárásként történő iktatásával járna, túl nagy kockázatot jelent a védelemre szoruló érdekek szempontjából. Az eljárásnak ebben az előkészítő szakaszában a feleknek vagy az *érdemi eljárásra illetékes bíróságnál* kell kezdeményezniük ezt a jogvédelmet, vagy egy *általános hatáskörrel bíró elsőfokú bíróság Elnökénél*. Az utóbbi, gyorsított eljárás keretében elrendelt határozatot, és magát az eljárást Hollandiában *Kort Geding-nek* nevezik.

²⁸⁴ Az ideiglenes zárlat az ideiglenes intézkedések sajátos kategóriáját képezi, melyek elrendelésére a végrehajtási eljárásban kerülhet sor. Mivel a dolgozat tárgyát nem ezek a speciális eljárások képezik, ezzel a továbbiakban nem foglalkozom.

²⁸⁵ Albert Voskuil im. 127-128. o.

²⁸⁶ A *kort geding* eljárás, mint egy olyan eljárásjogi eszköz *látványos sikerét*, mely azonnali, ideiglenes segítséget jelent, számos eset bizonyítja, melyeket áttanulmányozva a következőket állapíthatjuk meg: az Elnök által référé-eljárás keretében kibocsátott ideiglenes intézkedések, általában *nem korlátozódnak* meghatározott időre. Az Elnök ugyan elrendelhet időbeli korlátozást, de ez nem jellemző. Ha a felperes ezt

A kort geding eljárások törvényi szabályozását a *Holland Polgári Perrendtartás 289-297 Cikkei*²⁸⁷ szabályozzák, ill. a Holland Polgári Perrendtartás egyes különleges eljárásai. Ezek az eljárások egy meglehetősen sajátos szintjét jelentik a sürgősségi ítélezésnek: célirányosak, alakiságokhoz nem kötöttek és a gyakorlatban *általánosan elterjedtek*, mint az érdemi eljárás *helyettesítői*.²⁸⁸

*Az elsőfokú bíróság Elnökének „beavatkozása” kort geding eljárásban nem korlátozódik a végrehajtási eljárásra. Az évek során ez az eljárás egy rendkívüli hatékonyságú eljárásjogi intézménnyé fejlődött azáltal, hogy – ideiglenesen, bár de nem szükségképpen időlegesen – rendezzi a felek közti jogvitát a polgári per „holt” idejében. Mégis maga az eljárás, és az Elnöknek biztosított hatáskör még nagyban azokon az eljárásjogi alapokon nyugszik, amellyel eredetileg a référé-bíró elrendelte a végrehajtást, ideértve azokat az ügyeket is, ahol a sürgősség azonnali, ideiglenes végrehajtást tett szükségessé.*²⁸⁹

A kort geding eljárásjogi intézménye, ahogyan azt az 1838 óta hatályban lévő Holland Pp. tartalmazza, francia eredetű. Elrendelésének feltételei gyakorlatilag *szó szerinti fordításai* a francia Pp. 806-809. §-ainak, melyeket Hollandiában a napóleoni korszak utolsó éveiben vezettek be hivatalosan is, és a Holland Pp. 1838-as hatálybalépéséig alkalmazták.

Habár a magánjog fejlődése a két államban eltérően alakult – ideértve az eljárásjogot is – a francia intézmény népszerűsége nagymértékben kihatott arra, hogy a kort geding egy hatékony, célravezető és széles körben elterjedt eljárásjogi eszközzé fejlődött napjainkra

kéri, az Elnök *pénzbírságot (dwangsom)* helyezhet kilátásba, melyet Hollandiában nem az állam javára szednek be, hanem az összeg, melynek mértékét az Elnök határozza meg, a hitelezőnek jár abban az esetben, ha az adós elmulasztana eleget tenni az Elnöki rendelkezéseknek. A holland *dwangsom* nem igazi bírság, nincs pénzbüntetés jellege, de nem is egyfajta kárátalány. Ez lényegében a bírói utasítás pénzbeli „alátámasztása”, és mint ilyen, a teljesítése közvetlenül kikényszeríthető.

Nem elhanyagolható az eljárás *pszichológiai háttere* sem: a francia-típusú bírósági szervezetrendszerben az első fokú bíróság elnökét egy tekintélyes hatóság tisztviselőjének tekintik, akinek a határozatai, habár ideiglenes jellegűek, a jogkereső közönség körében nagy jelentőséggel bírnak.

²⁸⁷ Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Brv.) 289. §

Az elsőfokú bíróság Elnöke előzetesen végrehajtható intézkedést rendelhet el minden olyan esetben, amikor valamelyik fél érdeke azonnali intézkedés meghozatalát teszi szükségessé sürgősségi alapon. A további szakaszok szerint: az így elrendelt ideiglenes intézkedések a per érdemében való döntésre nem hatnak ki (without prejudice). Sürgősségi eljárás indításának helye van úgy is, hogy az ügy érdemi elbírálását nem kezdeményezik az illetékes bíróságnál. A bíróság elnöke az ügyet rendes eljárásra utasíthatja. (291-292. §) Mivel a kort geding eljárásban nagyon szűk határidők vannak (gyors lefolyású eljárásról van szó), a határozat elleni jogorvoslatot két héten belül lehet benyújtani, elutasítás terhe mellett.

²⁸⁸ Az eljárás jellemzői részletesen bemutatásra kerültek a dolgozat Uniós fejezetében, a Brüsszeli Egyezmény 24. cikkéhez kapcsolódó jogesetek, nevezetesen a C-391/95. és a C-99/96. sz. ügyek feldolgozása során, ahol az Európai Közösségek Bíróságának olyan ideiglenes intézkedés végrehajthatósága felől kellett állást foglalnia, melyet holland bíróságok kort geding eljárás keretében rendeltek el.

²⁸⁹ Albert Voskuil im. 131. o.

Hollandiában.²⁹⁰

1.5 Az olasz polgári eljárásjog ideiglenes intézkedései

Arra a körülményre tekintettel, hogy a francia és az olasz jogfejlődés sok tekintetben hasonló utat járt be, jogösszehasonlító európai körutunkon nem mellőzhetjük az olasz polgári perrendtartás ideiglenes intézményeinek a rövid bemutatását sem.

Az új olasz polgári perrendtartás (Codice di Procedura Civile, röviden: C.p.c) 1942-ben lépett hatályba, átvéve a régi 1865. évi perrendtartás helyét.

Az olasz polgári eljárásjog legégetőbb problémáján, a polgári perek nagy száma miatti perek elhúzódásán, azonban még ennek a törvénykönyvnek az életbelépése sem segített.

Statisztikai adatok tanúsága szerint, 1970-ben az olasz járásbíróóságokon a pertartam átlagosan 1,5 év, a törvényszékeken 2 év 4 hónap volt.²⁹¹ Ez a helyzet a 80-as évek végére, 90-es évek elejére tovább romlott, annyira, hogy az átlagos pertartam már meghaladta a 3, egyes esetekben a 4 évet is.²⁹²

1994-ben az olasz polgári perjog még mindig meglévő bonyolultsága, formalizmusa, a bírakra nehezedő óriási munkateher arra indította az olasz igazságügyi minisztert, hogy a polgári perrendtartás megreformálása érdekében egy bizottságot hozzon létre. A Bizottság az Olasz Perjog Reformjáért, Giuseppe Tarzia professzor vezetésével, elkészített egy törvénytervezetet, melyet 1997-ben fogadott el a parlament. Mind az 1990-es, mind az 1997-es reform alapjaiban változtatott az ideiglenes intézkedések intézményén.

Az olasz ideiglenes intézkedéseket céljuk szerint két csoportba sorolhatjuk:

- *egyes intézkedések teljesen vagy részlegesen megelőlegezik az érdemi döntést, azaz előrehozott (anticipált) ítéletként funkcionálnak, gyakorlatilag eldöntik a perbevitt jogot;*
- *mások arra szolgálnak, hogy biztosítsák a felek közötti status quo-t, melynek megváltozása jogsérelemhez vezetne.*

Az ideiglenes intézkedések mindkét típusa nagy jelentőségre tett szert, alkalmazásuk mindennaposná vált - különösen az 1990-es reformot követően -, tekintettel a perek hosszú

²⁹⁰ Albert Voskuil im. 132. o.

²⁹¹ Habscheid, Walter J: A polgári per koncentrációját célzó irányzatok az NSZK-ban, Olaszországban, Franciaországban és Scájcban. JK 1971. XXVI 23. o.

²⁹² Ez az adat a III. olasz-magyar perjogi konferencián (Miskolc, 1998. IX.16-19.)hangzott el, Prof. Achille Saletti milánói professzor előadásában.

futamidejére.

Az olasz szabályozás megreformálásának csomópontjai az alábbiakban ragadhatók meg:

1. *Az 1990-es évek reformjai előtt nem lehetett ideiglenes intézkedést kezdeményezni az érdemi tárgyalást megelőző előkészítő szakaszban, így a jogvédelem gyakran már elkésett; a módosítás óta lehetőség van erre.*
2. *Az 1990. évi módosítások előtt az ideiglenes intézkedés hatályát veszítette a perben hozott ítélettel, de akkor is, ha nem zárult érdemi határozattal az eljárás (pl. a per szünetelés folytán szűnt meg)*

*Az említett reformok óta, az ideiglenes intézkedés az eljárás szünetelése esetén általános érvénnyel az érdemi ítélet hatásait ölti magára. Korábban az olasz Pp. csak szűk körben, a házassági perekben engedte meg egyedül, hogy a korábban meghozott ideiglenes intézkedés hatálya fennmaradjon akkor is, ha a per szünetelni kezd. Ez volt az az egyedi tényállás, melyből 1990 után általános szabályozás vált.*²⁹³

Jelenleg tehát ha szünetel is az eljárás, ez az ideiglenes intézkedés végrehajthatóságát nem érinti; az ellenfél azonban kérheti a per folytatását. Az 1997-es reform ezt a „túlélési szabályt” fenntartotta. (Csak érdekességképpen jegyzem meg, hogy Saletti professzor szerint az olasz Pp. ideiglenes intézkedéseinek módosításához a német ZPO-t vették alapul, amely széles körben lehetővé teszi a jogintézmény alkalmazását, már a per megindulása előtt is)

*E hosszas bevezető után nézzük a hatályos olasz Pp. ún. óvintézkedési eljárásait (Dei Procedimenti Cautelari; misure cautelari).*²⁹⁴

*Ami az olasz perrendtartás kódexét lapozgatva már a felületes szemlélőnek is feltűnik, hogy az olasz jogalkotó sokkal részletesebben szabályozza ezeket az eljárásokat; ez már a jogszabályok terjedelmén is látszik. Ha a szabályozás tartalmát tekintjük, láthatjuk, hogy az sokkal összetettebb mint pl. a magyar, (rengeteg visszautalás van az olasz Polgári Törvénykönyvre, és a C.p.c. más szakaszaira); bár az igazsághoz hozzátartozik, hogy e terjedelmes szabályozás javarészét az eljárási szabályok minden lehetőségre kiterjedően kidolgozott szakaszai alkotják. [669.§ (1)-(14) bek.]*²⁹⁵

²⁹³ Achille Saletti: *Processo Civile e Tutela Sommara*, 5. o. Miskolc, 1998. Szekciókiadvány

²⁹⁴ Szó szerinti fordításban az ideiglenes intézkedésekre vonatkozó szabályozás óvintézkedési eljárásként fordítható. Az olasz szerzők is váltakozva használják a jogintézményre a *misure provvisorie* (ideiglenes intézkedés) és a *misure cautelari* fogalmakat. (Ld. Saletti im.)

²⁹⁵ In: *Codice di procedura civile*, Zanichelli, Bologna 1997. 113-116. o.

A területi különbségeken túl az is szembeűnő, hogy a magyar szabályozáshoz tartalmilag legközelebb álló ideiglenes intézkedés az utolsóként szerepel a C.p.c.-ben, sürgősségi intézkedések (Dei provvedimenti d'urgenza, 700.ű)²⁹⁶ elnevezés alatt:

„ha valakinek alapos oka van arra, hogy attól tartson, miszerint a rendes úton való jogérvényesítéshez szükséges idő alatt jogát küszöbön álló, és jóvátéhetetlen sérelem éri, folyamodvánnyal kérheti a bírótól azon sürgősségi intézkedéseket, amelyek – tekintettel a körülményekre – leginkább alkalmasnak látszanak arra, hogy az érdemi határozat hatásait átmenetileg biztosítsák.”²⁹⁷

Erre a szakaszra alapozva, akkor terjeszthető elő sürgősségi intézkedés iránti kérelem, ha a *periculum in mora* feltétele fennáll és az ennek alapján elrendelt ideiglenes intézkedés, a bemutatott szakasz tanúsága szerint maximum az érdemi döntés meghozataláig biztosítja az érdemi döntéshez fűződő pozitív jogkövetkezményeket.

A magyar szabályozással való szembeűnő párhuzam ellenére, az olasz Pp. első helyen szabályozott ideiglenes intézkedései, amelyek ennek az intézménynek az olasz jogászok körében leggyakrabban alkalmazott típusát is jelentik, a C.p.c. 670. ű-ában szabályozott bírósági (igazságügyi) zárlat,²⁹⁸ és a következő szakaszban szabályozott őrzési zárlat²⁹⁹ intézményei.

A *bírósági zárlat*tal előzetes jogvédelemben részesíthető bármely jog, melynek tárgya meghatározott dolog, akkor is, ha az helyettesíthető, de meghatározott (pl. 100 üveg bor), valamint hiteljegok, ha létezik olyan okirat, mely megtestesíti a hitelt. Az általános esete azonban ennek a zárlatnak a tulajdonra, ill. birtokra vonatkozó igény érvényesítése során kerül alkalmazásra. A bírósági zárlat zárgondnok kirendelésével is megvalósulhat, és kiterjedhet a bizonyítási eszközökre is.

Az *őrzési zárlat*ot a bírósági zárlattal ellentétben az olasz polgári törvénykönyv is szabályozza. Ennek 2905. Cikke szerint a hitelező akkor kérheti e zárlat elrendelését, ha alapos oka van attól tartani, hogy az időmúlás miatt meghiúsulhat a hitel biztosítéka. Az

²⁹⁶ In: Codice di procedura civile, Zanichelli, Bologna 1997. 122. o.

²⁹⁷ Gáspárdy László fordítása

²⁹⁸ C.p.c. 670. ű **Sequestro giudiziario**: „A bíró bírósági zárlatot rendelhet el ingó, vagy ingatlan javakra, birtokra, ill. javak egyéb összességére, ha jogilag nem vitatott a tulajdon, ill. a birtoklás kérdése és gondoskodni szükséges azok őrizetéről, vagy ideiglenes kezeléséről, ill. könyvekre, lajstromokra, okiratokra, mintákra, főkönyvekre és minden egyébre, amelyek bizonyítékul szolgálhatnak és vitás, hogy ezek előterjesztésére ki jogosult és időleges megőrzésükről gondoskodni szükséges.”

²⁹⁹ Az őrzési zárlat, **Sequestro conservativo** intézményét a C.p.c. 671.ű-a szabályozza, az alábbiak szerint: „A bíró a hitelező kérelmére, akinek az aggodalmát az alapozza meg, hogy elveszíti követelésének biztosítékát, elrendelheti az adós ingó, vagy ingatlan vagyonának ill. meghatározott pénzösszeg hitelezőt megillető részének foglalással történő zárlatát, addig a mértékig, amíg azt a törvény megengedi.”

intézkedés hasznossága abban áll, hogy a hitelező már akkor jogvédelmet kap, amikor még nincs jogalapja az adós vagyontárgyaira végrehajtást vezetni, jogerős határozat hiányában. Ezen tényállás megvalósulása esetén a konkrétan meghatározott kárveszély az *adós vagyónának csökkenése (depauperamento del patrimonio)*, amely a későbbi jogérvényesítést megghiúsítja. Az őrzési zárlattal védelem alá vonható jogok azok, amelyek érvényesítése végrehajtással történik, vagyis a pénzhitelek. Az őrzési zárlat kezdeményezésének feltétele, az „alapos okkal való félelem attól, hogy megghiúsul a hitel biztosítéka” (C.p.c. 671.§). Őrzési zárlat nem kérhető, ha az adós rendelkezése után egy esetleges végrehajtás sikerességének lehetőség még ugyanúgy fennáll. Ha az adósnak mindössze egy végrehajtás alá vonható vagyontárgya van, az intézkedés elrendelése rögtön kérhető, de több vagyontárgy közül történő elidegenítés esetén mindaddig nem rendelhető el az őrzési zárlat, míg a hitel biztosítéka fedezve van a vagyonban. Az őrzési zárlat ingók esetében foglalással, ingatlanok esetében „telekkönyvi” bejegyzéssel realizálódik. Az őrzési zárlat elrendelésével az adós elveszíti a zárolt dolgok feletti rendelkezési jogát, és ha a zárlatot kérő hitelező elnyeri az érdemi marasztaló ítéletet, a zárlat automatikusan átfordul zálogkénti foglalásba (C.p.c. 686. Cikkely). A zárlat a javak őrzésének funkcióját addig teljesíti, amíg az ítéletet ki nem hirdetik, a *kihirdetés pillanatától* kezdve a marasztaló ítélet tehát további - nem jelentéktelen - joghatásokat keletkeztet.

Nem kell alaposan elmélyednünk a magyar és az olasz ideiglenes intézkedések tanulmányozásában, ahhoz, hogy észrevegyük azt a hasonlóságot, ami az utóbb bemutatásra került intézmények és a magyar végrehajtási jog *biztosítási intézkedései* között rejlik. Joggal állapíthatjuk meg, hogy az olasz Pp. ezen intézkedései a magyar Vht. biztosítási intézkedéseivel *analóg* jogintézmények.

Saletti szerint az olasz ideiglenes intézkedések közül a leggyakrabban alkalmazottak és jelentőségüknél fogva a lényegesebbek ezek az ún. biztosítási intézkedések, amit a perek elhúzódása miatt a felperesek nagy gyakorisággal kezdeményeznek.³⁰⁰

A C.p.c. III. részében szabályozott óvintézkedések, az *új munkálatok* bejelentése és a *kárveszély bejelentése*³⁰¹ nagyon régi jogintézmények. Rendeltetésük hasonló, céljuk

³⁰⁰ Achille Saletti im. 4. o.

³⁰¹ „A tulajdonos, aki a tulajdonhoz fűződő jogok élvezője, vagy a dolog birtokosa alappal tart attól, hogy egy új munkálat, amit más végez saját, vagy más ingatlanán, az ő ingatlanát veszélyeztet, és ebből kára származhat, bejelentheti az új munkálatot a bíróságnál, ill. ha épület, fa, vagy bármilyen más dolog közvetlenül fenyegető veszélyt jelent a tulajdon, vagy birtok tárgyára, ideiglenes intézkedést kezdeményezhet

megegyező, mégis két különböző tényállásról van szó. Funkciójuk, - hasonlóan más óvintézkedésekéhez – az óvó, megőrző funkció, előzetes jogvédelmi eszközök, amelyekkel megelőzhető, ill. meggátolható egy bizonyos kár bekövetkezése.

Mindkét esetben fontos, hogy a kár ne legyen bekövetkezett, ellenkező esetben nem lenne értelme az óvintézkedés elrendelésének, amely a kár megelőzésére szolgál. A bíró a kérelem megvizsgálása után megtilthatja a további munkálatokat, vagy megengedheti azok folytatását. Mindkét esetben biztosítani kell a döntésben alulmaradt fél számára valamilyen *biztosítékot* arra az esetre, ha a per érdemében az ideiglenes intézkedéssel ellentétes tartalmú döntés születne. A bíróság ezekben az esetekben elrendelheti a jogsértő cselekmény abbahagyását, az eredeti állapot helyreállítását az érdekelt fél kérelmére, s a bírói tilalom megszegése esetére pénzbírságot helyezhet kilátásba.³⁰²

Az olasz szabályozás láthatóan a *német modellt* vette alapul, amikor a kérelmezett intézkedés tárgya szerint határolja el az egyes ideiglenes intézkedéseket. Ha azok valamilyen pénzkövetelés biztosítására irányulnak akkor más típusú a bíróság által elrendelt *zárlat*, mintha a kérelem egyéb dolog szolgáltatására stb. irányulna. A német ZPO csak a pénzkövetelések biztosítására irányuló intézkedéseket nevezi zárlatnak.

Az olasz ideiglenes intézkedések kezdeményezésének és elrendelésének *eljárási szabályait* a C.p.c. 669 §. bekezdései az alábbiak szerint tartalmazzák.

- A kérelem *folyamodással* terjeszthető elő, amelyet az ügy érdemi tárgyalását megelőzően is az ügy érdemi elbírálására jogosult bíró elé kell terjeszteni.
- A bíró miután a *feleket meghallgatta*, mellőzvéen minden alakiságot, amely nem lényeges a bírósági tárgyalás szempontjából, akként jár el, ahogy azt a legcélszerűbbnek tartja az előkészítő iratok alapján, figyelemmel az előfeltevésekre és a kért eljárás céljaira.
- A bíróság *végzéssel* határoz mind a kérelemnek helytadás, mind annak elutasítása felől. Ha az ellenfél megidézése az intézkedés megvalósítását veszélyeztetné, indokolt végzéssel, csak az előterjesztett iratok alapján dönt; ebben az esetben

a tekintetben, hogy a bíróság rendeljen el megfelelő intézkedéseket a veszély megelőzése érdekében.” (C.c. 1171-1172. Cikkék)

³⁰² C.p.c. 691.§

magában a végzésben kitűzi a feleknek az öelőtte való megjelenésére a tárgyalási határnapot, 15 napot meg nem haladó időpontra. E tárgyalás eredményéhez képest a bíró helybenhagyhatja, megváltoztathatja, vagy visszavonhatja a végzésben elrendelt intézkedéseket.

- Az eljárás előkészítő szakaszában az ügy előkészítő bírója, a fél kérelmére *módosíthatja*, vagy *visszavonhatja* végzéssel az óvintézkedést, ha az elrendelés körülményeiben később változások következnek be.
- Azon végzés ellen, amellyel akár az ügy érdemi tárgyalása előtt, akár annak során óvintézkedést rendeltek el, *jogorvoslatnak* (szó szerinti fordításban: *felszólamlásnak*) van helye. A felszólamlás az intézkedés *végrehajtását nem függeszti fel*, mindazonáltal a törvényszék, vagy a Fellebbezési Bíróság elnöke megtámadhatatlan végzéssel felfüggesztheti annak végrehajtását, avagy megfelelő óvadék letételétől teheti függővé, ha a körülményekben olyan változások álltak be, amelyek az intézkedéshez képest súlyos hátránnyal fenyegetnek.³⁰³

Az 1997-es módosítás előtti szabályozással ellentétben a C.p.c. ma már nem ír elő jogvesztő határidőt a perindításra abban az esetben, ha az ideiglenes intézkedést az ügy érdemi tárgyalása előtt terjesztik elő, ill. hatályát veszítette az a szabály is, miszerint az óvintézkedés az eljárás szünetelése esetén hatályát veszti.

A részletesen bemutatott négy szabályozási modell közül – ide nem értve a csak vázlatosan elemzett sajátos osztrák modellt - kettőt-kettőt állíthatunk párhuzamba, hiszen a *német* és az *olasz* ideiglenes intézkedések szabályozása között észrevehető hasonlóságok fedezhetők föl és ugyanez állapítható meg a *francia* és a *holland* sürgősségi eljárások eredményeként elrendelt ideiglenes intézkedésekről is. De miben is állnak ezek a hasonlóságok?

- A francia-holland rendszer az ideiglenes intézkedések között különbséget tesz aszerint, hogy azt a peres eljárás folyamán a perbíróság rendeli el, vagy egy attól hatáskörileg is elkülönülő fórum, az elsőfokú bíróság elnöke, egy speciális sürgősségi, gyorsított eljárás keretében. E két EU tagállamban ezek az ideiglenes intézkedések *egymás mellett, párhuzamosan* léteznek. A német-olasz rendszer ezt a megoldást nem alkalmazza, ezekben az államokban csak a perbíróság határozhat

³⁰³ Az eljárási szabályok Prof. Dr. Gáspárdy László fordításának alapulvételével készültek.

ideiglenes intézkedésről, akkor is, ha a per még nincs folyamatban.

- Az összes szabályozási megoldás szerint lehetőség nyílik ideiglenes intézkedés kezdeményezésére a jogvita érdemében döntő *per megindítása előtt* is. Az erre irányuló kérelmet a német-olasz modell szerint már ekkor is a perbíróság (az érdemi eljárás lefolytatására hatáskörrel, és illetékességgel rendelkező bíróság) elé kell terjeszteni, de az intézkedés elrendelése esetén a jogosult számára ez nem eredményez perindítási kötelezettséget. A francia-holland rendszerben a perindítás előtt csak a bemutatott gyorsított eljárások keretében kezdeményezhető ideiglenes intézkedés, a per folyamán már a jogosult dönthet arról, hogy számára melyik eljárásban kedvezőbb ideiglenes intézkedést kezdeményezni, tekintettel arra, hogy egyik határozat sem eredményez anyagi jogerőt.
- Mindegyik rendszerben az ideiglenes intézkedések funkciója a *gyors és hatékony jogvédelem nyújtása*, melyből következik, hogy a bíró nem folytathat le bizonyítási eljárást annak érdekében, hogy minden kétséget kizáróan tisztázza kérelem jogalapját, mert ezek a cselekmények olyan hosszú időt vennének igénybe, ami megghiúsítaná a kért intézkedés célját. Ezért mindegyik szabályozás szerint elegendő a kérelmet megalapozó tényeket *valószínűsíteni*. A francia-holland sommás eljárásokban ez a valószínűsítés minden alakiség nélkül, egy kötetlen tárgyalás keretében történik elsősorban a felek előadásának keretében, de a német-olasz szabályozás sem tartalmaz szigorú előírásokat a kérelem jogalapját valószínűsítő tények, bizonyítékok előterjesztésére vonatkozóan.
- Az ideiglenes intézkedések egyik modell szerint sem eredményeznek ugyan anyagi jogerős határozatokat és a felek közötti jogvitát érdemben nem döntenek el, mégis jelentős *perelhárító, perpótló* funkciót töltenek be, különösen a francia-holland eljárásokban elrendelt intézkedések (az ott említett okoknál fogva), ill. az olasz ideiglenes intézkedések az elhúzódó pertartam miatt. A német rendszerben kisebb jelentőségre tesz szert az ideiglenes intézkedés, mint perelhárító eszköz, de ilyen funkció betöltésére is alkalmas.

A következőkben bemutatásra kerülő Uniós tagállam polgári eljárásjogának ideiglenes intézkedései megítélésem szerint az előzőekhez hasonló módon nem állíthatók párhuzamba egyik más tagállam ideiglenes intézkedéseivel sem, bár folyt olyan kutatás, amely az angol és a német ideiglenes intézkedések összehasonlítását tűzte ki célul és számtalan

hasonlóságot fedezett fel a két szabályozási modell között.³⁰⁴

1.6 Ideiglenes intézkedések az angol polgári eljárásjogban (interlocutory orders, injunctions, and the Mareva injunction)

Az angol polgári eljárásjog legjelentősebb forrása a *High Court* ítélezése alapján 1981-ben kibocsátott *Supreme Court Act*, vagy ahogy a gyakorló jogászok nevezik: *Fehér Könyv*, ami *nem* egy kontinentális jogi értelemben vett kódex. Vitathatatlanul ez a legátfogóbb, leghitelesebb hozzáférhető tanulmány, ami nélkülözhetetlen a gyakorló jogászok számára. Olyan speciális szakkönyvnek tekinthető, ami három keménykötetes és három papírkötetes kötetből áll, melyet az évente tíz alkalommal folyóirat formájában megjelenő aktuális bírói döntések egészítenek ki. A hatályos törvényszöveg így 6181 cikket tartalmaz, és a hozzá fűzött magyarázatokat.³⁰⁵ A Fehér Könyv másik elnevezése az angol eljárásjogi szakirodalomban, az *RSC (Rules of the Supreme Court)*.

A *County Court*-ok³⁰⁶ ítélezésük során a Zöld Könyvnek aposztrofált *County Court Practice, 1981-et* alkalmazzák, mely évente kerül kiadásra, s mely szintén tartalmazza a törvény-szöveget, de a könyv felét azok a különböző „statues”-ok jelentik, melyek a *County Court*-ok ítélezésére vonatkoznak.³⁰⁷ E „kódex” elnevezése az ún. *CCR (County Court Rules)*.

A már idézett *Supreme Court Act, 1981. 37. Cikkének 1. bekezdése* felhatalmazza bíróságot, hogy ideiglenes intézkedést (interlocutory injunction) rendeljen el, ha azt indokoltnak tartja. E határozat meghozatalára sor kerülhet a tárgyalás előkészítő

³⁰⁴ Ld. erre vonatkozóan Jens Grunert tanulmányát: Interlocutory Remedies in England and Germany: A comparative perspective In: Civil Justice Quarterly 1996/1. szám 18-43. o.

³⁰⁵ John O’Hare, Robert N. Hill: Civil Litigation, Law and Tax, 1995. 1-2. o.

³⁰⁶ Nem mellőzhetjük ehelyütt a megértés érdekében az angol bírósági szervezetrendszer vázlatos bemutatását. Alapvetően két típusú bíróságról beszélhetünk: *felső*, és *alsó* szintű bíróságokról. A felső szintű bíróságok egy közös szervezetbe tömörülnek ez a *Supreme Court of England and Wales*. Ezt a bíróságot három bíróság alkotja: a *High Court*, amely szintén három tanácsból áll, ezek: *Queen’s Bench Division*, mely elsősorban szerződéses, kártérítési ügyekkel foglalkozik, a *Chancery Division*, mely a kötelmi ügyek elbírálásának fő fóruma, ill. a *Family Division*, mely családjogi ügyekben dönt. A *Crown Court* 1971-ben lett a *Supreme Court* része, büntető ügyekben dönt. A *Court of Appeal*, csak fellebbviteli bíróságként funkcionál a *Supreme Court*-on belül, és mind polgári, mind büntető ügyekben ítélezik. Az igazságszolgáltatás csúcán helyezkedik el a *House of Lords Appeals*, mely a *Court of Appeal*, és a *High Court* döntései elleni kivételes jogorvoslatokat bírálja el. Az alsó szintű bíróságok közül a *County Court*-ok jutnak jelentőséghez, ezek azonban nem megyei bíróságnak tekinthetők, elhelyezkedésük sem a közigazgatási felosztáshoz igazodik. Jelenleg kb. 250 ilyen bíróság működik Angliában, és Wales-ben.

³⁰⁷ Jonh O’ Hare, Robert N. Hill: Civil Litigation , Law and Tax 1995. 2-8. o.

szakaszában³⁰⁸ is, ezeket a határozatokat az angol jogi szakirodalom *pre-trial remedies*-ként tartja számon.³⁰⁹

Az angol jog szerint az ideiglenes intézkedés (*interlocutory injunction*)³¹⁰ olyan bírói határozat, mely vagy arra kötelezi az alperest, hogy meghatározott cselekményt végezzen el, (*rendelkező injunction*), vagy korlátozza a kötelezettet, valamely cselekmény megtételében (*tiltó, vagy negatív injunction*). Azt az intézkedést, melyet a tárgyalást követően rendel el a bíróság *befejező (final) injunction*-nak nevezik.

Az ideiglenes intézkedés a tárgyalást, ill. még a perindítást megelőzően hozott olyan határozat, melynek célja általában a *status quo* fenntartása, a fennálló helyzet konzerválása, míg a tárgyalás meg nem kezdődik. Az *injunction* elrendelésének célja, legyen az akár rendelkező, vagy tiltó, akár befejező, vagy ideiglenes, egy már elszenvedett jogsérelem orvoslása, vagy egy fenyegető sérelem bekövetkezésének megakadályozása.³¹¹

Az ideiglenes intézkedés az *injunction* meghatározott időre szóló típusát jelenti, mellyel a felek rendszerint a tárgyalás megelőzően élnek, és általában ideiglenes jellegű jogorvoslatot eredményez, tekintve, hogy a pert érdemben eldöntő ítélet meghozataláig maradhat hatályban. Az ellenfél bevonása nélkül (*ex parte*) elrendelt ideiglenes intézkedések ennél rövidebb ideig maradnak hatályban, és *interim injunction*-nak nevezi ezeket a szakirodalom.

Ha az ideiglenes intézkedést úgy rendelik el, hogy az ügy lényeges körülményeit (érdemét) még nem tisztázták, a kérelmezőtől olyan kötelezettségvállaló nyilatkozat (*undertaking as to damages*) kérhető, melyben vállalja az ellenfél kártalanítását arra az esetre, ha az elrendelt intézkedés a jogainak sérelmével járna.³¹² Az angol eljárásjog ezzel

³⁰⁸ Az angol polgári eljárásnak két fázisa van: az előkészítés (pleadings), és a tárgyalás (trial). Az előkészítő szakasz célja a vitakérdések meghatározása, s miután ez megtörtént, az eljárás gyakran ebben szakban véget is ér. In: Gáspárdy László: Szemelvények az angol polgári eljárásjogból, JK 1993. június 242. o.

³⁰⁹ Meg kell azonban jegyezni, hogy ideiglenes intézkedés iránti kérelmet nemcsak az előkészítő szakaszban lehet előterjeszteni, hanem a főtárgyalás folyamán is, melyre bármelyik fél jogosult, mind keresetében, mind külön kérelemben.

³¹⁰ A magyar jogi terminológiát a könnyebb megértés, és az egységesség miatt használom, bár az angol jogintézmény szó szerinti fordítása nem ideiglenes intézkedést, inkább közbenső intézkedést jelent, de megítélésem szerint a tárgyalást jogintézmények tartalmilag összevethetők a magyar ideiglenes intézkedésekkel, így az egyszerűség kedvéért a magyar elnevezését alkalmazom ehelyütt is.

³¹¹ John O' Hare – Robert N. Hill: Civil Litigation im. 278. o.

³¹² Ez a biztosítékadási gyakorlat Angliában száz esztendő múltra tekint vissza. In: Vida Sándor: Bírósi ideiglenes intézkedés iparjogvédelmi ügyekben az NSZK, USA, és Nagy-Britannia jogában III. Rész, Iparjogvédelmi Szemle 1994. február 20. o.

a biztosítékadási nyilatkozattal próbálja védeni a kötelezett érdekeit az ideiglenes intézkedés elrendelésére irányuló eljárás során. Habár a bíróság nem kötelezheti az ideiglenes intézkedést kezdeményező felet biztosíték nyújtására, ennek elmulasztása általában azzal jár, hogy a bíróság a kért intézkedést nem rendeli el. Az intézkedést kérelmező fél vétkességre (*regardless of default*) való tekintet nélkül felelős az intézkedéssel okozott károkért, és ez az igény vele szemben csak biztosítéknyújtás esetén érvényesíthető.³¹³

Az ideiglenes intézkedések két típusát különbözteti meg az angol polgári eljárásjog:

1. az ellenfél meghallgatása nélkül (*ex parte*) elrendelt intézkedés;
2. a felek meghallgatása után (*inter partes*) elrendelt ideiglenes intézkedés.

Ad 1. *Ex parte* kérelem alapján, azaz amikor a kérelmező ellenfelének semmilyen formális lehetősége nincs a nyilatkozattételre, a két alábbi feltétel együttes fennállása esetén rendelhető el ideiglenes intézkedés:

- ha az ellenfelet a bíróság nyilatkozattételre hívná fel, ezen idő alatt a kérelmezőt jóvátehetetlen sérelem érné, vagy az ügy jellege indokolja, hogy az intézkedés „meglepetésszerű” legyen és;
- az intézkedéssel az ellenfélnek okozott kár vagy kártérítéssel kompenzálható, vagy nyilvánvalóan kisebb a kár bekövetkezésének kockázata az ellenfél érdekkörében, mint a sérelem bekövetkezésének lehetősége a kérelmező oldalán az *ex parte* végzés meghozatalának hiányában. (RSC Ord 29, r 1; CCR Ord 13 , r 6)³¹⁴

Ex parte kérelem előterjesztésekor a kérelmezőnek meg kell indokolnia az ilyen típusú ideiglenes intézkedés kérelmezésének okát, és a kérelemben *esküvel megerősített nyilatkozatot (affidavit)* kell tennie a kérelem elbírálása szempontjából releváns tényekre, melyek alátámasztják az ideiglenes intézkedés elrendelésének szükségességét, és bizonyítani kell a sürgősség fennállását. Ha az *ex parte* kérelem nem tartalmaz esküvel

³¹³ A kérelmező által nyújtott biztosítékból való kielégítésre csak azután kerülhet sor, miután a kötelezett bizonyítja, hogy az injunction rendelkezéseinek teljesítése következtében milyen mértékű károsodás érte. A gyakorlatban a kötelezett kárának megállapítása, és megtérítése alaptalan ideiglenes intézkedés esetén nagyon nehézkes. A kötelezettnek a kár megállapításánál mindenekelőtt bizonyítania kell az okozati összefüggést az alaptalan ideiglenes intézkedés, és az őt ért gazdasági veszteség között. Bizonyítania kell továbbá, hogy a kár az ideiglenes intézkedés elrendelése nélkül nem következett volna be. Sok esetben a kár mértékének a megállapítása sem egyszerű. Az intézkedés következtében meghiúsult üzleti lehetőségek, a jó hírnév sérelme, hitelkeret befagyasztása, és a közvetett veszteségek mértékének megbecslése és tényszerű bizonyítása szinte lehetetlen. Ha az alperes nem tudja egyértelműen bizonyítani, hogy az elrendelt ideiglenes intézkedés *alaptalan* (jogellenes) volt, annak a lehetősége, hogy kárát a felperes által nyújtott biztosítékból kompenzálják a gyakorlatban rendkívül korlátozott. In: Jens Grunert: Interlocutory Remedies in England and in Germany, Civil Justice Quarterly 1996/1. 31-32. o.

³¹⁴ John O' Hare im. 285. o.

megerősített nyilatkozatot, az intézkedés más bizonyíték alapján is elrendelhető.

Ha az ideiglenes intézkedés iránti kérelmet még a peres eljárás megindítása előtt terjesztik elő, a kérelmezőnek további kötelezettséget kell vállalnia a per haladéktalan megindítására. E kötelezettség elmulasztása, mint a „bírósi eljárás akadályozása” (*contempt of court*) büntetendő, vagy a perindítás elmulasztása esetén a kérelmező jogi képviselőjét lehet bírsággal súlytani.

További formai kelléke a kérelemnek a *writ*, mely az érdemi kérelmet tartalmazza, mely határozott kérelemben pontosan meg kell határozni azt a magatartást melyet a kötelezettnek tanúsítania kell, vagy amelytől tartózkodni köteles.³¹⁵

Az a fél, aki *ex parte* kérelmet terjeszt elő köteles az eljárás szempontjából lényeges összes körülmény feltárására (*duty of disclosure*), s a kérelem előterjesztése előtt a döntést befolyásoló tények tekintetében megfelelő „nyomozást” (*proper inquiries*) kell végeznie. Ennek a mélységét több tényező befolyásolja, mint pl. a sürgősség foka, és a rendelkezésre álló idő. Különösen fontos felhívni a bíróság figyelmét minden olyan védekezésre, melyre az ellenfél hivatkozhat, és minden olyan tényre, amely a kérelmező kötelezettségvállalásának *értékét* és *teljesíthetőségét* (*végrehajthatóságát*) befolyásolhatja.³¹⁶

Ad 2. A felek együttes meghallgatását követően van mód ideiglenes intézkedés elrendelésére olyan esetekben, ahol nem áll fenn sürgősség, ill. olyankor, ha azt, az *ex parte* elrendelt intézkedés joghatásainak folytatásaként rendeli el a bíróság. Az *ex parte* intézkedések rendszerint csak rövid időre szólnak, így, ha a kérelmező az intézkedés hatályának fenntartását kívánja, *inter partes* kérelmet kell, hogy előterjesszen. A meghallgatás határnapja előtt az ügyben érdekelt összes félnek a bíróság rendelkezésére kell bocsátania az ellenfél tájékoztatására szolgáló másolati példányokat, eskü alatt tett nyilatkozatba foglaltan megjelölve azokat a bizonyítékokat, melyre kérelmét (ellenkérelmét) alapozza, s melyre támaszkodni szándékozik az eljárás további szakaszában. (Ez az ún. *discovery*, a bizonyítékok kölcsönös feltárása.)³¹⁷

Ha a szolgáltatott dokumentáció (bizonyítékok, előkészítő iratok) túlzottan nagy terjedelmű (*intolerably heavy*), a bíróságnak ideiglenes intézkedés elrendelése helyett, meg kell kísérelni egy korai tárgyalási határnap kitűzését, annak érdekében, hogy befejező intézkedést (*final injunction*) hozhasson.

³¹⁵ Fehér Könyv 29/1/6. In: Jonh O’ Hare im. 286. o.

³¹⁶ Jonh O’Hare im. 286. o.

A kártalanításra vonatkozó kötelezettségvállalás mértékének és végrehajthatóságának meghatározásánál a kérelmező anyagi helyzetére, és állandó lakóhelyére kell tekintettel lenni.³¹⁸

A bíróság mérlegelési jogkörébe tartozó döntés, hogy fenntartja-e a korábban elrendelt ideiglenes intézkedést, (vagy új határozatot hoz, ha a határidőhöz kötött *ex parte* intézkedés hatályát veszítette), ha ezzel a kötelezettnek nem okoz jogsérelmet.³¹⁹

Tekintve, hogy az angol jog *precedensjog*, annak ellenére is, hogy az állam alkotta jog (*statue law*) egyre nagyobb jogterületeket fed le, elkerülhetetlen megemlíteni és bemutatni azt a néhány precedens jellegű esetet, és határozatot, mely az ideiglenes intézkedések gyakorlatát legpregnánsabban jellemzi Angliában.

A három leggyakrabban hivatkozott eset az *American Cyanamid v Ethicon* (1975)³²⁰, az *Anton Piller KG v Manufacturing Process Ltd* (1976)³²¹, és a *Mareva Cia Naviera SA v International Bulk Carriers* (1975), melyek közül ez utóbbit mutatom be, tekintettel arra a körülményre, hogy ez az eset – ellentétben a másik kettővel – magyar nyelven még nem került publikálásra a szakirodalomban.

Angliában 1975-től a *Mareva* ügyre hivatkozva olyan jelentős számú ideiglenes intézkedést kérelmeztek, hogy az angol ideiglenes intézkedések egyik – legáltalánosabb - típusának az elnevezése is innen ered: *Mareva injunction*.

A Mareva injunction (1975)

A *Mareva injunction* olyan bírósági határozat, mely korlátozza az alperest a tulajdona felett oly módon történő rendelkezésben, hogy azzal megghiúsítsa annak a határozatnak a célját, amely a felperest pernyertessége esetén nagy valószínűséggel megilletné.³²²

1975-ig úgy tűnt, hogy az angol bíróságoknak nincs hatáskörük arra, hogy megakadályozzák azt, hogy az alperes belátása szerint rendelkezzen vagyonával, még mielőtt a bíróság az ügy érdemében ítéletet hozna. Az első olyan eset, amelyben ez megvalósult, a mára precedenssé vált *Mareva* ügy volt.

A szóban forgó ügyben hajótulajdonosok bérleti szerződéssel bérbeadtak egy hajót az alpereseknek, akik azt albérletbe adták az indiai kormánynak. Az albérlők Bordeaux és

³¹⁷ John O'Hare im. 287. o.

³¹⁸ Ha a kérelmező természetes személy, az a tény, hogy megfelelő anyagi kötelezettségvállalásra képtelen, befolyásoló tényező ugyan az ideiglenes intézkedés tárgyában való döntésnél, de nem döntő tényező. A bíróság úgyszólván elrendelhet ideiglenes intézkedést, hogy a kérelmezőtől semmilyen biztosítékot sem kér.

³¹⁹ John O'Hare im. 288. o.

³²⁰ Ld. erről részletesen John O'Hare im. 279-285, ill. magyar nyelven Vida Sándor im. 21-22. o.

³²¹ Ld. erről részletesen John O'Hare im. 295-297. o. ill. Vida Sándor im. 20-21. o.

indiai kikötők között szállítmányoztak a hajóval, és fizették a hajóbérleti szerződés szerinti bérleti díjat az alperesek londoni bankszámlájára. Az alperes bérbevevők azonban elmulasztották az esedékes részleteket megfizetni a hajótulajdonosoknak. A hajóbérleti szerződésben a felek angol joghatóságot kötöttek ki. A hajótulajdonosok ex parte kérelmére a bíróság kibocsátotta azt az ideiglenes intézkedést, mely korlátozta az alpereseket abban, hogy a banknál letett összeg felett rendelkezzenek az eljárás folyamatban léte alatt.

A *Court of Appeal* szerint a bíróságnak volt hatásköre az intézkedés elrendelésére, mert:

- bizonyított volt a követelés fennállása, és annak esedékessége;
- továbbá bizonyított volt, hogy az alperes rendelkezik vagyonnal a bíróság területén, ill.
- fennállt a veszélye annak, hogy az alperesek rendelkeznek az összeg fölött, megakadályozva ezzel, bármilyen tartalmú ítélet végrehajthatóságát velük szemben.

A Mareva injunction eredetileg csak bankban elhelyezett, és az alperes rendelkezésére álló összeg „befagyasztására” vonatkozott, de a gyakorlat rövid időn belül kiterjesztő módon alkalmazta az intézkedést, melynek következtében mára a Mareva-injunction-nal az alperes bármilyen vagyontárgya feletti rendelkezési joga korlátozható.

A Mareva injunction iránti kérelmet a High Court-nál kell előterjeszteni, a County Court-ok nem dönthetnek ilyen kérelem tárgyában. A kérelem – ahogy azt fent láttuk – ex parte is előterjeszthető, de csatolni kell hozzá az ún. affidavit-ot, mely a tényállás részletes ismertetését tartalmazza, és azokat a bizonyítékokat mely alapján a bíróság dönteni tud a kérelem tárgyában. Feltétele a kérelem előterjesztésének, hogy angol joghatóság alá tartozzon az ügy, és a kötelezett rendelkezzen lefoglalható vagyontárggyal a bíróság területén, és fennálljon a veszélye annak, hogy a kérdéses vagyontárgyakkal rendelkezni fog.³²³

A Mareva injunction elrendelése által a kérelmező nem kerül biztosított hitelezői pozícióba. Mivel a felperes nem élvez elsőbbséget más hitelezőkkel szemben, a bíróság felhatalmazhatja az alperest – aki vitatja a felperes főkövetelését -, hogy a befagyasztott összegből más hitelezőket kielégítsen, akiknek az üzletvitel rendes szabályai szerint

³²² D. Barnard, M. Houghton: *The New Civil Court in Action*, Chapter 10. 1993. Butterworths 245. o.

³²³ A Mareva injunction alkalmazásának megértése érdekében idézett jogesetben kölcsöntartozás fedezetének biztosítása érdekében rendelte el a bíróság az *ex parte* ideiglenes intézkedést, mellyel a kölcsönvevő tulajdonában álló vendéglátó-ipari egységet, az ott fellelhető ingóságokkal együtt lefoglalta, a bíróság további rendelkezéséig, ill. a jogvita eldöntéséig. In: D. Barnard im. 251-254. o.

esedékes követelésük van vele szemben.³²⁴

Az idézett jogesetkből levonhatjuk azt a következtetést, hogy az angol ideiglenes intézkedések, legalábbis azok *ex parte* fajtái, inkább a magyar biztosítási intézkedéssel állíthatók párhuzamba.

Az angol eljárásjogban is az ellenfél meghallgatás nélkül elrendelt ideiglenes intézkedések tekinthetők problematikusnak, melyek száma az utóbbi években jelentős mértékben megnövekedett.³²⁵ Tekintve, hogy ezen eljárások során a kérelmező (felperes) jelenti az egyetlen lehetséges forrását azon releváns tényeknek, melyek alapján a bíróságnak döntést kell hoznia a kérelem tárgyában, szigorú és hatékony szankciókkal kellene súlytani azt a kérelmezőt, aki nem, vagy nem megfelelően tesz eleget a „felfedési kötelezettségének” (*duty of disclosure*). Alternatív megoldásként – az ellenfél jogainak védelme érdekében - az is szóba jöhet, hogy az *ex parte* elrendelt ideiglenes intézkedések csak addig maradjanak hatályban (ez lehet akár csak néhány nap is), míg az ügyben érdekelt valamennyi felet, (különösen az ellenfelet) a bíróság meg nem hallgatja.³²⁶

Az angol ideiglenes intézkedésre irányuló eljárások, különösen az *ex parte* eljárások azért problematikusabbak, mint pl. a hasonló német eljárások, mert a német polgári eljárásban a bíró aktív szerepet tölt be, mellyel az ellenérdekű felek érdekei között egyensúlyozni tud, ellentétben angol kollégájával, aki az ilyen eljárások során is passzív marad.³²⁷

Jens Grunert megállapítása szerint - aki a már többször idézett összehasonlító jogi tanulmányában a német és az angol ideiglenes intézkedéseket hasonlította össze - az angol *Mareva injunction*³²⁸ német megfelelője az *Arrest* (zárlat) intézménye.

A két jogintézmény közötti alapvető különbség abban áll, hogy a német jogintézmény egy általános *in rem* (dologi) határozatként funkcionál, míg a *Mareva injunction* egy *in personam* (személyi) jogvédelmi eszköz, mely korlátozza az alperest a vagyona feletti

³²⁴ D. Barnard, M. Houghton: *The New Civil Court in Action*, Chapter 10., *Mareva injunctions and Anton Piller Orders* 1993. Butterworths 245-255. o.

³²⁵ Jens Grunert im. 23. o.

³²⁶ Jens Grunert im. 36. o.

³²⁷ Németországban az *ex parte* eljárásokkal szemben alkotmányos aggályok fogalmazódnak meg, míg Angliában e probléma az angol eljárási rendszer gyökereiben rejlik. Az angol kontradiktórius rendszer általában feltételezi a két ellenérdekű fél részvételét az eljárásban. Ha csak az egyik fél vesz részt az eljárásban a rendszer részrehajlóvá válhat, tekintve, hogy elveszít minden kontrollt. A szóbeliség az angol polgári eljárás „kulcsvonása”, mely az *ex parte* eljárásokban csorbát szenved. In: Jens Grunert im. 36. o.

³²⁸ Bár a *Mareva injunction*-t gyakran eredeti angol „találmánynak” tekintik, ez valójában nem más, mint az angol polgári eljárás európaiasítása, és egyben kitűnő példája a jog nem tudatosult asszimilációjának. In: Jens Grunert im. 19. o.

rendelkezésben, az érdemi tárgyalás folyamatban léte alatt. Így a Mareva injunction-nak – eltérően a német Arrest-től – nincs közvetlen jogi hatása a szóban forgó vagyontárgyakra nézve. Egy további határozat, mely a végrehajtás elrendeléséhez szükséges Németországban, nem szükséges az ideiglenes intézkedés végrehajtásához Angliában. Az angol ideiglenes intézkedéseik után érdekes összehasonlításra ad alkalmat az amerikai intézkedés típusainak bemutatása.

2. IDEIGLENES INTÉZKEDÉSEK AZ AMERIKAI POLGÁRI ELJÁRÁSJOGBAN

A dolgozat jelen fejezetének tárgyát az amerikai eljárásjogban alkalmazott *ideiglenes intézkedések* képezik. A tanulmány elsősorban az 1938-ban megalkotott, és a Legfelsőbb Bíróságon (Supreme Court), a szövetségi kerületi bíróságokon (District Courts) és a fellebbviteli bíróságokon (Courts of Appeals) alkalmazandó *Federal Rules of Civil Procedure* (a továbbiakban: FRCP)³²⁹ rendelkezéseit veszi alapul, de számos esetben utal az egyes tagállamoknak az FRCP-től eltérő szabályozására is.

Jelen alfejezetben gyakrabban használom az egyes intézmények eredeti amerikai-angol elnevezését, az egzakt elhatárolás és értelmezés érdekében, amellet, hogy minden esetben megkíséreltem annak megfelelő magyar fordítását is megadni.

Az amerikai polgári eljárásjogban az ideiglenes intézkedések *átfogó elnevezése*, hasonlóan az angol rendszerhez *remedies*, de az egyes intézkedéseket itt is az *injunction* fogalommal használja a jogalkotó. Az amerikai intézkedések azonban – ellentétben az angol szabályokkal -nem *pre-trial remedy-k*, hanem *provisional remedy-k*. A *remedy* magyar fordításban jogorvoslatot jelent.³³⁰ A magyar terminológiától azért idegen ez a megfogalmazás, mert a magyar jog a jogorvoslat fogalmát egészen más értelemben használja.

Úgy vélem azonban, hogy a magyar jogi terminológia mégis különösebb aggályok nélkül használható, tekintettel arra, hogy ezeknek az intézkedéseknek a célja éppen úgy a sérelmes helyzet haladéktalan orvoslása, ill. egy fenyegető veszély bekövetkezésének, vagy súlyosbodásának megakadályozása, még a per érdemi befejezése előtt, mint a magyar

³²⁹ Szabó Péter: Discovery – egy különös perjogi intézmény; Jogtudományi Közlöny 1988/11. 614. old.

³³⁰ Hazai jogunkban a jogorvoslat mindig „valamely sérelmes vagy sérelmesnek vélt *határozat megtámadása* az (ügy)fél vagy az erre jogosult más személy részéről, azzal a céllal, hogy az arra feljogosított hatóság a határozatot bírálja felül és a jogsérelmet orvosolja.” De utalhatnék itt a Magyar Köztársaság Alkotmányának 53.§ (5) bek.-ben biztosított jogorvoslati jogosultságra is, mely az előzőnél általánosabban valamely *hatósági döntés* ellen biztosított megtámadási lehetőségként definiálja a jogorvoslat fogalmát.

Pp. 156. §-ában szabályozott ideiglenes intézkedéseknek.

Az amerikai szabályozás sajátos modelljét dolgozta ki az ideiglenes intézkedéseknek. Az FRCP csak két intézkedés típust szabályoz részletesen, a többi, alkalmazható ideiglenes intézkedést csak példálózóan felsorolja, de ezeket az egyes tagállamokban érvényesülő mögöttes anyagi jogi tartalommal, és eljárási szabályok szerint kell alkalmazni.

Larry L. Teply szerint az amerikai ideiglenes intézkedéseknek az az elsődleges célja, hogy *fenntartsák a felek között fennálló állapotot* (status quo-t), amíg a bíróság a felek jogait illetően nem hoz érdemi döntést, vagy annak érdekében hoz ilyen intézkedést, hogy megfelelő *anyagi fedezetet* biztosítson a felperes követelésének majdani kielégítéséhez, amennyiben a felperes megnyerni a pert. Ha ezek az intézkedések - mint vagyonzárolás, a fizetésletiltás, lefoglalás, lefoglalt vagyon visszaszerzése, valamely tevékenység folytatását ideiglenesen korlátozó végzések, előzetes intézkedések, és a polgári őrizet - nem léteznének, ez alapvetően aláásná a peres eljárások eredményességét.³³¹

Az *FRCP VIII. fejezete, Provisional and Final Remedies* címszó alatt tárgyalja az ideiglenes intézkedéseket, két csoportba sorolva azokat:

1. Személy és tulajdon elleni intézkedések (Rule 64.)
2. Injunction-ok: előzetes intézkedés, és az ideiglenes korlátozó végzések (Rule 65.)³³²

Ad 1. A *személy és tulajdon elleni intézkedések körében az FRCP 64. Szakasza* „minden, dolgokat és személyeket érintő ideiglenes intézkedést elérhetővé tesz a szövetségi bíróság (federal court) előtt pereskedők számára is, méghozzá olyan mértékben, ahogyan azt az egyes államok törvényei (ahol a kerületi bíróság (district court) működik) meghatározzák, hacsak egy szövetségi törvény ettől eltérően nem rendelkezik. Ilyen intézkedések pl. a vagyonzárolás, fizetésletiltás, lefoglalás, polgári őrizet, és a bíróság területe elhagyásának tilalma.”³³³

³³¹ Larry L. Teply : Civil Procedure, Section J. Provisional Remedies; Creighton University, Littleton Colorado 1991. 419. o.

³³² <http://www.law.cornell.edu/cgi-bin/foiogi.exe>

³³³ Rule 64. Seizure of Person or Property

At the commencement of and during the course of an action, all remedies providing for seizure of person or property for the purpose of securing satisfaction of the judgement ultimately to be entered in the action are available under the circumstances and in the manner provided by the law of the states in which the district court is held (...). The remedies thus available include arrest, attachment, garnishment, replevin, sequestration, and other corresponding or equivalent remedies(...).

1.1 Vagyonzárolás és fizetésletiltás (attachment és garnishment)

A vagyonzárolás az alperes vagyónak zár alá vétele a keresetnek helytadó ítélet „megelőlézése” gyanánt, a fizetésletiltás pedig egy harmadik személynek az alperessel szembeni tartozását teszi a felperes követelésének tárgyává.

A vagyon, ill. a fizetésletiltás jogát törvény keletkezteti, egyszersmind szabályozza. Az okot olyan alperesek szolgáltatják, akik elrejtenek vagy átruháznak javukat, ill. kihúzzák magukat az igazságszolgáltatás alól, azzal a szándékkal, hogy a hitelezőiket kijátsszák.

A felperesnek bizonyítania kell, hogy a kért zár alá vétel megfelelő törvényi alapokon nyugszik, továbbá hogy egyéb törvényi előírásoknak is megfelel (például, hogy olyan eljárásról, keresetről van szó, amely megengedi a vagyonzárolást; a vagyontárgy nem képez kivételt (nem mentes) a zárolás alól; a felperes biztosítékot nyújtott az alperes kártalanítására, ha a zárolás helytelennek bizonyul, stb.).

Ha a bizonyítás megtörtént, a bíróság elrendeli a végrehajtónak, vagy más tisztviselőnek, hogy zár alá vétel esetén foglalja le az adott vagyontárgyat, vagy fizetésletiltás esetén felhívja az alperes tulajdonában lévő vagyon őrzőjét, pl. egy bankot, hogy ne fizessen az alperesnek, ill. ne tegye lehetővé, hogy az, kivonja a tőkét a bankszámlájáról.

A vagyonzárolási és a fizetésletiltási eljárások (csakúgy, mint az egyéb ideiglenes intézkedéseket szabályozó eljárások) az *alperes számára* is megfelelő eljárást kell, hogy biztosítsanak *megfelelő védekezés* előterjesztésére. Ez általában azt jelenti, hogy az alperesnek tudomására kell hozni, hogy ellene vagyonzárolási ill. fizetésletiltási eljárást kezdeményeztek, és még az intézkedés elrendelés előtt lehetőséget kell biztosítani számára, hogy kifogást terjeszthessen elő a kezdeményezett intézkedések ellen. Mindazonáltal sok helyzetben, a vagyonzárolás ill. fizetésletiltás elrendelésének okai olyanok, hogy az előzetes értesítés és meghallgatás megghiúsíthatná az eljárások eredményességét.

Az ilyen „szükséghelyzetekben” „*ex parte*” végzést bocsáthat ki a bíróság, de ebben az esetben közvetlenül a foglalás után lehetővé kell tenni az alperesnek, hogy kifogást emelhesse az elrendelt zárolás ellen, ill., hogy a zárolt vagy letiltott javakat biztosítékkal helyettesítse, és hogy vitassa a felperes biztosítékának összegét vagy alkalmasságát.

1.2 Lefoglalás (sequestration) és a lefoglalt birtok visszaszerzése (replevin)

A foglalási parancs (*writ of sequestration*) az angol bírósági keresetekben ideiglenes

intézkedésként szolgált, mint egyes szerződésekből folyó kötelezettségek végső kikényszerítésének eszköze. Jelenleg, mint ideiglenes intézkedésnek elsősorban az a feladata, hogy meghatározott *vagyon tárgyak elidegenítését megakadályozza* (ill. azok megőrzéséről gondoskodjon) a peres eljárás folyamán. Számos állam átvette ezt az angol megoldást, de sok esetben ma már bírósági döntések vagy törvények korlátozzák ill. megszüntették ezt az intézményt. A foglalás tárgyai elsősorban a per tárgyát képező vagyon tárgyak ill. a vitatott pénzbeli követelések.

A Common Law-ban a „*replevin*” olyan speciális keresetfajta, amely ingóságok téves (hibás) lefoglalása esetén volt alkalmazható. Ma, az Egyesült Államokban a *visszaszerzési eljárást* törvény szabályozza, de továbbra is hasonlatos a Common Law gyakorlatához. Az azonnali birtokbavétel jogának követelésével (a „*replevin*”-nel) a felperes elérheti, hogy a vitatott vagyon tárgy a *peres eljárás idejére* visszakerüljön a birtokába.

A felperesnek köteleznie kell magát, hogy megtéríti az alperes kárát abban az esetben, ha a bíróság érdemi döntése az alperes számára biztosítaná a dolog feletti tulajdonjogot. Még mielőtt a vitatott vagyon tárgy „visszatérne” a felpereshez, az alperesnek lehetősége van arra, hogy ellenőrizze a felperes által letett biztosíték (kötelezettségvállalás) alkalmasságát.

A legtöbb államban azonban ismerik az „ellenkötelezvény” intézményét, amely megengedi az alperesnek, hogy visszatartsa a kért vagyon tárgyat az érdemi döntésig, más biztosítékot nyújtva helyette a felperesnek.

1.3 A polgári őrizet (civil arrest) és a bíróság területe elhagyásának tilalma (ne exeat)

Az előzőekben tárgyalt ideiglenes intézkedések vagyon tárgyak lefoglalására vonatkoztak, amelyek a felperes követeléseinek biztosítékául szolgálnak arra az esetre, ha a felperes megnyeri a pert. Vannak azonban olyan ideiglenes intézkedések, amelyek az alperes „biztosítására” irányulnak, ugyanebből a célból: ez a *polgári őrizet* és a bíróság területe elhagyásának tilalmát elrendelő bírósági végzés (*ne exeat parancs*).

A Common Law jogrendszerben bizonyos eljárásokat (pereket) *capias ad respondendum* (az alperes elfogására irányuló parancs) segítségével kezdeményezték, ami egy bírói parancs volt, az alperes elfogására, abból a célból hogy *biztosítsák az alperes megjelenését* a bíróság előtt egy meghatározott napon. Az így őrizetbe vett alperest óvadék ellenében szabadlábra helyezhették.

A legtöbb államban azonban a polgári őrizetet az adósok bebörtönzését tiltó alkotmányos rendelkezések miatt korlátozták, vagy teljesen eltörölték. Ezzel együtt néhány államban a mai napig is jogszerű intézkedés maradt.

A bíróság területe elhagyásának tilalma, a ne exeat parancsa, hasonló a polgári őrizethez. Az equity jogban arra alkalmazták, hogy megakadályozzák az alperest abban, hogy jogtalanul eltávozzon a bíróság területéről, azzal a szándékkal, hogy kivonja magát az igazságszolgáltatás hatálya alól, vagy hogy a felperest megkárosítsa. Az alperes azonban elérhette szabadon bocsátását kezesség-vállalás vagy méltányos óvadék letételével, ami garantálta megjelenését a bíróság előtt. Bár néhány államban még alkalmazható intézkedés, ritkán kerül sor az elrendelésére, kivéve a házassági pereket(!)³³⁴

Ad 2. *Ideiglenes korlátozó végzések (temporary restraining orders azaz T.R.O.) és előzetes intézkedések (preliminary injunction)*

Mind az ideiglenes korlátozó végzéseknek, mind az előzetes intézkedéseknek az a célja, hogy *fenntartsák a felek közötti status quo-t* a per végső eldöntéséig.

Az elsődleges különbség az ideiglenes korlátozó végzés és az előzetes intézkedés között az, hogy az utóbbit csak az ellenfél meghallgatása után lehet meghozni, míg az előbbit „ex parte” is. Az *ideiglenes korlátozó végzés* csak az *előzetes intézkedés* elrendelésének tárgyában tartott *meghallgatásig* biztosítja a felek között fenntartandó állapotot, míg az előzetes intézkedés egészen a per tárgya felőli érdemi döntésig biztosítja ezen állapot további fennmaradását.

Ideiglenes korlátozó végzést csak „szükséghelyzetben” lehet kibocsátani, és csak akkor, ha a bizonyítékokkal alátámasztott kérelemből, vagy az eskü alatt tett nyilatkozatból (affidavit) kétségek nélkül megállapítható, hogy a kérelmező „azonnali és helyrehozhatatlan sérelmet, veszteséget, vagy kárt” szenvedne, még mielőtt az előzetes intézkedés elrendelésének tárgyában a bíróság meghallgatást tarthatna.

Mindazokat a lépéseket, amelyeket a kérelmező jogi képviselője az ellenfél értesítés érdekében megtett, (ha egyáltalán vannak ilyenek) részletesen elő kell adni a kérelemben, vagy meg kell indokolni, hogy a kérelmező miért nem tartja célszerűnek az ellenfél értesítését.

Az *FRCP 65 (b)* szakasza kimondja, hogy „egy *ideiglenes korlátozó végzés* hatálya a bíróság által megállapított határideig tart - 10 napi időtartamot meg nem haladva -, hacsak

ezen idő alatt alapos okra hivatkozva, a végzés hatályát a bíróság hasonló időtartamra ki nem terjeszti", vagy a korlátozás alatt álló fél beleegyezik az időtartam meghosszabbításába.

Ez alatt az idő alatt lehetőség szerint meg kell tartani a meghallgatást, hogy a bíróság döntést hozhasson az *előzetes intézkedés* tárgyában.

A bíróságok általában négy szempontot mérlegelnek, amikor ideiglenes korlátozó végzés kibocsátása tárgyában döntenek:

1. a kérelmezőnek milyen esélye van a per megnyerésére (*fumus boni iuris* elve),
2. meghaladja-e a kérelmezőt fenyegető veszély mértéke az ellenérdekű félnél az intézkedés elrendelésével okozott esetleg kár mértékét,
3. szolgálja-e a közérdeket egy előzetes intézkedés meghozatala.³³⁵

Ehelyütt szeretnék utalni e témakör kiváló szakértője, Vida Sándor által képviselt álláspontra, aki kizárólag ebben a pontban ismertetett két intézkedést (*a temporary restraining orders-t*, és *a preliminary injunction-t*) tekinti ideiglenes intézkedésnek az amerikai polgári eljárásjogban, s annak két fajtájaként, mint gyorsított, és mint rendes ideiglenes intézkedés definiálja azokat.³³⁶ A magam részéről ezzel az értelmezéssel annyiban értek egyet, hogy az FRCP VIII. része - mely az ideiglenes és a befejező intézkedéseket szabályozza - valóban csak e két intézkedés-típus *részletszabályait* tartalmazza, ugyanakkor – amint erre már korábban utaltam – a 64. Szakasz alatt lehetővé teszi a személyeket és dolgokat érintő minden olyan ideiglenes intézkedés elrendelését a szövetségi bíróságok előtt, amelyek az egyes államok kerületi bíróságai előtt is igénybe vehetők, és *példálózó felsorolást* is ad arra nézve, hogy melyek lehetnek ezek az intézkedések.³³⁷

Az elmúlt évtizedekben az ideiglenes intézkedések alkalmazását illetően számos esetben alkotmányos aggályok vetődtek fel az Egyesült Államokban is. Azok a jogforrások, amelyek lehetővé teszik ideiglenes intézkedések elrendelését, feltételezik olyan *szükséghelyzet fennállását*, amelyben az alperes nem szerezhethet tudomást az intézkedésről, és nincs módja, hogy az intézkedés elrendelése előtt arra nyilatkozzon.

³³⁴ Larry L. Teply im. 419-421. o.

³³⁵ Larry L. Teply im. 421-422. o.

³³⁶ Dr. Vida Sándor: Bírósági ideiglenes intézkedés iparjogvédelmi ügyekben az NSZK, az USA és Nagy-Britannia jogában II. rész; Iparjogvédelmi Szemle 1993. december 6.o.

³³⁷ Ld. erre vonatkozóan az FRCP 64. Szakaszának utolsó mondatát.

Nyilvánvaló, hogy az előzetes értesítés és meghallgatás nélkül elrendelt intézkedések jogsérelemhez vezethetnek.

A tapasztalt visszaélések az elmúlt években arra készítették a Legfelsőbb Bíróságot (*Supreme Court of the United States*), hogy *szigorításokat* vezessen be az előzetes értesítés és meghallgatás nélkül elrendelhető ideiglenes intézkedések területén.³³⁸

A Bíróság a *Fuentes v Shevin* perben ismételten leszögezte, hogy előfordulhatnak olyan rendkívüli helyzetek, amelyekben nem szükséges az értesítés és az előzetes meghallgatás lehetőségének biztosítása. Az ítélet szerint: „Vannak olyan „rendkívüli helyzetek”, amelyekben mellőzhető az előzetes értesítés és a meghallgatás. Ezek a helyzetek azonban nem általánosak, sőt kifejezetten szokatlanok, mondhatni kivételesek.”

Igen kevés esetben engedélyezte csak a Bíróság javak lefoglalását az előzetes

³³⁸ A Legfelsőbb Bíróság által aggályosnak talált gyakorlatot két jogeseten keresztül mutatom be, melyek támpontul szolgálhatnak arra vonatkozóan is, hogy melyek az egyes ideiglenes intézkedések funkciói a gyakorlatban. A *Sniadach kontra Family Finance Corp.* ügyben egy pénzügyi társaság *fizetésletiltást (garnishment)*, kezdeményezett egy Wisconsin állambeli bíróság előtt az alperes és munkáltatója (mint kifizető) ellen. Az alperes kifogást emelt a wisconsin-i fizetésletiltási eljárás ellen, azon az alapon, hogy az ellentétes a tizennegyedik alkotmány kiegészítésnek a „megfelelő (tisztességes) eljáráshoz való jogot” (*due process clause*) biztosító klauzulájával, mivel nem biztosítja az értesítés és meghallgatás lehetőségét fizetésének letiltása előtt. Az eljárás szerint, a bírósági tisztviselő kiadta a letiltást a felperes ügyvédjének kérelmére, aki továbbította azt a kifizetőnek. Amint a kifizetőnek átadták az okiratot, az alperes bérét befagyasztották, hacsak és amíg az alperes meg nem nyeri a pert. A wisconsin-i bíróság fenntartotta azon álláspontját, mely szerint az eljárás alkotmányos volt, de az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága saját hatáskörébe vonta az ügyet, és ezzel ellentétes véleményt alkotott. A Bíróság rámutatott, hogy a wisconsin-i gyorsított eljárás megfelelhet „a megfelelő (tisztességes) eljáráshoz való jog” követelményeinek egyes „rendkívüli helyzetekben”, de ilyen helyzet – mint pl. állami vagy hitelezői érdekek különleges védelmének szükségessége - az adott ügyben nem állt fenn. A Legfelsőbb Bíróság tehát hatályon kívül helyezte a wisconsin-i fizetésletiltási törvénynek azon rendelkezéseit, amelyet a vizsgált esetben alkalmaztak.

A *Fuentes kontra Shevin* perben Mrs. Fuentes vásárolt egy gázkazánt és szervizelési szolgáltatást a Firestone cégtől, részletvételi szerződéssel. A szerződés szerint, a termékek a cég tulajdonában maradtak, de Mrs. Fuentes jogosult volt birtoklásukra, amíg el nem mulasztotta a részletek megfizetését. Körülbelül egy év múltán vita bontakozott ki Mrs. Fuentes és a Firestone cég között a kazán szervizelését illetően, és Mrs. Fuentes beszüntette a vételárból még esedékes részletek további törlesztését. A Firestone cég pert kezdeményezett a Floridai Állami Bíróságnál a tárgyak visszavétele érdekében. Keresetlevelében a Firestone cég kérelmet terjesztett elő *birtok-visszaszerzési végzés (writ of replevin)* kibocsátása érdekében is, mely sikerre vezetett, és amely utasította a végrehajtót, hogy foglalja le a per tárgyát képező vagyontárgyakat. A floridai eljárásjog szerint a végzést a felperes „ex parte” kérelmére bocsátották ki, miután letette az áruk kétszeres értékének megfelelő összegű biztosítékot. A biztosíték célja az volt, hogy garantálja azt, hogy az alperes visszakapja birtokát, amennyiben megnyeri a pert, továbbá hogy fedezze azokat a károkat, amelyeket a felperes eljárása miatt esetleg elszenvedne. A tárgyak lefoglalása után a végrehajtót kötelezték, hogy három napig őrizze meg azokat, amely időszak alatt az alperes visszakövetelheti birtokát azáltal, hogy a tárgyak kétszeres értékének megfelelő biztosítékot tesz le. Amennyiben az alperes nem ad át ilyen biztosítékot az előírt időn belül, a vagyontárgyak visszakérülnek a felpereshez a per érdemi eldöntéséig. Mrs. Fuentes olyan „előzetes” jogorvoslatot keresett a floridai eljárás ellen, mellyel megakadályozhatja a kérdéses határozat kikényszerítését. Az Egyesült Államok Kerületi Bírósága fenntartotta a floridai eljárás alkotmányosságát, megszorítóan értelmezve a *Sniadach*-ügyben hozott döntést, csak olyan dolgokra vonatkoztatva annak hatályát mint a pl. munkabér, amelyek a „létfenntartáshoz” feltétlenül szükségesek. A döntés ellen előterjesztett fellebbezés alapján a Legfelsőbb Bíróság visszautasította ezt az értelmezést, és érvénytelenítette a floridai eljárást, mert az nem biztosította a vagyontárgyak lefoglalása előtti előzetes meghallgatás lehetőségét. In: Tepley im. 423-425. o.

meghallgatás lehetőségének megadása nélkül (vagyis ex parte). Először is, minden esetben közvetlenül valamilyen fontos kormányzati vagy közérdek biztosítása érdekében került sor a lefoglalásra. Másodszor, rendkívüli szükség volt azonnali intézkedés megtételére. Így például a Bíróság engedélyezte vagyontárgyak gyors lefoglalását, hogy az Egyesült Államok belső bevételeit (adóját) növelje; hogy, a nemzeti háborús erőfeszítéseknek megfelelhessen; hogy egy bank összeomlását követő gazdasági katasztrófát megakadályozzon, és hogy, megóvja a társadalmat romlott gyógyszerek és fertőzött élelmiszerek fogyasztásának káros következményeitől.³³⁹

A jelentős földrajzi távolság, és az eltérő jogi kultúra, jogrendszer ellenére találhatunk hasonló szabályozási megoldásokat a magyar és az amerikai rendszer között. Jelentősebbek persze az eltérések a két modell között, mégsem tartom céltalannak, hogy a két szabályozási modellt összevegyem egymással az alábbiak szerint:

1. A legszembevetőbb különbség, mellyel az összehasonlítást mindenképpen kezdeni kell, hogy a magyar szabályozási modell semmilyen körülmények között sem engedi meg a *személyi szabadság korlátozásával* járó ideiglenes intézkedések elrendelését, míg az amerikai modell, mind az egyes államok szabályozásának szintjén, mind az FRCP-ben lehetővé teszi ilyen jellegű intézkedések meghozatalát. Az egyes államok gyakorlatában ez vagy polgári őrizetként (civil arrest), vagy a bíróság területe elhagyásának tilalmaként (ne exeat) megengedett, míg a Szövetségi Törvény 64. Szakasza általánosabban fogalmazva „személyek, ill. vagyontárgyak zárolásáról” (Seizure of Person or Property) rendelkezik, és teszi lehetővé olyan ideiglenes intézkedések elrendelését a szövetségi bíróságok előtt, amelyet az egyes államok törvényei lehetővé tesznek.
2. Az amerikai rendszerben olyan jogintézmények is „*ideiglenes intézkedésként*” vannak szabályozva, amelyet a magyar polgári eljárásjog a bírósági végrehajtási jog keretei között tárgyal, elsősorban mint *biztosítási intézkedés*. Gondolok itt pl. a vagyonzárolás (attachment) intézményére, amely funkcióját tekintve nagyon hasonlít a magyar bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény 185. § (b) pontjában szabályozott dolog zárlatához. De egyéb intézkedések is hasonlatosságot mutatnak egyes, a végrehajtási jogból ismert intézményekkel, mint pl. az amerikai fizetésletiltás és a

³³⁹ Larry L. Teply im. 425. o.

magyar követelés lefoglalása, hiszen ezekben az esetekben olyan személyeknél (pl. munkáltató, bank) foganatosítják a foglalást (akár pénzkövetelésről, akár ingóságról van szó) akiknek a kötelezettel (adóssal, alperessel) szemben tartozásuk áll fenn.

3. Míg a magyar perrendtartási kódex – a Polgári Perrendtartás VI. Novellájának hatálybalépése óta – *nem nevesíti* az egyes ideiglenes intézkedéseket, hanem *generálklauzulát* fogalmaz meg, addig az amerikai rendszerben nevesítve vannak az egyes intézkedések, amelyek – mint ez a fent idézett jogeseteből kiderül – egymástól teljesen eltérő célokat szolgálnak.
4. Bár az amerikai rendszer a magyartól teljesen eltérő jogtechnikai megoldásokat alkalmaz, a jogintézmények által betöltött *funkciók* terén sok hasonlóságot fedezhetünk fel. Mind az amerikai, mind a magyar rendszerben az ideiglenes intézkedéseknek csak egyik funkciója, ill. csak egyes intézkedések célja a *felek között fennálló állapot (status quo) fenntartása*, másoké elsősorban annak biztosítása, hogy a felperesi követelés pernyertesség esetén sikerrel legyen kielégíthető, vagy, hogy a felperesnek a per ideje alatt se kelljen nélkülöznie a per tárgyát képező vagyontárgyat (replevin).³⁴⁰

Ez utóbbit a magyar szabályozás külön nem nevesíti, de ha a felperesi kereseti kérelem, vagy az ideiglenes intézkedés iránti kérelem valamely dolog kiadására irányul, akkor ilyen tartalmú intézkedést is elrendelhet a bíróság.

5. Az amerikai szabályozás *kettős feltételrendszert* alkalmaz, aszerint, hogy van-e lehetőség ex parte elrendelésre, (ekkor természetesen sokkal szigorúbbak a feltételek), vagy a kérelmezett intézkedést csak kétoldalú meghallgatás eredményeként lehet elrendelni. Ezzel szemben a magyar jog csak kivételes esetben engedi meg, hogy a bíróság a felek meghallgatásának mellőzésével rendeljen el ideiglenes intézkedést; rendkívül sürgős szükség esetében, ill. akkor, ha a fél a meghallgatásra kitűzött határnapot, ill. határidőt elmulasztotta.
6. Egyértelműnek tűnik a bemutatott szabályozási megoldásokból, hogy azon amerikai ideiglenes intézkedések *hatálya*, melyek célja a felek közötti állapot változatlan fenntartása, az érdemi döntés meghozataláig maradnak fenn, míg a biztosítási jellegű intézkedések a jogerős döntés meghozataláig, hiszen a követelés kielégítése csak így biztosítható. A magyar szabályozás a *status quo* fenntartására irányuló ideiglenes intézkedés hatályát is főszabály szerint a pert érdemben eldöntő határozat (vagy

permegszüntető végzés) jogerőre emelkedéséig tartja fenn, a biztosítási intézkedések hatálya pedig általában a kielégítési végrehajtás elrendeléséig tart.

3. *AZ ÖSSZEHASONLÍTÓ-JOGI KUTATÁSOK EREDMÉNYEINEK ÖSSZEFOGLALÁSA*

Jelen fejezet összehasonlító-jogi *kutatásainak eredményeit összegezve, és értékelve* az egyes államokban alkalmazott ideiglenes intézkedések *szabályozását és gyakorlatát* illetően az alábbi következtetések vonhatók le:

1. Mindegyik vizsgált állam jogrendszerében alkalmaznak a bíróságok olyan *időleges hatályú, speciális intézkedéseket*, melyek elsődleges célja az azonnali jogvédelem biztosítása, az időmúlás miatt utóbb már el nem hárítható, vagy nehezen kompenzálható károk megelőzése érdekében, még hozzá *mind* abban a tartalmi körben és abban az értelemben, ahogyan azt a magyar Pp. 156. §-a alatt *ideiglenes intézkedés* elnevezés alatt szabályozza, *mind* abban a körben, amelyet a magyar végrehajtási jog ún. *biztosítási intézkedésként* definiál. Mindegyik bemutatott szabályozási modell szerint az ilyen típusú intézkedések elrendelésének feltétele *sürgősség* fennállása.
2. A hasonló funkciók betöltésére alkalmas ideiglenes intézkedések *elhatárolásánál*, csoportosításánál ez egyes államok eltérő jogi megoldásokat alkalmaznak, mindenekelőtt jogi hagyományaiknak, joggyakorlatuknak megfelelően:
 - 2.1 A német és az olasz Pp. az intézkedés *tárgya* szerint határolja el az egyes intézkedés típusokat, attól függően, hogy az alkalmazott intézkedések pénzkövetelés biztosítására, vagy egyéb más dolog biztosítására irányulnak.
 - 2.2 A francia és a holland polgári eljárásjogban a *bírói hatáskörök* szerint határolódnak el az egyes intézkedés-típusok, ebben a szabályozási modellben indifferens a kérelem tárgya, és a kérelem előterjesztésének időpontja.
 - 2.3 Az angol *common law* jogrendszerben elsősorban a *kérelem tárgya* határozza meg az alkalmazásra kerülő ideiglenes intézkedés típusát, melynek legáltalánosabb formája a Mareva injunction, de ha a kérelem speciális jogok biztosítására irányul, mint pl. valamilyen szerzői jog, akkor már más precedens alapján kezdeményezhető a szükséges intézkedés (pl.

³⁴⁰ Ld. erre vonatkozóan Larry L. Teply im. 419.o.

Anton Piller Order).

2.4 A francia az angol, és az amerikai szabályozás között is vonható párhuzam a tekintetben, hogy a kérelem elbírálásának szabályait, az eljárás lefolytatásának körülményeit és az intézkedés időbeli hatályát tekintve is döntő jelentőséghez jut az a tény, hogy a kérelmező az *ellenfél meghallgatása nélkül* kéri-e a szükséges intézkedés elrendelését, vagy biztosítják az eljárás során az ellenfél meghallgatását is. Az így elrendelt intézkedések mindegyik szabályozási modellben főszabály szerint csak addig maradhatnak hatályban, míg a bíróság mindegyik ellenérdekű felet meghallgatja, és ennek függvényében dönt az elrendelt ideiglenes intézkedés hatályban tartásáról, vagy hatályon kívül helyezéséről.

2.5 Az amerikai rendszer szintén a *kérelem tárgya* szerint határolja el az egyes intézkedéseket, és aszerint határozza meg hatályban maradásuk idejét, hogy azokat a kérelmező az ellenfél meghallgatása nélkül, vagy azt lehetővé téve kezdeményezte.

3. Az egyes államok eltérő megoldásokat alkalmaznak arra vonatkozóan, hogy *nevesítik-e* az egyes intézkedés-típusokat, avagy *generálklauzulát alkalmaznak* és nem szűkítik le, sem azon perek körét, ahol ideiglenes intézkedés kezdeményezhető, sem azok lehetséges tárgyait nem határozzák meg. Ez utóbbi tekinthető tipikusnak.
4. Az egyes jogrendszerekben eltérő a vizsgált jogintézményeknek az egyes *határozati kategóriákon* belül való elhelyezése és *szabályozásuk terjedelme* is jelentős eltéréseket mutat, de alapvetően mindegyik szabályozási modell arra törekszik, hogy ezek az intézkedések valóban csak *időleges segítséget* nyújtsanak a „szükséghelyzetben” lévő félnek és csak addig maradjanak hatályban, amíg a bíróság a jogvitát a felek között érdemben el nem dönti. E megállapítás alól csak a *francia référé* és a *holland kort geding* eljárás jelent kivételt, melynek – az évszázados hagyományok tanúsága szerint – kifejezetten jelentős perpótló, perelhárító szerepe van mindenekelőtt az ún. bagatell ügyekben.
5. A magyar szabályozáshoz legközelebb a német modell áll, annak ellenére is, hogy a magyar szabályozás nem határolja el egymástól ez egyes intézkedés típusokat azok tárgya szerint és nem teszi lehetővé a keresetlevél benyújtását megelőzően ideiglenes intézkedés kérelmezését. Ez utóbbi mellett, a másik jelentős eltérés a két

szabályozási modell között abban áll, hogy a német jog – hasonlóan a legtöbb nyugat-európai jogrendszerhez – az általunk a végrehajtási jog keretei között szabályozott biztosítási intézkedéseket is ideiglenes intézkedésként szabályozza.

Megállapíthatjuk, hogy azokban a jogrendszerekben nem marginális, hanem valóban „élő” jogintézmény az ideiglenes intézkedés, ahol e jogintézmény alkalmazása *évszázados múltra* tekint vissza, ahol szabályozásának komoly *hagyományai* vannak és az eltelt időszak (évszázadok) alatt mind a jogkereső polgárok (felek), mind a bíróságok hozzászoktak az ilyen típusú intézkedések alkalmazásának előnyeire. Magyarországon azonban, - ahogy erre az értekezés történeti és hatályos szabályozást tárgyaló fejezeteiben részletesen kitértem – a VI. Perrendtartási Novella hatálybalépéséig csak igen szűk körben nyílt lehetőség a jogintézmény kérelmezése, az azóta eltelt idő viszont még túl rövid ahhoz, hogy mind a felek, mind a bíróságok e jogintézményt gyakrabban és bátrabban alkalmazzák.³⁴¹ Várhatóan 10-20 év elteltével Magyarországon is radikálisan meg fog változni az ideiglenes intézkedés alkalmazásának gyakorlata.

³⁴¹ Ez a megjegyzés természetesen nem vonatkozik az iparjogvédelmi perek körében elrendelhető ideiglenes intézkedésekre, mert ezen a területen a jogintézmény alkalmazásának volumene statisztikai adatokkal is alátámaszthatóan jelentős mértékben növekedett, részben a Pp. 156. §-ának átfogó újraszabályozása következtében, részben a védjegy törvény által bevezetett igényérvényesítési könnyítés következtében. Ld. erre vonatkozóan részletesen a dolgozat hatályos szabályozást feldolgozó III. fejezetét.

V. AZ IDEIGLENES INTÉZKEDÉS SZABÁLYOZÁSÁNAK JELENLEGI ÉS VÁRHATÓ TENDENCIÁI AZ EURÓPAI UNIÓBAN

A polgári eljárásjogi harmonizáció lehetőségeiről és szükségességéről az Európai Unióban

Az 1970-es években került előtérbe az *igazságszolgáltatás hozzáférhetőségének* (Access to Justice)³⁴² alapvető problémája. Ez a mozgalmá terebélyesedett kezdeményezés az Európai Közös Piac létrehozása után keletkezett. Addig az eljárásjog ún. „stagnáló ügy”³⁴³ volt; a gyakorlati szakemberek kis részét érdeklő problémának tekintették, amely nem volt alkalmas arra, hogy komolyabb tudományos kutatásokat ösztönözzön.³⁴⁴ Ez a helyzet alapvetően megváltozott a 70-es évek végére és abban a reformmozgalomban csúcsosodott ki, amely az 1990-es években volt tapasztalható – többek között - az Európai Unió egyes tagállamaiban és amelynek a célja a polgári eljárásjog szabályainak korszerűsítése volt.³⁴⁵ Az alapvető problémát az említett reformokkal kapcsolatban az jelentette, hogy ezek a változtatások nem csökkentették, hanem elmélyítették az egyes tagállamok polgári eljárásjogi törvénykönyvei közötti különbségeket,³⁴⁶ nem lévén egy követendő „modell” (pl. közösségi irányelv), amely mintaként szolgálna a változtatásokhoz.³⁴⁷

Az Európai Unióban a személyek és vállalkozások szabad mozgásának elve nem teljesülhet maradéktalanul az eljárásjogi harmonizáció nélkül. A jogbiztonság megteremtése is szükségessé teszi polgári eljárásjogi harmonizációt, így az európai

³⁴² A XX. század második felének legnagyobb hatású polgári eljárásjogi irányzata a *Mauro Cappelletti* által kezdeményezett tényfeltáró kutatás nyomán bontakozott ki, Firenzéből az 1970-es években. Az 1978-79-ben közreadott négykötetes jelentés már csaknem 30 ország kutatási eredményeit tartalmazta, az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférhetőség tekintetében. Ez az ún. *Access to Justice Project* a dogmatikai problémák mellett a jogérvényesítés ténylegességével összefüggő kérdésekre is ráirányította a polgári eljárásjog tudomány figyelmét. Forrás: Dr. Kengyel Miklós: A polgári eljárásjog az ezredfordulón MJ 2000. 12. szám 711. o.

³⁴³ Dr. Marcel Storme: General Introductory Report, Gent 1993. 37. o.

³⁴⁴ Természetesen voltak kivételek a fenti állítás alól, pl. a polgári eljárásjoggal foglalkozó kiváló olasz szerzők, valamint számos más egyéniség, mint pl. az osztrák Franz Klein Forrás: Dr. Marcel Storme: General Introductory Report, Gent 1993. 37. o.

³⁴⁵ Új polgári eljárásjogi törvénykönyv született 1992-ben Spanyolországban, 1993-ban Franciaországban. 1990-ben a Codice di Procedure Civile-t módosították Olaszországban és a Wolf-jelentés nyomán összeállított angol Civil Procedure Rules 1998-ban látott napvilágot.

³⁴⁶ Ld. Storme im. 49. o.

³⁴⁷ Természetesen voltak olyan EU tagállamok, ahol a jogharmonizációs törekvések támogatása, ill. az egyes nemzetközi szerződésekben foglalt kötelezettségek teljesítése volt a polgári eljárásjogi reformok egyik fontos mozgatórugója. Példaként említhetjük Ausztriát, ahol az 1997. évi novella a polgári perrendtartásban szereplő valamennyi értékhatárt tizenhárommal oszthatóvá tette, hogy az euro és a schilling közötti

állampolgárok kiterjedt jogi védelmét biztosítja az Unió határain belül, nemcsak saját országukban, hanem más tagállamokban is. Szükségessé vált az állampolgárok egyenlőségének elvéből kiindulva az igazságszolgáltatás azonos elérhetőségének biztosítása, ez pedig egymás jogához közelítő szabályozás megteremtése nélkül nem lehetséges. Az eljárásjogi harmonizációt tehát *gazdasági* és *jogi* tényezők teszik szükségessé.³⁴⁸

E követelmények mielőbbi megvalósításnak szándéka hívta életre azt a 12 fős Szakértői Bizottságot, mely a polgári eljárásjog részleges harmonizációjának megvalósítását tűzte ki célul, egy közösségi irányelv-tervezet elkészítése által. A Bizottság munkájával és az annak eredményeként napvilágot látott tervezettel jelen fejezet második része foglalkozik részletesen.

A jogharmonizáció megteremtésére irányuló erőfeszítések ellenére, a polgári eljárásjogot érintő közösségi jogalkotás – mind a mai napig - egy meglehetősen szűk területre korlátozódik, melynek következtében – egyes jogintézmények kivételével – egyelőre egy kezdeti stádiumban lévő *részleges perjogi harmonizációról* beszélhetünk az EU tagállamaiban. Ennek van még számos, eddig nem említett *elvi* és *gyakorlati* oka, melyre a Storme bizottság által készített irányelv-tervezet bemutatása kapcsán részletesen ki fogok térni.³⁴⁹ Gáspárdy László a következőképpen fogalmazta meg ennek okát: „A nemzeti polgári eljárásjogi berendezkedés olyan terület, amely meglehetősen *rezisztens az egységesítő törekvésekkel* szemben; olyan terület, ahol a hagyományok inerciája nehezen fékezhető.”³⁵⁰

Amit azonban már jelenleg is jelentős eredményként könyvelhetünk el, az a részleges eljárásjogi harmonizáció, amely az 1968-as Brüsszeli Egyezmény megalkotása és alkalmazása folytán valósult meg az EU tagállamai között, ill. 1988-tól, a Luganoi Egyezmény hatályba lépése után az EK és az EFTA tagállamok között. A dolgozat jelen fejezete – a realitások szem előtt tartásának elvéből kiindulva – elsőként az említett

árfolyamra tekintettel az átszámítást leegyszerűsítse. In: Dr. Kengyel Miklós: A polgári eljárásjog az ezredfordulón im. 715.o.

³⁴⁸ M. Storme im. 45. o.

³⁴⁹ A polgári eljárásjogi jogharmonizáció megvalósíthatatlanságát valló nézetek ellenére sem tartja kizártnak számos uniós tagállambeli eljárásjogász szakértő azt, hogy hamarosan egy mainál sokkal szélesebb körű jogharmonizáció bontakozzon ki a polgári eljárásjog területén. A harmonizációt megvalósíthatónak tartó eljárásjogászok között kell megemlítenünk *Giuseppe Tarzia* professzor nevét, aki ezzel a témakörrel foglalkozik részletesen a „Polgári eljárásjog határok nélkül” c. tanulmányában. MJ. 2000. május 293-297. o.

³⁵⁰ Gáspárdy László: Quo vadis magyar polgári eljárásjog címmel, Miskolcon, 2001. szept. 28-29-én „A magyar magánjog az európai jogfejlődés áramában” címmel megrendezett konferencián elhangzott előadásának kéziratából.

Egyezményeknek a dolgozat tárgya szempontjából releváns cikkelyeinek és az ahhoz kapcsolódó joggyakorlatnak a bemutatására törekszik.

Jelen fejezeten belül utolsóként azon közösségi jogforrásokat veszem sorba, melyek lehetővé ill. kötelezővé teszik *ideiglenes intézkedések alkalmazását* egyes speciális területeken, mint pl. az elektronikus kereskedelem, házassági, szülői felügyelettel kapcsolatos eljárások, csődeljárás stb.

Tekintettel arra, hogy Magyarország, mint az Unióhoz csatlakozni kívánó állam kötelezettséget vállalt az Unióval történő jogharmonizáció megteremtésére, az Európai Unió jogalkotása feltétlenül mintaként szolgálhat Magyarország számára.

Az Európai Közösségek és azok tagállamai, valamint Magyarország között 1991. december 16-án aláírt és 1994. február 1-én hatályba lépett Társulási Megállapodás, az ún. Európai Megállapodás egy átfogó jogi harmonizációs programot állított föl, jelezve a törvények és más jogszabályok *kívánatos*, (de a csatlakozásig még nem kötelező) harmonizációját bizonyos területeken. Az Európai Megállapodás végrehajtásáról szóló 1994. évi I. törvény 3.§ (2) bek. és 5.§-a megkívánja, hogy a törvényhozás, ill. általában a jogalkotási eljárás során biztosítani kell a közösségi joggal való összhangot.³⁵¹

A tárgyalásra kerülő joganyag – a fent ismertetett okoknál fogva - mindenképpen irányadó a magyar jogalkotás számára.

1. A megvalósult részleges eljárásjogi harmonizáció

1.1 A Brüsszeli Egyezmény

Az Európai Közösség létrejöttének alapvető célja az egységes belső piac megteremtése volt. Ahhoz, hogy ezt a célt el lehessen érni, többek között arra is szükség volt, hogy a Közösségen belül biztosítani lehessen a bírói ítéletek kölcsönös elismerését és végrehajtását. Erre tekintettel mondja ki a Római Szerződés 220. Cikkelyében, hogy „a tagállamok szükség esetén tárgyalásokat folytatnak egymás közt, hogy az állampolgáraik érdekében biztosítsák a bírói döntések és ítéletek kölcsönös elismerését és a végrehajtására vonatkozó formások egyszerűsítését.”³⁵²

A megfelelő jogvédelem megteremtése érdekében, az EK akkori hat tagállama 1968. szeptember 27-én Brüsszelben írta alá az *egyezményt a bírósági joghatóságról és a*

³⁵¹ Ld. erről részletesen: Dr. Mádl Ferenc: Közösségi jog – magyar jog – jogharmonizáció, In: Az Európai Közösség kereskedelmi joga, KJK Bp. 2000. (szerk: Király Miklós) 48-58. o.

³⁵² Dr. Burián László: Az EK Egyezménye a bírósági joghatóságról és a határozatok végrehajtásáról polgári és kereskedelmi ügyekben, In: EK kereskedelmi joga, KJK Bp. 2000. 381. o.

határozatok végrehajtásáról polgári és kereskedelmi ügyekben, mely a ratifikációkat követően 1973. február 1-én lépett hatályba. (Az újonnan belépő tagállamoknak is csatlakozniuk kell az Egyezményhez, mert csak így biztosítható az egységes piacon belül az ítéletek kölcsönös elismerése és végrehajtása. Ez minden utóbb csatlakozó tagállam esetében meg is történt, így jelenleg 15 részes állama van e nemzetközi szerződésnek.)

Az Egyezmény azonban *zárt*, részesei csak az Unió mindenkori tagjai lehetnek, ellentétben a később tárgyalásra kerülő Luganoi Egyezménnyel, mely *nyitott*, s amelynek az EU-n, és az EFTA-n kívül más államok is részesei lehetnek, ha felhívást kapnak a csatlakozásra.

A tagállamok a Brüsszeli Egyezmény megkötésével egyúttal megvetették egy „európai polgári eljárásjog” alapját is; Kengyel Miklós szavaival, „az Egyezményt méltán nevezhetjük az európai polgári eljárásjog legfontosabb kiinduló forrásának.”³⁵³

A Brüsszeli Egyezmény a tagállamok közötti – közösségi jogon kívüli – együttműködés egyik legsikeresebb intézménye. Alkalmazásának gyakoriságát jelzi az is, hogy az EU Bírósága napjainkig mintegy 100 esetben hozott olyan határozatot, amely az Egyezmény rendelkezéseinek értelmezésére vonatkozik.³⁵⁴

Ha a közösségi joganyagon belül próbáljuk meghatározni a Brüsszeli Egyezmény helyét, megállapíthatjuk, hogy az Egyezmény olyan különleges nemzetközi jogi szerződés, amely az EGK Alapokmányának 220. Cikkében foglaltaknak megfelelően jött létre; ellentétben azzal a korábban elfogadott állásponttal, mely az Egyezményt ún. primér közösségi jognak tartotta, amelyet nem a szuverenitás, hanem a közösségi elv alapján kell értelmezni.³⁵⁵ Abban azonban minden szerző egyetértett, hogy a Brüsszeli Egyezmény elsőbbséget élvez a nemzeti joggal szemben.³⁵⁶ A Brüsszeli Egyezményt és az annak rendelkezéseire épülő bírói gyakorlatot az *acquis communautaire* részének tekintik.³⁵⁷

Az Egyezmény preambuluma és 1. Cikkelye nem hagy kétséget afelől, hogy az egyezményt csak nemzetközi elemmel rendelkező polgári és kereskedelmi ügyekben lehet alkalmazni, s bár a nemzetközi jelleg az Egyezmény nem definiálja, bizonyos

³⁵³ Kengyel Miklós: Az európai polgári eljárásjog és a magyar jogfejlődés JK 1992/4. 166. o.

³⁵⁴ Dr. Wagner, Rolf: Ausztria, Finnország és Svédország csatlakozása a Brüsszeli Egyezményhez, MJ 1999./7. 424. o.

³⁵⁵ Schlosser, Peter: Neues Primärrecht des Europäischen Gemeinschaften. Neue Juristische Wochenschrift, 1975:2132 In: Kengyel fent im. 166. o.

³⁵⁶ Ld. előző pontban im. 167. o.

³⁵⁷ Dr. Kengyel Miklós: Magyarország a Luganoi Egyezmény kapujában, MJ 1999./6. 329. o.

kivételektől eltekintve, ez azt jelenti, hogy ugyanabban az államban lakóhellyel, ill. székhellyel rendelkező peres felek ügyei nem tartoznak az egyezmény hatálya alá.³⁵⁸

Az Egyezmény II. Címe részletezi a különböző joghatósági szabályokat, mellyel – tekintve, hogy a tárgyalandó téma szempontjából csak kis részben jutnak jelentőséghez – részletekbe menően nem foglalkozom.

A Brüsszeli Egyezmény két Cikkelye tartozik szorosan a dolgozat tárgyához. Az Egyezmény II. Címe 9. szakaszának 24. Cikkelye rendelkezik az *ideiglenes intézkedésekről*, ideértve a biztosítási intézkedéseket is.³⁵⁹ (Zárójelben jegyzem meg, hogy itt is tetten érhető, az, a nyugat-európai államok polgári eljárásjogi szabályozását jellemző szemlélet, - amiről dolgozatom alapvető kérdéseket tárgyaló fejezetében is értekeztem -, hogy a sürgős esetekben, azonnali jogvédelmet biztosító intézkedéseket *egységesen* kezelik és bár gyakran különbséget tesznek elnevezésükben ideiglenes-és biztosítási intézkedés között (mint e cikkelyben is), azokat egy koherens rendszerben együtt szabályozzák, függetlenül attól, hogy a kérelmező jogvédelmi igénye az eljárás mely szakaszára vonatkozik.)

Az idézett Cikkely a per főtárgya tekintetében az érdemi döntésre jogosult bíróság joghatóságától *független* joghatóságról rendelkezik, amikor lehetővé teszi ideiglenes intézkedés kérelmezését egy szerződő államban akkor is, ha az érdemi döntésre egy másik szerződő államnak van joghatósága. Így pl. kezdeményezni lehet az alperes vagyonának zárolását a *vagyon fekvése* helye szerinti állam bírósága előtt akkor is, ha a perre az alperes lakóhelye szerinti állam bíróságának van joghatósága. Az Egyezmény idézett cikkelye azért is érdemel figyelmet, mert az ideiglenes intézkedések esetében maga az Egyezmény ad felhatalmazást az ún. *zárt joghatósági rendszer*³⁶⁰ alkalmazása alól, lehetővé téve egy

³⁵⁸ Dr. Burián L.: Az EK Egyezménye...im. In: Az EK kereskedelmi joga KJK, Bp. 2000. 384. o.

³⁵⁹ Brüsszeli Egyezmény 24. Cikke: Valamely szerződő állam jogában meghatározott ideiglenes intézkedéseket, ideértve a biztosítási intézkedéseket is, az érintett állam bíróságánál akkor is lehet kezdeményezni, ha a per főtárgya tekintetében a döntésre a jelen egyezmény alapján egy másik szerződő állam bíróságának van joghatósága.

Ehelyütt jegyzem meg érdekességképpen, hogy a Brüsszeli Egyezménynek az EK Jogszabályainak Gyűjteményében megjelent magyar fordítása a biztosítási intézkedéseket „előzetes bizonyításként” fordítja. Álláspontom ezzel szemben az, hogy ebben a szövegekörnyezetben, ill. a nyugat-európai tapasztalatokat is figyelembe véve a „*provisional, including protective measure*” ebben az esetben is: „ideiglenes, ideértve a biztosítási intézkedéseket is”-ként fordítandó helyesen, ezért a továbbiakban magam ezt a terminológiát használom. Az EK Hivatalos Lapjában közzétett szöveg „biztosíték nyújtására irányuló ideiglenes intézkedésként” fordítja a szóban forgó intézkedéseket.

³⁶⁰ A zárt joghatósági rendszer azt jelenti, hogy minden olyan esetben, amikor az alperes lakóhelye, székhelye valamely részes államban van, kizárólag az Egyezmény joghatósági szabályai alapozhatják meg az eljáró bíróság joghatóságát, a nemzeti eljárásjogokban ismert joghatósági szabályokra nem lehet hivatkozni.

egyébként „nem kívánatos”, ún. exorbitáns joghatósági szabály igénybevételét, ami a vagyon fekvése szerinti joghatóság alkalmazásának lehetőségét jelenti ideiglenes intézkedések kezdeményezése esetén.

A 24. Cikkely olyan ideiglenes intézkedésekre is vonatkozik, amelyeknek a gyakorlatban *végleges jellegük* van (143/78; 120/79. *de Cavel v. de Cavel I. és II.*) Nincs mód azonban olyan ideiglenes intézkedés meghozatalára, amelyek kívül esnek az Egyezmény hatályán.³⁶¹

Az 1971. június 3-án aláírt Jegyzőkönyv 1. Cikke szerint az *EK Bírósága* dönt az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény, és a kiegészítő jegyzőkönyvek, valamint a csatlakozásról szóló későbbi egyezmények *értelmezéséről*. Az Európai Bíróság joggyakorlatában meglehetősen kevés (10 alatti) azon esetek száma, ahol a Bíróság az Egyezmény 24. Cikkét értelmezte. Az irányadónak tekinthető jogeseteket a Luganói Egyezmény kapcsolódási pontjainak felvázolása után fogom részletesen elemezni.

A Brüsszeli Egyezménynek a dolgozat tárgyát képező intézkedések szempontjából még egy érintett cikke van, tekintettel arra, hogy dolgozatom első fejezetében kifejtettem, hogy a magyar Pp. 156.§-ának szemléletétől eltérően, tágabb körben kutatom az ideiglenes intézkedés jogintézményét és olyan jogintézményeket is elemzek, melyeket a hatályos magyar jog biztosítási intézkedésként definiál.

Az *Egyezmény III. Címének 2. Szakasza* tartalmazza a határozatok *végrehajtására* vonatkozó szabályokat. Eszerint az egyik szerződő államban hozott olyan határozatok, amelyek ezen államban végrehajthatóak, másik szerződő államban akkor hajthatók végre, ha azokat abban az államban végrehajthatónak nyilvánították; azaz engedélyezték a végrehajtását. Az engedélyező határozat ellen az adós – főszabály szerint - 1 hónapon belül jogorvoslással élhet (Egyezmény 31. és 36. Cikkei). A végrehajtást engedélyező határozat ellen igénybe vehető jogorvoslat előterjesztésére nyitva álló *határidő eltelte előtt*, ill. a jogorvoslat tárgyában való *döntés ideje alatt* foganatosítható „biztosítási intézkedésekről” rendelkezik az Egyezmény 39. Cikke.³⁶²

Az Egyezmény 3. Cikk (2) megtiltja a nemzeti jogokban meglévő „különösen nem kívánatos” (exorbitáns) joghatóságok alkalmazását; a tiltott joghatósági szabályok nagy része nem más, mint az ún. vagyon fekvése szerinti joghatóság. (Dr. Wagner, Rolf im. 425. o.)

³⁶¹ Burián L: Az EK Egyezménye... im. In: Az EK kereskedelmi joga, KJK Bp. 2000. 399. o. Ld. erre vonatkozóan részletesen a CHW v GJH jogesetet.

³⁶² Brüsszeli Egyezmény 39. Cikke: Amíg a jogorvoslat benyújtására a 36. Cikkben megszabott határidő nem telt le, és amíg a jogorvoslat tárgyában nem döntöttek, az adós vagyonára vezetett végrehajtás nem

Az Egyezmény idézett cikke lehetővé teszi az adós vagyonaára vezetett „*biztosítási végrehajtást*” (a magyar eljárásjogi terminológiát használva), ha az adott államban egy másik szerződő állam által hozott határozat végrehajtását engedélyezték, de az ellen az adós jogorvoslattal élt. Ennek a végrehajtás foganatosítására halasztó hatálya van, de a követelések biztosítása érdekében a végrehajtás foganatosítása előtt elrendelhet a címzett állam bírósága ún. biztosítási intézkedéseket, a címzett tagállam jogának megfelelően.

A 39. Cikk a *biztosítási intézkedés elrendelésének speciális esetét* jelenti, amikor a jogosult már birtokában van a végrehajtható határozatnak, de tekintettel arra, hogy azt más államban kell végrehajtani, ami a – jogorvoslat biztosítása következtében is - többlet időt vesz igénybe, az Egyezmény lehetővé teszi, hogy erre az időszakra elrendelt biztosítási intézkedéssel garantálni lehessen a végrehajtás sikerét.

A 39. Cikket tehát az idézett 24. Cikk ideiglenes intézkedéseinek a végrehajtási eljárásban történő *kiterjesztéseként* értelmezhetjük.³⁶³

1.2 A Luganoi Egyezmény

Ahogy az már az előző alfejezetben megjegyeztem, a Brüsszeli Egyezmény zárt jellege folytán, ahhoz csak a mindenkor EU tagállamok csatlakozhatnak. Az európai integráció fejlődésével az EK-n kívüli, fejlett piacgazdasággal rendelkező európai országok, mindenképp az EFTA tagállamok számára is egyre kívánatosabbnak látszott, hogy létrehozzanak a Közösségekkel egy, az ítéletek kölcsönös elismerését, és végrehajtását biztosító egyezményt. Az erre vonatkozó Egyezményt a tagállamok 1988. szeptember 16-án írták alá a svájci Luganóban. Ez a Brüsszeli Egyezménytől csak annyiban tér el, amennyiben azt, az EFTA tagállamok jogának sajátosságai megkövetelik.³⁶⁴ Ez, mint a Brüsszeli Egyezménnyel „párhuzamos” megállapodás, a leegyszerűsített és felgyorsított elismerési- és végrehajtási eljárást egy kibővített európai térre terjesztette ki.³⁶⁵

terjedhet túl a biztosítási intézkedéseken. Az ilyen intézkedés foganatosítására vonatkozó jogosultság a végrehajtást engedélyező határozatból következik.

³⁶³ Tekintettel arra, hogy a fejezet végén kerülnek bemutatásra az Egyezmény 24. Cikkére vonatkozó jogesetek, helyüzt csak utalok arra, hogy az Egyezmény 39. Cikkét értelmező és irányadónak tekinthető jogeset, a *P. Capelloni and F. Aquilini v J.C.J. Pelkmans* ügyben hozott ítélet rendelkezéseinek a felvázolására, és értelmezésére szintén ott kerül sor.

³⁶⁴ Burián L: Az EK egyezménye...im. In: Az EK kereskedelmi joga, im. 382. o.

³⁶⁵ Kengyel M.: Magyarország a Luganoi Egyezmény kapujában im. 330. o.

Magyarország szempontjából a Brüsszeli Egyezménynél – pillanatnyilag - nagyobb jelentőséghez jut a Luganoi Egyezmény, tekintettel arra, hogy éveken keresztül tartó diplomáciai előkészítés után 1997. decemberében Magyarország hivatalosan is bejelentette az Egyezményhez való csatlakozási szándékát.

Kengyel Miklós professzor 1992-ben, a magyar jogharmonizáció szempontjából elengedhetetlen csatlakozásnak két lehetséges módját vázolta föl. Az egyik a tagállamkénti csatlakozás, mind a Brüsszeli Egyezményhez, mind a Luganoi Egyezményhez, ha Magyarország az EU teljes jogú tagja lesz. A másik lehetőség az, ha Magyarországot felhívják a Luganoi Egyezményhez való csatlakozásra.³⁶⁶ Tekintve, hogy az EU-hoz való csatlakozásunk – a legoptimistább becslések szerint is még legalább 3-4 évet várhat magára – reálisabb lehetőségként jöhet szóba a második variáció. Erre kapott meghívást Magyarország 1996. november 29-én Finnország jóvoltából.

A Luganoi Egyezményhez való magyar csatlakozás igen fontos lépést jelent az Európai Unióhoz való csatlakozási folyamatban is, mivel Magyarország – közvetett módon – részesévé válik az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény által megteremtett *egységes európai joghatósági és végrehajtási rendszernek*.³⁶⁷

A jogharmonizáció sürgősségét jelzi az a tény, hogy 2000. decemberében arra hivatkozással került sor a *nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. tvr.* joghatósági fejezetének a módosítására, hogy összhangba hozza a magyar szabályozást a nemzetközileg érvényesülő trendekkel, a Luganoi Egyezmény által érintett nemzetközi magánjogi és polgári eljárásjogi szabályokkal.³⁶⁸ Az ideiglenes intézkedés tárgykörében – hasonlóan a nemzetközi magánjogi szabályok módosulásához – akkor várható jelentősebb változás, ha Magyarország részese lesz valamelyik egyezménynek.

A Luganoi Egyezménynek szintén a 24. Cikke szabályozza az *ideiglenes intézkedéseket* a Brüsszeli Egyezmény idézett szakaszával szóról szóra megegyezően; és 39. Cikke a *biztosítási intézkedésekre* vonatkozó szabályokat tartalmazza szintén a párhuzamos egyezménnyel megegyező módon.

A Luganoi Egyezményre nézve az EK Bíróságának *értelmező jogköre* értelemszerűen nem állhat fenn, mivel az EFTA tagjai számára nem lenne elfogadható az, hogy az

³⁶⁶ Kengyel M.: Az európai polgári eljárásjog és a magyar jogfejlődés im. 169. o.

³⁶⁷ Kengyel M.: Magyarország a Luganoi Egyezmény kapujában im. 329. o.

³⁶⁸ Ezzel a kérdéskörrel részletesen foglalkozik Burián László: A nemzetközi magánjogi kódex újabb módosítása elé c. tanulmányában, *Ius privatum ius commune Europae, Liber Amicorum Studia Ferenc Mádl Dedicata* (Mádl Ferenc emlékkönyv) ELTE ÁJK Bp. 2001. 75-93. o.

Egyezmény értelmezéséről az EK egyik szerve döntsön. Az Egyezmények párhuzamos jellegéből adódóan azonban nem lett volna célszerű az, ha a két egyezménynek eltérő értelmezése alakul ki. Ennek elkerülése érdekében a Luganoi Egyezményt aláíró EFTA tagállamok kötelezettséget vállaltak arra nézve, hogy bíróságaik a Luganoi Egyezmény értelmezése során figyelembe veszik az EK Bírósága, valamint az EK tagállamainak bíróságai által kialakított alapelveket. Ezen a módon biztosítható, hogy a két egyezmény értelmezése azonos alapokon történjen.³⁶⁹

1.3 A 44/2001. sz. Tanácsi rendelet a bírósági joghatóságról, és a határozatok végrehajtásáról polgári és kereskedelmi ügyekben

1997-ben az EK Tanácsa utasítást adott, egy a tagállamok, és az EFTA államok képviselőiből álló *ad hoc bizottság* számára, hogy készítsen javaslatot a Brüsszeli és a Luganoi Egyezmények *párhuzamos átdolgozásával* kapcsolatban, amely a Brüsszeli Egyezmény és jegyzőkönyvei *helyébe lépne*, azokat felváltaná és aktualizálná, többek között azzal a céllal, hogy figyelembe vegyék a kereskedelem olyan új formáit, amelyek 1968-ban még nem léteztek.

A munkát, amelyben a Bizottság aktívan részt vett, tovább folytatták az EK szerződés 293. Cikk (4) bek. (korábban 220. Cikk) alapján mindaddig, amíg az Amszterdami Szerződés hatályba nem lépett 1999. május 1-én. A Tanács elfogadta az *ad hoc* munkacsoport által végzett munka eredményét, és előterjesztette a *99/0154. Sz. Tanácsi rendelet javaslatát*, mely helyettesítené a Brüsszeli Egyezményt. E rendelet-javaslat átvette az Egyezmény lényegi struktúráját, és legtöbb alapvető elvét, de mindezzel együtt jelentős számú változtatásra tett javaslatot.

A rendelet-javaslatot 2000 decemberében fogadták el az EU irányadó szervei, így az mára a közösségi jog részévé vált, rendelkezései azonban csak *2002 március 1-én* lépnek hatályba, addig a Brüsszeli Egyezmény rendelkezései továbbra is változatlanul irányadóak és alkalmazandóak.

Míg a Brüsszeli Egyezmény tárgyi hatálya az EK Amszterdami Szerződéssel módosított Alapító Szerződése (a továbbiakban: Szerződés) 65. Cikke alá tartozik, a Rendelet jogalapját a Szerződés 61. Cikk (c) pontja adja.³⁷⁰ Az okmányra kiválasztott „rendelet”

³⁶⁹ Kengyel M.: Magyarország a Luganoi Egyezmény kapujában im. 334. o.

³⁷⁰ 61. cikk c): A szabadság, a biztonság és az igazságosság térségének fokozatos kialakítása céljából, a Tanács meghozza: a 65. cikkben előírt, a polgári jog területén való igazságügyi együttműködésre vonatkozó intézkedéseit. In: Az Európai Integráció Alapszerződése, Szerk: Dr. Fazekas Judit, Bp. KJK 2000. 70. o.

formát számos megfontolás támasztja alá. Nem lehet a tagállamok belátására bízni nemcsak a joghatósági szabályok megállapítását, amelyeknek az a céljuk, hogy jogbiztonság valósuljon meg a magánszemélyek és a gazdasági társaságok javára, hanem az ítéletek elismerésével és végrehajtásával kapcsolatos szabályok megalkotását sem, amelyeknek valamennyi tagállamban egységesnek kell lenniük. (...) Ezen túlmenően, az átláthatóság alapvető célkitűzés ebben az összefüggésben; lehetővé tenni, hogy a Közösségben alkalmazandó szabályok azonnali egységes megértésben részesüljenek, és ne kelljen a közösségi okmány tartalmát a nemzeti jogba átültető rendelkezésekhez folyamodni, szem előtt tartva, hogy a nemzeti jog gyakran idegen a felperes számára. A rendeleti forma mellett való döntés a Bíróság számára lehetővé teszi annak biztosítását, hogy az összes tagállamban egységesen alkalmazzák.³⁷¹

Az ítéletek szabad mozgásának biztosítása érdekében szükséges, hogy a joghatóságra, valamint az ítéletek elismerésére és végrehajtására vonatkozó szabályokat *kötelező és közvetlenül alkalmazandó közösségi jogi norma rendezze*. Emellett biztosítani kell a Brüsszeli Egyezmény és a Rendelet közötti folytonosságot, melynek érdekében átmeneti rendelkezéseket kell megállapítani.³⁷²

Természetesen a Luganoi Egyezmény, amelynek nem tagállamok is aláírói, nem váltható fel ugyanilyen módon.

A teljesség kedvéért meg kell jegyezni, hogy a Szerződés IV. címe, (mely a Rendelet jogalapját adó 61. cikket is magában foglalja) a Rendelet hatálya alá tartozó ügyek tekintetében nem alkalmazandó az Egyesült Királyságban, Írországban, és Dániában. Az Egyesült Királyság és Írország azonban kifejezésre juttatta azon szándékát, hogy részt kívánjanak venni a Rendelet elfogadásában és alkalmazásában.³⁷³ Dánia ezzel szemben - élve a Szerződéshez fűzött Jegyzőkönyv 1. és 2. cikke szerinti jogával³⁷⁴ - nem vesz részt a Rendelet elfogadásában, így az reá nem alkalmazható, ami azt jelenti, hogy a *Brüsszeli Egyezmény továbbra is hatályban marad Dánia és a többi tagállam vonatkozásában*.³⁷⁵

A 44/2001. Tanácsi rendelet *10. Részének 31. Cikke* szabályozza az *ideiglenes intézkedéseket*, ideértve a biztosíték nyújtására irányuló intézkedéseket is, és az adott

³⁷¹ Részlet a 44/2001. Tanácsi rendelet-javaslatához fűzött indokolásból.

³⁷² 44/2001. Rendelet preambuluma 6. és 19. bekezdései.

³⁷³ 44/2001. Rendelet preambuluma 20. pontja.

³⁷⁴ Jegyzőkönyv Dánia álláspontjáról. In: Az Európai Integráció Alapszerződéseim. 308-309. o.

³⁷⁵ 44/2001. Rendelet preambuluma 21-22. pontjai.

szakaszban *egyedülként* változatlanul meghagyva a Brüsszeli Egyezmény 24. Cikkének normaszövegét.

1.4 A Brüsszeli Egyezmény 24. Cikkének értelmezésére vonatkozó Európai Bírósági joggyakorlat

2000. január 1.-re az EK Bíróságának (a továbbiakban: Bíróság) a Brüsszeli Egyezmény értelmezésére vonatkozó döntéseinek a száma meghaladta a *százat*. Ebből mindössze *hét* eseti döntés foglalkozik az Egyezmény 24. Cikkének értelmezésével, melyek időrendi sorrendben a következők:

1. *Luise de Cavel v. Jacques de Cavel C-143/78;*
2. *Luise de Cavel v Jacques de Cavel C-120/79.*
3. *Bernard Denilauer v SNC Couchet Freres C-125/79.*
4. *C.H.W. v G.J.H. C-25/81.*
5. *Mario Reichert and Others v Dresdner Bank AG C-261/90.*
6. *Van Uden v deco Line Co. C-391/95.*
7. *Hans-Herman Mietz v Intership Yachting C-99/96.*

A Bíróság hatásköre minden esetben az Európai Közösség Amszterdami Szerződéssel módosított Alapító Szerződésének 234. Cikkén³⁷⁶ (a módosítás előtt: 1957. évi Római Szerződés 177. Cikke) alapult, azaz ún. *előzetes döntéshozatali eljárás* keretében hozott határozatot a Bíróság. A nemzeti bíróságok a Bíróság döntését a közösségi jogi kérdésekben kérhetik. Csak nemzeti bíróság kérheti a Bíróság határozatát (pl. választottbíróság nem).

Így tehát minden bemutatásra kerülő esetben valamelyik tagállam bírósága kezdeményezte a Bíróság prejudiciális eljárását egy előtte folyó eljárásban felmerült és a Brüsszeli Egyezmény egyes cikkeire vonatkozó vitás kérdés értelmezésével kapcsolatban.³⁷⁷ A felsorolt esetek mindegyikében a Bíróság a Brüsszeli Egyezmény számos egyéb szakaszát is értelmezte, az értekezés jelen fejezete azonban csak a 24. Cikkre vonatkozó megállapítások bemutatására szorítkozik.

³⁷⁶ 234. Cikk (részlet): „A Bíróság hatáskörrel rendelkezik előzetes határozat meghozatalára a következő kérdésekben: a) a Szerződés értelmezése. Ha egy tagállam bírósága előtt ilyen kérdés merül fel, és ez a bíróság úgy ítéli meg, hogy a kérdésre vonatkozóan határozatra van szüksége ítélete meghozatalához, kérheti a Bíróságot, hogy határozzon erről a kérdésről.”

³⁷⁷ Az 1971. június 3.-i Jegyzőkönyv szerint az Európai Közösségek Bíróságának hatáskörébe tartozik az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény cikkelyeinek értelmezése

1.-2. A *de Cavel v Cavel ügyekben* az a kérdés vetődött fel, hogy vajon az Egyezmény, és különösen annak 31. Cikkelye, mely az egyik szerződő állam által hozott ítélet másik szerződő államban történő végrehajtására vonatkozik, alkalmazható-e az ún. *közbenső határozatok* (interlocutory orders) végrehajtására, melyet - az adott ügyben – francia bíró rendelt el házassági bontóperben járulékos kérdésben.³⁷⁸

A Bíróság a felvetett kérdések kapcsán az alábbiakat állapította meg. Az Egyezmény nem tartalmaz külön szabályokat a per fő tárgyához kapcsolódó ún. mellékkövetelések végrehajtására vonatkozóan. Ellenkezőleg, az Egyezmény számos helyen megerősíti, hogy az ún. mellékkövetelések végrehajtása *nem kapcsolódik*, a főkövetelés végrehajthatóságához, azaz, ha *a per főtárgya kivétel is jelent az Egyezmény hatálya alól, az eljárás folyamán egyéb járulékos kérdésben hozott marasztalást tartalmazó ideiglenes határozat végrehajtásának az Egyezmény alapján nincs akadálya.*³⁷⁹

3. A kronológiai sorrendben harmadik ügy, a *Bernard Denilauer v SNC Couchet Freres*, az Egyezmény 24. Cikkének értelmezése szempontjából a mai napig is a legjelentősebb megállapításokat tartalmazza, az Egyezmény szerint elismerhetőnek, és végrehajthatónak tekinthető ideiglenes intézkedésekről.³⁸⁰

³⁷⁸ A szóban forgó ügyben a német Bundesgerichtshof fordult a Bírósághoz előzetes döntéshozatal végett abban a kérdésben, hogy a Német Szövetségi Köztársaságban végrehajtható-e a francia Tribunal De Grande Instance által házassági bontóper folyamán ideiglenes intézkedéssel elrendelt tartásdíj fizetésére kötelező határozat, tekintettel arra a körülményre, hogy az Egyezmény a *per főtárgya* tekintetében *nem volt alkalmazható*, hiszen az Egyezmény 1. Cikkének 1. pontja nem teszi lehetővé az Egyezmény alkalmazását természetes személyek személyállapotára vonatkozó eljárásban.

³⁷⁹ Michael Bogdan: The Brussels Jurisdiction and Enforcement Convention – EC Court Casebook 1996. 79-81. o.

³⁸⁰ A Bíróság eljárásának előzményét jelentő ügyben a Couchet testvérek, mint hitelezők sürgősségi eljárást kezdeményeztek adósuk Denilauer ellen a francia Montbrisoni Tribunal de Grande Instance előtt. A bíróság Elnöke *référé* eljárás keretében, a francia Pp. 48. Cikkéből adódó jogkörénél fogva a hitelezők egyoldalú kérelmére elrendelte adósuk Frankfurt am Main-ban lévő bankszámlájának befagyasztását, biztosítva ezáltal az adós 130 000 FF tartozásának fedezetét. Mindezt egy olyan eljárás keretében kezdeményezték, ahol az eljárás alá vont személynek nem biztosították az eljárásban való részvétel lehetőségét. A francia jogban megengedett vagyonzárolás, „saisie conservatoire”, egy olyan speciális ún. fenntartó intézkedés, mely feljogosítja a hitelezőt, hogy akár az eljárás alá vont kötelezett alapvető jogainak sérelme ellenére is, érvényt szerezzen a kötelezett vagyonának befagyasztására irányuló ideiglenes intézkedésnek. A német bíróság a francia határozat alapján elrendelte a végrehajtást, és kibocsátotta az ún. zárolási végzést (Pfändungsbeschluss), amely a bank kezelésében lévő pénzalapra vonatkozott. Az adós a határozat ellen fellebbezett, és a Frankfurt am Main-i Oberlandesgericht az eljárás egyidejű felfüggesztése mellett az ügyet előzetes döntéshozatal végett felterjesztette a Bírósághoz. A feltett kérdések döntő többsége arra irányult, hogy a francia eljárás keretében elrendelt ideiglenes intézkedés más Szerződő államban *elismerhető, ill. végrehajtható-e*.

A Bíróság a következőképpen értelmezte az alapeljárás során elrendelt intézkedéseket, és azok alkalmazhatóságát a Brüsszeli Egyezmény szerint:

1. Az eljárás tárgyát képező ideiglenes intézkedések speciális következménye, hogy ún. „meglepetés hatást” kifejtve biztosítsa a jogvédelmet kereső fél jogainak érvényesülését, megelőzve ezzel azt, hogy a kötelezett tudomást szerezvén az ellene kérelmezett intézkedésről, az annak tárgyát képező javakat elrejtse, eltávolítsa.
2. Ezzel együtt mind az Egyezmény II., mind annak III. része kifejezi azt a szándékot, hogy az olyan eljárások során, melyek kötelező (marasztaló) határozat meghozatalához vezethetnek, vegyék figyelembe az eljárás alá vont személy jogait is. Ezeket az *eljárási garanciákat* a kötelezett számára az *eredeti (alap) eljárásban* kell biztosítani, tekintettel arra, hogy a Brüsszeli Egyezmény a határozatok elismerésére, és végrehajtására nagyon liberális szabályokat tartalmaz, ezért az alapeljárás során kell biztosítani az alperes jogainak érvényesülését, olyan eljárásban – melyek a származás helye szerinti állam jogrendszerétől függően nagyon különbözőek lehetnek -, ahol lehetősége van védekezésének előterjesztésére.
3. Az Egyezmény 34. Cikkében³⁸¹ szabályozott *egyoldalúság* indoka, amelynek célja a „meglepetés effektus” kiváltása, - amellyel megelőzhető az, hogy az adós kivonja a javait a végrehajtás alól - azon a *feltételezésen alapul*, hogy a végrehajtandó határozat helye szerinti államban mindkét fél részére biztosították a meghallgatás lehetőségét.
4. Ha az Egyezmény általános szerkezete alapján, a 24. Cikkelynek tulajdonított alapvető funkciókat elemezzük, arra a következtetésre jutunk, hogy ahol ilyen intézkedések megengedettek, ott speciális szabályozásra van szükség. Minden Szerződő állam jogában található ilyen speciális ideiglenes, ill. biztosítási intézkedések, de ezek alkalmazása nem vezethet az alperes jogainak a megsértéséhez.
5. Hangsúlyozni szükséges, hogy ilyen típusú intézkedés elrendelése a bíróság részéről különleges körülményt igényel és azon körülmények részletes ismeretét, amelyre a bíróság által elrendelt intézkedés kihat. Az eset körülményeitől, ill. a kereskedelmi szokásoktól függően a bíróság az intézkedés hatályát *időben korlátozhatja*, vagy a tervezett intézkedés tárgyának természetétől függően *bankgaranciát*, zárgondnok kirendelését, ill. általában olyan feltételek fennállását követelheti meg, amelyek biztosítják az ilyen intézkedések *ideiglenes*, ill. *biztosítási jellegét*.

³⁸¹ Brüsszeli Egyezmény 34. Cikk (részlet): A végrehajtási kérelem tárgyában eljáró bíróság haladéktalanul meghozza határozatát, anélkül, hogy a kötelezett az eljárás e szakaszában alkalmat kapna nyilatkozattételre.

6. Az Egyezmény 24. Cikke megengedi olyan ideiglenes, ill. biztosítási intézkedés elrendelését, ahol a származás helye szerinti államban biztosítják a felek kölcsönös meghallgatásának lehetőségét, és lehetővé teszi az ilyen határozatok Egyezmény általi elismerését és végrehajtását. Az Egyezmény III. részében előírt feltételeknek azonban nem tesznek eleget az olyan eljárás keretében hozott határozatok, ahol az ellenfél *részvételének lehetőségét* sem biztosítják az ellene folyó eljárás során.

A Bíróság ítéletében a fentiekre tekintettel a következőképpen rendelkezett: az olyan bírósági határozatok, melyek ideiglenes, ill. biztosítási intézkedéseket rendelnek el, úgy, hogy az intézkedés által kötelezett fél számára nem teszik lehetővé az eljárásban való részvételt, nem esnek a Brüsszeli Egyezmény III. részének hatálya alá, azaz az Egyezménynek az elismerésre, és végrehajtásra vonatkozó szabályai az ilyen eljárás keretében hozott ideiglenes intézkedésekre nem alkalmazhatóak.³⁸²

4. A *C.H.W. v G.H.J. ügyben* bizonyos szempontból hasonló kérdések merültek fel, mint az elsőként ismertetett *de Cavel v de Cavel* eset kapcsán, így a Bíróság tovább értelmezte az Egyezmény alkalmazási területeit, ill. a fő-és járulékos kérdések egymáshoz való viszonyát.³⁸³

A Bíróság a következőképpen rendelkezett: ideiglenes intézkedés kezdeményezése abból a célból, hogy megakadályozzák egy okirat bizonyítékként történő felhasználását egy olyan ügyben, amely ilyen szorosan kapcsolódik a házassági kötelékhez, abból egyenesen folyó vagyoni következmény, nem tartozik a Brüsszeli Egyezmény hatálya alá, tekintettel annak 1. Cikkelyében meghatározott kivételekre.³⁸⁴ Az Egyezmény 24. Cikke alapján tehát nem kezdeményezhető ideiglenes intézkedés olyan „tárgykörökben”, melyek kívül esnek az Egyezmény 1. Cikkében meghatározott alkalmazási területen.

³⁸² European Court Report 1980. Page 1553. Case: 125/79. <http://www.europa.eu.int>

³⁸³ Ebben az ügyben a Holland Legfelsőbb Bíróság tett fel négy kérdést előzetes döntéshozatali eljárás keretében a Bíróságnak. A kérdések egy belga állampolgárságú pár Hollandiában folyó eljárásában merültek föl, a férjnek a feleség különvagyonába tartozó vagyontárgyak feletti kezelési jogát illetően. A feleség bizonyítékként akarta felhasználni férje ún. pótvégrendeletét, melyben a férj mentesíteni szándékozta a felesége különvagyonát a kezelése alatt álló vagyonközösségből eredő tartozások alól. A férj egy holland kerületi bíróság elnökénél kérelmet terjesztett elő a dokumentum visszajuttatása érdekében, és határozat (injunction) kibocsátását kérte, amelyben a bíróság megtiltja a kérdéses dokumentum bizonyítékként történő felhasználását.

³⁸⁴ Brüsszeli Egyezmény 1. Cikke (részlet): A jelen Egyezményt polgári és kereskedelmi ügyekben kell alkalmazni, tekintet nélkül a joghatóság jellegére. Jelen Egyezmény nem vonatkozik különösen az adó és vámügyekre, valamint a közigazgatási jog körébe tartozó ügyekre. Nem alkalmazható az alábbi esetekre: 1. természetes személyek személyi állapotára, jog-és cselekvőképességére, az öröklési jog területére, beleértve a végrendelezési jogot.

5. Az 1990-es iktatású *Mario Reichert and others v Dresdner Bank AG* ügyben az eddig bemutatottaknál összetettebb kérdésekre kellett választ adnia a Bíróságnak.³⁸⁵ (Az ügyben felvetett kérdések, és az azokra adott válaszok is jóval nagyobb számúak, és terjedelmesebbek voltak az előző eseteknél.)

A Bíróság már az idézett *de Cavel v de Cavel* ügyben hozott ítéletében leszögezte, hogy az ideiglenes, ill. biztosítási intézkedések szolgálhatják különböző jogok védelmét, azonban ezen intézményeknek az Egyezmény hatálya alá tartozását nem a saját természetük határozza meg, hanem azon jogok természete, melyek védelmét szolgálják. Ehhez még hozzátette, hogy az Egyezmény 24. Cikkére építve nem vonhatóak az Egyezmény hatálya alá olyan ideiglenes intézkedések, amelyek az Egyezményből kizárt alkalmazási területre vonatkoznak.

A Bíróság a *Denilauer v Couchet Freres* ügyben hozott ítéletében arra is rámutatott, hogy az Egyezmény általános elvei alapján a 24. Cikk által betölteni kívánt *funkció* elemzése arra a következtetésre vezet, hogy ahol ilyen típusú intézkedések alkalmazásának lehetősége felmerül, a speciális szabályoknak a következőket kell biztosítani. Az ilyen típusú intézkedések elrendelése éppúgy különös gondosságot, és a körülmények alapos mérlegelését igényli, mint ezen intézkedések pontos eljárási szabályainak, és feltételeinek meghatározását, az intézkedések ideiglenes, ill. biztosítási jellegének megfelelő garانتálása mellett.

A Bíróság szerint a 24. Cikkely alkalmazásában azok az intézkedések minősülnek „ideiglenesnek ill. biztosításinak”, melyek arra irányulnak, hogy fenntartsanak egy ténybeli, ill. jogi helyzetet, mindaddig, míg a bíróság a per érdemében nem hoz ügydöntő

³⁸⁵ Mr. és Mrs. Reichert, akik német állampolgárok voltak, egy Franciaországban, Alpes-Maritimben fekvő ingatlant ajándékoztak fiúknak, Mario-nak, közjegyzői okiratban. Az ajándékozás ellen a Dresdner Bank AG, Reichert-ék hitelezője kifogást emelt a Grasse-i Tribunal De Grande Instance előtt, melynek hatáskörébe tartoztak a tulajdonjogi kérdések a Francia Code Civil 1167. szakasza alapján, mely szerint a hitelezők az *actio pauliana*-ként ismert keresettel saját nevükben megtámadhatják a fedezetelvonó szerződéseket. A Grasse-i Tribunal De Grande Instance joghatóságát az Egyezmény 16. Cikkének 1. bekezdésére alapította, mely döntés ellen Reichert-ék fellebbeztek, így az ügy az Aix-en-Provence-i Fellebbviteli Bírósághoz került, mely az eljárás egyidejű felfüggesztése mellett, előzetes döntés érdekében a Bírósághoz fordult. A megválaszolandó kérdések többsége a különös és a kizárólagos joghatóság értelmezése köré csoportosult, és csak harmadsorban került értelmezésre az Egyezmény 24. Cikkelye. A Dresdner Bank álláspontja szerint ugyanis az *actio pauliana* a hitelezőnek ideiglenes biztonságot nyújt, és ezáltal az Egyezmény 24. Cikkelye szerinti „biztosítási intézkedésként” (protective measure) értelmezhető. A Bizottság álláspontja ezzel szemben az volt, hogy az *actio pauliana* nem arra szolgál, hogy fenntartsanak egy ténybeli, ill. jogi helyzetet, hanem arra, hogy valamely vagyon jogi helyzetét megváltoztassa, ennek következtében az Egyezmény 24. Cikkének alkalmazásában sem ideiglenes, sem biztosítási intézkedésnek nem tekinthető.

határozatot. Noha egy olyan kereset, mint az *actio pauliana* a francia jogban lehetővé teszi, hogy a hitelező a biztonsága megóvása érdekében megelőzze adósa vagyonának elvonását, ez mégsem arra irányul, hogy fönntartson egy ténybeli, ill. jogi helyzetet, amíg érdemi döntésre nem kerül sor. A célja az, hogy elrendelve a visszavonást, megváltoztassa az adós és a megajándékozott fél vagyonának a hitelezővel szembeni jogi helyzetét, mely helyzet annak következtében állt elő, hogy az adós visszaélt hitelezője jogaival. *Ez a kérelem tehát az Egyezmény 24. Cikke értelmében nem minősül sem ideiglenes, sem biztosítási intézkedésnek, és így nem tartozik a Brüsszeli Egyezmény hatálya alá.*³⁸⁶

6. Az 1995-ös *Van Uden Maritime Bv. v Firma Deco-Line* ügy volt az első olyan eset, a Bíróság Brüsszeli Egyezmény cikkei értelmezésének gyakorlatában, ahol a nemzeti bíróság által felvetett kérdések *döntő többsége* az Egyezmény 24. Cikkének értelmezésére vonatkozott, és bár egyéb kérdésekre is választ adott a Bíróság ítéletében, a legterjedelmesebb, és leglényegesebb megállapítások az ideiglenes intézkedések értelmezésére irányultak.³⁸⁷ A Bírósághoz intézett nyolc kérdés mindegyike a 24. Cikk szerinti ideiglenes intézkedés értelmezésére vonatkozott.

A Bíróság a következő megállapításokat tette a kezdeményezett ideiglenes intézkedés elrendelhetőségével kapcsolatban:

³⁸⁶ Michael Bogdan: The Brussels Jurisdiction...im. 307-313. o.

³⁸⁷ A szóban forgó ügyben a jogvita a holland illetőségű Van Uden, és a német Deco Line cégek között bontakozott ki, főként egy holland sürgősségi eljárásban (*kort geding* eljárás, azaz a francia référé eljárás holland megfelelője) elrendelt *ideiglenes fizetésre kötelező határozat* kapcsán, mely fizetési kötelezettség egy olyan szerződésből keletkezett, melyben a felek a szerződésből eredő jogvitáik elbírálására holland választottbíróság joghatóságát kötötték ki. A Brüsszeli Egyezmény 1. Cikkének 4. pontja kizárja a választottbírósági eljárást az Egyezmény alkalmazási területei közül. 1993-ban a Van Uden és a Deco Line cég hajóbérleti szerződést kötött, mely szerint Van Uden vállalta, hogy lehetővé teszi a Deco Line cég számára hajórakományok elhelyezését az általa üzemeltetett teherhajókon, a Deco Line pedig hajóbérleti díjat fizet a felek által megállapított díjszabás szerint. Van Uden választottbírósági eljárást kezdeményezett Hollandiában azon az alapon, hogy a Deco Line elmulasztotta az általa kiszámlázott esedékes díjakat megfizetni. Ezzel egyidőben Van Uden *ideiglenes intézkedést* kezdeményezett a Rotterdami Kerületi Bíróság elnökénél arra hivatkozással, hogy a Deco Line fizetési kötelezettségének elmulasztása zavart okozott a pénzforgalmában. Olyan ideiglenes intézkedés kibocsátását kérte a Deco Line ellen, mely közel 840 000 DM megfizetésére kötelezi, fedezve ezzel a közöttük létrejött megállapodásból folyó négy esedékes követelést. A Deco Line kifogásolta a holland bíróság joghatóságát, arra hivatkozva, hogy a céget Németországban alapították, így csak német bíróság előtt lehet perelni. A rotterdami bíróság elutasította ezt a kifogást tekintettel arra, hogy a kérelmezett ideiglenes fizetési kötelezettséget megállapító határozat, az Egyezmény 24. Cikke szerinti ideiglenes intézkedésnek minősül, így van joghatósága az eljárásra. Ezenkívül megállapította, hogy az ügy rendelkezik a holland jog alkalmazásához szükséges minimális feltételekkel, és a Holland Pp. 1022 (2) §-a szerint a választottbírósági klauzula nem zárja ki, hogy a fél ideiglenes intézkedés kérelmezhesen rendes bíróság előtt. Mindezekre tekintettel közel 380 000 DM megfizetésére kötelezte a Deco Line céget ideiglenes határozatával. A kötelezett megfellebbezte a döntést, mely így felkerült a Holland Legfelsőbb Bírósághoz, amely az előtte folyó ügy egyidejű felfüggesztése mellett előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményezett a Bíróságnál.

1. Ahol a felek a szerződésből folyó jogvitáik elbírálására érvényesen választottbíróság joghatóságát kötik ki, nem lehet ideiglenes, ill. biztosítási intézkedést elrendelni a Brüsszeli Egyezmény 5. Cikkének 1. pontjában meghatározott különös illetékességi ok alapján.³⁸⁸
2. Ahol az ideiglenes intézkedés iránti kérelem *tárgya* az Egyezmény hatálya alá tartozó tárgykörre vonatkozik, ott az Egyezmény alkalmazható, és annak 24. Cikkelye joghatóságot biztosít annak a bíróságnak, amelyik az intézkedés iránti kérelmet elbírálja, még akkor is, hogyha az eljárás már megindult, vagy megindulhat az ügy érdemében, még azokban az esetekben is, ahol az ügy érdemi elbírálása választottbíróság hatáskörébe tartozik.
3. *Az Egyezmény 24. Cikke alapján, annak helyes értelmezése szerint, az ideiglenes, ill. biztosítási intézkedések elrendelése – többek között – attól függ, hogy fennáll-e egy tényleges kapcsolat a kérelmezett intézkedés tárgya, és azon Szerződő állam területi joghatósága között, amelyben a szóban forgó intézkedéseket kezdeményezik.*
4. Szerződésből eredő ideiglenes fizetési kötelezettséget megállapító határozat az Egyezmény 24. Cikke szerint ideiglenes intézkedésként *nem értelmezhető*, kivéve ha garantálják az alperes részére történő visszafizetését az ideiglenesen megítélt összegnek, abban az esetben, ha a per érdemét illetően a felperes sikertelenül perelne, ill. ha az intézkedés az alperes olyan vagyontárgyaira vonatkozik, amelyek az eljáró bíróság joghatóságának területén találhatóak. E kettő konjuktív feltétel.³⁸⁹

7. Az 1996-os *Hans-Herman Mietz v Intership Yachting* ügyben a felek közötti jogvita szintén egy holland bíróság által sürgősségi eljárásban (*kort geding*) elrendelt és Németországban végrehajtani szándékozott ideiglenes intézkedés végrehajthatósága körül bontakozott ki.³⁹⁰

³⁸⁸ Brüsszeli Egyezmény 5. Cikk 1. pont: Azon személy, akinek lakóhelye valamelyik szerződő állam felségterületén van, egy másik szerződő államban akkor perelhető, ha az eljárás tárgyát valamely szerződés, vagy szerződésből származó igények képezik, akkor azon hely bírósága előtt, ahol a kötelezettséget teljesítették, vagy azt teljesíteni kellene.

³⁸⁹ European Court Report 1998. Page I-7091. <http://www.europa.eu.int>

³⁹⁰ A vitás ügyben a német állampolgárságú Mietz úr adásvételi szerződést kötött a holland Intership Yachting céggel, melynek tárgya, egy motoros hajó volt. A szerződés szerint Mietz a 250 000 DM vételárat 5 részletben fizette volna ki. A részletek megfizetésének elmulasztása miatt az Intership Yachting cég eljárást kezdeményezett Mietz ellen, amelyben a Bíróság 143 000 DM megfizetésére kötelezte az alperest. A határozat előzetesen végrehajtható volt. A felperes kérelmére a német bíróság végrehajthatónak nyilvánította a holland határozatot, és elrendelte annak végrehajtását. Mietz fellebbezése folytán került az ügy a Bundesgerichtshof elé, mely az ügyet előzetes döntéshozatal végett felterjesztette a Bírósághoz.

Az ideiglenes intézkedéseket érintő kérdések elsősorban arra irányultak, hogy a holland sürgősségi eljárás keretében elrendelt *ideiglenes fizetésre kötelező határozat*, az Egyezmény 24. Cikke szerinti ideiglenes intézkedésnek minősül-e, és ennek következtében végrehajtható-e Németországban.

A Holland Pp. 289-297.§-ai szabályozzák az ún. kort geding eljárást, mely lehetővé teszi, hogy az elsőfokú bíróság Elnöke előzetesen végrehajtható ideiglenes intézkedést rendeljen el minden olyan esetben, ahol valamelyik fél érdeke azonnali intézkedés elrendelését teszi szükségessé sürgősségi alapon. (289.§ (1)) A holland Pp. további szakaszai szerint ezek az ideiglenes intézkedések a per érdemében való döntésre nem hatnak ki (without prejudice). Sürgősségi eljárás indításának helye van úgy is, hogy az ügy érdemi elbírálását nem kezdeményezik az illetékes bíróságnál. A bíróság elnöke az ügyet rendes eljárásra utasíthatja. (Holland Pp. 291-292. §) A Holland Pp. 289. §-a szerint a kort geding eljárásban nagyon szűk határidők vannak (gyors lefolyású eljárásról van szó), a határozat elleni jogorvoslatot két héten belül lehet benyújtani, elutasítás terhe mellett.

A fenti körülmények miatt azt kell megállapítani, hogy a *kort geding egy olyan eljárás*, amely *szemben áll* az Egyezmény 24. Cikkében biztosított azon lehetőséggel, mely szerint az érintett állam bírósága akkor is joghatósággal rendelkezik ideiglenes intézkedés elrendelésére, ha egyébként az érdemi eljárás lefolytatására nincs joghatósága. Habár az Egyezmény 24. Cikke *kifejezetten biztosítja*, az adott állam *nemzeti joga alapján* kérelmezhető ideiglenes intézkedések elrendelésének lehetőségét, ez a hatáskör csak a 24. Cikkben meghatározott *keretek között* gyakorolható.

Ha az ideiglenes intézkedést elrendelő nemzeti bíróság határozatában *kifejezetten hivatkozik* arra, hogy joghatósága a nemzeti jogon alapul az Egyezmény 24. Cikkével kapcsolatban, egy másik állam bíróságának, melyhez a végrehajtás iránti kérelmet intézték, arra az álláspontra kell jutnia, hogy a kérelem tárgyát képező ideiglenes intézkedés – nevezetesen egy feltételhez nem kötött ideiglenes fizetésre kötelező határozat – nem tekinthető a 24. Cikk hatálya alá tartozó ideiglenes intézkedésnek, így az Egyezmény III. része szerint nem lehet végrehajtás tárgya sem.

A Bíróság ítéletében a következőképpen foglalta össze az eddig ismertett megállapításokat: *olyan határozat, mely szerződésből folyó fizetési kötelezettség ideiglenes teljesítésére kötelez, egy olyan eljárás eredményeként, mint a Holland Pp. által*

szabályozott kort geding eljárás és egy olyan bíróság által, melynek a Brüsszeli Egyezmény cikkei szerint az érdemi eljárás lefolytatására nincs joghatósága, nem minősül az Egyezmény 24. Cikke szerinti ideiglenes intézkedésnek. Kivételt jelent e szabály alól az az eset, ahol garantálják az alperes részére történő visszafizetését annak az összegnek, melynek megfizetésére ideiglenesen kötelezték, ha a felperes a per érdemét illetően sikertelenül perelne, ill. ha az intézkedés az alperes olyan speciális vagyontárgyaira vonatkozik, amelyek az eljáró bíróság joghatóságának a területén találhatóak, vagy találhatóak kellene lenniük.³⁹¹

Véleményem szerint nem tanulságok nélküli egy *áttekintés, összegzés készítése* arra vonatkozóan, hogy az Európai Bíróság a Brüsszeli Egyezmény 24. Cikkének alkalmazásával kapcsolatban milyen *általános követelményeket* támasztott, melyeket a részes államoknak figyelembe kell venniük akkor, amikor egy másik tagállamban folyó perhez kapcsolódó ideiglenes intézkedés elrendeléséről, végrehajtásáról határoznak. A Bíróság joggyakorlatának áttanulmányozása során, a következő témakörökhöz kapcsolódott feltett kérdések döntő többsége:

1. Ha a per *főtárgya kivételt* jelent az Egyezmény alkalmazási területe alól, akkor a per során előterjesztett járulékos kérdésben megengedett-e az ideiglenes intézkedés?

A Bíróság ítélete szerint: ha a per főtárgyához kapcsolódó járulékos kérdésben kéri az egyik fél ideiglenes intézkedés elrendelését, annak elrendelhetősége attól függ, hogy a járulékos kérdés mennyiben folyik az alapjogviszonyból, attól mennyire függetleníthető. (C-143/78; C-120/79, C-125/79)

2. *Indifferens-e* az adott tagállam *eljárásjogi szabályozása* az ideiglenes intézkedésekre vonatkozóan, azaz bármilyen eljárás keretében elrendelt intézkedés elismerhető és végrehajtható egy másik tagállamban?

A Bíróság ítélete szerint: az Egyezmény 24. Cikkének alkalmazhatósága, és ennek következtében az elrendelt ideiglenes intézkedés másik államban történő végrehajthatósága szempontjából egyáltalán *nem közömbös*, hogy a kérdéses ideiglenes intézkedést *milyen eljárás keretében* rendelték el. Lehetőség volt-e pl. az alperes részéről védekezés előterjesztésére, kontradiktórius eljárás keretében döntöttek a kérelemről, ill. lehetett-e jogorvoslással élni az ideiglenes intézkedést elrendelő

³⁹¹ European Court Report 1999. Page I-2277 Case: 99/96. <http://www.europa.eu.int>

határozat ellen? Kizárt, pl. olyan eljárás keretében elrendelt ideiglenes intézkedés végrehajtása az Egyezmény alapján, ahol az eljárás alá vont személy nem vehetett részt az ellene folyó eljárásban, azaz *ex parte* kérelem alapján rendelte el a bíróság a kérelmezett intézkedést. Az EKB joggyakorlatában kiérlelt szempontok e tekintetben jelentős szerephez jutnak, hiszen számos szerződő állam³⁹² joga lehetővé teszi az egyoldalú eljárás alapján elrendelt ideiglenes intézkedéseket, amelyek viszont már más tagállamban nem hajthatók végre. (C-125/79; C-99/96.)

3. Milyen *tartalmi körben* van lehetőség ideiglenes intézkedés iránti kérelem előterjesztésére?

A Bíróság ítélete szerint: a 24. Cikk alkalmazhatósága szempontjából nemcsak az jut jelentőséghez, hogy megfelelő eljárási garanciák mellett döntöttek-e az ideiglenes intézkedés iránti kérelemről, hanem az is, hogy mi az *intézkedés tárgya*. Főszabály szerint nem lehet tárgya ilyen intézkedésnek, pl. egy feltételhez nem kötött fizetésre kötelező ideiglenes határozat, akkor sem, ha ezt annak az államnak a nemzeti joga, ahol az intézkedést elrendelték, egyébként megengedi. Ebben a körben - azaz, hogy *milyen tartalmú* ideiglenes intézkedések képezhetik tárgyát az Egyezmény 24. Cikkének - különösen nagy jelentőséghez jut a Bíróság ítélkezési gyakorlata, tekintettel arra, hogy a 24. Cikk, elvileg bármilyen tartalmú, az egyes nemzeti jogokban létező ideiglenes intézkedés elrendelését lehetővé teszi. Ha azonban az így elrendelt ideiglenes intézkedések nem felelnek meg a tisztességes eljáráshoz és a perbeli esélyegyenlőséghez való jog alapelveinek, nem ismerhetők el és nem hajthatók végre más tagállamokban. (C-391/95; C-99/96.)

4. Az ideiglenes intézkedés elrendelésére vonatkozó joghatóság szempontjából megállapítható, hogy az a bíróság, *amely a per főtárgyára joghatósággal rendelkezik, minden további feltétel nélkül joghatósággal rendelkezik ideiglenes intézkedés elrendelésére is*, és az így elrendelt intézkedések másik tagállamban a Brüsszeli Egyezmény alapján végrehajthatók, ha az „alapeljárás” során biztosították az ellenfél részvételét és meghallgatását. Ha viszont a bíróság joghatósága saját nemzeti szabályain alapul, vagyis a per főtárgya tekintetében a Konvenció szerint nincs joghatósága, akkor a bíróság által elrendelt intézkedések csak saját államának területére

³⁹² Lehetővé teszi ezt pl. a francia, holland, német polgári perrendtartás, de megengedettek az ilyen *ex parte* intézkedések az angol polgári eljárásjogban is. Lásd erre vonatkozóan részletesen a dolgozat összehasonlító jogi fejezetének idevágó megállapításait.

korlátozódhatnak, így a másik tagállamban való végrehajtás kérdése logikailag fel sem merülhet. (C-391/95; C-99/96.)

Megítélésem szerint az ideiglenes intézkedésekre vonatkozó hatályos magyar szabályozás a Bíróság joggyakorlata szerint támasztott feltételeknek *megfelel*, így akár az Unióhoz való csatlakozás esetén leszünk részesei a Brüsszeli Egyezménynek, akár a Luganoi Egyezményhez csatlakozunk, azok 24. Cikke szerint kérelmezhető magyar ideiglenes intézkedés alkalmazása esetén a fenti aggályok nem merülnek fel. E megállapításomat támasztja alá az, hogy a magyar Pp. szerint is csak a per főtárgyához kapcsolódóan terjeszthető elő ideiglenes intézkedés iránti kérelem, amit a magyar jogalkotó a VI. Perrendtartási Novella³⁹³ hatálybalépése óta azzal biztosít, hogy csak a keresetlevél előterjesztése után lehet azt kérelmezni, kereseti kérelem nélkül, önállóan ideiglenes intézkedést kérni nem lehet. Ezen felül a magyar szabályozás szerint is főszabály szerint csak az ellenfél meghallgatása után rendelhető el a kért intézkedés, *ex parte* csak rendkívül sürgős szükség fennállása esetén, de ez a lehetőség általában nem biztosított; és a magyar Pp. is biztosítja az intézkedés elleni jogorvoslat lehetőségét. Ami az intézkedés tárgyát illeti, az a Pp. szerint az intézkedés iránti *kérelem függvénye, azt pedig, hogy mi kérhető, az anyagi jog határozza meg*,³⁹⁴ így előfordulhat, hogy marasztalási kereset esetén, az ideiglenes intézkedés pénz fizetésére kötelez, melyet az EKB számos eset kapcsán aggályosnak talált. A megoldást ebben az esetben megfelelő biztosíték adása jelenheti, melyre a magyar szabályok lehetőséget teremtenek szintén az 1995-ös módosítás óta.

1.5 A Brüsszeli Egyezmény 39. Cikkének értelmezése az Európai Bíróság joggyakorlatában

A *P. Cappeloni and F. Aquilini v J.C.J. Pelkmans* ügyben a Bíróság olyan részleteibe menően értelmezte az Egyezmény 39. Cikkét, hogy 1984 óta ebben a tárgykörben más döntés meghozatalára nem került sor.

A problémát a szóban forgó ügyben az jelentette, hogy az arra illetékes olasz bíróság a Brüsszeli Egyezmény 31. Cikke alapján engedélyezte egy olyan holland bírósági ítélet

³⁹³ 1995. évi LX. törvény

³⁹⁴ Részlet az 1995. évi LX. törvényhez fűzött indokolásból. (Indokolás 16. §)

végrehajtását Olaszországban, melyben a holland bíróság 127.400 holland forint megfizetésére kötelezte az alpereseket. A kötelezettek megfellebbezték a végrehajtást engedélyező olasz bírósági határozatot, a jogosult pedig az előterjesztett fellebbezésre tekintettel, *biztosítási intézkedésként zárlatot kezdeményezett* a kötelezettek vagyontárgyaira, az olasz Pp. 680. Cikkelyében foglaltak alapján.

A kötelezettek jogorvoslattal éltek a biztosítási intézkedés elrendelése ellen, melyben arra hivatkoztak, hogy az olasz Pp. idézett szakasza az Egyezmény 39. Cikkének értelmében nem alkalmazható. Az eset végül a *Corte Suprema di Cassazione* elé került, mely az ügy egyidejű felfüggesztése mellett, felterjesztette azt a Bíróság elé, feltéve az eset elbírálása szempontjából releváns kérdéseket:

- az adós vagyontárgyaira vonatkozó biztosítási intézkedés, melyet egy olyan határozat ellen előterjesztett jogorvoslati eljárás folyamatban léte alatt rendelnek el, melyet egy másik Szerződő állam engedélyezett, *tárgyát képezheti-e* egy másik tagállam eljárásjogi szabályozásának a végrehajtás foganatosításának szempontjából;
- van-e szükség külön speciális engedélyre a biztosítási intézkedés elrendeléséhez, vagy elegendő, ha az egyik tagállam által hozott ítéletet, egy másik szerződő állam az Egyezmény 31. Cikke alapján végrehajthatónak nyilvánítja?

Az értelmezési nehézségeket tovább súlyosbította, hogy a 39. Cikk nem határozza meg, hogy milyen típusú intézkedések rendelhetők el, milyen tartalommal, milyen értékű vagyontárgyakra, milyen feltételek fennállása esetén és nem határozza meg a végrehajtás részletszabályait sem. Ennek következtében a 39. Cikk alkalmazása során minden tagállam a saját nemzeti joga szerinti intézkedéseket rendelheti el. Az olasz Pp. szerint a biztosítási intézkedés elrendelése előtt szükséges egy külön bírósági felhatalmazás, majd annak elrendelése után egy ún. megerősítő ítélet arra nézve, hogy annak fenntartása szükséges. Ezen külön határozatok szükségességéről a Bíróságnak szintén döntenie kellett.

A Bíróság az ügyben a következő ítéletet hozta:

- Az Egyezmény 39. Cikke értelmében, az a fél, aki a végrehajtást kérelmezte és azt az Egyezmény szerint illetékes bíróság engedélyezte a 39. Cikkben foglalt határidőn belül (ti. amíg az előterjesztett jogorvoslatot a bíróság el nem bírálja) *közvetlenül* kezdeményezhet biztosítási intézkedéseket azon személy vagyona ellen,

akivel szemben a végrehajtást engedélyezték, *nincs szükség külön speciális engedélyre.*

- Az a fél, akinek kérelmére a végrehajtást engedélyezték, a döntés ellen előterjeszhető jogorvoslatra nyitva álló határidő alatt, ill. annak tárgyában való döntés meghozataláig kérelmezhet biztosítási intézkedést.
- (3) Az Egyezmény 39. Cikke értelmében nincs szüksége bírósági megerősítő határozatra annak a félnek, aki biztosítási intézkedést kezdeményezett egy már engedélyezett végrehajtási eljárásban, akkor sem, ha az alkalmazott nemzeti jog szabályai szerint erre szükség van.^{395 396}

2. A polgári eljárásjog részleges harmonizációjára irányuló irányelv-tervezet, a Storme-jelentés ideiglenes intézkedésre vonatkozó szabályai

2.1. Az irányelv-tervezet létrejöttének előzményei, általános jellemzői

Az Európai Közösségek Bizottsága Brüsszelben 1987 végén a tagországok által delegált 1-1 európai processzualistából álló 12 tagú csoport³⁹⁷ számára mandátumot adott arra, hogy találják meg az útját annak, a Brüsszeli Konvención túlmenően mennyiben lehet az eljárásjogot harmonizálni. A Szakértői Bizottság munkája kezdetén elhatározta, hogy két vonatkozásban korlátozza magát. Mindenekelőtt nem fog olyan eljárásjogi kérdéseket érinteni, amelyek bármilyen vonatkozásban kapcsolatban állnak a tagállamok *bírósági rendszerével*; a másik terület, amelyet el kívánt kerülni, az *ideológiai jellegű* kérdések köre.³⁹⁸

Európa legkiválóbb eljárásjogászai - Storme professzor vezetése alatt – hat éven át dolgoztak azon az *irányelv-tervezeten*, mely végül is 1993-ban látott napvilágot. Ebben az

³⁹⁵ Ez a kérdés azért merült fel, mert számos Szerződő állam joga ismeri az ún. megerősítő eljárást (confirmatory procedure), mely azt a célt szolgálja, hogy biztosítsa *ex post facto*, hogy a biztosítási intézkedést engedélyező határozat utóbb ellenőrzés tárgya lehessen a tekintetben, hogy a döntés jól megalapozott volt-e, tekintettel arra, hogy ezeket a döntéseket általában gyorsított eljárás keretében hozzák meg. In: előző lábjegyzetben idézett eset 208. o. 33. pont

³⁹⁶ Michael Bogdan: The Brussels Jurisdiction and Enforcement Convention, EC Court Casebook 1996. 203-209. o.

³⁹⁷ A Szakértői Bizottság munkájában a következő eljárásjogász szakértők vettek részt, akik egy-egy tárgykör szabályainak kidolgozásáért voltak felelősek: Marcel Storme, J. Normand, J.A. Jolowicz, E. Smith, A. Pessoa Vaz, P. Meyknecht, G. Tarzia, H. Prütting, K. Kerameus, C. de Miguel, G. de Leval, és E. Smith. A Bizottság munkájában részt vehetett néhány meghívott közép-kelet európai, nem EU tagállam képviselője is, melyben Magyarországot Dr. Gáspárdy László professzor képviselte.

³⁹⁸ Konstantinos D. Kerameus: Eljárásjogi jogharmonizáció Európában, MJ 1995. április 237. o.

okmányban fogalmazódott meg először egy polgári eljárásjogi *Európai Modell Kódex* (European Model Code of Civil Procedure) gondolata,³⁹⁹ mely szintén Marcel Storme-tól, a jogharmonizáció elkötelezett hívétől származik.⁴⁰⁰

Az irányelv-tervezet bevezetőjében a Bizottság elnöke, *Marcel Storme* hosszan indokolja annak a „beavatkozásnak” a Közösség alapszerződéseiben meglévő jogi alapját, mely felhatalmazza a Közösség egyes intézményeit egy ilyen típusú beavatkozásra az egyes tagállamok jogrendszerébe. Szilárd és megdönthetetlen alapot kellett találni a Római Szerződés rendelkezéseiben – és még több érvet az Európai Egységes Aktában -, amely lehetővé teszi egy ilyen modell polgári eljárásjogi törvénykönyv kidolgozását. Ilyennek találták az EGK Szerződés 3. Cikkének h) pontját, mely utal arra, hogy „a tagállamok jogainak közelítése szükséges a Közös Piac helyes működésének érdekében”, ill. ugyanezen Szerződés 5. és 100. Cikkét, mely megjelöli a harmonizációhoz szükséges eljárásjogi kereteket. Hasonló felhatalmazást tartalmaz az Egységes Európai Akta 100. Cikkelye is.⁴⁰¹

A Szakértői Bizottság által elkészített tervezet elfogadtatását egyrészt a Közösség szerveivel, másrészt a tagállamokkal óriási várakozás előzte meg az érintett államok polgári eljárásjogászai részéről, azonban mind a mai napig nem történtek előrelépések ezen a területen. Az Unió irányadó szervei a tervezet tekintetében még nem hoztak döntést, így a joganyag nem része az Unió közösségi jogának. Más kérdés, hogy mint ún. *Közösségi vívmány - Acquis Communautaire* mennyiben befolyásolja a tagállamok polgári eljárásjogi jogalkotását.

A tervezet 14 tárgykörben találta lehetségesnek és célszerűnek az Unió tagállamai polgári eljárásjogának részleges harmonizációját, amelyek tekintettel e fenti korlátozásokra ún. technikai jellegű kérdések maradtak. Részletes szabályok kerültek kidolgozásra⁴⁰² a

³⁹⁹ Dr. Kengyel Miklós: A polgári eljárásjog jelene és jövője, Ötödik Magyar Jogászegylet, Balatonfüred, 2000. 05. 19-21. Szekciókiadvány Bp. 2000. 245. o.

⁴⁰⁰ Az 1993-ban, Gent-ben napvilágot látott Uniós kiadvány (munkaokmány) a „European Community Working Group for the Approximation of the Civil Procedural Law” több fejezetre tagolódik: tartalmaz egy általános bevezetőt, egy ún. polgári Eljárásjogi Modell Kódex elnevezésű részt, mely az Európai Polgári eljárásjogi törvénykönyv szükségességét tárgyalja meghatározva a közös polgári eljárásjogi alapelveket. A kiadvány további fejezetei a harmonizációra alkalmasnak talált jogintézményekre vonatkozó konkrét szabályozási megoldásokat (cikkeket), ill. az ezekhez fűzött magyarázatokat tartalmazzák.

⁴⁰¹ Ld. erről részletesen: European Community Working Group for the Approximation of Civil Procedural Law, Gent 1993. III. rész, 16-17. o.

⁴⁰² Gáspárdy László professzor találó megállapítása szerint a munkacsoport szerepválarba került azáltal, hogy egyfelől irányelvet ajánl az Európai Közösségek Bizottsága számára, másfelől konkrét normaszöveget hoz. In: Törekvések az EK tagállamai polgári eljárásjogának közelítésére, Sectio Juridica et Politica Tomus IX. Miskolc, 1994. 36. o.

következő témakörökben: a per elhárítására irányuló, békéltetési eljárás (conciliation), az eljárás megindításának ill. megakadásának és megszüntetésének esetei, a perbeli mulasztásra, a bizonyítási eljárásra, ill. egyes bizonyítási eszközökre, perköltségre, határidőszámításra és az ún. végrehajtási kötbérre vonatkozó egységes szabályok kidolgozásának területén.⁴⁰³

Az irányelv-tervezet legterjedelmesebb, és legrészletesebben kidolgozott *10. fejezete* foglalkozik az *ideiglenes intézkedések (Provisional remedies - Mesures provisoires)* intézményével. Ez a tény, vélhetően a jogintézmény növekvő fontosságának is tulajdonítható, hiszen az EU egyes tagállamaiban - pl. Olaszországban, ahol az elhúzódo perek⁴⁰⁴ miatt (átlagos pertartam polgári ügyekben 3-4 év) gyakran alkalmaznak ideiglenes intézkedéseket - ezek a határozatok sokszor az érdemi döntést helyettesítik.⁴⁰⁵ De nincs ez másképpen, pl. Hollandiában, vagy Franciaországban sem.

Úgy vélem, nem véletlen, hogy az irányelv-tervezet ideiglenes intézkedéseire vonatkozó fejezetét az a milánói professzor, *Giuseppe Tarzia* dolgozta ki, aki e jogintézmény alkalmazásának őszinte híve és a témakör egyik legjelesebb európai szakértője.

Az Európai Unió tagállamaiban az előző alfejezetben bemutatott Brüsszeli Egyezmény idézett szakaszait, és az arra vonatkozó Bírósági jogértelmezését leszámítva *hiányzik* az ideiglenes intézkedések *egységes meghatározása* és hiányzik az erre vonatkozó közösségi jogalkotás is. Emiatt aztán a tagállamokra van bízva, hogy megtalálják a módját a különböző jogvédelmi igények összeegyeztetésének, ami korántsem egyszerű feladat, ha a Közösség területén élő jogalanyok egyenlőségének elvéből indulunk ki.⁴⁰⁶

Az egyes nemzeti jogalkotásokban megjelenő jelentős különbségek egy ilyen, a polgári igazságszolgáltatás hatékonysága szempontjából nagy fontosságú területen *komoly akadályokat* képezhetnek az egységes belső piac kialakításában és működtetésében. Jelentős akadályokról van itt szó, ha figyelembe vesszük a vizsgált jogintézmény növekvő

⁴⁰³ European Community Working-Group for the Approximation of the Civil Procedural Law, Gent 1993. 63. o.

⁴⁰⁴ A leghosszabb polgári peres ügyek „Európa bajnoka” kétségkívül Olaszország. Ezres nagyságrendet ér el az elhúzódo peres eljárások miatt, a strasbourg-i Európai Emberi Jogi Bírósághoz benyújtott panaszok száma. E nemzetközi bíróságnak az olasz ügyek jelentették a kiindulópontot annak megítélésében, hogy mi tekinthető abnormális időhatárnak, s hogy emiatt mekkora kártérítés jár. Népszabadság, 2001. 01. 12. 4. o.

⁴⁰⁵ Az olasz Pp. 1997-es módosítása óta a perben elrendelt ideiglenes intézkedés a per szünetelés folytán történő megszűnése esetén is hatályban marad. Ld. erről részletesen az összehasonlító-jogi fejezet olasz ideiglenes intézkedéseire vonatkozó fejezetét.

⁴⁰⁶ European Community Working-Group... im. 105. o.

fontosságát és azokat a körülményeket, amelyek gyakran ideiglenes - valójában azonban végleges - jogi megoldásokat biztosítanak.⁴⁰⁷

Bár hiányzik az ideiglenes intézkedések egységes szabályozása az Unión belül, ezzel szemben az is igaz, hogy analógiákat lehet felfedezni mindenekelőtt azon *funkciók* területén, amelyeket ezen intézkedéseknek be kell tölteniük. A tagállamokban alkalmazott különböző elnevezésű, de hasonló rendeltetésű jogintézmények elrendelésének hagyományos feltételei a *fumus boni juris* és a *periculum in mora*.

Az Unió egyes tagállamiban alkalmazott ideiglenes intézkedéseket nehéz egy egységes rendszerben összefoglalni, mégis céljuk és a polgári eljárás során betöltött funkcióik szerint jól elhatárolhatóak egymástól a különböző elnevezésű intézkedések. Az intézkedés által betölteni kívánt *funkció* alapján az alábbi csoportosítást tehetjük:

1. Az ideiglenes intézkedések egyik csoportját azok a bírósági határozatok alkotják, melyeket a *végrehajtás sikerességének a biztosítása* érdekében rendel el bíróság, ill. ezzel biztosítja egyes határozatok előzetes végrehajthatóságát (a végrehajtás „megelőlegzését”). Tarzia ilyennek tekinti a francia *saisie conservatoire-t*, a német *Arrest* (zárlat) intézményét és a biztosítási intézkedéseket (*Sicherungsverfügung*), és az olasz *sequestro conservativo-t*, azaz őrzési zárlatot.
2. Az ideiglenes intézkedések másik nagy csoportját azok jelentik, melyek célja a *fennálló helyzet fenntartása*, időleges megőrzése. Ide tartoznak, pl. azok a *référé*-határozatok, melyeket erre irányuló kérelemre rendel el a francia bíró, az olasz bírósági zárlat, *sequestro giudiziario* intézménye, és a német jogban az ún. „szabályozási” intézkedések, *Regelungsverfügung*.
3. Az ideiglenes intézkedések sajátos típusát jelentik azok az intézkedések, amelyeket az érdemi határozat megelőlegzésként, *anticipált ítéletként* hoz meg az arra illetékes bírói fórum. Tarzia ilyennek tartja a német ún. „kielégítési” intézkedést, *Befriedigungsverfügung*, a *référé-provision-t*, és az olasz *ordinanza provvisoriale-t*.⁴⁰⁸

Az ideiglenes ítélezés hatékonyságának jelentőségét, ill. a közösségi jog alkalmazásának elsődlegességét hangsúlyozta az EK Bírósága a **C-213/89.** számú ügyben,

⁴⁰⁷ Tarzia professzort idézve: „rien ne dure que le provisoire”- azaz „csak az ideiglenes tart örökké”. In. European Community Working...im. 106. o.

⁴⁰⁸ European Community Working ... im. 106. o.

melyet az irányelv-tervezet alkotói is idéznek⁴⁰⁹ az ideiglenes intézkedések polgári eljárásjogban betöltött helyének meghatározásánál.⁴¹⁰

Az idézett ügyben a közösségi jog elsődlegességével és annak a nemzeti jogra gyakorolt hatásával foglalkozott elsősorban a Bíróság, de egyben értelmezte a nemzeti bíróságok ideiglenes intézkedések elrendelésével kapcsolatos *hatáskörének terjedelmét* is. Az idézett

⁴⁰⁹ European Community Working ... im. 106. o.

⁴¹⁰ A Bíróság ítélete a Királynő felperesnek a közlekedési miniszter alperes és mások ellen bejegyzés érvénytelenségének megállapítása iránt indított ügyében született. Az ügyben feltett kérdések a nemzeti bíróságok *ideiglenes kártérítést lehetővé tevő hatáskörének mértékére* vonatkoztak, azokban az esetekben, amikor közösségi jog alapján igényelt jogokról volt szó. A Bíróság előtt folyó eljárás érintettjei 95 olyan halászhajó tulajdonosai, melyeket a brit vízi járművek nyilvántartásába jegyeztek be, az 1894. évi hajózási törvény alapján, de a tulajdonosok nagy része spanyol állampolgár volt. A hajózási nyilvántartás jogszabályi kereteit az 1988-as kereskedelmi hajózásról szóló törvény II. része radikálisan megváltoztatta, azért, hogy véget vessen az ún. „kvótakijátszás” gyakorlatának, mely szerint az Egyesült Királyság halászati kvótáit olyan hajók „rabolják le”, amelyek brit zászló alatt üzemelnek, de az Egyesült Királysággal semmilyen kapcsolatuk sincs. Az új rendelet olyan feltételeket támasztott a brit nyilvántartásba vételhez, amelyet az eddig lajstromozott hajók döntő többsége nem tudott teljesíteni. Mindeközben a Bizottság eljárást indított az Egyesült Királyság ellen, arra hivatkozva, hogy az 1988. évi törvény 14. §-ában meghatározott állampolgársági követelmény lefektetésével az Egyesült Királyság elmulasztotta az EGK Szerződés 7. 52. és 221. Cikkei szerinti kötelezettségeinek teljesítését, és követelte az Egyesült Királyságtól, hogy függessze fel ezen állampolgársági követelmények alkalmazását más tagállamok állampolgárai, és az érintett halászhajók tulajdonosai tekintetében. Mivel az érintett hajókat 1989. április elsejével megfosztották halászati joguktól, a társaságok bírósági felülvizsgálati kérelmükben a közösségi joggal való összeegyeztethetlenség alapján megtámadták az 1988. évi törvény II. részét. A jogerős ítélet meghozataláig *ideiglenes intézkedéssel* kártérítést is kértek. Az 1989-es ítéletében a *Queen's Bench Division* egyik kollégiuma úgy döntött, hogy az eljárás egyidejű felfüggesztése mellett az EGK Szerződés 177. Cikke alapján előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményez az eljárás során felmerült közösségi joggal kapcsolatos kérdésekről, és *ideiglenes intézkedéssel* a felperesekkel szemben felfüggesztette az 1988. évi kereskedelmi törvény II. részének alkalmazását. A közlekedési miniszter fellebbezett az *ideiglenes intézkedést* elrendelő végzés ellen, melynek következtében a *Court of Appeal* kimondta, hogy a nemzeti jog alapján a bíróságnak nincs hatásköre ideiglenes intézkedéssel a Parlament által hozott törvények alkalmazásának felfüggesztésére, és hatályon kívül helyezte a megtámadott végzést. Az ügy a *House of Lords* elé került, mely ítéletében megállapította, hogy megalapozott az alapeljárás panaszosainak azon állítása, hogy helyrehozhatatlan kárt szenvednek, ha az általuk kért ideiglenes intézkedést nem rendelik el. Azonban azt is kimondta, hogy ideiglenes intézkedés nem hozható a Korona, vagyis a kormány ellen azzal az előfeltevéssel, hogy a Parlament által meghozott törvény nem áll összhangban a közösségi joggal mindaddig, ameddig annak összeegyeztethetlenségére vonatkozó határozat nem születik.

A House of Lords ezek után azt a kérdést vizsgálta, hogy függetlenül a nemzeti jog szabályától, az angol bíróságoknak a közösségi jog alapján van-e hatáskörük ideiglenes intézkedés meghozatalára a Korona ellen.

Végül az ügyet a Bíróság elé utalta előzetes döntéshozatal végett, mely ítéletében a következőkre mutatott rá:

1. A közösségi jog elsődlegessége elvének megfelelően a Szerződés rendelkezései (értsd ezalatt jelen esetben az EGK Szerződés idézett állampolgárságra vonatkozó cikkeit - a szerző megjegyzése) valamint a tagállamok nemzeti joga közötti viszony olyan, hogy az ilyen rendelkezések hatálybalépésüktől fogva automatikusan *alkalmazhatatlanná* teszik a nemzeti jog bármely, velük ellentétes rendelkezését.
 2. A nemzeti bíróságok feladata, az EGK Szerződés 5. Cikkében meghatározott együttműködési elv alkalmazása során biztosítani azt a jogi védelmet, amelyre a személyek a közösségi jog rendelkezései folytán jogosultak.
 3. A közösségi jogot úgy kell értelmezni, hogy az a nemzeti bíróság, amely az előtte folyó közösségi jogot érintő ügyben úgy ítéli meg, hogy az ideiglenes intézkedés (ideiglenes kárenyhítés) elrendelésének egyetlen akadály a nemzeti jog valamely szabálya, köteles az ilyen szabályt figyelmen kívül hagyni.
- Forrás: The Queen v Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd. and others. European Court Report 1990. Page I-2433 <http://www.europa.eu.int>

eset az egyetlen, melyben a Bíróság nem a Brüsszeli Egyezmény alkalmazásával kapcsolatosan adott iránymutatást az ideiglenes intézkedések elrendelhetőségére vonatkozóan.

2.2 A Storme Bizottság által kidolgozott irányelv-tervezet konkrét javaslatai az ideiglenes intézkedések szabályozására

Az irányelv-tervezet aktuális fejezetének kidolgozója a következőképpen foglalta össze *szándékát* a jogintézmény egységesítésével kapcsolatban:

- meghatározni az ideiglenes intézkedések *minimális funkcióit* az egyes tagállamokban betöltött alapvető rendeltetésének összehasonlító jogi vizsgálata alapján; (10.1 cikk)
- pontosítani az ideiglenes intézkedések *elrendelésének feltételeit*; (10.2 cikk);
- meghatározni az eljárás *kontradiktórius* természetének tartalmát (10.3 cikk);
- az intézkedés meghozatalára hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság meghatározása a *ratione loci* és a *ratione domicilii* kettős kritériumai alapján (10.4 cikk);
- biztosítani az intézkedés ellen igénybe vehető *jogorvoslat lehetőségét*, mind az elutasító, mind a helytadó döntés ellen (10.5 cikk)
- biztosítani az intézkedés visszavonásának ill. módosításának a lehetőségét (10.6 cikk);
- megállapítani az intézkedés hatályát, az *anyagi jogerőhatás hiányát* (10.7 cikk);
- meghatározni az intézkedés *végrehajthatóságát*, a végrehajtás formáit (10.8 cikk)

411

A Szakértői Bizottság a következő *szabályozási kereteket* tartja irányadónak, tekintettel az irányelv, mint közösségi jogforrás sajátosságaira.⁴¹²

⁴¹¹ European Community Working Group...im. 107-108. o.

⁴¹² A bemutatásra kerülő cikkekhez az irányelv tervezet alkotói részletes magyarázatot fűztek, melyek értékes megállapításokat tartalmaznak arra vonatkozóan, hogy az alkotók milyen tartalmi körben, és milyen eljárási garanciák mellett találják alkalmazhatónak a szóban forgó intézkedéseket. Az egyes magyarázatokat az aktuális cikkek lábjegyzeteként ismertetem.

10. FEJEZET: IDEIGLENES INTÉZKEDÉSEK⁴¹³

(részlet az irányelv-tervezetből, követve annak eredeti fejezetszámát és számozását)

10.1 Az ideiglenes intézkedésről bíróság határoz, mely mindig törvényen alapul és *speciális jogok védelmének* biztosítására irányul, mint például a tulajdon megóvása érdekében hozott intézkedés, vagy lefoglalást elrendelő határozat ill. olyan, jellegzetesen a szomszédjoghoz kapcsolódó vitarendezési intézkedés, mely megtiltja a kérelmező ingatlanával szomszédos ingatlanon valamely munka elvégzését a későbbi károsodás megelőzése érdekében. Ez a felsorolás példálózó jellegű, mert a nemzeti bíróságok az intézkedést bármely jog védelmében alkalmazhatják, és szabályozhatják annak tartalmát az egyes esetek körülményeihez képest.

10.1.2. A 10.1-ben hivatkozott intézkedések különösen a következőkre irányulhatnak:

- a) a felek között fennálló állapot (*status quo*) fenntartása;
- b) biztosítani a kereseti követelés részbeni vagy teljes *átmeneti kielégítését*;
- c) olyan ítélet *előzetes végrehajthatóságának* biztosítása, mely egyébként nem lehetne tárgya egy ilyen speciális határozatnak, vagyis nem bírna ezzel a jellemvonással.

10.1.3 Az ideiglenes intézkedések tárgya általánosságának kétségbe vonása nélkül ezen intézkedés tárgya lehet pl. fizetésre szóló meghagyás letétbe helyezés elrendelésével; ingó kiadását elrendelő végzés; tiltó vagy tevésre kötelező határozat (itt az angolszász eljárásjogból ismert „injunction”-t használják a szerzők); gyám, gondnok, ill. valamely köztisztviselő kinevezésébe való be nem avatkozásról rendelkező határozat, ill. kezesség (garancia) alapítása.⁴¹⁴

⁴¹³ *Gáspárdy László* professzor az irányelv tervezet jelen fejezetét „átmeneti rendszabályokként” fordítja és értelmezi tanulmányában. Ebben az értelmezésben átmeneti rendszabályoknak minősülnek azok a nem ítéletformájú határozatok, amelyek a) egy adott állapot fenntartása végett, b) ideiglenes intézkedésként c) biztosítási intézkedésként jönnek létre. Bármely esetben a meghozatal együttes feltétele a jog fennállásának valószínűsítése és a késedelemmel járó veszély valószínűsítése. *Gáspárdy László* megállapítása szerint a munkacsoport által, mintegy az EK tagországai jogának szintéziseként javasolt átmeneti rendszabályok két lényeges ponton ütnek el hazai jogunktól: a jogintézmény tárgyi kiterjedése és a biztosítékadás megnövelt szerepköre tekintetében. In: *Gáspárdy L.: Törekvések az EK tagállamai polgári eljárásjogának közelítésére, Sectio Juridica et Politica Miskolc, 1994. 32-33. o.*

⁴¹⁴ Az irányelv tervezet felismeri mindenekelőtt ennek az ideiglenes igazságszolgáltatási formának az általánosságát (általános jellemzőit), annak ellenére is, hogy nincs ezeknek az intézkedéseknek egy egységesen kialakított rendszere az egyes tagállamokban, és eltérők az elrendelés feltételei is az egyes nemzeti jogokban, ill. az intézkedésekre vonatkozó bírói gyakorlat, az irányelv tervezet mégis lehetővé teszi

10.2 Az ideiglenes intézkedés elrendelésének feltételei

Az ideiglenes intézkedés elrendelhető minden olyan esetben, amikor a bíróság meg van győződve annak *szükségességéről*, anélkül, hogy az ügyet teljes terjedelmében vizsgálná, és annak körülményeit részletesen feltárná. A szükségességhez kapcsolódó további feltétel az, hogy a védeni kívánt jog a jogosultat valóban megilleti, továbbá ezen jog megsértésének veszélye fenyeget.⁴¹⁵

10.3 A meghallgatáshoz való jog

10.3.1 A bíróság mindaddig nem hozhat ideiglenes intézkedést, míg az összes érdekelt fél számára nem biztosította a meghallgatás lehetőségét, hacsak a bíróság a fél kérelme alapján megbizonyosodik az intézkedés sürgősségéről, és így kivételes körülmények fennállása esetén *ex parte* (a másik fél meghallgatása nélkül) is meghozhatja a szükséges intézkedést. Az így meghozott intézkedést a felek későbbi meghallgatásának eredményéhez képest a bíróság megerősítheti, megváltoztathatja ill. visszavonhatja.

10.3.2 Ha a bíróság az intézkedést a *kérelemtől eltérő tartalommal* rendeli el, mert megítélése szerint a kérdéses jog ideiglenes védelme ezáltal hatékonyabban biztosítható, a felek meghallgatása ebben az esetben *nem mellőzhető*.⁴¹⁶

10.4 Hatáskör, illetékesség

Ha az ideiglenes intézkedés iránti kérelmet az eljárás megkezdése előtt nyújtják be, a kérelem előterjeszhető mind az intézkedés végrehajtására illetékességgel rendelkező, mind a kérelmező ellenfelének lakóhelye szerint illetékes bíróság előtt.

azok elrendelését gyakorlatilag bármilyen alanyi jog védelmében. European Community Working Group...im. 144. o.

⁴¹⁵ Az ideiglenes intézkedések garanciájának valamennyi tagállamban biztosítva kell lenni, a „*fumus boni juris*” és a „*periculum in mora*” hagyományos feltételeinek fennállása mellett is. Néhány tagállamban az intézkedés elrendelésének feltételei kevésbé szigorúak, ez nyilvánul meg pl. a sürgősségi feltétel mellőzésében, máshol viszont találkozhatunk ezen intézkedések elrendelésének sokkal szigorúbb feltételeivel (ilyen pl. az írásbeli bizonyítás előírása Spanyolországban, a spanyol Pp. 1428. Cikke alapján). European Community Working Group...im. 144. o.

⁴¹⁶ Az érdemi tárgyalás biztosítékának természete a bírói beavatkozás gyorsaságának igényével magyarázza a meghallgatáshoz fűződő szabályt. Főszabály tehát a felek meghallgatása, azonban egyes esetekben biztosítani kell annak lehetőségét is, hogy a döntés *inaudita altera parte* (a másik fél meghallgatása nélkül) közvetlenül az érdemi tárgyalás kontrollja alá legyen vonva. Szükségessé vált beilleszteni ebbe a gyorsított (sommás) eljárásba, a kérelemhez kötöttség elvét, annak ellenére is, hogy a bírónak az intézkedés tartalmának a meghatározásában széleskörű jogai vannak. Ennek kapcsán merült fel az az igény, hogy a bírónak a kérelemtől való eltéréséből fakadó, a felek számára meglepő tartalmú intézkedésének elrendelését minden esetben meghallgatás kell, hogy megelőzze.

Ha a kérelmet az eljárás megindítása után nyújtják be, az eljáró bíróságnak (perbíróságnak) kizárólagos illetékessége van az intézkedés meghozatalára.⁴¹⁷

10.5 Jogorvoslat

10.5.1 Az ideiglenes intézkedés ellen benyújtott fellebbezést, vagy a határozat hatályon kívül helyezése ill. megváltoztatása iránti kérelmet – bármi legyen is egy ilyen intézkedés tartalma - haladéktalanul, megfelelő eljárás keretében az intézkedést elrendelő bíró személyétől *különböző* bíró elé kell terjeszteni.

10.5.2 Az intézkedés ellen benyújtott fellebbezés, ill. hatályon kívül helyezés iránti kérelemnek a végrehajtásra önmagában *nincs halasztó hatálya*.

Ha az a bíróság, melyhez a fellebbezést vagy hatályon kívül helyezés iránti kérelmet intézik, ezen beadványok megalapozottságától függetlenül elrendelheti az intézkedést tartalmazó határozat végrehajtásának felfüggesztését, ha megítélése szerint fennállnak a felfüggesztés szigorú feltételei és a felfüggesztést sürgős szükség indokolja. A végrehajtásnak ezen cikkel összefüggésben, bármilyen címen történő felfüggesztése (félbeszakítása) függővé tehető annak a személynek a megfelelő kötelezettségvállalásától, akivel szemben a kérdéses intézkedést hozták.

10.5.3. Az ideiglenes intézkedés iránti kérelmet elutasító határozat elleni fellebbezést ill. a határozat hatályon kívül helyezése iránti kérelmet, a kérelemnek helytadó határozat ellen benyújtott fellebbezéssel azonos módon kell elintézni.⁴¹⁸

10.6 Az intézkedés megváltoztatása ill. visszavonása

Az ideiglenes intézkedést elrendelő határozat a körülményekben későbbiek folyamán bekövetkezett változásokhoz képest megváltoztatható, hatályon kívül helyezhető, ill. visszavonható.

⁴¹⁷ A területi illetékesség szabályozása az ésszerűség határain belül még nyitott, és a különböző tagállamokban nem azonos módon szabályozott. Ellentétes igények ütköznek akkor, amikor az eljárás még nem indult meg. Az esetleges illetékességi összeütközés elkerülhető lenne egyetlen illetékes fórum meghatározásával, tehát ez a megoldás tűnne a legkívánatosabbnak. De hol legyen ez a fórum? A legkézenfekvőbb megoldás az, hogy a fórum helye ott legyen, ahol az intézkedést végre kell hajtani, amivel egyben kiküszöbölhető lenne az összes végrehajtással kapcsolatos probléma is egyben. Másrészt az alperes tiszteletben tartása azt sugallja, hogy a lakóhelyére is legyenek tekintettel, a brüsszeli koncepció által megvalósított feltételek alapján. Ez a kettős kritérium jelenik meg az illetékességet szabályozó cikkben. In: European Community Working Group... im. 145. o.

⁴¹⁸ Nem kell annak szükségességét külön hangsúlyozni, hogy egy olyan jelentős hatáskört, mint amivel az ideiglenes intézkedést elrendelő bírót felruházzák, közvetlen ellenőrzés alá kell helyezni. Ezen a ponton a nemzeti törvényhozások jelentős eltéréseket mutatnak, amelyet szükséges lenne a fent jelzett irányban kiküszöbölni. Ha viszont ennek a végrehajtás elrendelésére is halasztó hatálya van, akkor az veszélyeztetheti az igazságszolgáltatási védelem ezen formájának a lényegénél fogva sürgős jellegét. In: European Community Working Group...im. 145. o.

A kérelmet elutasító határozat azonos feltételekkel változtatható meg ill. helyezhető hatályon kívül.⁴¹⁹

10.7 Az anyagi jogerőhatás hiánya és a határozat hatályon kívül helyezése

10.7.1. Az ideiglenes intézkedést elrendelő ill. elutasító határozatokhoz nem tapad anyagi jogerő.

10.7.2. Ha a kérelmet még az eljárás megindítása előtt nyújtották be, a kérelem felől döntő bíróságnak az eljárás költségei felől külön végzésben kell határoznia.

10.7.3 Azt ideiglenes intézkedésről rendelkező határozat automatikusan hatályát veszti, ha az ítélet megállapítja azon jogosultság megszűnését, melynek védelme érdekében az ideiglenes intézkedést elrendelték.⁴²⁰

10.8 Végrehajtás

10.8.1 .Az ideiglenes intézkedésről hozott határozat végrehajtható. A végrehajtást azonban a felek megfelelő kötelezettségvállalásától függővé lehet tenni.

10.8.2 Az ideiglenes intézkedésről hozott határozat végrehajtására a per érdemében döntő ítélet végrehajtására vonatkozó szabályokat kell általában alkalmazni. Amennyiben az általános szabályok nem alkalmazhatók az ideiglenes intézkedésről döntő határozat végrehajtására, vagy az a felek, ill. perben nem álló harmadik személyek alapvető jogait sértené, az ideiglenes intézkedést elrendelő bíróság meghatározhatja a végrehajtás módját.^{421 422}

⁴¹⁹ Indokoltnak tűnik egy közösségi beavatkozás éppen a nemzeti törvényhozások különbözősége miatt ebben a vonatkozásban is, melynek célja lenne az új, megváltozott körülmények esetén felmerülő intézkedés módosításának vagy visszavonásának a lehetőségét korlátozni.

⁴²⁰ Ismert tény, hogy az ideiglenes intézkedéseknek nincs az érdemi ítélettel azonos hatálya, de előzetesen végrehajtható. Az ideiglenes intézkedés és az érdemi döntés közötti kapcsolat még nincs egyértelműen meghatározva a tagállamokban, különösen igaz ez akkor, amikor nincs szabályozva az, hogy az intézkedés mikor, és milyen feltételek mellett veszti hatályát. Az erre vonatkozó megoldás nem minden tagállamban megbízható. A szóban forgó államok joggyakorlatának és törvényeinek eltérő iránya ellenére, a jelen szakaszban pontosan meghatározásra került az, hogy csak a védett jog fenn nem állását megállapító ítélet hatálytalaníthatja az intézkedést. A keresetet előterjesztő fél számára kedvező ítélet a valóságban nem mindig képes az ideiglenes intézkedéssel elérhető hatásokat biztosítani. Megfelelőnek tűnik tehát az a megoldás, hogy a követelés alapjára vonatkozó eljárás megindulása előtt elrendelt ideiglenes intézkedések esetén, annak hatálya az érdemi döntés jogerőre emelkedéséig tartson. In: European Community Working Group...im. 146. o.

⁴²¹ European Community Working Group...im. 203-207. o.

⁴²² A nemzeti jogrendszerek nem egyformák a végrehajtás körülményeit tekintve sem. Így a tervezet szövegezői szerint a végrehajtást is közös szabályok rendezik, az érdemi ítélet végrehajtására vonatkozó szabályok figyelembevételével. Előfordulhat azonban, hogy a közös jog végrehajtásának újtjai alkalmazhatatlanok. Ebben az esetben, az ideiglenes intézkedést elrendelő bírónak meg kell engedni, hogy az általa elrendelt intézkedés végrehajtását felügyelje. A nemzeti jogoknak azonban korlátozniuk kell a bíró szabadságát a formák megválasztását illetően, figyelembe véve azt a lehetőséget, hogy a végrehajtás

Az irányelv-tervezet releváns cikkelyeinek ismertetése után kézenfekvőnek tűnik, hogy egy rövid összehasonlítást végezzünk, és amennyiben ez lehetséges *párhuzamot* vonjunk a jelenleg hatályos magyar Pp. 156. §-a alatt szabályozott ideiglenes intézkedés és a tervezet 10. fejezetében szabályozott ideiglenes intézkedések között. Ennek mindenekelőtt az a célja, hogy megvizsgáljuk, hogy ha a tervezet majdan a közösségi jog részévé válik és az alkalmazandó lesz Magyarországon, a magyar jogintézmény mennyiben felel meg az irányelv tervezet által támasztott követelményeknek.

- Mindkét szabályozási koncepció *generálklauzulát* fogalmaz meg az intézkedés tartalmát illetően. A tervezet 10.1 alatti példálózó felsorolása is csak arra szolgál, hogy jelezze azt, hogy jelenleg az EU tagállamaiban a megjelölt körben alkalmazzák gyakran ezeket az intézkedéseket, de ezek, mind a tervezet, mind a hatályos magyar Pp. szerint, bármely alanyi jog védelmében elrendelhetők. Mind a magyar szabályozás, mind a tervezet konkrétan meghatározza azokat a feltételeket, amelyek fennállása szükséges az ideiglenes intézkedés kérelmezéséhez és az intézkedéssel betölteni kívánt célt. (Pp.156.§ (1) bek; tervezet 10.1.2 pont)
- A magyar szabályozás szerint az intézkedés elrendelésének *feltételei* pontosabban kimunkáltak, de ez abból következik, hogy a tervezet alkotói *irányelvként* kívánták a közösségi jog részévé tenni e szabályozási modellt, s ilyenkor a belső jog feladata a részletszabályok kidolgozása. A magyar szabályozás az elrendelés alapjául szolgáló jogelvek közül, a *periculum in mora*-t⁴²³ nevesíti, a *fumus boni juris*-t⁴²⁴ csak a tervezet tartalmazza, a Pp. 156. §-a tételes jogi szabályai közül ez hiányzik.
- A magyar Pp. szerint elegendő a kérelmet megalapozó tényeket *valószínűsíteni*, és a tervezet szerint sincs mód nagy terjedelmű bizonyítás felvételére az intézkedésről döntő határozat meghozatala előtt, ezt mindenekelőtt a gyors döntés meghozatalának követelménye teszi szükségessé.

körülményei alapvető emberi jogokat sérthetnek. A nemzeti jogrendszerek számára meg kell hagyni az intézkedés végrehajtásával kapcsolatos problémák megoldását, amikor az intézkedés elrendelése nem megalapozottan történt. A megoldás a bíró, és a felek felelősségének választásához kapcsolódik: olyan választás, ami a fejlettség jelenlegi szintjén nem oldható meg a közösségi jog eszközeivel. European Community Working Group...im. 146-147. o.

⁴²³ A latin jogelv szó szerinti fordítása: „késedelemben a veszély”, „a késedelem veszéllyel jár”, a Pp. 156. §-ában „közvetlenül fenyegető kár elhárításaként” fogalmazódik meg.

⁴²⁴ A latin jogelv jelentése „a meglévő jog látszata”, azaz a kérelmezőnek valószínűsíteni kell a pernyertességét, vagyis, hogy a védeni kívánt jog a kérelmezőt valóban megilleti.

- Mindkét szabályozás szerint a bíróság *biztosíték nyújtásától* teheti függővé a kérelmezett intézkedés elrendelését, melyet az ellenfél érdekei védelmének biztosítása indokol.
- Mindkét szabályozás szerint *kötelező a felek meghallgatása* az intézkedés meghozatala előtt, de ez alól – kivételes körülmények esetén - mindkettő enged kivételeket. (Pp. 156. § (4) bek.; tervezet 10.3.1 pont)
- A tervezet 10.3.2 pontjának tanúsága szerint lehetséges az intézkedés *kérelemtől eltérő tartalommal* történő elrendelése is, ezzel szemben a magyar szabályozásban érvényesül a rendelkezési elvből folyó kérelemhez kötöttség elve, azaz a bíróság csak a kereseti ill. az ideiglenes intézkedés iránti kérelemben foglaltak szerint rendelkezhet, azoktól eltérő tartalommal nem hozhat ideiglenes intézkedést.
- A tervezet szerint ideiglenes intézkedés kérelmezhető már az *eljárás megindulása előtt* is, a hatályos magyar szabályozás erre jelenleg már nem ad lehetőséget. 1995 előtt nemperes eljárás keretében lehetőség nyílt erre, de ezt éppen a jogintézmény szabályozásában mérföldkövet jelentő VI. Perrendtartási Novella szüntette meg. *A két összehasonlított szabályozási modell között – véleményem szerint – ez a leglényegesebb különbség, ami azonban alapvetően kihat arra, hogy milyen funkciót tölthet be az ideiglenes intézkedés egy adott jogrendszerben.*
- Mindkét szabályozás biztosít *jogorvoslatot* az ideiglenes intézkedést elrendelő határozat ellen, deklarálva, hogy ennek a végrehajtásra halasztó hatálya nincs. A tervezet azonban lehetőséget biztosít (szigorú feltételek fennállása esetén) az intézkedés *végrehajtásának felfüggesztésére*. A magyar szabályozás ezt a kivételes lehetőséget nem biztosítja a felek számára.
- Sem a tervezet, sem a magyar szabályozás szerint *nem eredményez anyagi jogerőt* az ideiglenes intézkedés, ezért csak abban az esetben és csak addig az időpontig helyettesítheti, pótolhatja az érdemi határozatot a tervezet szerint, ameddig a felek kereseti kérelemmel meg nem indítják a pert és annak folyamán jogerős érdemi határozat nem születik.
- A tervezet csak a *clausula rebus sic stantibus* elvére hivatkozással engedi meg az intézkedés megváltoztatását; a magyar Pp. ennél engedékenyebb, a bíróság kérelemre, ill. ha a felperes a keresetét leszállítja hivatalból is megváltoztathatja végzését.

- Bár a tervezet nem mondja ki tételesen a határozat *előzetes végrehajthatóságát*, de ez a korábban ismertetett szabályokból (ti, hogy a fellebbezésnek a határozat végrehajtására halasztó hatálya nincs) egyértelművé válik. Érdekes megoldás, hogy ennek az elrendelését a felek megfelelő kötelezettségvállalásától függővé teheti a bíróság (ld.:10.8.1 pont). A magyar Pp. *általános szabályai* nem engednek kivételt az ideiglenes intézkedést elrendelő határozat előzetes végrehajthatósága alól, azonban a Pp. különös részében, a gondnoksági perek körében ezzel a kivételes megoldással is találkozhatunk (Pp. 308/B.§).

A fenti összehasonlításon túl természetesen egyéb hasonlóságok és különbségek is felfedezhetők, de úgy vélem, hogy az ideiglenes intézkedések hatályos magyar szabályozása *lényeges jellemzőit tekintve* megfelel az Európai Unió processzualistáiból álló munkacsoport által, e jogintézménnyel szemben támasztott követelményeknek. A vizsgált intézmény által betöltött funkciót is befolyásoló körülmény, az ideiglenes intézkedés iránti kérelem előterjeszhetőségének *időpontja* az egyetlen olyan lényeges eltérés a tervezet és a magyar szabályozás között, amelynek megváltoztatása szükségessé válhat az uniós csatlakozásunk következtében.

Ehhez azonban arra is szükség lesz, hogy a bemutatott az irányelv-tervezet az előzőekben ismertetett tartalommal váljék a Közösségi jog részévé, és addigra Magyarország felvételt nyerjen az Európai Unióba. Ebben az esetben a Polgári Perrendtartás Kódexének 156. §-a várhatóan jelentősebb változtatások nélkül fogja megélni a perjogi harmonizációt.

3. Az ideiglenes intézkedések szabályozása az egyes közösségi jogforrásokban

3.1 Az ideiglenes intézkedések az Európai Közösségek Bizottságának eljárásában

Az értekezés jelen alfejezetének tárgyát az egyes Uniós jogforrásokban fellelhető és a magyar jogi szabályozást tekintve irányadónak tekintendő közösségi jogi szabályozás képezi, előljáróban röviden meg kell emlékezni arról, hogy az Unió egyes intézményei is

alkalmazhatnak ideiglenes intézkedéseket. *Ideiglenes intézkedések mind a Bizottság, mind a Bíróság eljárása során elrendelhetők.*

A Bizottság az egyes tagállamokat érintő *eseti döntést eredményező eljárásai* során alkalmazhat ideiglenes intézkedéseket. Az e körbe tartozó határozatok bemutatása nem tartozik a dolgozat céljai közé és meghaladja a dolgozat terjedelmi korlátait is, mégis utalnom kell arra, hogy a Bizottság eseti döntései közül kiemelkedik egy határozat (*decision*),⁴²⁵ mely jelentőségét tekintve messze a többi döntés fölé emelkedik. Ez tartalmazza ugyanis azokat a szempontokat, és feltételeket, melyek megléte esetén a Bizottság ideiglenes intézkedést (*interim measure*) rendelhet el. Minthogy a Bizottság eljárása során, az állami polgári bíróságokéhoz nagyon hasonló feltételek fennállása esetén rendelhet el ideiglenes intézkedést, a lehetséges párhuzamok felfedése érdekében röviden összefoglalom a szóban forgó esetet, szigorúan Pp-s szemszögből.⁴²⁶

A Bizottság hatásköre a kérdéses összetett versenyjogi ügyben az 1962. évi Tanácsi rendelet⁴²⁷ 3. Cikkén alapult, mely lehetővé teszi, hogy, *ha a Bizottság akár kérelemre, akár hivatalból a Római Szerződés 86. Cikkében*⁴²⁸ *foglaltak megsértését észleli, határozattal kötelezheti a jogsértőt ennek abbahagyására.*

Ez a felhatalmazás magában foglalja azt a lehetőséget is, hogy *ideiglenes intézkedést* hozzon azokban az esetekben, ahol elengedhetetlenül szükséges annak a biztosítása, hogy a végső határozat hozataláig visszafordíthatatlan károsodás ne következzen be. A döntés előtt nem szükséges, hogy a Bizottság a *jogsértés bekövetkeztének a tényéről* minden kétséget kizáróan meggyőződjön.

A határozat 14. pontja szerint, ahhoz, hogy elrendelhető legyen az intézkedés, ki kell mérítenie az alábbi feltételeket:

- legyen folyamatban egy olyan eset, melyet *nyilvánvaló jogsértésre* alapítottak;
- az ideiglenes intézkedés elrendelése nélkül nagy a *súlyos, és visszafordíthatatlan károsodás* bekövetkezésének lehetősége;

⁴²⁵ 87/5000/EEC: Commission Decision relating to a proceeding under Art. 86 of the EEC Treaty, BBI/B&H: Interim measures, <http://www.europa.eu.int> EUR-Lex Document 387D0500

⁴²⁶ A határozat II. Része (Legal Assessment) tartalmazza az ideiglenes intézkedések elrendelésének feltételeit, „Conditions for ordering interim measures” cím alatt.

⁴²⁷ Council Regulation No. 17. First Regulation implementing Article 85 and 86 of the Treaty, <http://www.europa.eu.int> EUR-Lex, Document 362R0017. 3. Cikk

⁴²⁸ A Római Szerződés 86. cikke „a közös piaccal összeegyeztethetetlen és tilos a gazdasági erőfölénnyel való visszaélés...akár egy akár több vállalat által, amennyiben ez alkalmas a tagállamok közötti kereskedelem befolyásolására.” Az idézett esetben is egy több millió fontos árbevételű hangszergyártó óriáscég ellen folyt az eljárás, gazdasági erőfölénnyel való visszaélés miatt, melynek során került sor az ideiglenes intézkedés elrendelésére.

- az intézkedés elrendelését *sürgős szükség* indokolja.

A Bizottság által elrendelt bármilyen tartalmú intézkedés csak *időleges és fenntartó jellegű* lehet és olyan mértékben *korlátozott*, ahogyan azt az eset körülményei megkívánják. A Bizottság ideiglenes intézkedésével nem mehet túl az érdemi döntéshozó hatáskörének korlátain.⁴²⁹

Egyértelmű tehát, hogy a Bizottság is csak egy már folyamatban lévő ügyben rendelhet el ideiglenes intézkedést, melynek tartalmát az határozza meg, hogy milyen intézkedéssel lehet a leghatékonyabban biztosítani a végső döntés meghozataláig a kérelmező pozícióját. Az ideiglenes intézkedés csak a befejező határozat meghozataláig maradhat hatályban.

3.2 Ideiglenes intézkedések az Európai Bíróság eljárása során

A Bíróság is alkalmazhat ideiglenes intézkedéseket eljárása során, akár a Római Szerződés 169. ill. 170. Cikkei (az Amszterdami Szerződéssel történő átszámozás után: 226. és 228. Cikk) alapján a tagállamok ellen folytat le eljárást, akár a 177. Cikk (234. Cikk) alapján előzetes döntéshozatal keretében határoz az eléje terjesztett kérdésekben.

A Bíróság *Eljárási szabályainak III. Része, az eljárások különleges formái* között szabályozza a *végrehajtás felfüggesztésére irányuló, ill. az ideiglenes intézkedések*⁴³⁰ elrendelésének feltételeit és eljárási szabályait.

A Statútum 83. Cikke szerint a Bíróság akkor tárgyalja az ideiglenes intézkedés iránti kérelmet, ha azt egy olyan fél terjeszti elő, akinek az ügye – az alapszerződések idézett cikkei⁴³¹ alapján – a bíróság előtt folyamatban van, és a kérelem a tárgyalt esetre vonatkozik.

A kérelemben kezdeményezett ideiglenes intézkedésnek az eljárás tárgyára kell vonatkoznia, melyet *sürgős körülmények felmerülése indokol* és ahol jogi és ténybeli kifogások előterjesztésének lehetősége fennáll.⁴³² Az intézkedés iránti kérelmet *külön*

⁴²⁹ Commission Decision, 87/500/EEC II. Rész, 14. pont Forrás: <http://www.europa.eu.int>

⁴³⁰ Rules of Procedure of the Court of Justice of the European Communities, Title III. Special forms of Procedure, Interim measures. <http://www.europa.eu.int> EUR-Lex Document 391X0704(02)

⁴³¹ Az Európai Szén-és Acél Közösséget létrehozó szerződés 39. cikke, az EGK Szerződés 186. cikke, ill. az Euratom Szerződés 158. cikke. In: mint előző lábjegyzet,

⁴³² Meg kell jegyezni, hogy nemcsak a nemzeti bíróságok küzdenek az eljárások elhúzódsának problémájával, hanem az Európai Bíróság is. Az előzetes döntéshozatali eljárások átlagos tartama 15-16 hónap, ami különösen azért tekinthető hosszúnak, mert erre az időre a nemzeti bíróságok felfüggesztik eljárásukat. (Forrás: Pascale Berteloot: The Influence of the Court of Justice of the European Communities on the Integration Process c. előadása, mely a Miskolcon, 2001. szept. 28-29-én megtartott nemzetközi konferencián hangzott el.) A Bíróság elé utalás mindenképpen lényeges a közösségi jog egységesítése,

beadványként kell előterjeszteni, melyet az Elnök megküld az ellenfélnek, és rövid határidő tűzésével lehetőséget biztosít számára észrevétel előterjesztésére. Az Elnök *előzetes bizonyítást* is elrendelhet, és még az ellenfél észrevételének bevárása nélkül elrendelheti a kérelmezett intézkedést. (84. Cikk)

A Statútum 86. Cikke szerint a Bíróság a kérelem tárgyában az annak leginkább megfelelő határozatot hozza, mely ellen nincs fellebbezési lehetőség. A határozatot haladéktalanul kézbesítik az ellenfélnek. A határozat végrehajtását a bíróság megfelelő biztosíték nyújtásától függővé teheti, melynek összegét a körülmények ismeretében állapítja meg. Ha a Bíróság nem határozza meg az intézkedés időtartamát, az a befejező ítélet meghozatalával hatályát veszti. Az intézkedésnek csak időleges hatása lehet és nem prejudikálhat a bíróságnak az ügy érdemére vonatkozó döntését illetően.

A fél kérelmére a határozatot bármikor meg lehet *változtatni*, ill. a körülményekben bekövetkezett változások következtében *hatályon kívül lehet helyezni*. (87. Cikk)

Az ideiglenes intézkedés iránti kérelem elutasítása nem akadályozza azt, hogy a fél új tények, körülményekben felmerülése esetén további kérelmet terjesszen elő. (88. Cikk)

Kutatásaim alapján arra a megállapításra jutottam, hogy a Bíróság egyes eseti eljárásai során gyakran alkalmaz ideiglenes intézkedéseket, ezek tartalma azonban annyira specifikus, az aktuális eset körülményeihez szabott, hogy ezekből általános következtéseket nem lehet levonni arra vonatkozóan, hogy pl. a Bíróság milyen konkrét feltételek fennállásának esetén biztosítja az azonnali jogvédelmet az ideiglenes intézkedés által.⁴³³

3.3 Ideiglenes intézkedések egyes közösségi jogforrásokban

Tekintettel arra, hogy a polgári eljárásjog célja, feladata az anyagi jogban gyökerező *alanyi jogok érvényre juttatása*, a közösségi jogalkotás a polgári eljárásjog terén csak olyan jogterületekre koncentrálódhat, ahol az érintett *anyagi jog vonatkozásában* az egyes közösségi jogforrások által már *megvalósult a kívánt jogharmonizáció*. Általánosságban

értelmezése szempontjából, ugyanakkor az eljárások elhúzódásához vezet. Ezek a körülmények felértékelik a Bíróság eljárása során alkalmazható ideiglenes intézkedések jelentőségét is.

⁴³³ Az általam idézett esetek közül ilyen volt pl. a *The Queen v Secretary of State for Transport, ex parte Factortame Ltd. and others* eset, ahol a Bizottság kezdeményezett ideiglenes intézkedést, melyben azt kérte, hogy a Bíróság kötelezze az Egyesült Királyságot arra, hogy függessze fel az EKB által vizsgált, sérelmesnek tartott nemzeti jogszabály egyes rendelkezéseinek alkalmazását, míg az EKB érdemben nem dönt a

megállapítható, hogy a Közösségen belüli jogharmonizáció főként az anyagi jog területeire vonatkozik és csak nagyon lassan terjed ki az eljárásjogi kérdések szabályozására.

A dolgozat jelen fejezete tehát azokat az eljárásokat elemzi, amelyek a közösségi anyagi jog egyes speciális területeire vonatkoznak és teszik ott lehetővé ideiglenes intézkedések kezdeményezését. Jelen alfejezet is csak azokkal az ideiglenes intézkedésekkel foglalkozik, melyeket *bírói szervek rendelnek el*, de egyes jogterületek vonatkozásában rövid áttekintést ad a magyar jogi terminológia szerint nem bíróság által elrendelt, de szóhasználatát tekintve ideiglenes intézkedésekről.⁴³⁴

A közösségi jogforrások rendszerében az *irányelvek* között találjuk az ideiglenes intézkedés jogintézményére vonatkozó szabályozás döntő részét, ami azzal magyarázható, hogy ennél a jogintézménynél csak a *szabályozási keretek* meghatározására kerülhet sor a közösségi jog szintjén – hiszen, mint azt már többször jeleztem nincs egységes rendszere, típusai a hasonló funkció betöltésére hivatott intézményeknek az egyes tagállamokban - *ezért az irányelvben megvalósítandó cél határozza meg a megfelelő intézményi kereteket, melyek kiépítése ez egyes tagállamok feladata.*

Az alábbi – az egyes eljárások tárgyát tekintve meglehetősen szerteágazó – területeken, tárgykörökben találjuk meg más, a hatékony jogérvényesítést elősegítő jogintézmények meghatározása mellett, az ideiglenes intézkedésekre irányuló közösségi jogalkotás legpregnansabb példáit:

- *Információs társadalmi szolgáltatások, elektronikus kereskedelem,*
- *A szellemi tulajdon mindkét területe: szerzői jog, iparjogvédelem,*
- *Házassági és szülői felügyelettel kapcsolatos perek egyes vonatkozásai,*
- *Fizetéseképtelenségi (csőd) eljárás,*
- *Fogyasztóvédelem,*
- *Közüzemi, közszolgáltatási tevékenységgel kapcsolatos egyes tevékenységi körök.*

Az elsőként említett *négy jogterületre* irányadó szabályok szerint az ideiglenes intézkedés elrendelése mindig *bírósági hatáskörbe tartozik*, míg az utolsó két eljárásban a

kérdésben. Az Elnök helyt adott a kérelemnek. Forrás: <http://www.europa.eu.int> European Court Report 1990. page I-2433 8.pont

⁴³⁴ Az egyes Unió jogforrások különböző elnevezésekkel illetik az azonnali jogvédelem biztosítását szolgáló jogintézményeket. A leggyakoribb angol kifejezések a következők: *provisional measure, protective measure, interim measure, preservative measure*, attól függően, hogy a kérdéses intézkedések milyen jogviszonyokban hivatottak betölteni funkciójukat.

bírószági fórumok mellett egyéb hatóságok is jogosultak lehetnek a szóban forgó intézkedések elrendelésére.⁴³⁵

3.3.1 A hatékony jogérvényesítés biztosításának lehetővé tétele az információs társadalmi szolgáltatások, elektronikus kereskedelem területén az ideiglenes intézkedések által

A technika fejlődésével az információs társadalmi szolgáltatások szabályozásának területe is egyre nagyobb jelentőséghez jut. A jogi szabályozás azonban aligha tud lépést tartani az elektronikus úton folytatott kereskedelem és információáramlás, kommunikáció fejlődésével. Erre a területre irányuló közösségi jogalkotás is az 1990-es évek végén indult meg, és a megfelelő jogi keretek kidolgozása – amelyek mind e szektor szolgáltatóinak, mind a szolgáltatást igénybe vevők érdekeinek szem előtt tartására törekszik – a mai napig is tart.

Ezen a gyorsan fejlődő területen nagy jelentőséghez jutnak a hatékony jogvédelmet biztosító eljárásjogi intézmények, amelyek képesek megakadályozni egy jogsértő magatartás bekövetkezését, ill. egy jogellenes állapot súlyosbodását. Az ideiglenes intézkedés eljárásjogi intézményét – megfelelő szabályozás mellett – ennek a célnak a megvalósítására szánták. (Hogy milyen sikerrel, arról a későbbiekben szólni fogok a szerzői jog területén felmerült problémák kapcsán)

Az *elektronikus kereskedelmet* az Európai Unióban közvetlenül *három irányelv* szabályozza:

- a Tanács 98/34. számú irányelve a *műszaki szabványokról és eljárásokról*, az ún. „Átláthatósági irányelv”,⁴³⁶ és a hozzá kapcsolódó, kifejezetten az eljárási szabályokat rögzítő, a Tanács és a Parlament közös 98/84. számú irányelve az *informatikai társadalmi szolgáltatásokhoz kapcsolódó eljárási szabályok összhangjának a megteremtéséről*,⁴³⁷

⁴³⁵ Az egyes tárgykörökre vonatkozó közösségi jogforrások eljárási szabályaira, azon belül is a vizsgált jogintézményre koncentrál a következő rész, ezért csak a szabályozás megértéséhez feltétlenül szükséges anyagi jogi szabályok bemutatására szorítkozom a továbbiakban.

⁴³⁶ Directive 98/34/EC of the European Parliament and of the Council laying down a procedure for the provision of information in the field of technical standards and regulation, <http://www.europa.eu.int> EUR-Lex, Doc. 398L0034.

⁴³⁷ Directive 98/84/EC of the European Parliament and the Council on the legal protection of services based on, or consisting of, conditional access, <http://www.europa.eu.int> EUR-Lex Doc. 398L0084

- az Európa Parlament és a Tanács 1999/93. számú irányelve *az elektronikus aláírásról*;
- és az Európai Parlament és a Tanács 2000/31. számú irányelve *az elektronikus kereskedelem jogi aspektusairól*.

A felsoroltak közül az elsőként és az utolsóként említett irányelvek tartalmazzák *konkrét előírásokat* az irányelvben meghatározott alkalmazási területeken *ideiglenes intézkedések igénybevétele lehetőségének biztosítására*.

A **98/34. számú, ún. Átláthatósági irányelv** fektette le az információs társadalmi szolgáltatások alapjait, megteremtve az elektronikus információszolgáltatás-nyújtás feltételrendszerét. Az irányelv célja az Információs Társadalomban az elektronikus információszolgáltatás világos szabályozása, az átláthatóság biztosítása.⁴³⁸ Az említett irányelv az információs társadalmi szolgáltatások anyagi jogi szabályait rendezi és előírja az erre vonatkozó nemzeti keretszabályozás megvalósítását. Az eljárási kérdéseket a **98/84. irányelv rendezi**, meghatározva azokat a *védett szolgáltatásokat*, melyek védelmét az irányelvben meghatározott formában és módon kötelesek a tagállamok biztosítani.⁴³⁹

Az irányelv 2. Cikke határozza meg azokat a védett szolgáltatásokat, melyek nyújtása során biztosítani kell a megfelelő jogi védelmet, arra alkalmas eljárások, és intézmények megteremtésével. A védett szolgáltatások a következők:

- azon információs társadalmi szolgáltatások⁴⁴⁰ melyeket a 98/34. „Átláthatósági irányelv” definiál;
- televíziós és rádiós műsorszolgáltatások, sugárzások, ezek továbbítása ill. az ezekhez való hozzáférés.

A tagállamoknak a védett jogtárgyak ellen irányuló jogsértő cselekmények⁴⁴¹ megakadályozása, ill. azok következményeinek súlyosbodása érdekében biztosítaniuk kell olyan intézkedések hozzáférhetőségét, mellyel biztosítani lehet a védett szolgáltatások

⁴³⁸ Ld. erről bővebben: Kondricz Péter, Tímár András: Az elektronikus kereskedelem jogi kérdései c. könyvét, Bp. KJK 2000 Az idézet a mű 195. oldaláról való.

⁴³⁹ Az irányelv célja a tagállamok jogának közelítése azon intézkedések területén, amelyek arra irányulnak, hogy megakadályozzák a védett szolgáltatásokhoz illegális eszközökkel történő hozzáférést. (98/84. irányelv 1. cikke) <http://www.europa.eu.int>. EUR-Lex

⁴⁴⁰ Az irányelv szerint az információs társadalmi szolgáltatásnak négy konjunktív követelménye van: szolgáltatás ellenszolgáltatás fejében; távollévők között; elektronikus eszközök útján, a szolgáltatás igénybevevőjének egyéni kérésére történik. Ilyennek minősül pl. áruk adásvétele on-line szerződéskötés útján, on-line ajánlat, reklám, adatok keresésének és kinyerésének biztosítása. In: Kondricz -Tímár im. 195, 199. o.

⁴⁴¹ Ilyennek minősül pl. az illegális berendezések előállítása, importálása, terjesztése, értékesítése, bérbeadása, vagy ezen eszközök kereskedelmi céllal történő birtoklása; illegális, jogellenes berendezések kereskedelmi céllal történő üzembe helyezése, fenntartása, helyreállítása. 98/84. sz irányelv 4. Cikk

nyújtóinak hatékony jogvédelmét az irányelv 4. Cikkében meghatározott jogsértő cselekmények bekövetkezésének esetére. Lehetővé kell tenni ideiglenes intézkedés, vagy más megelőző intézkedés kezdeményezésének, ill. kártérítési kereset előterjesztésének lehetőségét (5. Cikk). A tagállamoknak 2000. május 28.-ig kellett az irányelvnek megfelelő belső jogi szabályozásukat megteremteni.

A **2000/31. sz. irányelv** kifejezetten az *információs társadalmi szolgáltatások, különösen az Európai Unión belüli elektronikus kereskedelem jogi aspektusaival* foglalkozik, a jogi köznyelv szerint ez az elektronikus kereskedelemre vonatkozó irányelv.

Az irányelv fő célja, hogy az unió alapelveivel összhangban biztosítsa az információk szabad áramlását, és megteremtse az Unión belüli elektronikus kereskedelem belső határok nélküli zavartalan működését. Az irányelv megszünteti az egyes tagállamokban meglévő eltérő, egymással nem egyező jogi szabályozást. Az irányelv a határok nélküli belső piac harmonikus működéséhez szükséges minimális szabályokat írja elő.⁴⁴²

Az elektronikus kereskedelemben is fontos igény a vitás ügyek gyors, hatékony, és jogilag kikényszeríthető rendezése. A döntés jogi úton történő kikényszerítésével kapcsolatban ugyanazok a nehézségek merülnek fel, mint általában a nem papír alapú ügyletek jogi igényérvényesítése során.⁴⁴³

Az irányelv 17. Cikke előírja, hogy a tagállamoknak biztosítaniuk kell a bíróságon kívüli vitarendezési fórumok igénybevételének lehetőségét, ha vita merül fel egy információs társadalmi szolgáltatást nyújtó, és az igénybevevő között. Meg kell teremteni a peren kívüli megegyezések formáinak kidolgozását, beleértve a vita elektronikus úton történő rendezését is. Ennek során megfelelő eljárási garancia-rendszert kell kiépíteni, és ki kell dolgozni a felek képviselőit, a döntés függetlenségének, és a döntés kikényszeríthetőségének feltételeit is.⁴⁴⁴

A 18. Cikk rendelkezései szerint a tagállamoknak biztosítaniuk kell a peres eljárás kezdeményezésének lehetőségét az információs társadalmi szolgáltatási tevékenységekkel kapcsolatban, lehetővé téve gyorsan alkalmazható intézkedések, ideértve az ideiglenes intézkedések kérelmezését is, annak érdekében, hogy megszüntessék az állítólagos

⁴⁴² Kondricz P.- Timár A: Az elektronikus kereskedelem jogi kérdései, im. 198. o.

⁴⁴³ Kondricz, im: 208. o.

⁴⁴⁴ Directive 2000/31/EC of the European Parliament and of the Council on certain legal aspects of information society services, in particular electronic commerce, in the Internal Market, <http://www.europa.eu.int> EUR-Lex, Doc. 300L0031.

jogsértést és megelőzzék a sértett érdekek további károsodást. A tagállamoknak meg kell határozniuk azokat a szankciókat, amelyek az irányelv szerint létrehozott nemzeti szabályozás megsértőivel szemben alkalmazhatók és meg kell hozni a szükséges intézkedéseket a szankciók kikényszeríthetősége érdekében. Az alkalmazott szankcióknak hatékonyaknak és arányosaknak kell lenniük. (20. Cikk)

A tagállamoknak 2002. január 17-ig kell hatályba léptetni az irányelv cikkeivel összhangba hozott belső jogi szabályozásukat és közigazgatási intézkedéseiket.

Megítélésem szerint a tagállamok nincsenek egyszerű helyzetben akkor, amikor megpróbálnak eleget tenni az irányelvben támasztott követelményeknek a hatékony jogvédelem biztosítását szolgáló intézmények megteremtése területén, mint amilyen pl. az *ideiglenes intézkedések*. Tekintettel arra, hogy az elektronikus kereskedelem jogi szabályozásánál a szerzői jogra vonatkozó közösségi jogalkotást vették alapul, nem közömbös, hogy e szakterület neves kutatói a jogérvényesítés terén milyen nehézségeket látnak.⁴⁴⁵

Faludi Gábor a szerzői jogi jogsértések esetén kezdeményezhető – és az új szerzői jogi törvény által különleges tételes jogi szabályozást nyert – ideiglenes intézkedések gyakorlati alkalmazásának nehézségeire világít rá tanulmányában.⁴⁴⁶ Rámutat arra, hogy szerzői jogi jogsértés esetén is milyen áthidalhatatlan nehézségekben ütközik az ideiglenes intézkedések törvényi feltételeinek teljesítése, pedig a jogosult a szerzői jogi törvény rendelkezéseiből következően még az általános szabályokhoz képest is egyszerűbb helyzetben van azáltal, hogy az ideiglenes intézkedés elrendelésének egyik feltételének fennállása mellett a jogalkotó törvényi vélelmet állít fel.⁴⁴⁷ Ennek ellenére sem könnyű a kérelmet megalapozó tényeket még valószínűsíteni sem.⁴⁴⁸ Az információs társadalmi szolgáltatások, elektronikus kereskedelem esetében még súlyosabb bizonyítási

⁴⁴⁵ A szellemi tulajdon mindkét területén a magyar jogalkotás szinte mindenben maradéktalanul eleget tett mind az egyes nemzetközi egyezményekben (pl. TRIPS-egyezmény) vállalt kötelezettségeknek, mind a közösségi jog által támasztott követelményeknek az Európai Megállapodás értelmében, s ennek következtében korszerű eljárási szabályozás került be mind az új iparjogvédelmi jogszabályokba, mind a szerzői jogi törvénybe: a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvénybe, ill. a védjegyek és földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvénybe és a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény rendelkezései közé.

⁴⁴⁶ Faludi Gábor: A szerzői jogsértés következményeinek nemzetközi alapjai; az ideiglenes intézkedés, ELTE-ÁJK Bp. 2001. Mádl Ferenc emlékkönyv 99-123. o.

⁴⁴⁷ Ti. hogy „a szerzői jog megsértése miatt indított perekben az ideiglenes intézkedést a kérelmező különös méltánylást érdemlő jogvédelméhez szükségesnek kell tekinteni, ha a kérelmező valószínűsíti, hogy a mű szerzői jogi védelem alatt áll...”(Sztj. 94.§ (3) bek.)

⁴⁴⁸ Hogyan lehet valószínűsíteni azt, hogy a szabad felhasználást meghaladóan, pl. más számára is készítettek elektronikus adathordozóra másolatot, vagy a kiadói jogot szerzett felhasználó több példányt többszörözött, mint amennyire a felhasználási szerződésben engedélyt kapott. In: Faludi G. im. 114.o.

nehézségekkel kell szembenézni, tekintettel arra, hogy ezen a területen „elkövethető” jogsértések még kevésbé, vagy még nehezebben bizonyíthatók, vagy *ad absurdum* csak informatikus szakember számára felismerhetőek.

3.3.2 Az ideiglenes intézkedések a szerzői jog és iparjogvédelem területére vonatkozó közösségi jogforrásokban

A szellemi tulajdon mindkét területét érintő átfogó felülvizsgálatra nemzetközi kötelezettségvállalásaink következtében került sor a 90-es évek második felében. Ehelyütt azonban nemcsak a *regionális jogharmonizációs* eredményekre kellett figyelemmel lenni az új szabályozás kialakítása során, hanem ennél is nagyobb jelentőséggel bírtak a Magyarország által aláírt, és ratifikált *egyetemes nemzetközi szerződések*, melyek közül kiemelkedő jelentősége van az ún. *TRIPS-egyezménynek*.⁴⁴⁹

A TRIPS-egyezmény nemcsak a szellemi tulajdon védelmét garantáló anyagi jogi normákat szabályozza, hanem igen részletesen és terjedelmesen a jogsértésekkel szembeni fellépés hatékonyságát szolgáló intézkedésekre is kitér. A TRIPS-egyezmény III. része a szellemi tulajdonjogok érvényesítésére vonatkozó általános kötelezettségek megállapításán kívül *külön fejezetet* szentel a polgári és államigazgatási eljárásoknak és jogkövetkezményeknek, *az ideiglenes intézkedéseknek*.⁴⁵⁰ A hatékony, gyors eljárások, intézkedések szükségességére az Egyezmény nagy súlyt fektet.

Az Európai Unióban a szerzői jogban a legnagyobb megoldandó feladatot a szerzői művekkel kapcsolatos jogi kérdések tagállamonkénti eltérő megítélése okozta. Az eltérő jogi szabályozás bizonytalanságot eredményezett mind a szerzők, mind a felhasználók számára. Az Európai Bizottság által 1985-ben elkészített, az egységes belső piac kiépítéséről szóló ún. Fehér Könyv a szerzői jogi kérdésekben is célul tűzte ki a jogharmonizáció megteremtését.⁴⁵¹ Az új kihívásokra válaszul a Bizottság 1988-ban kiadta a Zöld Könyvet a „Szerzői jog és új technológiák” címmel. E két Könyv iránymutatásai

⁴⁴⁹ Ezzel a rövidítéssel jelölik az Általános Vám és Kereskedelmi Egyezmény (GATT) 1993-ban lezárult Uruguay-i Fordulójában létrejött nemzetközi egyezményt, mely a *szellemi tulajdon kereskedelemmel összefüggő kérdéseit szabályozza*, angolul, melyből a rövidítése ered: Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, azaz TRIPS.

⁴⁵⁰ A védjegyek és földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény indokolása.

⁴⁵¹ A Fehér Könyv külön szól a gyors jogérvényesítést szolgáló eljárásjogi megoldásokról. A Polgári Perrendtartás 1995. évi módosítása, valamint az új védjegy törvény, és az azzal módosított szerzői jogi szabályozás az ideiglenes intézkedés alkalmazási feltételeinek megváltoztatásával a követelményt lényegében kielégíti. Az Európai Bizottság véleményében elismeréssel szól a szellemi tulajdon területén megvalósított jogharmonizációról. Összegző értékelése szerint e területen a szükséges jogszabályalkotó

alapján megindult egy jogalkotási folyamat az Unióban, és számos irányelv került elfogadásra a jelzett területen.⁴⁵²

Magyarország és az Európai Unió között létrejött Európai Megállapodáson alapuló jogharmonizációs kötelezettségeink teljesítése szempontjából is kiemelkedően fontos a hatékony jogérvényesítés eszközeinek megteremtése; a megállapodás 65. Cikke világossá teszi, hogy az Európai Közösségben érvényesülő védelemhez hasonló szintű védelem biztosításának követelménye különösképpen kiterjed a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséhez szükséges eszközökre is. A Fehér Könyv ezzel teljes összhangban hangsúlyozza a TRIPS-egyezmény rendelkezéseinek való megfelelés fontosságát, külön felhívva a figyelmet az *ideiglenes intézkedésekre*, ill. határintézkedésekre.⁴⁵³

Figyelemmel jelen alfejezet tárgyára, külön említést érdemel az a napjainkban elfogadott 29/2001. számú irányelv, mely *„a szerzői jog és a kapcsolatos jogok harmonizációjának egyes szempontjai az információs társadalomban”* címet viseli és amely, hasonlóan az előző alfejezetben tárgyalt irányelvekhez, kifejezetten rendelkezik arról, hogy az irányelv hatálya alá tartozó területen elkövetett jogsértések esetén, megfelelő jogi eszközökkel biztosítani kell a szerzők jogát a hatékony jogvédelemhez. Az irányelv elismeri a szerzők jogát az alkotásaik jogi védelmére és ennek érdekében, a tagállamok kötelesek a szerzőknek jogvédelmet nyújtani a szerzői művek jogosulatlan felhasználását, technológiai eljárások megkerülését célzó cselekmények ellen. Az irányelv IV. Fejezetének 8. Cikke rendelkezik a *jogi szankciókról és intézkedésekről. A 8. Cikk 2. pontja szerint „minden tagállamnak meg kell tenni a szükséges intézkedéseket annak biztosítására, hogy a szerző, akinek érdekeit valamely jogsértő cselekmény veszélyezteti, kártérítési keresetet és/vagy ideiglenes intézkedés iránti kérelmet terjeszthessen elő és ahol ez célravezető indítványozhassa a jogsértő eszközök, termékek és alkotórészek lefoglalását is.”*⁴⁵⁴ A magyar szerzői jogi törvény indokolása utal arra, hogy a törvény alkotásakor különös figyelmet fordítottak az

tevékenység csaknem teljesen megvalósult. Forrás: A szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvényhez fűzött indokolás.

⁴⁵² Ebben a tárgykörben a következő irányelvek kerültek elfogadásra: a Tanács 91/250. sz. irányelve a számítógépes programok védelméről; a Tanács 92/100. sz. irányelve a bérleti jogról és a használati jogokról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői jogokhoz kapcsolódó bizonyos jogokról; a Tanács 93/83. sz. irányelve a műholdas műsorsugárzásra alkalmazandó szerzői jogról; a Tanács 93/98. sz. irányelve a szerzői jog és bizonyos kapcsolódó jogok védelmi idejének harmonizálásáról; ill. a Tanács 96/6. sz. irányelve az adatbázisok jogi védelméről. Forrás: <http://www.europa.eu.int> Eur-Lex

⁴⁵³ Az 1997. évi XI. törvényhez fűzött indokolás.

⁴⁵⁴ A Tanács és a Parlament 29/2001. számú irányelve a szerzői jog és kapcsolatos jogok harmonizációjának egyes szempontjairól az információs társadalomban, Forrás: <http://www.europa.eu.int> Eur-Lex Doc. 32001L0029

akkor még irányelv-tervezetben megfogalmazott elvárásokkal való összhang megteremtésére, ami az ideiglenes intézkedések szabályozását tekintve megvalósult.

Tekintettel arra, mely szerint szerzői jogi, ill. iparjogvédelmi törvényeink újraszabályozása során *nem kizárólag* az Unió jogharmonizációs kötelezettségeinknek kellett eleget tenni, hanem egyéb bilaterális és multilaterális szerződésekben vállalt nemzetközi kötelezettségeinknek, ill. arra, hogy a *jogharmonizáció* az érintett területeken lényegében már *megvalósult*, a dolgozat III. – hatályos szabályozást elemző - fejezete *külön alfejezetben* tárgyalja a szellemi tulajdon területén az ideiglenes intézkedésekre vonatkozó speciális szabályozást és az ehhez kapcsolódó bírói gyakorlatot. Ezt megelőzően, az értekezés II. fejezetének 2.2 pontja alatt részletesen tárgyalom azokat a nemzetközi dokumentumokat, melyek az ideiglenes intézkedés átfogó újraszabályozásának folyamatát indukálták, ezért jelen alfejezetben – az ismétlések elkerülése érdekében – mellőzöm ezek további elemzését.

3.3.3 Házassági és szülői felügyelettel kapcsolatos perekben elrendelhető ideiglenes intézkedések

Az eddigiekben ismertetett közösségi jogforrások sorából kiemelkedik – a polgári eljárásjog különös részi törzsanyagához való szoros kapcsolata miatt – az a friss keltezésű Tanácsi rendelet, mely a *joghatóságról és az ítéletek elismeréséről és végrehajtásáról rendelkezik házassági és a közös gyermekre vonatkozó szülői felügyelettel kapcsolatos perekben.*⁴⁵⁵

E Rendelet címét (tárgyi hatályosulási körét) vizsgálva, azonnal feltűnik annak hasonlósága a Brüsszeli Egyezményhez, mely szintén a bírósági joghatóságról és az ítéletek elismeréséről és végrehajtásról rendelkezik polgári és kereskedelmi ügyekben. Vajon mi indokolja azt, hogy külön jogforrás rendezze házassági és szülői felügyelettel kapcsolatos perekben a joghatóság és végrehajtás kérdését?

A választ a kérdésre a Brüsszeli Egyezmény tárgyi hatálya alól kivett esetek között találjuk meg, mely szerint az *egyezmény nem alkalmazható a természetes személyek személyi állapotára vonatkozó eljárásokra* (I. Cím, 1. Cikkely, 1. pont). Márpedig mind a

⁴⁵⁵ 1347/2000. számú Tanácsi rendelet (2000. május 29.) Forrás: <http://www.europa.eu.int> Eur-Lex Document 32000R1347.

házassági, mind a szülői felügyelettel kapcsolatos perek annak minősülnek, ez indokolja tehát az önálló szabályozást.⁴⁵⁶

A Rendelet rendelkezései házassági bontóperekben, érvénytelenítési perekben és a házaspár közös gyermekére vonatkozó szülői felügyelettel kapcsolatos perekben alkalmazhatók (1. Cikk 1.(a) (b) pontjai). A rendelet 2-10. Cikkei pontosítják azokat a körülményeket, amikor fennáll a tagállam joghatósága a rendelet tárgyi hatálya alá tartozó perekben, eljárásokban.

A Rendelet 4. Része, 12. Cikke rendelkezik az ideiglenes intézkedésekről, ideértve a biztosítási intézkedéseket is. Eszerint: *„sürgős esetekben a Rendelet rendelkezései nem akadályozzák a bíróságokat abban, hogy valamely személy vagy vagyontárgy vonatkozásában a Tagállam joga szerinti ideiglenes, ill. biztosítási intézkedéseket rendeljenek el, még akkor is, ha e rendelet szerint a per főtárgya tekintetében a döntésre másik Tagállamnak van joghatósága.”*

Az idézett cikk, tehát – hasonlóan a Brüsszeli Egyezmény 24. Cikkének rendelkezéseihez – a per főtárgya tekintetében az érdemi döntésre jogosult bíróság joghatóságától *független* joghatósági szabállyal lehetővé teszi, hogy olyan tagállam bíróságánál is kezdeményezhető legyen az ideiglenes intézkedés, amelyik nem jogosult az érdemi határozathozatalra. Természetesen itt is szükséges valamilyen kapcsolódás annak az államnak a jogához, ahol a szóban forgó intézkedést kezdeményezik (ilyen lehet pl. az, hogy kérelmező szokásos tartózkodási helye⁴⁵⁷ az intézkedés államában van).

Tekintettel a két közösségi jogforrás egyértelmű hasonlóságára az ideiglenes intézkedéseket illetően, megítélésem szerint a Brüsszeli Egyezmény 24. Cikkére vonatkozó EU Bírósági joggyakorlat által kialakított szempontokat e Rendelet szabályai szerint kérelmezett ideiglenes, ill. biztosítási intézkedések elrendelésénél is figyelembe kell venni. A Rendelet 2001. március 1-én lépett hatályba.

3.3.4 *Fizetéseképtelenségi (csőd) eljárás során alkalmazható ideiglenes (fenntartó) intézkedés*

⁴⁵⁶ Meg kell jegyezni, hogy a szóban forgó rendelet elfogadását követően, az EU-ban megalkotásra került, az a hatályba még nem lépett tanácsi rendelet (44/2001.), mely a Brüsszeli Egyezmény helyébe lép. Ezen rendelet 1. Cikkének 2. (a) pontja azonban éppúgy nem teszi lehetővé a rendelet alkalmazhatóságát személyállapotról szóló eljárásokban, mint a Brüsszeli Egyezmény idézett szakasza. Forrás: <http://www.europa.eu.int> Document 301R0044.

⁴⁵⁷ A rendelet szerint szokásos tartózkodási helyre alapítva akkor terjeszthető elő kérelem, ha a kérelmező a kérelem előterjesztését megelőzően 1 évig abban a tagállamban tartózkodott (2. Cikk (a) pont)

A csődeljárásra – a személyállapotról szóló eljárások mellett – a Brüsszeli Egyezmény rendelkezései szintén nem alkalmazhatóak.⁴⁵⁸ Emiatt szükségessé vált, hogy az EU külön jogforrás keretei között szabályozza a fizetéseképtelenségi eljárás szabályait, ott, ahol ún. határokon átnyúló csődeljárásról van szó, azaz több tagállamot is érint egy cég fizetéseképtelensége, mert pl. annak vagyona több tagállam területén található. A *fizetéseképtelenségi (csőd) eljárásról szóló Tanácsi Rendelet*⁴⁵⁹ azonban nemcsak a joghatóság és a bírósági határozatok elismerésének és végrehajthatóságának kérdését rendezzi, hanem igen részletesen tárgyalja a csődre vonatkozó eljárási szabályokat (47 Cikkben).

A Rendelet 38. Cikke rendelkezik a csődeljárás során alkalmazható ún. fenntartó intézkedésekről,⁴⁶⁰ mely eljárás sajátossága abban áll, hogy a csődeljárás során a hitelezői érdekek védelme érdekében kirendelt ideiglenes (zár)gondnok nemcsak saját tagállamában kezdeményezhet biztosítási, ill. fenntartó intézkedéseket, hanem – még a csődeljárás bírósági határozattal történő elrendelése előtt – más tagállam bírósága előtt is. A szóban forgó intézkedések a magyar jog szerinti biztosítási intézkedéssel mutatnak rokonságot.⁴⁶¹ A Rendelet 2002. május 31-én lép hatályba.

3.3.5 A fogyasztóvédelem területén alkalmazható speciális (ideiglenes) intézkedés

A fogyasztóvédelemre vonatkozó hatalmas közösségi joganyagból mindössze egyetlen irányelvet emelek ki, melynek tárgya azonban kizárólag a fogyasztói érdekek védelmében kezdeményezhető speciális eljárás és annak során elrendelt intézkedések. Azért tartom szükségesnek a szóban forgó irányelv releváns cikkeinek ismertetését, mert az irányelv szóhasználata [mint pl. a perveztes alperes, a 2. Cikk (1) c) pontja szerint] arra enged következtetni, hogy a fogyasztói érdekek védelmében kezdeményezett eljárás polgári peres

⁴⁵⁸ Brüsszeli Egyezmény 1. Cikkely 2. pont.

⁴⁵⁹ 1346/2000. Council Regulation on insolvency proceedings, Forrás: <http://www.europa.eu.int> Eur-Lex Document 32000R1346.

⁴⁶⁰ 38. Cikk: „Az a tagállami bíróság, mely a Rendelet joghatóságra vonatkozó szabályait alapul véve ideiglenes (zár)gondnok kinevezésére jogosult annak érdekében, hogy biztosítsa az adós vagyontárgyainak megőrzését, felhatalmazást kap arra is, hogy az adós más tagállam területén fellelhető vagyontárgyaira, az érintett tagállam joga szerinti biztosítási, ill. fenntartó intézkedések elrendeléséért folyamodjék, arra az időtartamra, mely a csődeljárás megindítása iránti kérelem előterjesztése és annak bírósági határozattal történő elrendelése között eltelik.”

⁴⁶¹ Korábban a magyar jog szerint is lehetőség nyílt biztosítási intézkedés elrendelésére csőd- vagy felszámolási eljárás keretében, de az nem a csőd-, ill. felszámolási eljárást folytató, hanem a rendes perbíróság hatáskörébe tartozott. (BH 1994/12; 694.) Ezt a lehetőséget azonban a csődeljárásról szóló 1991. évi XL. törvényt módosító 1997. évi XXVII. törvény 34. §-a megszüntette.

eljárás és ebből következően bíróság rendeli el a fogyasztók érdekeinek védelmére hivatott, szükséges intézkedéseket. (Ez természetesen csak akkor van így, ha a tagállam bíróságot jelöl ki az eljárás lefolytatására.)⁴⁶²

A lábjegyzetben idézett direktíva szerint – a fogyasztók érdekeinek védelme érdekében – (szükség esetén) gyorsított eljárás keretében elrendelt, azonnali jogvédelmet megvalósító intézkedések felfoghatók úgy is, mint az ideiglenes intézkedés speciális típusai, tekintettel arra, hogy céljuk szerint hasonlóságot mutatnak a polgári per jog ideiglenes intézkedéseivel.

Külön említést érdemel az is, hogy az irányelv melléklete határozza meg azokat az Unió irányelvekkel szabályozott területeket – s ezek túlmutatnak a szigorúan vett fogyasztóvédelem határain - ahol szintén kezdeményezhető a „fogyasztók” érdekeinek védelmében a jogsértés megszüntetésére irányuló intézkedés.⁴⁶³

Meg kell jegyezni, hogy a magyar fogyasztóvédelmi törvény is lehetővé teszi ideiglenes intézkedések elrendelését a fogyasztók védelme érdekében, de azokat nem bíróság, hanem a különböző fogyasztóvédelmi hatóságok rendelik el.⁴⁶⁴ Az idézett irányelv jelentősége tehát abban áll, hogy lehetővé teszi azt, hogy az irányelv szerint

⁴⁶² Az irányelv célja, hogy közelítse a tagállamok jogi szabályozását, és adminisztratív intézkedéseit a fogyasztói érdekek védelme érdekében alkalmazható intézkedésekről (az EK Hivatalos Lapjának 166. számában megjelent fordítás szerint: a fogyasztói érdekek védelme érdekében a jogsértés megszüntetésére irányuló eljárásokról)

A tagállamok feladata kijelölni azokat a bíróságokat vagy közigazgatási hatóságokat, amelyek hatáskörrel és illetékességgel rendelkeznek azon eljárások lefolytatására, amelyeket a tagállamok által kiválasztott egységek kezdeményeznek az alábbiak érdekében:

- olyan – a célnak leginkább megfelelő - határozat meghozatalának kezdeményezése, - ahol ez szükséges, gyorsított eljárás keretében - mely a jogsértés megszüntetésére és további eltüntetésére irányul;
- ahol szükséges megfelelő intézkedés kezdeményezése, mint pl. a fenti határozat egészben, vagy részben történő nyilvánosságra hozatala a további jogsértések megakadályozása érdekében;
- ahol ezt a tagállam jogrendszere lehetővé teszi, a peres határozatban történő kötelezése közérdekű bírság megfizetésére, vagy a nemzeti jog által meghatározott más jótékony célra, azzal a feltétellel, hogyha a bírság megfizetését a kötelezett elmulasztja minden nap késedelemmel az összeg folyamatosan növekszik, biztosítva ezáltal a kötelezettség mielőbbi teljesítését. (Irányelv 2. Cikk)

A fenti kérelmek előterjesztésére különösen független társadalmi szervezetek jogosultak. Az irányelv az intézkedés kezdeményezése előtt kötelező egyeztetést ír elő, melyet az intézkedés kezdeményezésére jogosultnak kell indítványozni, és csak ha az egyeztető tárgyalás befejezését követő két héten belül sem szünteti meg a kötelezett a jogsértő cselekményét, akkor jogosult az erre felhatalmazott szervezet – további késedelem nélkül – az intézkedés iránti kérelmet haladéktalanul előterjeszteni.

Directive 98/27/EC of the European Parliament and Council on injunctions for the protection of consumers' interests, <http://www.europa.eu.int> EUR-Lex Doc. 398L0027

⁴⁶³ Kiragadva néhanyszor ezek közül: fogyasztási hitelekre vonatkozó 87/102/EGK irányelv; televíziós műsorsugárzási tevékenységre vonatkozó 89/552/EGK irányelv; a szervezett utazásról, nyaralásokról, és szervezett körutazásokról szóló 90/314/EGK irányelv; emberi használatra szánt gyógyszerek reklámozásáról 92/28/EGK irányelv.

⁴⁶⁴ Ld. 1997. évi CLV. törvény 49.§ (1) bek.

kezdeményezhető intézkedéseket bíróság rendelje el – ha szükséges – sürgösségi (gyorsított) eljárás keretében.

3.3.6 Az ideiglenes intézkedések szerepe a közüzemi, közszolgáltatási, közbeszerzési eljárásokra vonatkozó irányelvekben

A hatályos közösségi jog rendszerén belül a közüzemi szerződések területén létezik számos olyan irányelv, mely alkalmazási területén *kifejezetten előírja* a bírósági eljárások során ideiglenes intézkedések lehetővé tételét. Az egyik érintette terület a kommunális szolgáltatókkal kötött *közüzemi szerződések* bírósági felülvizsgálatára vonatkozó eljárás, a másik jellemző szféra a *közbeszerzési eljárásokhoz* kapcsolódó eljárások.

A *Tanács 89/665. számú irányelve* a tagállamok jogi szabályozásának és adminisztratív aktusainak összehangolása érdekében jött létre, *a közüzemi szerződések felülbírálatára irányuló bírósági felülvizsgálati eljárás kezdeményezése tárgyában*.⁴⁶⁵

Az irányelv rendelkezései szerint a tagállamoknak vállalniuk kell, hogy biztosítják a felülvizsgálati eljárás hozzáférhetőségét, mely eljárás részletszabályait a tagállamok állapítják meg és annak kezdeményezését legalább azon személyek számára biztosítják, akiknek érdeke fűződik, vagy fűződött ahhoz, hogy egy meghatározott közüzemi szerződést kössenek, és ebből eredően károsodás érte, vagy a károsodás bekövetkezésének nagy a kockázata.

A tagállamoknak vállalniuk kell, hogy a felülvizsgálati eljárás során biztosítják az alábbi intézkedések kezdeményezésének lehetőségét:

- a lehető legkorábbi időpontban, akár közbenső eljárás keretében (*interlocutory procedure*) is ideiglenes intézkedés (*interim measure*) elrendelését, azzal a céllal, hogy megszüntessék az állított jogsértést, vagy megelőzzék a sérelmet szenvedett érdekek további károsodását, ideértve azokat az intézkedéseket is, melyek a szerződés teljesítésére irányuló eljárás, ill. a végrehajtás felfüggesztésére irányulnak;
- a károsult személyek részére kártérítés megítélését.⁴⁶⁶

⁴⁶⁵ 89/665/EEC on the coordination of the laws, regulations and administrative provisions relating to the application of review procedure to the award of public supply and public works contracts, <http://www.europa.eu.int> EUR-Lex Document 389L0665

⁴⁶⁶ Ld. az előző lábjegyzetben idézett irányelv 2. Cikke (1) a) ill. c) bekezdéseit.

Az ideiglenes intézkedések elrendeléséért felelős személynek mindig figyelemmel kell lennie arra, hogy ha az intézkedés *negatív következményei* (különös tekintettel a közérdek esetleges sérelmére) meghaladják az intézkedéssel elérhető előnyöket, akkor el kell tekinteni azok elrendelésétől. Az ideiglenes intézkedés iránti kérelem elutasítása nem befolyásolhatja hátrányosan a kérelem előterjesztője más kérelmének elbírálását.⁴⁶⁷

A felülvizsgálati eljárás lefolytatására illetékes hatóságok kijelölése a tagállamok kompetenciájába tartozik. Ahol ez nem bírósági hatáskörbe tartozik, biztosítani kell, hogy a felülvizsgálati eljárásban hozott döntést bírósági ellenőrzés tárgyává lehessen tenni, egy arra megfelelő eljárás keretében.⁴⁶⁸

A kommunális szférára irányuló szabályozás másik érintett területe, ahol szintén a közösségi jog írja elő ideiglenes intézkedések biztosításának lehetőségét, e szektor szolgáltatóira vonatkozó közbeszerzési eljárás. A *Tanács 92/13 sz. irányelve* a közösségi szabályozás kezdeményezésének biztosítására vonatkozik a víz, energia, közlekedési és telekommunikációs szektorban működő jogalanyokat érintő *közbeszerzési eljárással* kapcsolatban.⁴⁶⁹ Az irányelv gyors és hatékony intézkedések elérhetőségének biztosítását irányozza elő a szóban forgó területen. Az irányelv – ideiglenes intézkedésre vonatkozó - rendelkezései teljes mértékben megegyeznek az előző bekezdésben bemutatott irányelv szabályaival, így annak megismétlését mellőzöm.

E két irányelv szerint alkalmazható ideiglenes intézkedések jogi megítélése attól függ, hogy bírósági fórumok rendelik-e el azokat, vagy esetleg közigazgatási szervek. Ez utóbbi esetben biztosítani kell a bírósági felülvizsgálat lehetőségét, melynek keretében a bíróság már az általános szabályok szerint rendelheti el az ideiglenes intézkedést.

Összegezve jelen alfejezet szabályozásának jellemzőit megállapítható, hogy bár nem túl jelentős számban, de azért találhatók olyan közösségi jogforrások, ahol *kifejezett és konkrétan szabályozást nyer az ideiglenes intézkedés, mint eljárásjogi jogintézmény.* Vannak olyan területek, ahol erőteljes jogegységesítési törekvéseknek lehetünk szemtanúi az elmúlt években, amelyek jelentőségét az is jelzi, hogy az ezekre vonatkozó közösségi

⁴⁶⁷ Ld. az előző lábjegyzetben idézett irányelv 4. Cikkét.

⁴⁶⁸ Ld. az előző lábjegyzetben idézett irányelv 7. Cikkét.

⁴⁶⁹ Council Directive 92/13/EEC coordinating the laws, regulations and administrative provisions relating the application of Community rules on the procurement procedures of entities operating in the water, energy, transport, and telecommunication sectors

jogforrások rendeleti formát öltöttek. (ilyenek tekintem pl. az egyes státuszperekre, ill. a fizetésektelenségi eljárásra vonatkozó rendeleteket).

A tárgyalt közösségi jogi szabályozáson belül vannak olyan területek, ahol a magyar szabályozás *messze elmarad* az egyes közösségi jogforrásokban előírt eljárási szabályoktól, hiszen még az adott területre vonatkozó anyagi jogi szabályozás is hiányzik. Ilyen területnek tekinthetők – megítélésem szerint - az információs társadalmi szolgáltatások, elektronikus kereskedelem (bár az elektronikus aláírásról éppen a közelmúltban alkotott törvényt a magyar parlament). Itt a magyar szabályok még messze az Unió elvárások mögött vannak. Ezzel szemben vannak olyan területek is, ahol a magyar szabályozás már majdnem teljes mértékben eleget tett az Unió követelményeknek, ami az ideiglenes intézkedések alkalmazásának gyakorlatát illeti. Természetesen ilyenek minősülnek a szerzői jog, ill. az iparjogvédelem eljárási szabályai. A házassági és szülői felügyelettel kapcsolatos perekre vonatkozó Rendelet szerint kezdeményezhető ideiglenes intézkedések a hatályos Pp. szerint is rendelkezésre állnak a magyar jogban.

Függetlenül attól, hogy az egyes területekre vonatkozó magyar szabályozás - a jogharmonizáció szempontjából - milyen stádiumban van, a felsorolt irányelvekkel kapcsolatban Magyarországot – az Európai Megállapodásból folyóan – az a kötelezettség terheli, hogy *azokkal azonos tartalmú magyar jogszabályt kell alkotnia*. Ez egyrészt a jogharmonizációs programunk, másrészt az *acquis communautaire* átvételének nemzeti programja.⁴⁷⁰

⁴⁷⁰ Martonyi János: Globális jog, európai jog, magyar jog, In: *Ius privatum, ius commune*, Mádl Ferenc emlékkönyv, ELTE ÁJK Bp. 2001. 203. o.

VI. A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK ÖSSZEFOGLALÁSA, JAVASLATOK DE LEGE FERENDA

Jelen értekezés megírásával céloom egy olyan összefoglaló mű megalkotása volt, melyet mind a jogintézmény kutatásával foglalkozó elméleti jogászok, mind az ideiglenes intézkedést mindennapjaik során alkalmazó gyakorlati szakemberek hasznosíthatnak. Ahogyan azt az értekezés címe is jelzi, dolgozatomban mind a jogintézménnyel kapcsolatos elméleti kérdéseket, mind az ideiglenes-és biztosítási intézkedésekre vonatkozó joggyakorlatot igyekeztem széles körben feldolgozni és megválaszolni a jogintézménnyel kapcsolatban felmerülő vitás kérdéseket.

Az értekezés kiindulópontját a bevezetőben akként határoztam meg, hogy 1995-ben, a polgári perrendtartás VI. Novellájának hatálybalépésével a magyar jogalkotás az ideiglenes intézkedés perjogi intézménye elrendelhetőségének eseteit jelentős mértékben kiszélesítette, megteremtve a lehetőségét a jogintézmény széles körben való alkalmazhatóságának.

A dolgozat *általános célkitűzése* annak megállapítása volt, hogy az átfogó újraszabályozással valóban eleget tettünk-e az irányadó uniós normák előírásainak, ill. sikerült-e a magyar jogintézményt hozzáigazítani a Nyugat-Európában sikeresen működő jogintézmények szabályozási megoldásaihoz és ennek eredményeképpen megváltozott-e a jogintézmény gyakorlatát korábban jellemző periférikus jelleg. Ha e kérdésekre adott válaszok között van nemleges (vagy csak részben igenlő), akkor a dolgozatnak elsődleges feladata megkeresni azt, hogy hol, mi módon és milyen tartalommal szükséges változtatni, s ennek érdekében de lege ferenda javaslatot tenni egy olyan szabályozási modell megalkotására, mely kielégíti a fenti követelményeket.

Az értekezés bevezetőjében kitűzött kutatási célok tükrében a dolgozat főbb megállapításai az alábbiakban összegezhetőek:

I. Megállapítottam, hogy az azonnali jogvédelem biztosítására hivatott ideiglenes intézkedések céljuk s egyben hatásuk alapján alapvetően két nagy csoportba sorolhatók: biztosítási és kielégítési funkciót betöltő intézkedések, ill. e két funkció kombinációja. A jogintézmény fogalmának meghatározásánál is azokból, a jogintézmény által betöltendő

funkciókból indultam ki, amelyet mind a nemzetközi, mind az általam progresszív szemléletűnek tekintett hazai szakirodalom, ill. az irányadónak tekinthető nemzetközi bírói gyakorlat szerint, ezeknek az intézkedés-típusoknak *be kell tölteniük* és e szempontokat is figyelembe véve határoztam meg az ideiglenes intézkedés fogalmát. A releváns fogalmi kör meghatározása után indokoltnak tartottam, hogy az értekezésben a hatályos magyar Pp. alkalmazási körén túlmutatóan *tágabb körben vizsgáljam, szélesebb alapon tárgyaljam* az ideiglenes intézkedések intézményét, függetlenül attól, hogy az ideiglenes intézkedés funkcióit betöltő, eltérő elnevezésű jogintézmények - bizonyos jogalkotói megfontolásból, vagy hagyományhűségből - a polgári eljárásjog más forrásaiban kerültek szabályozásra, úgy, mint biztosítási intézkedések.

Az ideiglenes intézkedések funkcióinak tisztázása után, arra az álláspontra helyezkedtem, hogy *indokolatlan* az a magyar szabályozási kettősség, mely az ideiglenes-és biztosítási intézkedések magyar gyakorlatát jellemzi - immáron 120 éve - tekintve, hogy a VI. Novella az ideiglenes intézkedés elrendelésének feltételeit és célját olyan általános módon fogalmazta meg, hogy az gyakorlatilag lefedi azokat a funkciókat is, melyet ma külön eljárás keretei között a biztosítási intézkedések töltenek be. A két jogintézmény egységesítésére vonatkozóan *de lege ferenda* javaslatot teszek, melyben a hatályos szabályozásnál is általánosabban *fogalmazódnak meg az ideiglenes intézkedés céljai és elrendelésének feltételei, hogy az egyértelműen ellássa mindazon funkciókat is, melyeket jelenleg a biztosítási intézkedések töltenek be a magyar jogban.* (Ehhez mintaként szolgálhat mind a német, mind a francia szabályozás, ahol a jogintézmény elrendelésének feltételei jóval általánosabbak.)

2. Az ideiglenes intézkedés elméleti kérdéseinek tisztázása körében megállapítottam, hogy az intézkedés tárgyában hozott végzés, jellemzőit tekintve közel áll az érdemi döntéshez, tekintettel arra, hogy a *bíróság döntése ebben az esetben is megkívánja a peresített anyagi jogi viszony vizsgálatát*, ez pedig nem minősíthető eljárásjogi kérdésnek. Továbbá megállapítottam, hogy a Pp. 156. §-ának hatályos szabályozása tükrében (amely egyértelműen kifejezésre juttatja a jogalkotói szándékot is), az ideiglenes intézkedés átmeneti joghatás kiváltására hivatott jogintézménynek tekinthető a mai magyar perjogban, tekintettel arra, hogy a magyar jogalkotás 1995-ben megszüntette az ideiglenes intézkedés perindítás előtti kezdeményezhetőségét. E szabályozással egyértelművé vált, hogy az intézmény *csak a peres eljárás folyamatban léte alatt biztosíthatja a kérelmező jogvédelmét*, ami önmagában feltételezi a későbbi, végleges hatályú érdemi bírósági döntés

bekövetkezését. Ebben a szabályozási modellben az ideiglenes intézkedés *csak ideiglenes, függő joghatás kiváltására lehet alkalmas.*

Úgy vélem, szükséges lenne lazítani a hatályos szabályozási koncepció szigorán, merevségén és alkalmazkodva a nyugat-európai megoldások döntő többségéhez, ill. az Unió tervezet előírásaihoz és mindenekelőtt figyelembe véve a jogintézmény célját, lehetővé kellene tenni, annak a *keresetlevél előterjesztése előtt történő újbóli kezdeményezhetőségét.* Mindenekelőtt *ezzel lehetne biztosítani azt, hogy az ideiglenes intézkedés perpótló, perelhárító funkció betöltésére is alkalmas legyen és ne csak kizárólag a peres eljárás folyamán egyes átmeneti joghatások kiváltására.*

Ehhez természetesen más szemlélettel kell megközelíteni magát a jogintézményt. Véleményem szerint a magánjogi jogvitában érdekelt feleket megillető rendelkezési elvből az is következik, hogy ha a felek elégedettek az ideiglenes döntést által realizálódott helyzettel és megítélésük szerint vitás jogviszonyukat, ez az ugyan ideiglenesnek szánt, de utóbb a tartós jogi rendezést is biztosító jogintézmény megfelelően szabályozza, akkor annak a kezdeményezését a jogalkotó ne csak a perindítás után tegye lehetővé, hanem korábban, egy olcsóbb és gyors eljárás keretében is. Ehhez hozzátartozik még az is, amit mind a magyar bírósági felmérés tapasztalatai, mind a francia référé eljárás tapasztalatai megerősítettek, hogy az elrendelt ideiglenes intézkedés gyakran a felek *egyezségkötésének az irányába hat, elősegíti azt,* s ebben az esetben a jogvita már anyagi jogerőt eredményező érdemi határozattal zárulhat le.

Egyértelművé kell tenni továbbá azt is, hogy ha a per érdemi határozathozatal nélkül fejeződik be, hogyan alakul az ideiglenes intézkedés hatálya. Ezért *de lege ferenda* javaslatomban külön kitérek arra, hogy mi lesz a jogerős végzéssel elrendelt ideiglenes intézkedés sorsa, ha a jogvitában érdekelték egyike sem kezdeményez utóbb pert, az ideiglenes intézkedéssel szabályozott jogviszonyra vonatkozóan, ill. akkor, ha a per érdemi döntéshozatal nélkül zárul le. Ennek egyértelmű szabályozásával ugyanis mind a mai napig adós maradt a Pp. átdolgozott 156. §-ának szövegezője.

3. A jogintézmény 1800-as évek közepéig visszanyúló történetét feldolgozva és értékelve, a magam részéről egyenes következménynek tekintem azt, hogy az ideiglenes intézkedés az 1995. évi módosítás bevezetéséig a polgári eljárásjog marginális intézménye volt. A VI. Novella hatálybalépéséig a magyar jogalkotás csak rendkívül szűk körben tette lehetővé a jogintézmény elrendelhetőségét és szigorúan csak azokban a pertípusokban, ahol a *jogosulti érdekek az időmúlás következtében súlyosan sérültek volna az ideiglenes*

döntéshozatal hiányában (pl. tartási, birtokháborítási perek). Megállapítottam, hogy mind a Plósz féle Pp. hatálybalépése előtt, mind utána számottevő és jelentős jogviszonyokat érintő, nagy területet felölelő esetszerű szabályozás volt jellemző az ideiglenes intézkedéseket illetően *egyes anyagi jogi jogforrásokban*, amiből az következik, hogy a magánjog egyes területein nagy szükség volt az ideiglenes intézkedések által nyújtott azonnali jogvédelemre. Véleményem szerint olyan jelentős területet érintettek ezek az egyedi szabályozások, ami indokoltá tette volna a jogintézmény *általános egységének* megteremtését a Plósz-féle perrendtartási kódexben. Éppen az egyöntetű szabályozás hiánya miatt, ezek az egyes jogforrásokban fellelhető ideiglenes intézkedések indokolatlan, már-már kazuisztikus részletességgel nyertek szabályozást.

Az ideiglenes intézkedés gyökeres megreformálásához vezető okok kutatása során arra a következtetésre jutottam, hogy egy sajátos jogterület – nevezetesen a szellemi tulajdon, ezen belül is elsősorban az iparjogvédelem - igényeiből kiindulva, ezeket respektálva indult meg az a folyamat, mely a jogintézmény átfogó újraszabályozásához vezetett.

Magyarország - a hazai jogvédelmi igények kielégítése, és a szellemi tulajdon jogvédelmi szintjének nemzetközi mércéjéhez való igazodás érdekében - részesévé vált több olyan bilaterális és multilaterális nemzetközi szerződésnek, melyek a hatékony jogérvényesítést biztosító eljárásjogi intézmények (köztük elsősorban az ideiglenes intézkedés) általános elérhetőségének követelményét konkrétan megfogalmazták. Ezzel a *jogalkotás lépéskényszerbe került, tekintve, hogy a magyar jog akkor hatályos szabályai sem az általános szabályozás szintjén a Pp-ben, sem az egyes speciális szabályozási területeken ezt nem tették lehetővé.*

A jogintézményt érintő, e szerződések által is megkívánt nagyszabású módosítást viszont a „mögöttes” jogforrás, a Pp. szabályainak megreformálása nélkül nem lehetett végrehajtani az iparjogvédelemre és a szerzői jogra vonatkozó normák vonatkozásában, s végül ez vezetett a Pp. általános szabályának a megváltoztatásához is 1995-ben.

E módosítással a magyar jogalkotás megteremtette a jogszabályi feltételeit az ideiglenes intézkedés széles körben történő elrendelésének, és egyes területeken valóban mindennapos gyakorisággal alkalmazzák a jogintézményt (pl. védjegybitorlási perekben). Általánosságban azonban meg kell állapítanom, hogy e módosítás hatálybalépése óta eltelt években sem emelkedett jelentős mértékben a Pp. 156.§-ának általános szabályaira alapított kérelmek száma, leggyakrabban továbbra is a személyállapotról vonatkozó, gyermekelhelyezési és tartási perekben rendelnek el ideiglenes intézkedéseket, a Pp.-ben és

a Csjt.-ben foglalt külön törvényi felhatalmazás alapján. A lassú növekvő tendenciát mutató, de még mindig csekély számú ideiglenes intézkedések okát egyrészt e jogintézmény komoly történelmi hagyományok nélküliségében látom, melyből egyenesen következik a második szempont, azaz, hogy az ilyen típusú jogintézményekkel kapcsolatos bírói szerepfelfogás is meglehetősen konzervatív és előítéletekkel terhes. Ennek a megváltozásához a módosítás óta eltelt időszak nem bizonyult elegendőnek.

4. A külföldi és a magyar megoldások ill. az Uniós normák elemző-összehasonlítása eredményeként arra a következtetésre jutottam, hogy az 1995. évi LX. törvény 16.§-ával bevezetett módosítással a magyar jogalkotás az ideiglenes intézkedés tartalmi jellemzőit tekintve alapvetően eleget tett az Európai Unió normákban e jogintézménnyel szemben támasztott követelményeknek és összhangba hozta a magyar jogintézményt azokkal az európai szabályozási modellekkel, melyek jelentős múltra visszatekintő eredményes alkalmazásukkal követendő mintaként szolgálhatnak (és bizonyos tekintetben szolgáltak is) a magyar jogalkotás számára. A jogintézmény tartalmi megítélését illetően néhány vonatkozásban, technikai kérdéseket illetően jelentősebb számban, szükségesnek látom változtatni a hatályos szabályozáson.

Az említett Uniós normák vonatkozásában azonban distinkciót kell tennünk: a feldolgozott közösségi joganyagban nem található olyan jogforrás, mely előírná a polgári eljárásjog generális szabályait illetően az ideiglenes intézkedések általános elérhetőségének biztosítását. Ilyen előírást csak egyes pertípusok, eljárások vonatkozásában találunk (pl. házassági perek, csődeljárás, szerzői jogi-és iparjogvédelmi perek) uniós irányelvekben, rendeletekben. Az említett jogterületekre vonatkozó magyar eljárási szabályok, néhány kivételtől eltekintve általában lehetővé teszik az egyes eljárások során ideiglenes intézkedések elrendelését, tehát e tekintetben a magyar jogalkotás megfelel (vagy legalábbis igyekszik megfelelni) a jogharmonizációs követelményeknek. A magyar jogintézménnyel való összehasonlítás alapját azonban nem ezek a speciális eljárásokra vonatkozó egyedi szabályozások adták, hanem annak az irányelv-tervezetnek a rendelkezései, amely még ugyan nélkülözi a kötelező erőt, de mint *acquis communautaire* (közösségi vívmány) mindenképpen figyelembe veendő a vizsgált jogintézmény szabályozási kereteinek meghatározásakor.

A fenti megállapításokra és az értekezés egyes fejezeteiben megfogalmazott egyéb szempontokra, kritikai megjegyzésekre tekintettel, az alábbi tartalommal tartom

szükségesnek az ideiglenes intézkedésre vonatkozó szabályozás megváltoztatását, melynek érdekében a következő *konkrét normaszöveget* ajánlom:

1.§ A bíróság kérelemre ideiglenes intézkedéssel elrendelheti az ideiglenes intézkedés iránti kérelemben foglaltak teljesítését, ha tartani lehet attól, hogy a jelenlegi állapot megváltozása miatt a kérelmező helyzete jelentősen megnehezedhet, vagy jogainak gyakorlása meghiúsulhat vagy az intézkedés által a kérelmezőt fenyegető veszély hárítható el, ill. az ilyen rendelkezés egyéb sürgős okból látszik szükségesnek.

2.§ Az ideiglenes intézkedés iránti kérelem a keresetlevél benyújtása előtt is előterjeszhető. Ha a fél a keresetlevél benyújtása után terjeszti elő kérelmét, az ideiglenes intézkedésről a bíróság már az első tárgyalás kitűzését megelőzően is dönthet. Az ideiglenes intézkedés iránti kérelmet a perre hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróságnál kell előterjeszteni, akkor is, ha a per még nem indult meg.

3.§ A bíróság az ideiglenes intézkedés elrendelését biztosítékadáshoz kötheti. Biztosítékként – készpénz letétbe helyezése mellett – elfogadható különösen bankgarancia és értékpapír-letét is. Ha a kérelmező a bíróság által kitűzött határidő alatt a biztosíték letétbe helyezését, vagy más módon történő nyújtását nem teljesíti, a bíróság elutasítja az ideiglenes intézkedés iránti kérelmét. A biztosíték összegét - figyelemmel az ideiglenes intézkedéssel összefüggésben, a kérelmező ellenfelénél bekövetkező hátrányra – a bíróság állapítja meg.

4.§ Az ideiglenes intézkedés iránti kérelemben elő kell adni a tényállást és annak valószínűsítésére alkalmas bizonyítékokat. A kérelmet megalapozó tényeket valószínűsíteni kell. A kérelemhez csatolni kell azt az okiratot, melynek tartalmára a kérelmező bizonyítékként hivatkozik. A kérelmezőnek az ideiglenes intézkedés iránt határozott kérelmet kell előterjesztenie.

5.§ Az ideiglenes intézkedés tárgyában való döntés során bizonyítás lefolytatásának csak akkor van helye, ha a kérelem e nélkül érdemben nem bírálható el.

6.§ Az ideiglenes intézkedés tárgyában a bíróság soron kívül, de legkésőbb az ideiglenes intézkedés iránti kérelem előterjesztésétől számított 15 napon belül határoz.

7.§ A bíróság döntése előtt a feleket személyesen meghallgatja, illetve lehetővé teszi, hogy az ellenfél a kérelemre írásban nyilatkozzon. A felek meghallgatása csak rendkívül sürgős szükség esetén, ill. akkor mellőzhető, ha a fél a meghallgatásra kitűzött határnapot elmulasztja. A határnap elmulasztása miatt igazolásnak helye nincs.

8.§ Az ideiglenes intézkedés iránti kérelemről a bíróság végzésben határoz, mely ellen külön fellebbezésnek van helye. A fellebbezés határideje a határozat közlésétől számított nyolc nap. A bíróság kérelemre a végzést maga is megváltoztathatja.

9.§ A teljesítési határidő – ha a bíróság másként nem rendelkezik – a végzés írásbeli közlését követő napon kezdődik.

10.§ Az ideiglenes intézkedés tárgyában hozott végzés előzetesen végrehajtható. A végzés mindaddig hatályban marad, amíg azt a bíróság a felek bármelyikének kérelmére – a másik fél meghallgatása után – hozott végzésével, vagy az ítéletében (vagy az eljárást befejező egyéb határozatában) hatályon kívül nem helyezi. Ha a bíróság az ideiglenes intézkedésről szóló határozatát ítéletében (vagy az eljárást befejező egyéb határozatában) nem helyezte hatályon kívül, az, az elsőfokú ítélet jogerőre emelkedésével veszti hatályát, kivéve, ha az ideiglenes intézkedés célja a kereseti követelés későbbi kielégítésének biztosítása, mert ebben az esetben az ideiglenes intézkedés hatálya a végrehajtható okirat kiállításáig marad fenn.

11. § Ha a bíróság a keresetlevél benyújtása előtt, a kérelmező ellenfelének meghallgatása nélkül rendeli el az ideiglenes intézkedést, a kérelmező az ideiglenes intézkedés tárgyában hozott határozat kézhezvételétől számított 15 napon belül köteles a keresetet benyújtani. E kötelezettség teljesítésének elmulasztása esetén az ideiglenes intézkedés tárgyában hozott végzés a határidő leteltének napján hatályát veszti.

12.§ Az ideiglenes intézkedés hatályát nem érinti a per 137.§ (3) bekezdése alapján bekövetkező megszűnése, továbbá félbeszakadása és a per tárgyalásának felfüggesztése.

A javaslatban megfogalmazott szabályozási modell, tartalmi jellemzőit tekintve néhány vonatkozásban lényegesen eltér a hatályos szabályozástól (melyből számos technikai jellegű következmény is adódik).

- A leglényegesebb eltérés abban áll, hogy a javaslat szükségesnek tartja – a jogintézmény szélesebb körben való, esetlegesen perelhárító funkciójának megteremtése érdekében, ill. jogharmonizációs kötelezettségeink teljesítése érdekében - az ideiglenes intézkedés keresetlevél előterjesztése előtti kezdeményezhetőségének lehetővé tételét. Amennyiben a bíróság még a per megindítása előtt rendeli el a kérelmezett intézkedést, az kötelező perindítást csak abban az esetben von maga után, ha az ideiglenes intézkedést a bíróság az ellenfél meghallgatása nélkül rendelte el,

melyre a javaslat határidőt is szab. Ennek törvénybe iktatását garanciális szempontból tartom szükségesnek, ami nem jelenti azt, hogy a végzés hatálya csak a keresetlevél előterjesztésének idejéig korlátozódna, annak további sorsáról (esetleges megváltoztatásáról, vagy hatályon kívül helyezéséről), a per során előterjesztett bizonyítékok mérlegelése és a felek meghallgatása után dönt a bíróság.

- A másik jelentős tartalmi eltérés, hogy a javaslat általánosabban fogalmazza meg az ideiglenes intézkedés elrendelésének feltételeit, kialakítva ezzel az ideiglenes-és biztosítási intézkedések egységes feltételrendszerét. A javaslat 1.§-ában megfogalmazott feltételek, úgy, mint „*a kérelmező helyzete jelentősen megnehezedhet, jogainak gyakorlása meghiúsulhat ill. az intézkedéssel a kérelmezőt fenyegető veszély hárítható el*” kétséget kizáróan magában foglalja, felöleli a biztosítási intézkedés elrendelésének hatályos jog szerinti feltételét, ami nem más, mint, hogy „*a követelés későbbi kielégítése veszélyben van*”. Ahogyan arra dolgozatom több fejezetében is utaltam, a magyar polgári eljárásjogban rendelkezésre állnak, mind a kielégítési, mind a biztosítási funkció betöltésére alkalmas jogintézmények; dogmatikailag azonban sokkal szerencsésebbnek tartanám, ha ezek az intézkedés-típusok funkcióik alapján egységesen a polgári perrendtartási törvény keretei között nyernének szabályozást. Ez, véleményem szerint, a javaslat alapul vételével megteremthető lenne. Az egységes rendszerben szabályozott ideiglenes intézkedések végrehajtási szabályainak rögzítése végett, szükségesnek tartanám a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (Vht.) X. fejezetének módosítását is. A fejezet címét – tekintettel az egységes szabályozás Pp.-beli megteremtésére – ekképpen módosítanám: „Az ideiglenes intézkedések végrehajtása”. A fejezet szabályai között csak utalni kellene arra, hogy amennyiben, a bíróság az ideiglenes intézkedés tárgyában hozott végzésével teljesítésre kötelezi a kérelmező ellenfelét (kielégítési funkciót betöltő ideiglenes intézkedés), akkor az intézkedés végrehajtására a törvény kielégítési végrehajtására vonatkozó szabályai az irányadóak. Ha azonban a bíróság a követelés majdani kielégítésének biztosítása végett rendeli el az ideiglenes intézkedést (biztosítási funkció), az mindenekelőtt az ideiglenes intézkedés iránti kérelemben meghatározott pénzkövetelés biztosítására, ill. dolog zárlatára irányulhat. Ennek végrehajtása érdekében a Vht. pénzkövetelés biztosítására és a zárlatra vonatkozó szabályai (191-199.§), mint az ideiglenes intézkedés végrehajtásának speciális eljárási szabályai kisebb változtatásokkal továbbra is fenntartandóak. Ebben a rendszerben szükséges

lenne a biztosítási intézkedések egyes eseteire vonatkozó szabályozás (Vht. 185-188.§) hatályon kívül helyezése, tekintettel arra, hogy a szóban forgó intézkedések általános, bármely perben történő elérhetőségét már a Pp. – a javaslatom 1.§-a szerint módosított – rendelkezései biztosítanák.

- További szembevetendő eltérés a javaslat és a hatályos szabályozás között, hogy a javaslat részletesen (bár nem kimerítően) tartalmazza a *biztosítékadás* szabályait. Ennek oka az, hogy az 1995. évi módosítás megteremtette ugyan a lehetőségét annak, hogy a bíróság az ideiglenes intézkedés elrendelését biztosítékadáshoz kösse, de annak lehetséges tárgyait, a biztosíték összegét meghatározó szempontokat és a biztosíték letételére, visszaadására vonatkozó eljárási szabályokat egyáltalán nem rögzítette a Pp.-ben, és nem szól ezekről a részben technikai jellegű, de roppant lényeges eljárási kérdésekről a törvényhez fűzött indokolás sem. Tekintettel arra, hogy a bíróságok gyakorlata mind a mai napig is kialakulatlan e körben, melynek következtében a bíróságok rendkívül ritkán élnek az ideiglenes intézkedés biztosítékadáshoz kötésének törvényadta lehetőségével, a javaslatban igyekeztem néhány alternatívát adni a biztosíték tárgyára vonatkozóan és rögzíteni egyes alapvető eljárási szabályokat is. A magam részéről, az ideiglenes intézkedés jövőbeli alkalmazását illetően *kardinális szerepet tulajdonítok a biztosíték nyújtásának*. Tekintettel arra, hogy a biztosíték az intézkedéssel esetlegesen okozott hátrány fedezeti garanciáját jelenti, a bíróság a biztosítékadás elrendelésével javarészt átháríthatja a döntés felelősségét és annak anyagi következményeit a kérelmezőre. Ebben a rendszerben gondolkodva, azonban nem várható el a kérelmezőtől, aki vélhetően egyébként is szorult helyzetére tekintettel kezdeményezi az ideiglenes intézkedést, hogy jelentős összegű – az ellenfél esetleges kárát fedező – *kézpénzt* helyezzen letétbe, melynek teljesítésétől teszi függővé a bíróság a kért intézkedés elrendelését. Ezért, hasonlóan a Pp. perköltségbiztosítékra vonatkozó szabályaihoz (Pp. 89-92.§), szükségesnek tartom, hogy a Pp. tételesjogi szabályai között rendelkezzen a biztosíték lehetséges tárgyairól, összege meghatározásának szempontjáról és eljárási szabályairól. Véleményem szerint biztosítékként elfogadható a *bankgarancia, értékpapír-letét és végső soron szóba jöhet még a (keretbiztosítéki) jelzálogjog is*. A biztosítékadás központi problémáját azonban mégsem a biztosíték lehetséges tárgyainak a meghatározásában látom, hanem a biztosítékból való későbbi kielégíthetőségben, ha az ellenfél az alaptalanul elrendelt ideiglenes intézkedés

következtében károsodna. Itt ugyanis a perköltségbiztosítékra vonatkozó szabályok analógia útján nem alkalmazhatóak, hiszen a kérelmező ellenfelének bizonyítania kell, hogy az ideiglenes intézkedés elrendelésével okozati összefüggésben kára keletkezett és annak mértékét is.

Mínthogy a letett biztosítéknak *nincs kárátalány jellege*, ez azt jelenti, hogy az ellenfél a kérelmezővel szembeni követelését perben, kártérítési igényként érvényesítheti. Ha a biztosítékadást peres eljárás folyamán elrendelt ideiglenes intézkedéshez kötötték, viszontkeresetként célszerű érvényesíteni a kártérítési igényt, ha annak egyéb törvényi feltételei fennállnak. Azt az álláspontot, mely szerint a bíróságnak a letét kiutalása felől az eljárást befejező, vagy az ideiglenes intézkedést hatályon kívül helyező határozatában kell rendelkeznie (Complex CD jogtár, Pp. Kommentár), csak úgy tudom elfogadni, hogyha a bíróság előzetesen lefolytatta a bizonyítást az ellenfél kártérítési keresete vonatkozásában és érdemi határozatban marasztalta a kérelmezőt az intézkedéssel alaptalanul okozott kár megtérítésére, melynek fedezete - a letett biztosítékban - rendelkezésre áll, a követelés abból kielégíthető. A magam részéről úgy vélem, hogy sürgős jogalkotói lépést igényelne a szükséges eljárási szabályoknak a Pp-ben történő rögzítése, mert ezek hiányában, teljes mértékben a jogalkalmazó egyedi megítélésétől és rendelkezésétől függ, hogy – jogszabályi rendelkezés hiányában - miként oldja meg a felmerülő problémát.

Az ideiglenes intézkedés jövőbeli alkalmazását illetően azért tulajdonítok nagy jelentőséget a biztosítékadásnak, mert annak elrendelése egyrészt megfontolásra készíti az ideiglenes intézkedést esetleg elhamarkodottan vagy alaptalanul kérelmezőt, másrészt megfelelő fedezetet jelent az intézkedés kötelezettje számára az intézkedés által esetlegesen okozott hátrányra, úgy, hogy a biztosíték letétele nem jelent a kérelmező számára azonnali készpénz rendelkezésre bocsátási kötelezettséget.

A jogintézmény hatékonyságának biztosítása érdekében néhány lényeges technikai jellegű változtatást vezetne be a javaslat (pl. a soron kívüli döntés meghozatalára határidőt szab, pontosítja a kérelem szükséges tartalmi kellékeit, lerövidíti a fellebbezés előterjesztésére nyitva álló határidőt), ill. pontosítaná azokat az eljárási jellegű kérdéseket, melyeket eddig csak a Pp-t módosító, 1995. évi LX. törvényhez fűzött indokolás tartalmazott (az intézkedés hatályának fennmaradása a per szünetelés folytán történő megszűnése, stb. esetén).

Az általam preferált szabályozási modell, azzal, hogy lehetővé teszi az ideiglenes intézkedés perindítás előtti kezdeményezhetőségét, ill. megnövelt szerephez juttatja a kérelmezett intézkedés biztosítékadástól való függővé tételét, több irányban is lehetőséget teremt a jogintézmény alkalmazási körének kiszélesítésére. A keresetlevél előterjesztése előtt elrendelt ideiglenes intézkedések a kisebb jelentőségű (bagatell) ügyekben juthatnának perpótló szerephez. A külföldi tapasztalatokra is építve megjelölök néhány olyan területet, jogviszonyt, ahol kifejezetten nagy szerephez juthatna a keresetlevél előterjesztése előtt elrendelt ideiglenes intézkedés: szomszédjogi jogvitákban, birtokháborítás, vagy a Ptk. 341.§ alapján károsodás veszélye esetén a veszélyeztető magatartástól való eltiltás, ill. a kár megelőzéséhez szükséges intézkedések megtételére kötelezés végett. De hasonlóan nagy jelentőséghez juthat bérleti jogviszonnyal kapcsolatos jogvitákban, személyhez fűződő jogok megsértése esetén, környezetszennyezés, környezeti veszélyeztetés megelőzése érdekében, avagy tisztességtelen verseny ügyekben a per megindítása előtt kezdeményezett intézkedés.

A nagy perértékű, bonyolult anyagi jogi jogvitát eldöntő és ezért várhatóan hosszadalmas perekben pedig a biztosítékadás mellett elrendelt ideiglenes intézkedésekkel lehetne biztosítani, egyfelől a kérelmező (felperes) időleges hatályú jogvédelmét az elhúzó eljárás ideje alatt is, másfelől a kötelezett követelésének kielégíthetőségét, ha utóbb mégis bebizonyosodna az elrendelt intézkedés alaptalansága. Az ideiglenes intézkedés polgári eljárásban betöltött szerepének növelése ugyanis csak úgy képzelhető el és valósítható meg, ha figyelemmel vagyunk az ellenérdekű fél tisztességes eljáráshoz való jogából és a perbeli esélyegyenlőség biztosításának elvéből folyó érdekeire is. Úgy vélem, hogyha növelni kívánjuk az ideiglenes intézkedés jogintézményének hatékonyságát, kiszélesíteni alkalmazási körét (melyre jogharmonizációs kötelezettségeink teljesítése is ösztönöz), úgy, hogy közben a felek érdekaritása se sérüljön, meg kell teremteni azokat az eljárási garanciákat és biztosítani kell azoknak az eljárási eszközöknek az általános alkalmazhatóságát, mellyel ez a szándék a gyakorlatban is megvalósítható.

Mindezen szempontokra tekintettel, bízom abban, hogy a dolgozat megállapításai, javaslati és kutatási eredményei nemcsak a jogi oktatás és szakírás körében, hanem egy esetleges – a jogintézményt érintő – jogalkotási feladat megvalósítása során is hasznosíthatóak lesznek.

A dolgozat tárgyát jelentő jogintézmények kutatását azonban nem érzem teljesen kimerítettnek, a tárgyalt témát lezártak. Jövőbeli kutatási céljaim között szerepel az általam kialakított szabályozási modell minden lehetséges szempontra kiterjedő részletszabályainak kimunkálása, eljárási szabályainak csiszolása az egyre szélesedő gyakorlati tapasztalatokra is tekintettel. További elemzést igényelnek egyes részterületek, a területi korlátokra tekintettel nem érintett elméleti problémák, a bírósági gyakorlat tapasztalatainak fényében módosításra szoruló eljárási kérdések pontos szabályainak kimunkálása, ill. a folyamatosan bővülő Uniós joganyag ide vonatkozó normáinak feldolgozása és az ebből következő eljárásjogi jogharmonizáció lehetséges módjainak megtalálása a vizsgált jogintézmények vonatkozásában.

Felhasznált jogszabályok

- **1868. évi LIV. törvénycikk** a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában és az azt módosító 1881. évi LIX. tc.
- **1881. évi LX. törvénycikk** a végrehajtási eljárásról
- **1894. évi XXXI. törvénycikk** a házassági jogról
- **1911. évi I. törvénycikk** a polgári perrendtartásról
- **68300/1914. I.M. sz. rendelet** a kereskedelmi és váltó ügyekben követendő nemperes eljárásról
- **3982/1916. M. E. sz. rendelet** az eltartásra jogosult családtagok és a házasságon kívül született gyermekek fokozottabb magánjogi védelméről
- **1921. évi LIV. törvénycikk** a szerzői jogról
- **9800/1922. I.M. sz. rendelet** a szerzői jogról szóló 1921. évi LIV. tc. értelmében bíróság elé tartozó ügyekben követendő eljárásról
- **1923. évi V. törvénycikk** a tisztességtelen versenyről szóló
- **23000/1924. I.M. sz. rendelet** a tisztességtelen versenyről szóló 1923. évi V. tc. alapján folyamatba tehető polgári nemperes eljárás
- **1949. évi XX. törvény**, a Magyar Köztársaság Alkotmánya
- **1952. évi III. törvény** a polgári perrendtartásról és az azt módosító 1954. évi VI. törvény; 1972. évi 26. tvr; 1992. évi XLVIII. törvény; 1995. évi LX. törvény; 1997. évi LXXII. törvény, a 1999. évi CX. törvény II. Része és a 2001. évi CV. törvény
- **105/1952. (XII. 28.) MT sz. rendelet** a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény hatálybaléptetése folytán szükséges rendelkezések tárgyában
- **1959. évi IV. törvény** a Polgári Törvénykönyvről
- **1978. évi 28. tvr.** az ipari minták oltalmáról
- **1991. évi II. törvény** a csődeljárásról, felszámolási eljárásról és végelszámolásról
- **1994. évi LIII. törvény** a bírósági végrehajtásról, és az azt módosító 2000. évi CXXXVI. törvény
- **1994. évi I. törvény** a Magyar Köztársaság és az Európai Közösségek és azok tagállamai közötti társulás létesítéséről szóló Európai Megállapodás kihirdetéséről
- **1995. évi XXXIII. törvény** a találmányok szabadalmi oltalmáról

- **1996. évi LVII. törvény** a tisztességtelen piaci magatartás és versenykorlátozás tilalmáról
- **1997. évi XI. törvény** a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról
- **1997. évi LVII. törvény** a gazdasági reklámtevékenységről
- **1997. évi CLV. törvény** a fogyasztóvédelemről
- **1999. évi LXXVI. törvény** a szerzői jogról
- **2001. évi XV. törvény** a cselekvőképességgel, gondnoksággal összefüggő egyes törvények módosításáról
- **2001. évi XLVIII. törvény** a formatervezési minták oltalmáról

Felhasznált magyar nyelvű szakirodalom

- **A Polgári perrendtartás magyarázata**, Szerk: Dr. Szilbereky Jenő és Dr. Névai László Bp. KJK 1967. 577. o.
- **A Polgári perrendtartás magyarázata**, Szerk: Dr. Németh János, KJK Bp. 1999. I.-II. kötet
- **A büntetőeljárás kézikönyve**, Szerk: Bárd Károly – Pusztai László, Bp KJK 1993. 98-105. o.
- **Az Európai Integráció Alapszerződésai**, Szerk: Dr. Fazekas Judit, Bp. KJK 2000.
- **Az új végrehajtási jog**, Szerk: Dr. Petrik Ferenc KJK Bp. 1995.
- **Az Európai Közösség Kereskedelmi joga**, Szerk: Király Miklós KJK Bp. 2000.
- **Bacher Vilmos**: Az ideiglenes intézkedés joggyakorlatáról védjegybitorlási ügyekben, MIE Közleményei 1998./39. szám 33-41. o.
- **Bacher Vilmos**: Az ideiglenes intézkedés szabadalombitorlás és utánzás esetében a magyar joggyakorlatban, MJ 1991. 544-549. o.
- **Bacsó-Beck-Móra-Névai**: Magyar polgári eljárásjog, Szerkesztette: Dr. Beck Salamon és Dr. Névai László, Bp. 1959. 248. o.
- **Bajory Pál**: Az ideiglenes intézkedések, MJ 1965./12. 560. o.
- **Balás P. Elemér**: A sürgősségi eljárás szükségességéről, MJSZ 1938. 6. szám 220. és köv. oldalak
- **Bércesi Zoltán – Kecskés László**: A törvényi vélelem és az ideiglenes intézkedés alkalmazásának lehetőségei és problémái szabadalombitorlás miatt indított perekben, MJ 2001./9. 537-547. o.
- **Burián László**: A nemzetközi magánjogi kódex újabb módosítása elé, Ius Privatum Ius Commune Europae, Liber Amicorum Studia Ferenc Mádl Dedicata ELTE ÁJK Bp. 2001. 75-93. o.
- **Burián László**: Az EK egyezménye a bírósági joghatóságról, és a határozatok végrehajtásáról polgári és kereskedelmi ügyekben, In: Az Európai Közösség kereskedelmi joga VIII. fejezet, Szerk: Király Miklós KJK 2000.
- **Cserba Lajos**: Gondolatok a polgári per megindításának előkészítéséhez, MJ 1992/ 5. 295-299. o.
- **Cserba – Gáspárdy- Kormos**: A bírósági végrehajtás, Miskolc, 1995.

- **Emmer Kornél:** A référé-rendszer s magyar alkalmazása, Magyar Jogászegyleti Értekezések XXXV. IV. kötet. 2. füzet, Bp. 1887. 23-89. o.
- **Faludi Gábor:** A szerzői jogsértés következményeinek nemzetközi alapjai; az ideiglenes intézkedés, *Ius Privatum Ius Commune Europae*, Mádl Ferenc Emlékkönyv ELTE ÁJK Nemzetközi Magánjogi Tanszék, Bp. 2001. 99-123. o.
- **Farkas József:** A polgári eljárásjog átfogó újraszabályozása, MJ 1984./1. 40-50. o.
- **Gáspárdy László:** Széljegyzetek egy akadémiai székfoglalóhoz, Nizsalovszky Endre Emlékkönyv, Bp. 1994. 90. o.
- **Gáspárdy László:** Alkotmány és polgári per, *Series Juridica et Politica*, Miskolc, 1988. 59-84. o.
- **Gáspárdy László:** A polgári igazságszolgáltatás alkotmányi alapjai, *Sectio Juridica et Politica*, Tomus XI. Jubileumi Kötet, Miskolc, 1995. 199-210. o.
- **Gáspárdy László:** Gondolatok az új Pp. koncepciójához, MJ 1983./6. 541-544. o.
- **Gáspárdy László:** Törekvések az Európai Közösségek tagállamai polgári eljárásjogának közelítésére, *Sectio Juridica et Politica Tomus IX.* Miskolc, 1994. 25-39. o.
- **Gáspárdy László:** A polgári per idődimenziója, Akadémiai Kiadó, Bp. 1989.
- **Gáspárdy László:** Szemelvények az angol polgári eljárásjog köréből, 1993./6. 242-247. o.
- **Gáspárdy László:** Quo vadis magyar polgári eljárásjog? In: *Facultas Nascitur*, Miskolc, 2001. 171-181. o.
- **Gátos György:** A polgári eljárásjog újraszabályozása, MJ 1983./11. 1015-1017. o.
- **Gellért György:** Új törvény a választottbíráskodásról, MJ 1995./8. 449.-460. o.
- **Habscheid, Walter J.:** A polgári per koncentrációját célzó irányzatok az NSZK-ban, Olaszországban, Franciaországban és Svájcban, JK 1971. XXVI. 23. o.
- **Hámori Vilmos:** A polgári perrendtartás reformjához, MJ 1983./10. 917-919. o.
- **Harmath Zoltán:** Ideiglenes intézkedések, Budapesti Kir. M. Pázmány Péter Tudományegyetem Magánjogi Szemináriumának Kiadványai, Pécs 1932. 1-96. o.
- **Kengyel Miklós:** Magyar polgári eljárásjog, Osiris Kiadó Bp. 2000.
- **Kengyel Miklós:** A rendelkezési és tárgyalási elv a Polgári Perrendtartás 1995. évi módosítása után, MJ 1996./ 5. 278-285. o.

- **Kengyel Miklós:** A polgári eljárásjog az ezredfordulón, MJ 2000/12. 711-724. o.
- **Kengyel Miklós:** A polgári peres eljárás kézikönyve, KJK Bp. 1995.
- **Kengyel Miklós:** Polgári eljárásjog, I. kötet Pécs, 1993.
- **Kengyel Miklós:** Az európai polgári eljárásjog és a magyar jogfejlődés, JK 1992./4. 166-171. o.
- **Kengyel Miklós:** Magyarország a Luganoi Egyezmény kapujában, MJ 1999./6. 329-338. o.
- **Kengyel Miklós:** A polgári eljárásjog jelene és jövője, Ötödik Magyar Jogászggyűlés, Balatonfüred 2000. 05. 19-21. Szekciókiadvány, Bp. 2000. 245. o.
- **Kerameus D. Konstantinos:** Eljárásjogi jogharmonizáció Európában, MJ 1995./4. 237-239. o.
- **Kilényi Géza:** Az alaptörvény stabilitását szolgáló garanciák a külföldi alkotmányokban és nálunk, JK 1996./3. 110-124. o.
- **Kiss Zoltán:** A bírói pervezetés és a felek rendelkezései a polgári perben a Pp. 1995. évi módosítása után, MJ 1998/2. 84-90. o.
- **Kiss Zoltán:** A bírói pervezetés elméleti és gyakorlati kérdései a Pp. legutóbbi módosítása után, MJ 1997/3. 154-163. o.
- **Kondricz Péter – Tímár András:** Az elektronikus kereskedelem jogi kérdései, KJK Bp. 2000.
- **Kormos Erzsébet:** A választottbíróóság, In: Polgári nemperes eljárások 2.4 fejezet, Miskolc, 2000. 398-445. o.
- **Kovács Marcel:** A polgári perrendtartás magyarázata, VIII. füzet Bp. 1929.
- **Lőrincz György:** A munkaviszonyból és a munkaviszony jellegű jogviszonyból származó perek, In: KJK-Kommentár XXIII. fejezet
- **Magyary Géza:** Magyar polgári perjog, Átdolgozta: Nizsalovszky Endre, Bp. 1940.
- **Magyary Géza** összegyűjtött dolgozatai, I. Kötet, MTA Bp. 1942. 119-131. o.
- **Makai Katalin:** Házassági perek, Gondnokság alá helyezés, In: Polgári Perrendtartás Magyarázata, KJK 1999.
- **Martonyi János:** Globális jog, európai jog, magyar jog, In: Ius Privatum, Ius Commune, Mádl Ferenc Emlékkönyv, ELTE ÁJK Bp. 2001. 203. o.

- **Mádl Ferenc:** Közösségi jog – magyar jog – jogharmonizáció, In: Az Európai Közösség kereskedelmi joga II. fejezet, KJK 2000. 43-59. o.
- **Mikófalvi Gábor:** A szabadalombitorlási perek elbírálásának anyagi és eljárásjogi kérdései, MIE Közleményei 1991.
- **Móra Mihály:** A polgári per érdemében csak ítélettel dönthet-e a bíróság? MJ 1957./11. 295-297. o.
- **Névai László:** Gondolatok a jogerőről, JK 1973./9. 437-444. o.
- **Névai László:** Egy új polgári perrendtartás koncepciójáról, MJ XXX. évfolyam 1983./4. 289-306. o.
- **Novák István:** A fellebbezhetőség kérdése az ideiglenes intézkedések körében, MJ 1958/1. 22-24. o.
- **Novák István:** Átgondolt reform elé, MJ1983./6. 544-550. o.
- **Petrik Ferenc:** Polgári eljárásjog; Kommentár a gyakorlat számára, Bp. 1994.
- **Sárffy Andor:** Magyar polgári perjog, Bp. 1946.
- **Somogyvári István:** Az Igazságügyi Minisztérium Alkotmánykonceptiója, Társadalmi Szemle, 1995. 8-9. szám 84-85. o.
- **Szabó Péter:** Discovery – egy különös perjogi intézmény, JK 1988./11. 614-622. o.
- **Tarzia, Giuseppe:** Polgári eljárásjog határok nélkül, MJ 2000./5. 293-297. o.
- **Térffy Gyula:** A Polgári Perrendtartás Törvénye és Joggyakorlata II. kötet, Bp. 1927. 584-596. o.
- **Turi Mária:** Az ideiglenes intézkedés elrendelése iránti kérelmek elbírálásának bírósági tapasztalatai, MIE Közleményei, 1998./39. szám 23-32. o.
- **Ujlaki László:** A joglátszat és megjelenési formái a magyar civilisztikában, Magyar Jogászegyleti Értekezések, Bp. 2001.
- **Ujlaki László:** Ideiglenes (függő) joghatások a magyar polgári eljárásban, MJ 1989./12. 1108-1112. o.
- **Vida Sándor:** Bírósági ideiglenes intézkedés iparjogvédelmi ügyekben az NSZK, az USA és Nagy-Britannia jogában (I. Rész.) Iparjogvédelmi Szemle, 1993./10. 19-24. o.
- **Vida Sándor:** Bírósági ideiglenes intézkedés iparjogvédelmi ügyekben az NSZK, az USA és Nagy-Britannia jogában (II. Rész.) Iparjogvédelmi Szemle, 1993./12. 6-12. o.

- **Vida Sándor:** Bírósági ideiglenes intézkedés iparjogvédelmi ügyekben az NSZK, az USA és Nagy-Britannia jogában (III. Rész.) Iparjogvédelmi Szemle, 1994./02. 19-24. o.
- **Vida Sándor:** Ideiglenes intézkedés védjegyügyekben, In: Ünnepi tanulmányok Gáspárdy László professzor 60. születésnapjára, Novotni Alapítvány, Miskolc, 1997. 483-497. o.
- **Vincenti Gusztáv – Borsodi Miklós:** Végrehajtási eljárás, Bp. 1935. 670-680. o.
- **Végh László:** Az adhéziós eljárás néhány kérdése, MJ 1988. 597-605. o.
- **Wallacher Lajos:** Bírói aktivitás és félegyenlőség a polgári perben, avagy: korlátozható-e a bírói túlbuzgóság, MJ 1996./12. 725-730. o.
- **Wagner Rolf:** Ausztria, Finnország és Svédország csatlakozása a Brüsszeli Egyezményhez, MJ 1999./7. 424-427. o.
- **Wopera Zsuzsa:** Az ideiglenes intézkedés, Bírák Lapja 1999/1. 48-54. old.
- **Wopera Zsuzsa:** Az ideiglenes intézkedés szabályozásának várható tendenciái az Európai Unióban Magyar Jog 2000./1. 50-54. o.
- **Wopera Zsuzsa:** Ideiglenes intézkedések az amerikai polgári eljárásjogban; Jogtudományi Közlöny, 2000./10. 412-419. o.
- **Wopera Zsuzsa:** A francia perjog sajátos intézménye, a référé-eljárás, MJ 2001./1. 54-58. o.
- **Wopera Zsuzsa:** Európai körkép egyes államok polgári eljárásjogának ideiglenes intézkedéseiről, JK 2001./5. 213-222. o.
- **Wopera Zsuzsa:** Az ideiglenes intézkedés szabályozásának története Magyarországon, 1868-tól a Polgári Perrendtartás VI. Novellájának megalkotásáig, In: Sectio Juridica et Politica, Tomus XIX. Miskolc, 2001. 423-445. o.
- **Wopera Zsuzsa:** Az ideiglenes intézkedések a Brüsszeli Egyezmény 24. Cikkére vonatkozó joggyakorlat tükrében, MJ 2001./12. 743-752. o.

Felhasznált idegen nyelvű szakirodalom

- **Jens Grunert:** Interlocutory Remedies in England and Germany: A comparative perspective, *Civil Justice Quarterly* 1996. Vol. 15. January p.18-43.
- **D. Barnard-M. Houghton:** *The New Civil Court in Action*, Chapter 10. p.245-255. Butterworths, 1993.
- **John O'Hare – Robert N. Hill:** *Civil Litigation, Law and Tax* 1995. Chapter 1. és Chapter 14. p. 1-38. és p. 279-311.
- **Larry L. Teply:** *Civil Procedure, Section J. Provisional Remedies*; Creighton University, Littleton Colorado 1991. p. 419-427.
- **ZPO** Deutscher Taschenbucher Verlag, München 1999. 222-223. p.
- **Jonas Stein:** *Kommentar zur ZPO*, 21. Auflage, Band 2. Thübingen 1996.
- **Walter H. Rechberger- Daphne Ariane Simotta:** *Exekutionsverfahren*, Bécs, 1992.
- **René Morel:** *Traité élémentaire de Procédure Civile*, Paris 1932.
- *Les Institutions de la France*; Nathan 1988.
- **Nouveau Code de Procédure Civile**; Éditions Dalloz 1996.
- **Albert Voskuil:** *Problems of Civil Procedure Budapest*, 1996. CEU-kiadvány
- **Achille Saletti:** *Processo Civile e Tutela Sommaria*, Miskolc, 1998. Szekciókiadvány
- **Codice di procedura civile**, Zanichelli, Bologna 1997.
- **Mauro Cappelletti:** *Access to Justice, Book I. Access to Justice in France* (by Philippe Thery) Milan 1978. p. 487-489.
- **Marcel Storme:** *General Introductory Report*, Gent 1993. p. 37-69.
- **Michael Bogdan:** *The Brussels Jurisdiction and Enforcement Convention – EC Court Casebook* 1996.
- **European Community Working Group for the Approximation of Civil Procedural Law – Draft Directive Approximation Judiciary Law**, Gent 1993.
- **Giuseppe Tarzia:** *Les Mesures Provisoires, Expose des motifs*, In: *Draft Directive Approximation Judiciary Law*, Gent 1993. p. 105-108.

- **Giuseppe Tarzia:** Les Mesures Provisoires, Commentaire des Articles, In: Draft Directive Approximation Judiciary Law, Gent 1993. p. 144-147.
- **Giuseppe Tarzia:** Une procedure civile sans frontieres (harmonisation et unification du droit procedural) Bécsben, 1999. Aug. 23-28. között megrendezett XI. Eljárásjogi Világkongresszus Konferencia-kiadványában.
- **La Semaine Juridique, édition générale,** 2000. octobre 25. p. 1957.
- **Franz Klein:** Die Aufnahme des Référé in das ungarische Prozessrecht, In: Allgemeine Österreichische Gerichts-Zeitung, Wien 1911. oktober 14. p. 321-325.

Felhasznált egyéb idegen nyelvű források

- **European Court Report:** The Queen v Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd. and others. 1990. Page I-2433 <http://www.europa.eu.int>
- **European Court Report:** 1980. Page 1553. Case: 125/79. <http://www.europa.eu.int>
- **European Court Report** 1998. Page I-7091. <http://www.europa.eu.int>
- **European Court Report** 1999. Page I-2277 Case: 99/96. <http://www.europa.eu.int>
- **Rules of Procedure of the Court of Justice of the European Communities,** Title III. Special forms of Procedure, Interim measures. <http://www.europa.eu.int> EUR-Lex Document 391X0704 (02)
- **Tobias H. Strömer:** Les Mesures conservatoires et voies d'exécution en droit allemand, <http://www.stroemer.de>
- **87/500/EEC Bizottsági határozat,** a BBI/Boosey & Hawkes ügyben: ideiglenes intézkedések, <http://www.europa.eu.int> Eur-Lex Document 387D0500

Az Európai Unió felhasznált irányelvei, rendeletei

- A **Tanács 44/2001. számú rendelete** a joghatóságról és a bírósági határozatok elismeréséről és végrehajtásáról polgári és kereskedelmi ügyekben <http://www.europa.eu.int> Eur-Lex Doc. 301R0044.
- A **Tanács 1347/2000. számú rendelete** a joghatóságról és az ítéletek elismeréséről és végrehajtásáról házassági és a közös gyermekre vonatkozó szülői felügyelettel kapcsolatos perekben, <http://www.europa.eu.int> Eur-Lex Doc. 32000R1347.
- A **Tanács 1346/2000. számú rendelete** a fizetéseptelenségi eljárásról, <http://www.europa.eu.int> Eur-Lex Doc. 32000R1346.
- A **Tanács 98/34. számú irányelve** a műszaki szabványokról és eljárásokról, az ún. „átláthatósági irányelv” (Directive 98/34/EC of the European Parliament and of the Council laying down a procedure for the provision of information in the field of technical standards and regulation, <http://www.europa.eu.int> EUR-Lex, Doc. 398L0034)
- A **Tanács és a Parlament 98/34. számú irányelve** az „átláthatósági” irányelvhez kapcsolódó információs társadalmi szolgáltatásokkal kapcsolatos eljárási szabályok összhangjának megteremtéséről (Directive 98/84/EC of the European Parliament and the Council on the legal protection of services based on, or consisting of, conditional access, <http://www.europa.eu.int> EUR-Lex Doc. 398L0084)
- A **Tanács és a Parlament 31/2000. számú irányelve** az információs társadalmi szolgáltatások, különösen az Európai Unión belüli elektronikus kereskedelem jogi aspektusairól, <http://www.europa.eu.int> Eur-Lex. Doc. 300L0031.
- A **Tanács és a Parlament 98/27. számú irányelve** a fogyasztói érdekek védelmében elrendelhető intézkedésekről, <http://www.europa.eu.int> Eur-Lex Doc. 398L0027.

- A **Tanács 89/665. számú irányelve** a tagállamok jogi szabályozásának és adminisztratív aktusainak összehangolása érdekében, *a közüzemi szerződések felülbírálatára irányuló bírósági felülvizsgálati eljárás kezdeményezése tárgyában*, <http://www.europa.eu.int> Eur-Lex Doc. 389L0665.
- A **Tanács 92/13 sz. irányelve** a víz, energia, közlekedési és telekommunikációs szektorban működő jogalanyokat érintő *közbeszerzési eljárással* kapcsolatban, <http://www.europa.eu.int> Eur-Lex Doc. 392L0013.
- A **Tanács 91/250. sz. irányelve** a számítógépes programok védelméről, <http://www.europa.eu.int> Eur-Lex Doc. 31991L0250.
- A **Tanács 92/100. irányelve** a bérleti jogról és a haszonkölcsönzési jogról, valamint a szellemi tulajdon területén a szerzői jogokhoz kapcsolódó bizonyos jogokról, Eur-Lex Doc. 31992L0100.
- A **Tanács 93/83. sz. irányelve** a műholdas műsorsugárzásra alkalmazandó szerzői jogról, Eur-Lex Doc. 31993L0083.
- A **Tanács 93/98. sz. irányelve** a szerzői jog és bizonyos kapcsolódó jogok védelmi idejének harmonizálásáról, Eur-Lex Doc. 31993L0098.
- A **Tanács és a Parlament 29/2001. sz. irányelve** a szerzői jog és kapcsolt jogok harmonizációjának egyes szempontjairól az információs társadalomban, <http://www.europa.eu.int> Eur-Lex Doc. 32001L0029.